

อภิธาน์พจนานุกรม

รายงานการวิจัย เรื่อง

ค่านิยมของญี่ปุ่นที่สะท้อนจากสุภาษิตกับคนญี่ปุ่นในสังคมปัจจุบัน
The Values of the Japanese from Proverbs and the
Japanese Nowadays

โดย
บารณี บุญทรง

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร
วันลงทะเบียน..... 29 ก.พ. 2555
เลขทะเบียน..... 1.677146
เลขเรียกหนังสือ.....

จ HM
681
น 2545
2554

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้กองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
ปีงบประมาณ 2553
ธันวาคม 2554

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยนเรศวรที่มีมอบทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้ กองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยนเรศวรแก่ผู้วิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ไทอิทสี โอบะ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออกที่ให้ความช่วยเหลือในการแปลความหมายของสุภาษิตญี่ปุ่นอย่างดียิ่งมาโดยตลอด นอกจากนี้ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณ อาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ผู้วิจัยจนสามารถทำผลงานวิจัยชิ้นนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็น คณาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณาจารย์ผู้สอน หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กึ่งแก้ว อัทธากรที่ทำให้ผู้วิจัยได้รู้จักคติชนวิทยาและจุดประกายให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาคติชนคดีต่อไป

บาร์นี่ บุญทรง

ชื่อเรื่อง ค่านิยมของญี่ปุ่นที่สะท้อนจากสุภาชิตกับคนญี่ปุ่นในสังคมปัจจุบัน
ผู้วิจัย บารณี บุญทรง
ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษโทอิทสึ โอบะ
คำสำคัญ ค่านิยม สุภาชิต ชาว คนญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

งานวิจัย “ค่านิยมของญี่ปุ่นที่สะท้อนจากสุภาชิตกับคนญี่ปุ่นในสังคมปัจจุบัน” มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมดั้งเดิมและค่านิยมในปัจจุบันของคนญี่ปุ่นเพื่อค้นหาว่าค่านิยมดั้งเดิมยังคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยจะส่งผลการวิจัยไปให้กลุ่มคนไทยที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนญี่ปุ่นโดยหวังว่าจะทำให้คนไทยเข้าใจว่าเหตุใดคนญี่ปุ่นจึงคิดหรือมีพฤติกรรมบางอย่าง ในการศึกษาวิเคราะห์ค่านิยมดั้งเดิมนั้น ผู้วิจัยศึกษาจากสุภาชิต 1,137 บทที่ปรากฏใน ことわざデータベース และรวบรวมข่าวจากเว็บไซต์โยมิอูริ ไมนิจิและเอ็นเอชเครวม 624 ข่าวระหว่างเดือนมีนาคม 2553 ถึงเดือนเมษายน 2554 เพื่อศึกษาค่านิยมในปัจจุบันของคนญี่ปุ่น

ค่านิยมในงานวิจัยชิ้นนี้แบ่งได้เป็น 14 ค่านิยมหลักโดยมีค่านิยมย่อยอยู่ในแต่ละค่านิยม ผลการศึกษาพบว่าพบค่านิยมหลักทั้งหมดในช่วงหนังสือพิมพ์ ยกเว้นเพียงค่านิยมเกี่ยวกับโชคชะตาพรหมลิขิต เมื่อเปรียบเทียบค่านิยมย่อย 39 ค่านิยมที่ปรากฏทั้งในสุภาชิตและข่าวหนังสือพิมพ์พบว่ามียค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลง 28 ค่านิยม ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป 5 ค่านิยมและพบค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปและบางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง 6 ค่านิยม เห็นได้ชัดว่าค่านิยมส่วนใหญ่ยังคงอยู่ ค่านิยมบางค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปและบางส่วนไม่เปลี่ยนแปลงนั้นอาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางความคิดของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ซึ่งควรศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป

Title The Values of the Japanese from Proverbs and the Japanese
Nowadays
Author Baranee Boonsong
Advisor Asst.Prof. Taiitsu Oba
Keywords value, proverb, news, Japanese

ABSTRACT

The research entitled “The Values of the Japanese from Proverbs and the Japanese Nowadays” aimed to comparatively study traditional values and present values of the Japanese to find out if the traditional values still persisted or has already transformed. The results of this research allow Thai people who interact with the Japanese understand why the Japanese think or behave in a particular way. 1,137 Japanese proverbs found in ことわざデータベース were studied to analyze traditional values while 624 pieces of news retrieved from Yomiuri, Mainichi and NHK websites from March 2010 to April 2011 were studied to analyse present values.

The values found from the proverbs could be categorized into 14 main values with minor values in each one. The result showed that all main values, except values concerning fate and destiny, were found in the contemporary news as well. After comparing the 39 minor values that were found both in proverbs and in the news, the author found that 28 values remained unchanged, while 5 values had changed. The other 6 values were found both changed and unchanged. This might due to the difference of thoughts between the old generation and the new generation, which should be studied in a further research.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	2
ความสำคัญของการวิจัย	2
ขอบเขตของโครงการวิจัย	2
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ระเบียบวิธีวิจัย	3
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม	4
เอกสารเกี่ยวกับค่านิยม	4
งานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม	8
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับสุภาชิต	9
เอกสารเกี่ยวกับสุภาชิต	9
งานวิจัยเกี่ยวกับสุภาชิต	12
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์	14
เอกสารเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์	14
งานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์	16
บทที่ 3 ค่านิยมที่ปรากฏมากที่สุดในสุภาชิตญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับค่านิยมที่ปรากฏ ในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	18
ค่านิยมที่ปรากฏมากที่สุดในสุภาชิตญี่ปุ่น	18
ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ	18
ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน	20
ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น	22
ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูไม่สำคัญ	23
ค่านิยมที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	23
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ	23
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน	24
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น	26
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของ ที่ดูไม่สำคัญ	28

บทที่ 4 ค่านิยมอื่นๆ ที่ปรากฏในสุภาชิตญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับค่านิยมที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	31
ค่านิยมอื่นๆ ที่ปรากฏในสุภาชิต	31
ค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	31
ค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของชีวิต	41
ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและคนที่สังคมไม่ยกย่อง	44
ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา	49
ค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถ	52
ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน	55
ค่านิยมเกี่ยวกับการทำธุรกิจ	57
ค่านิยมเกี่ยวกับกลยุทธ์การต่อสู้	59
ค่านิยมเกี่ยวกับการทำดี	62
ค่านิยมเกี่ยวกับโชคชะตาพรหมลิขิต	63
ค่านิยมอื่นๆ ที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	64
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	64
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของชีวิต	70
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและคนที่สังคมไม่ยกย่อง	74
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา	74
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถ	76
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน	77
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการทำธุรกิจ	77
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับกลยุทธ์การต่อสู้	78
ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการทำดี	81
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	86
สรุปผลการวิจัย	86
ข้อเสนอแนะ	88
บรรณานุกรม	89
ภาคผนวก	99
ตารางเปรียบเทียบค่านิยมที่ปรากฏทั้งในสุภาชิตญี่ปุ่นและในข่าวหนังสือพิมพ์	100
รายชื่อหน่วยงานภาครัฐที่ผู้วิจัยจัดส่งงานวิจัยไปถึง	103
รายชื่อหน่วยงานภาคเอกชนที่ผู้วิจัยจัดส่งงานวิจัยไปถึง	106
ประวัติผู้วิจัย	108

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำกรวิจัย

ปัจจุบันคนญี่ปุ่นในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้น¹ มีทั้งคนญี่ปุ่นที่เดินทางมาท่องเที่ยว² คนญี่ปุ่นที่มากำงานในประเทศไทย คนญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างถาวรเนื่องจากที่ดินและค่าครองชีพในประเทศไทยอยู่ในอัตราสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับค่าครองชีพในประเทศไทยแล้วเงินออมหรือเงินบำนาญของคนญี่ปุ่นสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในประเทศไทยได้อย่างสะดวกสบาย นอกจากนั้นคนญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยยังสมรสกับคนไทย ทำให้ปัจจุบันมีแนวโน้มที่คนไทยจะมีปฏิสัมพันธ์กับคนญี่ปุ่นมากขึ้นทุกขณะ อย่างไรก็ตาม คนญี่ปุ่นได้ชื่อว่าเป็นชนชาติที่ระมัดระวังการพูดจา เก็บงำความรู้สึก โดยเฉพาะกับคนที่ไม่ใช่คนสนิทหรือคนในกลุ่มสังคมเดียวกัน ถึงกับมีคำกล่าวที่ “以心伝心” (Ishin denshin) หรือ “จากใจถึงใจ” เป็นคำนิยามการสื่อสารระหว่างคนญี่ปุ่น

ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษาความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของคนญี่ปุ่น เพื่อนำมาถ่ายทอดให้กับคนไทย โดยเฉพาะคนไทยที่ต้องดำเนินชีวิตอย่างใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์กับคนญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ชุมชนเดียวกันหรือแม้กระทั่งการพบปะกันในลักษณะผิวเผินในการประกอบอาชีพเพื่อให้คนไทยเข้าใจความเชื่อและค่านิยมของคนญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอันจะนำไปสู่ความเข้าใจความคิดหรือการกระทำของคนญี่ปุ่น ซึ่งหากไม่เข้าใจความคิดและทัศนคติของกันและกันแล้ว อาจก่อให้เกิดปัญหา ความขัดแย้งหรือการกระทบกระทั่งกันได้

ผู้วิจัยเลือกใช้สุภาชิตของคนญี่ปุ่นเป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า เนื่องจากสุภาชิตเป็นข้อมูลทางคติชนที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง สุภาชิตเป็นคำกล่าวที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เนื้อหาของสุภาชิตเป็นการสรุปรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ในสถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า สุภาชิตจึงมีบทบาทหน้าที่ในการ 1) ถ่ายทอดภูมิปัญญาและค่านิยมทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง 2) แนะนำและตักเตือนคนในสังคมไม่ให้ประพฤติตนอย่างไม่เหมาะสม นอกจากนั้นสุภาชิตยังช่วยเสริมเติมแต่งคำพูดให้ดูน่าเชื่อถือและโน้มน้าวจิตใจของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี (Byrne, 2005, p. 285)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากค่านิยมสามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันและนำมาเปรียบเทียบกับค่านิยมที่สะท้อนจากสุภาชิต เพื่อค้นหาค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันยังคงเหมือนค่านิยมที่ปรากฏในสุภาชิต ซึ่งเป็นตัวแทนของค่านิยมดั้งเดิมของคนญี่ปุ่น หรือได้เปลี่ยนแปลงไป

ในส่วนของศึกษาค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์จากข่าวหนังสือพิมพ์ซึ่งปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้สามารถเผยแพร่ข่าวผ่านเว็บไซต์ได้อีกทางหนึ่ง สำหรับความน่าเชื่อถือของข่าวที่นำเสนอผ่านเว็บไซต์นั้นเคยมีลาซิกาเคยทำแบบสำรวจความคิดเห็นในสหรัฐอเมริกา ผลการสำรวจพบว่าผู้บริโภคข่าวให้ความเชื่อถือข่าวออนไลน์มากกว่าสื่อหลัก

¹ ข้อมูลจากสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยชี้ให้เห็นว่ามีชาวญี่ปุ่นอาศัยอยู่ในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา โดย พ.ศ. 2518 มีคนญี่ปุ่นในประเทศไทย 5,952 คน พ.ศ. 2538 มี 21,745 คน พ.ศ. 2548 มี 36,327 คนและข้อมูลล่าสุดปี พ.ศ. 2553 มีชาวญี่ปุ่นอาศัยอยู่ในประเทศไทยทั้งสิ้น 47,251 คน

² ข้อมูลจากกรมการท่องเที่ยวระบุว่า พ.ศ. 2552 มีนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นเดินทางเข้าประเทศไทย 930,330 คนส่วน พ.ศ. 2553 มี 993,674 คน

เช่น ให้ความเชื่อถือ CNN.com มากกว่า CNN ให้ความเชื่อถือ MSNBC มากกว่า NBC News ให้ความเชื่อถือ USAToday.com มากกว่า USAToday (จันทนา ทองประยูร, 2551, หน้า 13) จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าข่าวของสำนักข่าวหรือสำนักพิมพ์ที่นำเสนอผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตมีความน่าเชื่อถือไม่น้อยกว่าข่าวที่นำเสนอผ่านหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ข่าว ไม่ว่าจะเป็ข่าวที่ปรากฏในเว็บไซต์หรือข่าวในหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์เป็นรูปเล่มต่างก็มีหน้าที่ให้ข่าวสาร ให้ความคิดเห็น ให้ความรู้แก่ผู้อ่าน อีกทั้งยังมีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เป็นประจํา มีอิทธิพลต่อความคิด ทศนคติและพฤติกรรมของผู้อ่าน (สุภาณี นิตยเสมอ, 2543) ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าข่าวจากหนังสือพิมพ์ของญี่ปุ่นสามารถชี้ให้เห็นข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ทศนคติและพฤติกรรมของคนญี่ปุ่นได้

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. ศึกษาค่านิยมที่มีมาแต่ดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นจากสุภาชิตญี่ปุ่น
2. ศึกษาค่านิยมปัจจุบันของคนญี่ปุ่นจากข่าวในเว็บไซต์หนังสือพิมพ์และสื่อสารมวลชนใหญ่ของญี่ปุ่น
3. เปรียบเทียบค่านิยมของคนญี่ปุ่นที่ปรากฏในสุภาชิตกับที่ปรากฏในข่าวว่ามีความเหมือนคล้ายหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อบอกแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนญี่ปุ่น
4. เผยแพร่ผลการวิจัยแก่คนไทยที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนญี่ปุ่น

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทราบค่านิยมของคนญี่ปุ่นทั้งค่านิยมแบบดั้งเดิมที่ปรากฏในสุภาชิตและค่านิยมปัจจุบันที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์
2. ทราบว่าคนญี่ปุ่นในปัจจุบันยังคงค่านิยมแบบดั้งเดิมอยู่หรือเปลี่ยนแปลงค่านิยมไปแล้ว และเปลี่ยนแปลงในด้านใด อย่างไร
3. ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยสู่กลุ่มคนไทยที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนญี่ปุ่นในการประกอบอาชีพหรือคนไทยที่ดำเนินชีวิตร่วมกับคนญี่ปุ่น เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจความคิดและพฤติกรรมของคนญี่ปุ่นมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นำประทับใจยิ่งขึ้นและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางไปเก็บข้อมูลที่ประเทศญี่ปุ่นและไม่สามารถหาหนังสือรวมสุภาชิตญี่ปุ่นที่รวมสุภาชิตจำนวนมากในประเทศไทยได้ จึงรวบรวมสุภาชิตญี่ปุ่นจากเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza จากส่วนของ [ことわざデータベース](http://www.kotowaza.com) ซึ่งมีสุภาชิตทั้งหมด 1,970 บท สาเหตุที่เลือกใช้ข้อมูลจากเว็บไซต์นี้เนื่องจากรวบรวมสุภาชิตญี่ปุ่นไว้มากกว่าในเว็บไซต์อื่นๆ³ และอธิบายความหมายของสุภาชิตแต่ละบทกำกับไว้ด้วย⁴

³ เช่นเมื่อเปรียบเทียบกับเว็บไซต์ http://www.seiku.net/kotowaza/00_01.html ซึ่งมีสุภาชิตญี่ปุ่น 1,587 บท หรือเว็บไซต์ <http://www.geocities.jp/tomomi965/ichiran.html> ซึ่งมีสุภาชิตญี่ปุ่น 489 บท

⁴ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีที่ปรึกษาการวิจัยคือผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษโทอิชิ โอบะ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ ม.นเรศวร ซึ่งให้คำปรึกษาและช่วยแปลความหมายสุภาชิตบางบทเพื่อให้เข้าใจความหมายของสุภาชิตได้ชัดเจน

2. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลข่าวจาก 3 แหล่งคือ เว็บไซต์ Daily Yomiuri Online, Mainichi Daily News และ NHK World เว็บไซต์ Daily Yomiuri Online และ Mainichi Daily News เป็นเว็บไซต์ภาษาอังกฤษของหนังสือพิมพ์ Yomiuri Shimbun และ Mainichi Shimbun ซึ่งต่างเป็นหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ติดห้าอันดับแรกของญี่ปุ่น . ในระดับโลก Yomiuri Shimbun ก็ได้ชื่อว่าเป็นหนังสือพิมพ์ที่มียอดจำหน่ายสูงสุดในโลกใน พ.ศ. 2548 ในขณะที่ Mainichi Shimbun อยู่อันดับสาม (WAN, 2005) ส่วน NHK World เป็นเว็บไซต์ของ Japan Broadcasting Corporation⁵ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 – เมษายน พ.ศ. 2554 รวม 14 เดือน รวบรวมข่าวได้ทั้งสิ้น 624 ข่าว

3. งานวิจัยชิ้นนี้ใช้สฤาษิตในการวิจัย 1,137 บทจาก 1,970 บทที่ปรากฏในเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza สาเหตุที่ไม่ได้ใช้สฤาษิตบางบทเนื่องจากสฤาษิตนั้นๆ ไม่ได้แสดงให้เห็นค่านิยม แต่เป็นเพียงการบอกสฤาษิต

4. เอกสารและงานวิจัยประกอบการวิจัยครั้งนี้ ใช้เฉพาะเอกสารและงานวิจัยที่ผู้วิจัยสามารถสืบค้นและเสาะหาได้ในประเทศไทยเท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. “สฤาษิต” ในงานวิจัยชิ้นนี้ หมายถึง [ことわざ](http://www.sanabo.com/kotowaza) ที่ปรากฏในเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza ในส่วนของ [ことわざデータベース](http://www.sanabo.com/kotowaza) และในงานวิจัยชิ้นนี้ใช้คำว่า “สฤาษิต” ทั้งฉบับเมื่อกล่าวถึง [ことわざ](http://www.sanabo.com/kotowaza) เนื่องจากเมื่อนักวิชาการชาวไทยแปลคำว่า [ことわざ](http://www.sanabo.com/kotowaza) เป็นภาษาไทยมักใช้คำว่า “สฤาษิต” มิได้ใช้คำว่า สำนวนหรือคำพังเพย

2. ค่านิยมย่อย ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยแบ่งค่านิยมเป็นหัวข้อใหญ่ทั้งหมด 14 ค่านิยม (ปรากฏในบทที่ 3 จำนวน 4 ค่านิยม ในบทที่ 4 จำนวน 10 ค่านิยม) ซึ่งในแต่ละค่านิยมจะมีค่านิยมปลีกย่อยแตกต่างกันในรายละเอียด ในที่นี้จึงขอกกล่าวถึงค่านิยมที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยนั้นว่า “ค่านิยมย่อย”

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมสฤาษิตญี่ปุ่นจากเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza และรวบรวมข่าวจากเว็บไซต์ของ Yomiuri, Mainichi และ NHK
3. วิเคราะห์ค่านิยมดั้งเดิมที่สะท้อนจากสฤาษิต นำมาจัดหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์ค่านิยมปัจจุบันที่สะท้อนจากข่าวหนังสือพิมพ์เพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน
4. สรุปผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

⁵ เดิม NHK นำเสนอข่าวและสารระบันถึงผ่านวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ แต่ปัจจุบันนำเสนอข่าวผ่านเว็บไซต์ด้วยเช่นกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยชิ้นนี้ แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่คือ 1. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม 2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพจิต และ 3. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์

1. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม

1.1 เอกสารเกี่ยวกับค่านิยม

1.1.1 ความหมายของค่านิยม

มีผู้ให้ความหมายคำว่า “ค่านิยม” ไว้มากมาย ทั้งนักวิชาการในประเทศไทยและต่างประเทศ รายละเอียดดังต่อไปนี้

พินีส หันนาคินท์ (ชาลวชัย อินทรประวัตติ, 2533, หน้า 6 และ อารมณ ฉนวนจิตร, 2547, หน้า 3) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึงความโน้มเอียงหรือแนวทางที่คนจะประพฤติตนไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่งที่ตัวเองได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วว่าเป็นสิ่งดีสำหรับตนเองหรือสังคม ยอมรับนับถือ และปฏิบัติตามแนวความคิดนั้นอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ค่านิยมหมายถึงการยอมรับนับถือและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีอยู่ต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ มนุษย์ สิ่งมีชีวิต อื่นๆ รวมทั้งการกระทำในด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม และสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้ทำการประเมินค่าจากทัศนคติต่างๆ โดยถี่ถ้วนและรอบคอบด้วย

ไพฑูริย์ แก้วเครือ ณ ลำพูน (จุฬาลักษณ์ เรื่องณรงค์, 2537, หน้า 12) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึงสิ่งที่คนสนใจปรารถนาจะได้และอยากจะเป็น เป็นสิ่งที่บังคับให้ต้องปฏิบัติ หรืออีกนัยหนึ่ง ค่านิยมเป็นสิ่งที่คนบูชา ยกย่อง มีความสุขที่ได้เห็น ได้ฟัง และได้เป็นเจ้าของ

ก่อ สวัสดิพิธานิชย์ (จุฬาลักษณ์ เรื่องณรงค์, 2537, หน้า 12) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึงความคิด พฤติกรรม และสิ่งที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่งเห็นว่ามีคุณค่าจึงยอมรับ ปฏิบัติตามและหวงแหนไว้ระยะหนึ่ง ค่านิยมมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและตามความคิดเห็นของคนในสังคม

วีระ บำรุงรักษ์ (จุฬาลักษณ์ เรื่องณรงค์, 2537, หน้า 12) กล่าวว่าค่านิยมคือประสบการณ์ใดๆ ก็ตามที่มีส่วนสร้างชีวิตให้มีคุณค่า มีความหมายมากขึ้นหรือมีส่วนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ทั้งหลายให้กับบรรดาวิธีและจุดหมายปลายทาง

วชิรญา บัวศรี (อารมณ ฉนวนจิตร, 2547, หน้า 3) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึงทัศนคติและความเชื่อมั่นที่ฝังลึกอยู่ในตัวตนและมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ค่านิยมเป็นสิ่งที่ได้รับสืบทอดมาจากพ่อแม่ ครู อาจารย์ และบางครั้งก็ได้มาจากสิ่งแวดล้อม

จุฬาลักษณ์ เรื่องณรงค์ (2537, หน้า 13) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึง ความคิด ความเชื่อ ความต้องการ และความรู้สึก รวมทั้งการกระทำที่บุคคลแต่ละคนนิยมยึดมั่นว่ามีคุณค่าแก่ตนเองหรือสังคม และพึงพอใจที่จะนำไปปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุมุ่งหมายสำหรับตนเองหรือสังคม ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจเลือกแนวทางดำเนินชีวิตของตนและยังแสดงถึงจุดมุ่งหมายของชีวิตของบุคคลนั้นอีกด้วย

สมาน ซาลีเครีอ (2523, หน้า 8) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึงตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคมและวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม ทั้งนี้เพราะค่านิยมนั้นเป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งบังคับต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนยกย่องบูชา ค่านิยมมิได้เป็นเพียงเรื่องของความถูกผิด ดีหรือไม่ดี จริงหรือเท็จ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นเครื่องนำพฤติกรรมในชีวิตของคนเรา

พิทยา สายหู (สมาน ซาลีเครีอ, 2523, หน้า 7) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึงสิ่งที่นิยมยึดถือประจำไว้ที่ช่วยในการตัดสินใจ ในการเลือกสรรบาปใดที่มนุษย์มีความจำเป็นต้องเลือกในการกระทำ มนุษย์จะต้องอาศัยคุณค่าหรือค่านิยมประจำตัวเป็นเครื่องกำหนดแม้แต่สิ่งที่เคยทำจนชินเป็นนิสัย

แฟรงเกล (ซาญชัย อินทรประวัตติ, 2533, หน้า 6) กล่าวว่าค่านิยมเป็นแนวคิดหรือมโนทัศน์ของบุคคลซึ่งแสดงให้เห็นว่าเขาคิดว่าอะไรเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตของเขา เมื่อบุคคลที่เห็นคุณค่าว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นเรื่องสำคัญเขาก็จะเชื่อมั่นว่ามันมีคุณค่าควรแก่การกระทำ การได้มา หรือการพยายามที่จะให้ได้มา

โรคิช (จุฬาลักษณ์ เรืองณรงค์, 2537, หน้า 13) กล่าวว่าค่านิยมเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีลักษณะถาวร เป็นแนวทางในการประพฤติตนหรือเป็นเป้าหมายในการดำรงชีวิตและเป็นสิ่งที่ตนเองหรือสังคมเห็นชอบ สมควรยึดถือปฏิบัติมากกว่าวิถีปฏิบัติหรือเป้าหมายชีวิตอย่างอื่น

อีโอดอร์สัน (อารมณ ฉนวนจิตร, 2547, หน้า 1) กล่าวถึงความหมายของค่านิยมในแง่ปรัชญาว่าค่านิยมหมายถึงคำที่ใช้แทนนามและกริยา บางครั้งอาจใช้เป็นคำนาม เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม ที่เป็นนามธรรมใช้คล้ายกับคำว่าคุณค่าหรือความดี ดังนั้นสิ่งไม่ดีจึงเป็นสิ่งไม่มีคุณค่า แต่ค่านิยมใช้ครอบคลุมทั้งที่ดีหรือไม่ดี เหมือนกับอุดมคติที่ใช้ได้ทั้งความร้อนและความเย็น ความดีจึงเป็นค่านิยมฝ่ายบวก ขณะที่ความชั่วเป็นค่านิยมฝ่ายลบ

วิลเลียม (สมาน ซาลีเครีอ, 2523, หน้า 6-7) กล่าวถึงความหมายของค่านิยมในแง่สังคมวิทยาว่าค่านิยมอาจหมายถึงความสนใจ ความพึงใจ ความนิยม หน้าที่ พันธกรณี ความปรารถนา ความต้องการ หรือความรู้สึกอื่นๆ ที่มนุษย์เชื่อและยึดถือเอาไว้เป็นแนวทางสำหรับการเลือก

ครีทซ์ฟิลด์และคณะ (จุฬาลักษณ์ เรืองณรงค์, 2537, หน้า 12-13) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึงความเชื่อที่ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาหรือสิ่งที่ดี และสิ่งใดเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาหรือสิ่งไม่ดี ค่านิยมจะสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมและเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมยึดถือร่วมกันอย่างกว้างขวาง บุคคลโดยยอมรับค่านิยมใดเป็นของตน ค่านิยมนั้นก็จะเป็นเป้าหมายในชีวิตของบุคคลนั้น

เมื่อพิจารณาความหมายของ “ค่านิยม” ที่นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศกล่าวไว้ ผู้วิจัยใคร่ขอสรุปความหมายของค่านิยมอีกครั้งว่า ค่านิยมหมายถึงสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือว่าเป็นสิ่งดีสิ่งสำคัญ จึงรับสิ่งนั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติ แต่ค่านิยมไม่ใช่สิ่งคงที่ ค่านิยมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเทศะและตามปัจจัยแวดล้อมทางสังคม

1.1.2. ประเภทของค่านิยม

ค่านิยมแบ่งได้เป็นหลายประเภท ขึ้นอยู่กับว่าใช้เกณฑ์ใดในการจำแนก นักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศแบ่งประเภทค่านิยมไว้ต่างกันดังนี้

สาโรช บัวศรี (ซาญชัย อินทรประวัตติ, 2533, หน้า 10) แบ่งประเภทค่านิยมโดยใช้วิชาชีพเป็นเกณฑ์ได้ 2 ประเภทคือ

1. **ค่านิยมพื้นฐาน** ประกอบด้วยค่านิยมด้านศีลธรรม คุณธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือวัฒนธรรม กฎหมาย

2. ค่านิยมวิชาชีพ ประกอบด้วยค่านิยมด้านอุดมการณ์ในอาชีพของตน วินัยของวิชาชีพของตน มารยาทของวิชาชีพของตน
อดุลย์ วิเชียรเจริญ (ชาญชัย อินทรประวัตติ, 2533, หน้า 11) แบ่งค่านิยมเป็น 2 ประเภทคือ

1. ค่านิยมหลัก หมายถึงค่านิยมของสังคมซึ่งได้มีการถ่ายทอดสู่บุคคลอย่างถาวร ค่านิยมหลักจะมีลักษณะเฉพาะของสังคมใดสังคมหนึ่ง เมื่อค่านิยมหลักได้เกิดขึ้นในตัวบุคคลแล้วจะหยั่งรากลึกกลงไปในจิตใจมากจนยากที่จะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

2. ค่านิยมย่อย หมายถึงค่านิยมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

พนัส หันนาคินทร์ (จุฬาลักษณ์ เรืองณรงค์, 2537, หน้า 15) แบ่งค่านิยมเป็น 3 ประเภทคือ

1. ค่านิยมจริยธรรม หมายถึงค่านิยมที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลเพื่อไม่ให้ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

2. ค่านิยมสุนทรียภาพ หมายถึงค่านิยมที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสุนทรียะหรือความสวยงาม

3. ค่านิยมสังคมและการเมือง หมายถึงค่านิยมที่กำกับพฤติกรรมในเรื่องของการแสวงหาอำนาจและการใช้อำนาจเพื่อการแบ่งปันผลประโยชน์

เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์ (จุฬาลักษณ์ เรืองณรงค์, 2537, หน้า 14-15) แบ่งค่านิยมเป็น 3 ประเภทคือ

1. ค่านิยมเกี่ยวกับตนเอง ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร

2. ค่านิยมเกี่ยวกับสังคม ได้แก่ การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา ความมีระเบียบวินัย การเคารพกฎหมาย

3. ค่านิยมเกี่ยวกับชาติ ได้แก่ ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

นิพนธ์ คันธเสวี (จุฬาลักษณ์ เรืองณรงค์, 2537, หน้า 15) แบ่งค่านิยมเป็น 3 ประเภทคือ

1. ค่านิยมจำแนกตามความต้องการของมนุษย์หรือสถาบันทางสังคม ได้แก่ ค่านิยมทางครอบครัว ค่านิยมทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางการเมือง ฯลฯ

2. ค่านิยมจำแนกตามขอบเขตแคบหรือกว้าง ได้แก่ ค่านิยมส่วนบุคคล ค่านิยมทางสังคมหรือของชาติ

3. ค่านิยมจำแนกตามลักษณะของสิ่งที่นิยมกัน ได้แก่ ค่านิยมทางวัตถุ ค่านิยมทางจริยธรรม

โรคีส (จุฬาลักษณ์ เรื่องณรงค์, 2537, หน้า 15-16 และ ชาญชัย อินทรประวัตติ, 2533, หน้า 11-12) แบ่งค่านิยมเป็น 2 ประเภทใหญ่คือ

1. ค่านิยมวิถีปฏิบัติ (Instrumental Values) ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับความรัก ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ฯลฯ
2. ค่านิยมจุดหมายปลายทาง (Terminal Values) ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับความรักชาติ เสรีภาพ ความเสมอภาค ฯลฯ

สแปรงเกอร์ (สมาน ซาลีเครีอ, 2523, หน้า 8-9) แบ่งค่านิยมเป็น 6 ประเภทคือ

1. ค่านิยมเชิงทฤษฎี ได้แก่ ความต้องการค้นพบสัจจะ ความเป็นจริง
2. ค่านิยมเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ ความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อม ธุรกิจ ทรัพย์สิน เงินทอง และการแข่งขันในเรื่องเหล่านี้
3. ค่านิยมเชิงสุนทรีย์ ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับธรรมชาติ ดนตรี ศิลปะ วรรณคดี ฯลฯ
4. ค่านิยมเชิงสังคม ได้แก่ ความรักในเพื่อนมนุษย์ ความเอาใจใส่กับความสุภาพ และสวัสดิภาพของเพื่อนมนุษย์และสังคมส่วนรวม
5. ค่านิยมเชิงการเมือง คือความต้องการแสวงหาอำนาจ อิทธิพลและชื่อเสียง
6. ค่านิยมเชิงศาสนา ได้แก่ ความเชื่อและยึดถือว่าชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล ซึ่งมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา หรือจุดหมายอันสูงสุดครอบคลุมอยู่ และการตั้งปรัชญาชีวิตตามแนวทางนี้

พีนิคซ์ (จุฬาลักษณ์ เรื่องณรงค์, 2537, หน้า 16-17) แบ่งค่านิยมเป็น 6 ประเภทคือ

1. ค่านิยมทางวัตถุ หมายถึงค่านิยมเกี่ยวกับปัจจัยสี่ของมนุษย์
2. ค่านิยมทางสังคม หมายถึงค่านิยมที่จะช่วยให้บุคคลเกิดความรักและความสัมพันธ์กันในสังคม
3. ค่านิยมทางความจริง หมายถึงค่านิยมสำหรับผู้ต้องการหาความรู้และความจริงตามกฎหมายแห่งธรรมชาติ
4. ค่านิยมทางจริยธรรม หมายถึงค่านิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางจิตใจที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีต่างๆ และยึดถือไว้เป็นแนวปฏิบัติ
5. ค่านิยมทางสุนทรีย์ หมายถึงค่านิยมเกี่ยวกับความซาบซึ้งในความดีและความงามของสิ่งต่างๆ
6. ค่านิยมทางศาสนา หมายถึงค่านิยมเกี่ยวกับความปรารถนาในด้านความสมบูรณ์ของชีวิต รวมทั้งความรักและการบูชาศาสนาของตนด้วย

ในการวิจัยขั้นนี้ผู้วิจัยแบ่งค่านิยมออกเป็น 14 หัวข้อใหญ่ซึ่งในแต่ละหัวข้อใหญ่จะประกอบด้วยค่านิยมย่อย ซึ่งตรงกับคำที่อดุลย์ วิเชียรเจริญแบ่งประเภทค่านิยมเป็น 2 ประเภทคือ ค่านิยมหลักและค่านิยมย่อย อย่างไรก็ตาม ความหมายของค่านิยมย่อยของอดุลย์และของผู้วิจัยแตกต่างกันคือ ในงานวิจัยเล่มนี้ “ค่านิยมย่อย” หมายถึงค่านิยมปลีกย่อยที่ปรากฏในค่านิยม 14 หัวข้อใหญ่ ซึ่งค่านิยมย่อยนี้จะให้รายละเอียดลึกซึ้งลงไป

1.1.3. ความสำคัญของค่านิยม

ชาญชัย อินทรประวัติ (2533, หน้า 17) กล่าวถึงความสำคัญของค่านิยมว่าค่านิยมมีบทบาทต่อพฤติกรรมของบุคคล หากเรามองระดับจุลภาคไปสู่มหภาคจะเห็นว่าค่านิยมของบุคคลหลายๆ คนมารวมกันเข้าก็กลายเป็นค่านิยมของสังคมหรือปทัสถานของสังคม ดังนั้นปทัสถานของสังคมจะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับค่านิยมของแต่ละบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมนั่นเอง

พนัส หันนาคินทร์ (สมาน ซาลีเครือ, 2523, หน้า 6 และ อารมณ ฉนวนจิตร, 2545, หน้า 12) กล่าวถึงความสำคัญของค่านิยมว่าค่านิยมเป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะบ่งชี้ว่าจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรทั้งต่อตัวเองและต่อสังคม การเลือกกระทำของแต่ละคนขึ้นอยู่กับค่านิยมที่ยึดถือเป็นประการสำคัญ เพราะค่านิยมเป็นหลักควบคุมการรู้ การตัดสินใจ การเลือกและการสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมของบุคคล หากคนๆ นั้นยึดถือค่านิยมที่ดีก็คงแน่ใจได้ว่าการกระทำของเขาจะเป็นไปในทางที่ดี ที่ถูก ที่ควร ที่พึงปรารถนาของสังคม เราทราบค่านิยมของคนจากความประพฤติ การปฏิบัติในภาวะต่างๆ

จุฬาลักษณ์ เรื่องณรงค์ (2537, หน้า 14) กล่าวว่าค่านิยมมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคม ในแง่ของตัวบุคคลนั้น ค่านิยมมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตเพราะเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างกัน ส่วนในแง่สังคม ค่านิยมมีผลถึงความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม

มาสโลว์ (อารมณ ฉนวนจิตร, 2545, หน้า 11) กล่าวว่าค่านิยมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นตัวตัดสิน ตัวกำหนด และผลักดันให้พฤติกรรมโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นพลังซ่อนเร้นอยู่ภายใต้พฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ อิทธิพลของค่านิยมจึงเป็นรากฐานของปัญหาทางสังคมมากมาย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าค่านิยมมีความสำคัญดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ กล่าวคือค่านิยมมีผลต่อการตัดสินใจ เป็นสิ่งโน้มนำการประพฤติปฏิบัติของบุคคลซึ่งเมื่อบุคคลจำนวนมากมีค่านิยมแบบเดียวกัน ค่านิยมนั้นก็กลายเป็นค่านิยมของสังคม การปลูกฝังค่านิยมที่พึงปรารถนาของสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนั้นเมื่อคนในทุกสังคมมีค่านิยมแบบใดแบบหนึ่ง เราก็สามารถศึกษาค่านิยมของคนในสังคมนั้นๆ ได้จากแหล่งข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมหรือจากข้อมูลคติชนของสังคมนั้นๆ นั่นเอง

1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม

จินดา บุญคุ้ม (2554) วิจัยเรื่องการวิเคราะห์ค่านิยมในภาชิตคำเมืองจังหวัดน่าน มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ค่านิยมที่ปรากฏในภาชิตคำเมืองจังหวัดน่าน 347 บทโดยแบ่งเกณฑ์การวิเคราะห์เป็นห้าด้าน ผลการศึกษาพบว่าค่านิยมที่ปรากฏมากที่สุดคือค่านิยมด้านการพึ่งตนเอง ชยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ ค่านิยมที่พบเป็นอันดับสองคือค่านิยมการปฏิบัติตามคุณธรรม ศาสนา อันดับสามคือค่านิยมการมีระเบียบวินัย อันดับสี่คือค่านิยมรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อันดับสุดท้ายคือค่านิยมด้านการประหยัดและอดออม

พระสมเกียรติ ติตชัย (2550) ศึกษาเรื่องวิเคราะห์ความเชื่อและค่านิยมจากนิทานพื้นบ้านของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก โดยรวบรวมข้อมูลนิทานจากเอกสารและการสัมภาษณ์วิทยากร รวบรวมนิทานได้ทั้งสิ้น 100 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่าสำหรับอำเภอocrไทยนั้นความเชื่อที่พบมากที่สุดคือความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันดับสองคือความเชื่อเรื่องบุคคล ความเชื่อเรื่องภูตผี ปีศาจ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของคลัง ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิ

ภาพ เป็นต้น ส่วนในด้านค่านิยมที่พบมากที่สุดคือค่านิยมทางสังคม รองลงมาคือค่านิยมทางศาสนา ค่านิยมทางสุนทรียภาพ ค่านิยมทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางวิชาการ และค่านิยมทางการเมืองการปกครอง

วรินทร์ ววงค์ (2542) ทำการวิจัยหัวข้อ “เปรียบเทียบทัศนะของคนไทยและคนญี่ปุ่นที่มีต่อกัน” โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเด่นของคนไทยและคนญี่ปุ่นในสายตาของตนเองและในสายตาของอีกฝ่ายหนึ่ง ผลการวิจัยจากแบบสอบถามพบว่า ลักษณะเด่น 15 ข้อของคนญี่ปุ่นที่คนไทยและคนญี่ปุ่นมองตรงกันคือ สะอาด เจ้าระเบียบ เอาจริงเอาจัง รมั้ดระวังตัว รักษากฎหมาย อุดหนุน มีมารยาท ชอบค้นคว้าทดลอง อนุรักษ์นิยม คิดเป็นวิทยาศาสตร์ คล่องแคล่ว มีเหตุผล ซื่อสัตย์ เป็นนักปฏิบัติ และเป็นคนหัวก้าวหน้า และคนไทยคิดว่าคนญี่ปุ่นมีลักษณะเร่ร่อน ทำตามกระแส เป็นประชาธิปไตย ฟุ่มเฟือย และถือตัว ในขณะที่คนญี่ปุ่นไม่ได้มองตนเองเช่นนั้น

งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมในประเทศไทยมีมากมายและศึกษาค่านิยมในหลากหลายด้านของสังคม ข้อมูลคติชนเช่น ภาษิตคำเมือง นิทานพื้นบ้าน ก็เป็นแหล่งข้อมูลหนึ่งที่สามารถศึกษาค่านิยมของคนกลุ่มนั้นๆ ได้ ส่วนงานวิจัยของคนญี่ปุ่นนั้นผู้วิจัยไม่พบงานวิจัยที่สะท้อนค่านิยมของคนญี่ปุ่นโดยตรงแต่พบงานวิจัยของวรินทร์ ววงค์เกี่ยวกับทัศนะที่คนญี่ปุ่นมองตนเองซึ่งมีความใกล้เคียงกับค่านิยม เพราะเป็นการมองจากทั้งสองด้านคือคนไทยมองคนญี่ปุ่นและคนญี่ปุ่นมองตนเองว่าเป็นคนลักษณะอย่างไร ซึ่งลักษณะเด่นต่างๆ ที่พบจากงานวิจัยชิ้นนี้ก็สามารถสะท้อนค่านิยมของคนญี่ปุ่นได้เช่นกัน

2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับสุภาชิต

2.1 เอกสารเกี่ยวกับสุภาชิต

เนื่องจากคนไทยมักกล่าวถึงสำนวน สุภาชิต และคำพังเพยรวมๆ กัน ไม่ได้แยกแยะออกจากกันอย่างชัดเจนเนื่องจากความหมายของคำทั้งสามมีความใกล้เคียงและคาบเกี่ยวกันค่อนข้างมาก ในส่วนของเอกสารเกี่ยวกับสุภาชิตนี้ ผู้วิจัยจึงจะรวบรวมเอกสารที่กล่าวถึงทั้งสำนวน สุภาชิตและคำพังเพยไว้ด้วยกัน

2.1.1 ความหมายของสุภาชิต

พจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทย (2552) กล่าวถึงความหมายของ ことわざ หรือสุภาชิตว่า หมายถึงคติพจน์ คำพังเพย คำคมสอน สุภาชิต

Shogakukan Progressive Japanese-English Dictionary (1986) กล่าวว่า ことわざ หมายถึง สุภาชิต คำกล่าวที่ใช้กันโดยทั่วไป (a proverb, a common saying)

ราชบัณฑิตยสถาน (ออนไลน์) กล่าวว่าสุภาชิตหมายถึงถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติสอนใจ เช่น รักยาวให้บันรักสั้นให้ต่อ น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ

สุภา ปัทมานันท์ นพวรรณ บุญสม และสร้อยสุดา ณ ระนอง (2536) กล่าวถึงความหมายของ Kotowaza หรือสุภาชิตว่าเป็นคำพูดสอนใจที่เป็นคติ สุภาชิตของแต่ละประเทศสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี แนวความคิดและทัศนคติของคนในประเทศนั้นๆ

สง่า กาญจนาคพันธุ์ (2541) กล่าวว่าสำนวนคือคำพูดเป็นชั้นเชิง เกิดจากมูลเหตุต่างๆ เช่น ธรรมชาติ การกระทำ สิ่งแวดล้อม แบบแผนประเพณี ศาสนา ความประพฤติ ฯลฯ เป็นการเปรียบเทียบ เปรย ประชดประชัน พูดเล่นสนุก หรือบางครั้งก็เป็นการพูดเตือนสติให้คิด

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสุภาษิตหมายถึงถ้อยคำเตือนใจหรือถ้อยคำสั่งสอนในสิ่งที่สังคมหรือวัฒนธรรมนั้นๆ มองว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ควรยึดถือปฏิบัติ มักเป็นการตักเตือนสั่งสอนโดยอ้อม คือกล่าวเป็นนัยไว้ให้คิด สุภาษิตผ่านการกลั่นกรองมาอย่างยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งและบ่อยครั้งจะพบสุภาษิตความหมายใกล้เคียงกันในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

2.1.2 เอกสารเกี่ยวกับสุภาษิต

สุภา ปัทมานันท์ นพวรรณ บุญสม และสร้อยสุตา ณ ระนอง (2536) รวบรวมสุภาษิตญี่ปุ่นไว้ในหนังสือ “รวมสุภาษิตญี่ปุ่น 1” (ことわざ辞典 1) โดยใช้การ์ตูนเป็นสื่ออธิบายวิธีการใช้สุภาษิตเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจสุภาษิตง่ายขึ้น เมื่อกล่าวถึงแต่ละสุภาษิตจะแปลสุภาษิตเป็นภาษาไทยกำกับและมีเสียงอ่านที่ถอดเป็นตัวโรมานจิกกำกับไว้ด้วย ส่วนการอธิบายด้วยการ์ตูนนั้นหนังสือเล่มนี้ใช้ลักษณะการ์ตูนสี่ช่อง

สุภา ปัทมานันท์ (2537) รวบรวมสุภาษิตญี่ปุ่นต่อจากหนังสือ “รวมสุภาษิตญี่ปุ่น 1” หนังสือเล่มนี้ใช้ชื่อว่า “รวมสุภาษิตญี่ปุ่น 2” (ことわざ辞典 2) ซึ่งสุภากล่าวไว้ว่าคัดเลือกมาจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นชื่อ ことわざ辞典 ของโยชิตะ ยูทาเกะ ในส่วนการนำเสนอยังเป็นลักษณะเดียวกับเล่มที่หนึ่งคือเมื่อกล่าวถึงแต่ละสุภาษิตจะแปลสุภาษิตเป็นภาษาไทยกำกับและมีเสียงอ่านที่ถอดเป็นตัวโรมานจิกกำกับไว้ด้วย ส่วนการอธิบายด้วยการ์ตูนใช้ลักษณะการ์ตูนสี่ช่อง

สง่า กาญจนาคพันธุ์ (2541) นำสำนวนไทยที่รวบรวมไว้ราว พ.ศ. 2470 มารวมตีพิมพ์ในหนังสือ “สำนวนไทย” โดยเรียงลำดับจาก ก.ไก่ ถึง ฮ.นกฮูก เมื่อกล่าวถึงสำนวนแต่ละสำนวนจะมีการบอกความหมาย ที่มา และยกตัวอย่างวิธีการหรือสถานการณ์ในการใช้สำนวนนั้นๆ ในส่วนของความหมาย สง่า กาญจนาคพันธุ์กล่าวว่าสำนวนมีมาตั้งแต่โบราณดึกดำบรรพ์ เกิดขึ้นตามยุคสมัยที่เหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป สำนวนบางสำนวนสาบสูญไป บางสำนวนยังคงอยู่ ในขณะเดียวกันก็มีสำนวนใหม่ๆ เกิดขึ้นมาเป็นเหมือนกันหมดทุกชาติทุกภาษา เพราะความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์เกี่ยวกับธรรมชาติ การกระทำ เครื่องแวดล้อม ฯลฯ ย่อมมีเหมือนกัน ใจความของสำนวนจึงเหมือนกัน ที่แตกต่างกันเป็นเพียงแต่ถ้อยคำ

วณิช จรุงกิจอนันต์ (2528) รวบรวมสำนวนไว้ในหนังสือ “ถกสำนวนไทย เล่ม 1” โดยใช้ “สำนวนไทย” ของสง่า กาญจนาคพันธุ์เป็นหลักในการเรียงลำดับสำนวน แต่ว่าณิชอธิบายว่าไม่ได้นำสำนวนทุกสำนวนจากหนังสือของสง่า กาญจนาคพันธุ์มาอธิบายแต่เลือกมาเพียงบางสำนวนที่คิดว่าน่าสนใจและยังใช้กันอยู่ หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงสำนวนตั้งแต่ ก.ไก่ ถึง ท.ทหาร ผู้เขียนตั้งใจว่าจะทยอยเขียนต่อเนื่องจนถึง ฮ.นกฮูก วณิชกล่าวว่าสำนวนไทยเป็นขุมทรัพย์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญถ้าหากรู้ที่มาของแต่ละสำนวนอย่างถูกต้อง แต่เด็กไทยรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้ความหมายของสำนวนเขาจึงต้องการอธิบายความหมายและที่มาของสำนวนไทยด้วยลีลาการเขียนที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือมีหยิกแกมหยอกบ้าง ล้อเลียนบ้าง ทะลึ่งบ้าง เพื่อให้เด็กเกิดความสนใจ อย่างไรก็ตาม การอธิบายที่มาและความหมายของสำนวนไทยในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนกล่าวว่าใช้การเดาอย่างมีหลักเกณฑ์จากประสบการณ์การใช้ชีวิตในชนบททางภาคกลางของประเทศเป็นหลัก และไม่ได้ยืนยันว่าการอธิบายที่มาของเขาถูกต้องทั้งหมด

วีร์ เพชรอุไร (2542) รวบรวมสำนวนไทยตั้งแต่ตัวอักษร ก. ไก่ ถึง ผ.ผา ไว้ในหนังสือ “สำนวนไทย เล่ม 1” ในการกล่าวถึงแต่ละสำนวนผู้เขียนจะบอกความหมาย บางสำนวนบอกที่มาและวิธีการใช้ประกอบ วีร์กล่าวว่าสำนวนเป็นเหมือนเครื่องประดับแห่งภาษาที่ได้ยินกันอยู่เสมอ

แสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้งของปัญญาแห่งบรรพชนที่ได้สังเกตธรรมชาติและผู้คนมาไตร่ตรอง กรองออกมาเป็นสำนวนโวหารให้ลูกหลานได้ใช้สืบต่อมา การศึกษาความหมายของสำนวนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะบางครั้งสำนวนก็ถากไถจนความหมายเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

วีร์ เพชรอุไร (2543) รวบรวมสำนวนไทยตั้งแต่ตัวอักษร พ.พาน ถึง ฮ.นกฮูก ไว้ในหนังสือ “สำนวนไทย เล่ม 2” เป็นเล่มต่อจาก “สำนวนไทย เล่ม 1” วิธีการเขียนเป็นลักษณะเดียวกันคือ อธิบายความหมายของแต่ละสำนวนอย่างสั้นๆ บางสำนวนอธิบายที่มาและวิธีการใช้ประกอบ

ชญารินทร์ (2543) รวบรวมสุภาษิตไทยไว้ในหนังสือ “ประมวลสุภาษิตไทย” ลักษณะเฉพาะของหนังสือเล่มนี้คือจะคัดสรรมาเฉพาะสุภาษิตจริงๆ เท่านั้น จะไม่รวมคำพังเพย อุปมาอุปไมยไว้ในเล่มเหมือนหนังสือเล่มอื่นๆ การแยกแยะสุภาษิตในเล่มใช้การจัดหมวดหมู่เป็นเรื่องๆ รวม 40 หมวดหมู่ ได้แก่ หมวดชีวิต หมวดจิตใจ หมวดความรัก ฯลฯ ในแต่ละหมวดจะยกสุภาษิตไทยมาและอธิบายความหมายอย่างสั้นๆ ในส่วนของความหมายชญารินทร์กล่าวว่าสุภาษิตคือถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมา ผ่านกาลเวลามานาน มีความหมายดีหรือค่อนข้างดี ให้แง่คิดเป็นคติสอนใจ แม้จะเป็นคำเก่าแต่ก็ยังไม่ล้าสมัย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา ข้อสำคัญอยู่ที่ว่ามีปัญญาประยุกต์ใช้เป็นหรือไม่

รัฐนันท์ ศิริวิทย์ (2544) รวบรวมสำนวนไทยไว้ในหนังสือ “เล่าขาน 500 สำนวนไทย” การอธิบายความหมายของสำนวนไทยในหนังสือเล่มนี้ใช้ภาษาไม่เป็นทางการ กล่าวคือใช้คำศัพท์และสำนวนวัยรุ่นสมัยใหม่โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กสมัยใหม่โดยเฉพาะ การกล่าวถึงสำนวนแต่ละสำนวนจะอธิบายความหมายแต่สั้นๆ ไม่ก็บรทัด และการเรียงลำดับสำนวนเรียงจาก ก.ไก่ ถึง ฮ.นกฮูก เช่นเดียวกับหนังสือรวบรวมสำนวนเล่มอื่นๆ

อานนท์ อาทิตย์อุทัย (2553) เขียนหนังสือ “สำนวนไทยสำนวนธรรม” รวบรวมสำนวนที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา อานนท์มีแนวคิดที่ว่าสำนวนไทยมีแง่คิด ถ้อยคำธรรมะมีคำสอนเมื่อนำสองอย่างมาบรรจบกันจึงเกิดหนังสือเล่มนี้ซึ่งให้แง่คิดและคำสอนมากมายอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทุกแง่มุม ใช้ได้กับคนทุกเพศทุกวัย และใช้ได้ตลอดเวลา ไม่ขึ้นกับกาลเวลาแต่ต้องใช้ให้เหมาะกับเรื่องกับสถานการณ์จึงจะเกิดผล ในการกล่าวถึงสำนวนแต่ละสำนวนอานนท์จะอธิบายความหมายของสำนวน แล้วยกคำกล่าวหรือคำสอนของพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งมาอธิบายประกอบเพื่อให้เข้าใจชัดเจน

Russell (1978) เขียนหนังสือชื่อ “What Proverbs Can Tell Us” เป็นการศึกษาสุภาษิตอังกฤษโดยแบ่งเป็นหัวข้อ ได้แก่ อาหารและเครื่องดื่ม งานและการทำงาน แมว สุนัข ฯลฯ ในแต่ละหัวข้อจะมีการสอดแทรกความเชื่อมโยงกับสุภาษิตหรือวัฒนธรรมของญี่ปุ่น แต่เป็นการกล่าวถึงโดยไม่ได้ลงรายละเอียด รัสเซลล์กล่าวถึงสุภาษิตว่าทั้งโลกตะวันตกและโลกตะวันออกใช้สุภาษิตและการกล่าวอ้างคำพูดของผู้อื่น (quotations) เป็นวิธีการสั่งสอนมานับพันๆ ปี ในประเทศอังกฤษก่อนศตวรรษที่ 18 ก็ใช้สุภาษิตกันอย่างแพร่หลายในฐานะปรัชญาที่สืบทอดมาจากอดีตและชาวอังกฤษจะสนทนากันเกี่ยวกับสุภาษิตกันเป็นปกติเหมือนที่คนสมัยใหม่สนทนากันถึงสิ่งที่ได้ชมทางโทรทัศน์หรือได้อ่านทางหน้ากระดาษ แต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ชาวอังกฤษเริ่มใช้สุภาษิตกันน้อยลงเนื่องจากมีความเชื่อว่าคนที่มีการศึกษาจะต้องไม่ลอกเลียนคำกล่าวของผู้อื่นแต่จะต้องคิดขึ้นมาเอง อย่างไรก็ตามสุภาษิตก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของการพูดในชีวิตประจำวันของชาวอังกฤษ รัสเซลล์มีความเห็นว่ามีอะไรดีกว่าการอ้างคำกล่าวที่เหมาะสมในเวลาที่เหมาะสม และสุภาษิตยังเตือนใจเราด้วยว่ามนุษย์

ในอดีตต้องเผชิญปัญหามากมายเหมือนที่เราเผชิญอยู่ในปัจจุบัน และสภาวะที่สะท้อนทัศนคติและความคิดของประเทศชาติหรือของกลุ่มคนด้วย

เอกสารเกี่ยวกับสุภาษิตที่พบในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นการรวบรวมสุภาษิตและอธิบายความหมาย ด้านสุภาษิตญี่ปุ่น มีหนังสือรวบรวมสุภาษิตญี่ปุ่นปรากฏอยู่บ้างแต่นับว่ามีจำนวนน้อยและยังไม่ได้นำเสนอความหมายครบทุกสุภาษิต

2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับสุภาษิต

ไชสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2537) ทำการวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทยที่ใช้กันในปัจจุบันว่าเปลี่ยนไปจากสำนวนเดิมอย่างไร มากน้อยเพียงใด และมีสาเหตุมาจากอะไร โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ 7 เล่ม ผลการวิจัยพบว่าสำนวนไทยมีทั้งการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและการเปลี่ยนแปลงความหมาย สำนวนไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ 1) มีเสียงของคำใกล้เคียงกัน 2) มีความหมายของคำเหมือนหรือใกล้เคียงกัน 3) มีการเปรียบเทียบทำนองเดียวกัน และ 4) มีการเพิ่มคำ ตัดคำและลำดับคำใหม่ ส่วนสำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบ่งได้เป็น 4 ประเภทเช่นกันคือ 1) ความหมายเปลี่ยนเป็นความหมายอื่น 2) ความหมายตรงข้ามกับความหมายเดิม 3) ความหมายแคบลง และ 4) ความหมายขยายกว้างขึ้น

พูนพิศ พูนสวัสดิ์ (2552) ศึกษาเรื่องวิเคราะห์คุณธรรมพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการจากผลภษาขิตของปรีชา พิณทอง จากหนังสือไขภษาขิตโบราณอีสานจำนวน 243 บทเพื่อวิเคราะห์ผลภษาขิตที่ปรากฏในคุณธรรมพื้นฐานแปดประการของกระทรวงศึกษาธิการ ผลการศึกษาพบว่าผลภษาขิตมีคุณธรรมพื้นฐานครบทั้งแปดประการ คุณธรรมที่พบมากที่สุดคือคุณธรรมด้านความขยัน รองลงมาคือคุณธรรมด้านสุขภาพ คุณธรรมด้านความมีน้ำใจ คุณธรรมด้านความประหยัด คุณธรรมด้านความสามัคคี คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ คุณธรรมด้านความสะอาด และคุณธรรมด้านความมีวินัย

หนึ่งฤทัย ม่วงเย็น (2552) ศึกษาเรื่องลักษณะวากยสัมพันธ์สำนวนไทยที่ปรากฏใช้ในปัจจุบัน: กรณีศึกษาการดำรงอยู่ของภษาขิต คำพังเพย สำนวนไทย เพื่อศึกษาอัตราการปรากฏใช้สำนวนไทยที่รวบรวมไว้ในหนังสือ “ภษาขิต คำพังเพย สำนวนไทย” ของราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2538 ผลการศึกษาพบว่ามีการปรากฏใช้และการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์สำนวนไทย 257 สำนวนจาก 1,013 สำนวน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของสำนวนไทยพบ 7 ลักษณะ ได้แก่ การละส่วนประกอบของสำนวน การละส่วนประกอบในวลี การละส่วนประกอบประโยค เป็นต้น

ทรรศพร ศิวะวัฒนวงค์ (2549) ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบทัศนคติและความคาดหวังของสังคมที่มีต่อเพศชายและเพศหญิงจาก kotowaza ในภษาญี่ปุ่นและสำนวนในภษาไทย โดยเก็บข้อมูล kotowaza จาก 故事俗信ことわざ大辞典 และรวบรวมสำนวนไทยจากหนังสือต่างๆ 27 เล่ม ทรรศพรวิเคราะห์และแบ่ง kotowaza เป็น 5 กลุ่มคือ 1) กลุ่มลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงเพศนั้น 2) กลุ่มรูปลักษณะภายนอก 3) กลุ่มความสัมพันธ์ในครอบครัว 4) กลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิง และ 5) กลุ่มการประเมินคุณค่าหรือสถานะทางสังคม โดยพิจารณาแยกเป็นด้านบวก ด้านลบ และเป็นกลาง ผลการศึกษาพบว่าสังคมญี่ปุ่นและสังคมไทยมีทัศนคติต่อเพศชายและเพศหญิงในทิศทางเดียวกันคือแสดงทัศนคติต่อเพศหญิงเป็นแง่ลบและคาดหวังจากเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และพบว่า

kotowaza เกี่ยวกับชายหญิงของญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากลักษณะของสัตว์ที่สะท้อนชัดในขณะที่ยานของ ไทยไม่ปรากฏอิทธิพลทางศาสนาชัดเจนเท่าใด

ศนิ ไทรหอมพล (2553) ศึกษาเรื่องภาพลักษณ์ของสัตว์ที่สะท้อนผ่าน kotowaza ที่เกี่ยวกับสัตว์ในภาษาญี่ปุ่นเพื่อวิเคราะห์ค่านิยมของคนญี่ปุ่นที่สะท้อนผ่านภาพลักษณ์ของสัตว์ โดยเก็บ ข้อมูลจากพจนานุกรม kotowaza 6 เล่ม ศนิเลือกสุภาษิตที่มีชื่อเรียกสัตว์สูงสุดมา 10 อันดับ ได้แก่ ม้า หมา วัว แมว นก ลิง กา เสือ หู และสุนัขจิ้งจอกแล้วนำมาวิเคราะห์ภาพลักษณ์ ผลการศึกษา พบว่าคนญี่ปุ่นนำลักษณะรูปร่าง กริยาอาการ ลักษณะนิสัย ฯลฯ ของสัตว์มาทำเป็น kotowaza เพื่อ สั่งสอน เตือนสติคนในสังคม ส่วนการวิเคราะห์ค่านิยมที่สะท้อนจาก kotowaza เกี่ยวกับสัตว์พบว่า kotowaza เกี่ยวกับสัตว์สะท้อนค่านิยมที่เป็นลักษณะเด่นของคนญี่ปุ่นอยู่หลายด้าน เช่น ค่านิยมใน การทำงาน ค่านิยมด้านมารยาทสังคม ค่านิยมเรื่องความจงรักภักดี เป็นต้น

Garreth Byrne (2005) เขียนบทความเรื่อง “The Enduring World of Proverbs” กล่าวว่า สุภาษิตเป็นการแสดงออกทางภูมิปัญญาของกลุ่มชนและของชาติต่างๆ เกิดจากการสังเกตการณ์ มายาวนานรวมทั้งประสบการณ์ ทำให้ผู้ศึกษาสุภาษิตได้รู้ถึงสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับเงื่อนไขของชีวิตมนุษย์ ก่อนที่นักวิทยาศาสตร์และนักสร้างทฤษฎีทั้งหลายจะทำการวิจัยและสร้างทฤษฎีได้สำเร็จเสียอีก เบิร์นกล่าวด้วยว่าสาเหตุที่สุภาษิตได้รับการถ่ายทอดมายาวนาน และยังคงได้รับความนิยมอยู่ใน ปัจจุบันเป็นเพราะสุภาษิตมีวาทศิลป์ มีคำสัมผัส คล้องจอง และก่อให้เกิดภาพพจน์เมื่อได้ฟัง ทำให้ ง่ายต่อการจดจำ อีกทั้งยังปรากฏอย่างต่อเนื่องในผลงานวรรณกรรมและวรรณคดี ไม่ว่าจะในงาน ประพันธ์ของกวีที่มีชื่อเสียง ไม่ว่าจะเป็นเชคสเปียร์ อเล็กซานเดอร์ โป๊ป จอห์น มิลตัน วิลเลียม เวิร์ดสเวิร์ธ ฯลฯ หรือในคัมภีร์ทางศาสนา ได้แก่ คัมภีร์พันธสัญญาเดิมของผู้ที่นับถือคริสต์ศาสนาและ ศาสนายูดาห์

Chandam Betholia (2008) เขียนบทความเรื่อง “Manipuri Culture Seen Through Proverbs” กล่าวว่าศิลปะแห่งภาษา ได้แก่ สุภาษิตและปริศนาคำทายเป็นสิ่งสำคัญและมีบทบาททาง สังคมอย่างยิ่งต่อชาว Meitei เมืองมณีปุระ คนมณีปุระเชื่อว่าสุภาษิตเป็นสิ่งที่เป็จริงเสมอไม่ว่า กาลเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด และเป็นกรรวบรวมภูมิปัญญาของคนสมัยโบราณ อย่างไรก็ตาม การใช้ สุภาษิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรรู้จักสุภาษิตเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของผู้ใช้ด้วย ผู้ใช้ สุภาษิตในเมืองมณีปุระส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุหรือสตรี สุภาษิตมีบทบาทหน้าที่หลายประการ ได้แก่ ใช้ในการห้ามปราม ให้คำแนะนำ หรือเน้นย้ำประเด็นที่ผู้พูดต้องการจะสื่อ แต่หากใช้สุภาษิตอย่าง ไม่เหมาะสม อาจทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันได้ เบโธเลียกล่าวด้วยว่าการเก็บรวบรวมสุภาษิต จะต้องกล่าวถึงสถานการณ์ กาลและเทศะที่เกี่ยวข้องด้วย การศึกษาสุภาษิตจะนำไปสู่ความเข้าใจ สังคมและโครงสร้างที่สลับซับซ้อนของสังคมได้ดียิ่งขึ้น และการศึกษาสุภาษิตจากมุมมองทาง ภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมมีคุณค่าในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของภาษาและความคิดต่างๆ

Liveson Tatira (2001) เขียนบทความเรื่อง “Proverbs in Zimbabwean Advertisement” กล่าวว่าแต่เดิมเคยมีความเชื่อกันว่าข้อมูลทางคติชนเป็นข้อมูลโบราณที่ไม่มีความ เกี่ยวข้องกับคนรุ่นใหม่ แต่ปัจจุบันความคิดเช่นนั้นได้ถูกหักล้างไปแล้ว นักวิชาการหลายคนแสดงให้เห็นว่ายังมีการใช้ข้อมูลทางคติชนวิทยาอยู่ในโลกปัจจุบัน การพัฒนาของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ไม่ได้ทำลายคติชน แต่กลับช่วยเผยแพร่คติชนให้แพร่กระจายไปทั่วโลก สำหรับใน ประเทศซิมบับเว มีการใช้สุภาษิต ซึ่งเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาอย่างหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทุกประเภทและทุกระดับ ไม่ว่าจะในสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ สาเหตุที่มีการ

นำสุภาษิตมาใช้มากในทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการโฆษณาสินค้าต่างๆ เป็นเพราะสุภาษิตมีข้อความที่สั้นกระชับแต่ได้ความหมายชัดเจน สุภาษิตเป็นแหล่งรวมประสบการณ์ทุกแง่มุมเท่าที่มนุษย์ชาติเคยประสบ ดังนั้นการนำสุภาษิตมาใช้ในการโฆษณาจึงเท่ากับการตอกย้ำถึงสิ่งที่ได้รับการรับรองแล้วจากผู้ผ่านประสบการณ์ โดยผู้ใช้สินค้าไม่จำเป็นต้องทดสอบด้วยตนเองก่อน นอกจากนั้นสำหรับผู้ทำการค้า โดยเฉพาะผู้ค้ารายย่อย เช่น ผู้ที่ใช้รถเข็นหรือหาบเร่แผงลอย ยังใช้สุภาษิตในการปลอบตนเองและสร้างความฮึกเหิมให้ตนเองมีพลังที่จะสู้ชีวิตต่อไปอีกด้วย

Shelly M. Zormeier และ Larry A. Samovar (1997) เขียนบทความเรื่อง “Language as a Mirror of Reality: Mexican American Proverbs” ทั้งสองทำการวิจัยสุภาษิตชาวอเมริกันเชื้อสายเม็กซิโกเพื่อค้นหาค่านิยมที่แฝงอยู่ในวัฒนธรรมของคนกลุ่มนี้ โดยอ้างคำกล่าวของเทนนิสัน (Tennyson) นักเขียนชื่อดังชาวอังกฤษที่ว่า “Proverbs sparkle forever.” ซอร์ไมเออร์และ ซาโมวารกล่าวว่าอำนาจของสุภาษิตที่คงอยู่อย่างไม่เสื่อมคลายเป็นประจักษ์พยานของอิทธิพลที่สุภาษิตมีต่อพฤติกรรมของมนุษย์ สุภาษิตแฝงไว้ด้วยค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ส่งต่อจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เราสามารถศึกษาแง่มุมสำคัญของวัฒนธรรมจากสุภาษิตได้ สุภาษิตสามารถสรุปเหตุการณ์คาดการณ์ถึงอนาคต ในแบบที่เป็นการหลอมรวมอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกัน สุภาษิตบางสุภาษิตสื่อความหมายกับคนทั่วโลก แต่บางสุภาษิตจะมีความหมายสำหรับคนในบางวัฒนธรรมที่มีประสบการณ์ร่วมกันเท่านั้น จากการพิจารณาตัวบทสุภาษิตและสารในสุภาษิตของชาวอเมริกันเชื้อสายเม็กซิกัน ผู้วิจัยสามารถตระหนักถึงมุมมองและพฤติกรรมที่อยู่ในวัฒนธรรมนี้ได้ กล่าวโดยสรุปคือ ชาวอเมริกันเชื้อสายเม็กซิกันมีสำนึกของการรวมกันเป็นกลุ่มก้อนสูง มีความเชื่อในเรื่องโชคชะตาหรือพรหมลิขิต ให้ความสำคัญกับปัจจุบัน และมีจิตสำนึกรักและผูกพันกับครอบครัวสูง

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ยังมีการศึกษาสุภาษิตอยู่ในปัจจุบันและเป็นการศึกษาที่หลากหลายวิธีการในหลากหลายประเทศซึ่งแสดงให้เห็นว่านักวิชาการจากหลายประเทศทั่วโลกเห็นคุณค่าของสุภาษิตในฐานะเป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาที่มีบทบาทหลายประการต่อมนุษย์ และสามารถใช้เป็นแหล่งค้นคว้าเพื่อศึกษาความคิดและค่านิยมของคนในสังคมได้ ส่วนการศึกษาสุภาษิตญี่ปุ่นในประเทศไทยพบว่ามีผู้ศึกษาสุภาษิตญี่ปุ่น (kotowaza) แต่ยังไม่ได้ศึกษารอบทุกด้าน เท่าที่พบเป็นการศึกษาแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับชายหญิงศึกษาค่านิยมของคนญี่ปุ่นที่สะท้อนจากสุภาษิตเกี่ยวกับสัตว์ งานวิจัยที่ผู้วิจัยทำขึ้นนี้จึงเป็นการวิจัยในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้นและมีมิติในเรื่องของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง คือใช้สุภาษิตเป็นข้อมูลศึกษาค่านิยมดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นและใช้ข่าวหนังสือพิมพ์สะท้อนค่านิยมในปัจจุบันของคนญี่ปุ่น

3. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์

3.1 เอกสารเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์

3.1.1 ประเภทของหนังสือพิมพ์

ดรุณี หิรัญรักษ์ (2530, หน้า 4-5) แบ่งหนังสือพิมพ์ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. หนังสือพิมพ์ประเภทประชานิยม หมายถึงหนังสือพิมพ์ที่มุ่งให้ความสำคัญต่อข่าวสารประเภทเร้าอารมณ์ ตื่นเต้นและข่าวเบา ได้แก่ ข่าวอาชญากรรม ข่าวอุบัติเหตุ ข่าวในแวดวงสังคม เหมาะสำหรับผู้อ่านทุกระดับ

2. หนังสือพิมพ์ประเภทเฟื่องคุณภาพ หมายถึงหนังสือพิมพ์ที่มุ่งให้ความสำคัญต่อข่าวสารที่เน้นหนักทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และปัญหาในหลายๆ ด้าน มีลักษณะเป็นข่าวหนักเหมาะสำหรับผู้อ่านที่สนใจและอยู่ในวงการที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ

3.1.2 บทบาทของหนังสือพิมพ์

ดร.ณิ หิรัญรักษ์ (2530, หน้า 5-9) กล่าวว่าหนังสือพิมพ์มีบทบาท 9 ข้อด้วยกันคือ

1. ให้ข้อเท็จจริงที่สำคัญ หมายถึงการให้ข้อเท็จจริงต่อข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่หรือเหตุการณ์
2. ให้การศึกษา หมายถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา การเมือง การแพทย์ ฯลฯ จากคอลัมน์และบทความต่างๆ ในหนังสือพิมพ์
3. มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชน หมายถึงการทำหน้าที่เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างหนังสือพิมพ์กับประชาชน
4. ส่งเสริมและสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน หมายถึงการทำหน้าที่สนับสนุนการพัฒนาและการเติบโตของชุมชนด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้โลกภายนอกได้รับทราบ ชี้บกพร่องของชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข
5. เป็นสถาบันย่อยในการให้บริการประชาชน หมายถึงการรับแจ้งข่าวสาร คำร้องทุกข์ คำร้องเรียนของประชาชน
6. ผลิตข่าวสารและการโฆษณา หมายถึงการทำหน้าที่ชักจูง โน้มน้าวเพื่อสนับสนุนสินค้าให้เป็นที่รู้จักกว้างขวาง
7. สร้างธุรกิจชุมชน หมายถึงการเป็นผู้ประสานงานระหว่างวงการธุรกิจกับประชาชนในชุมชน เป็นสื่อกลางการโฆษณาสินค้า
8. พิทักษ์และคุ้มกันประชาชน หมายถึงการประสานงานกับผู้พิทักษ์รักษากฎหมายตีพิมพ์ความลับหน้าและการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการทำงานของวงการราชการ ทำให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารและหาทางป้องกันจากคำเตือนที่ได้รับจากหนังสือพิมพ์
9. ปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน หมายถึงการให้สิทธิประชาชนโดยเฉพาะด้านการแสดงความคิดเห็นในสังคมที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย

สุภาณี นิตยเสมอ (2543, หน้า 16-19) กล่าวว่าหนังสือพิมพ์มีบทบาท 5 ประการคือ

1. เป็นนายทวารข่าวสาร หมายถึงการคัดเลือกข่าวสารมานำเสนอแก่ประชาชน โดยพิจารณาว่าจะนำเสนอข่าวสารใด เรียบเรียงอย่างไร นำเสนอข่าวสารนั้นเมื่อใด บนหน้าใดของหนังสือพิมพ์ ประชาชนถูกกำหนดเรื่องที่จะรับรู้โดยสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ในฐานะนายทวารข่าวสารจึงต้องใช้วิจารณญาณบนพื้นฐานของความถูกต้องเที่ยงธรรม
2. เป็นผู้แจ้งข่าวสาร หมายถึงการเข้าไปหาข้อมูลในชุมชนและนำเสนอให้ประชาชนรับรู้ การแจ้งข่าวสารที่เหมาะสมจะช่วยให้ประชาชนมีความรู้และความคิดเท่าทันโลก
3. เป็นสุนัขยาม หมายถึงการคอยจับตาไม่ให้มีเหตุการณ์ผิดปกติเกิดขึ้น ถ้ามีเหตุควรสงสัยก็ต้องแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ตรงไปตรงมา และมากพอเพื่อให้ประชาชนนำไปใช้ในการตัดสินใจ

4. รับเรื่องราวร้องทุกข์ หมายถึงการเป็นแหล่งรับแจ้งเรื่องร้องเรียนต่างๆ จากประชาชน นำเรื่องร้องเรียนนั้นไปหาข้อมูลแล้วนำมารายงานข่าว นอกจากนั้นยังหมายถึงการรณรงค์ให้สังคมดีขึ้นเมื่อสังคมประสบปัญหา

5. เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การนำเสนอข้อมูลข่าวสารของหนังสือพิมพ์มีอิทธิพลต่อความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมของประชาชน การสะสมข้อมูลเป็นที่มาของการตัดสินใจ สามารถสร้างสาธารณมติที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้

3.1.3 หนังสือพิมพ์ในประเทศญี่ปุ่น

Cooper-Chen & Kodama (1997) กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นไว้ในหนังสือ Mass Communication in Japan ว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันจำหน่ายสูงที่สุดในโลก สูงกว่าสหรัฐอเมริกาซึ่งมีประชาชนมากกว่าญี่ปุ่นเสียอีก โดยการสำรวจหนังสือพิมพ์ทั่วโลกในปี ค.ศ. 1995 พบว่าสิบอันดับแรกของหนังสือพิมพ์ที่มีการตีพิมพ์สูงสุดเป็นหนังสือพิมพ์ของญี่ปุ่นเสียหกอันดับเรียงตามลำดับคือ Yomiuri Shimbun Asahi Shimbun Mainichi Shimbun Nihon Keizai Shimbun Chunichi Shimbun และ Sankei shimbun โดย Yomiuri Shimbun มียอดพิมพ์จำหน่ายสูงถึงวันละ 14,573,988 ฉบับ

Cooper-Chen & Kodama กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้หนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นมียอดพิมพ์จำหน่ายสูงที่สุดในโลกโดยอ้างคำกล่าวของเลเวนสไตน์ (Lewenstein) ว่าประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ มีอัตราผู้รู้หนังสือสูง มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูง มีการกระจายความมั่งคั่งอย่างเท่าเทียมกัน มีสำนึกของความเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความสนใจในความเป็นไปของโลก มีระบบการศึกษาที่ดี มีเทคนิคการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพ และมีผู้ใช้งานระบบขนส่งสาธารณะสูง นอกจากนั้นชาวญี่ปุ่นยังมีแนวโน้มที่จะเชื่อถือถ้อยคำที่ถูกตีพิมพ์

เมื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์จากนักนิเทศศาสตร์แล้ว ผู้วิจัยคิดว่าหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นในปัจจุบันยังคงมีบทบาทดังที่ตรูนิ หิรัญลักษณ์กล่าว แต่จากข่าวที่ผู้วิจัยรวบรวมในช่วงเวลา 11 เดือนจาก Yomiuri Shimbun Mainichi Shimbun และ NHK นั้นบทบาทสำคัญเน้นไปที่การให้ข้อเท็จจริง การให้การศึกษาและการมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนเป็นส่วนใหญ่

3.2 งานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ (ออนไลน์)

จันทนา ทองประยูร (2551) วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ต่ออนาคตของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในประเทศไทย” ใช้การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในวงการวิชาการและนิเทศศาสตร์ 11 คน ผลการวิจัยพบว่าสภาพทั่วไปของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในประเทศไทยยังไม่เป็นที่นิยมมากนัก กลุ่มเป้าหมายของหนังสือพิมพ์ออนไลน์เป็นคนรุ่นใหม่อายุต่ำกว่า 30 ปี ผลกระทบของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ต่อฉบับพิมพ์ด้านยอดจำหน่ายมีไม่มากเพราะผู้อ่านออนไลน์เป็นคนละกลุ่มกับผู้อ่านสิ่งพิมพ์ เป็นต้น ในด้านความเป็นมาของข่าวออนไลน์ จันทนากล่าวว่าปลายทศวรรษ 1990 และต้นทศวรรษ 2000 อินเทอร์เน็ตถูกปรับเปลี่ยนจากสื่อที่ใช้เฉพาะกลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญคอมพิวเตอร์ไปเป็นสื่อมวลชนเต็มตัว ต้นทศวรรษ 1980 สำนักข่าวหนังสือพิมพ์ขนาดใหญ่หลายแห่งทดลองส่งข่าวผ่านออนไลน์ที่ไม่ใช่อินเทอร์เน็ต ในปี 1994 มีเบรเซอร์ที่ทำให้อินเทอร์เน็ตใช้ข้อมูลกราฟฟิกได้ทำให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเข้าถึงข่าวออนไลน์ได้ ในปี 1994 นั้นมีสำนักพิมพ์หนังสือพิมพ์เพียง 20 แห่งในโลกมีเว็บไซต์แต่ไม่ถึงห้าปีต่อมาสำนักพิมพ์กว่า 5,000 แห่งมีเว็บไซต์ของตนเอง ด้านความน่าเชื่อถือจากการสำรวจในสหรัฐอเมริกาพบว่าผู้บริโภคข่าวให้ความเชื่อถือข่าวออนไลน์มากกว่าสื่อ

หลักเพราะอินเทอร์เน็ตทำให้สามารถเชื่อมโยงข่าวกับแหล่งที่มาของข่าว บันทึกเสียงคำให้สัมภาษณ์ และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิอื่นเพื่อเป็นหลักฐานของข้อเขียนจึงเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับองค์กรข่าว

วิโรจน์ ศรีหิรัญ (2554) เขียนบทความเรื่องการรายงานข่าวออนไลน์กับจริยธรรมวิชาชีพ หนังสือพิมพ์? โดยกล่าวว่าหนังสือพิมพ์ออนไลน์กำเนิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศอังกฤษ ใน ค.ศ. 1975 ในรูปแบบที่เรียกว่าเทลเท็กซ์ ปัจจุบันการนำเสนอข่าวในหนังสือพิมพ์ออนไลน์มีสองลักษณะคือ 1) ใช้เนื้อหาข่าวเดิมจากสื่อสิ่งพิมพ์ขึ้นบนสื่อออนไลน์ และ 2) มีการเรียบเรียงข่าวใหม่บางส่วน วิโรจน์กล่าวว่าหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ จากการสำรวจของสถาบันวิจัยเอแบคโพลล์ร่วมกับสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยพบว่ามีผู้ติดตามข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตกว่าร้อยละ 60 ผู้ที่ติดตามข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ฉบับพิมพ์เป็นประจำมีร้อยละ 30.7 อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเกิดความกังวลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือและจริยธรรมวิชาชีพหนังสือพิมพ์ว่าความรวดเร็วในการนำเสนอข่าวทำให้ละเลยการตรวจสอบตามหลักการบรรณนิกรหรือไม่ วิโรจน์สรุปว่าสื่อไม่ควรละเลยความถูกต้องน่าเชื่อถือและความรับผิดชอบในข้อมูลข่าวสารที่รายงาน โดยเฉพาะในฐานะที่ผู้สื่อข่าวเป็นนายประจักษ์ข่าวสารให้กับประชาชน

บทความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าปัจจุบันมีผู้ใช้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์เพิ่มขึ้น ในด้านหนึ่งหนังสือพิมพ์ออนไลน์มีสื่อจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิอื่นๆ ประกอบจึงมีความน่าเชื่อถือกว่าข่าวที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ธรรมดา แต่ในขณะเดียวกันก็มีความกังวลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือและจริยธรรมวิชาชีพของหนังสือพิมพ์ ซึ่งคงต้องติดตามกันต่อไปว่าข้อกังวลนี้จะกลายเป็นประเด็นปัญหาหรือไม่

เมื่อศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม สุภาพจิตและหนังสือพิมพ์แล้ว ผู้วิจัยพบว่าในประเทศไทยยังไม่มียานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาค่านิยมของชาวญี่ปุ่นจากสุภาพจิตและจากหนังสือพิมพ์ ซึ่งต่างเป็นแหล่งสะท้อนค่านิยมของผู้คนในสังคมได้ สุภาพจิตซึ่งบางคนคิดว่าเป็นสิ่งล้าสมัยยังคงใช้การได้และมีผู้ใช้อยู่ในปัจจุบันและยังเป็นที่ยอมรับไปเป็นหัวข้อวิจัยของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ส่วนการใช้หนังสือพิมพ์ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของหนังสือพิมพ์ขนาดใหญ่ของญี่ปุ่นนั้นจากการสำรวจความคิดเห็นก็แสดงให้เห็นแล้วว่าผู้คิดว่ามีความน่าเชื่อถือกว่าหนังสือพิมพ์ธรรมดา และในอีกด้านหนึ่งยังอาจถือได้ว่าเป็นการศึกษาคติชนสมัยใหม่เนื่องจากการศึกษาจากสื่อออนไลน์

บทที่ 3

ค่านิยมที่ปรากฏมากที่สุดในสุภาษิตญี่ปุ่น เปรียบเทียบกับค่านิยมที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน

ค่านิยมที่ปรากฏมากที่สุดในสุภาษิตญี่ปุ่น

จากการศึกษาสุภาษิตจำนวน 1,137 สุภาษิต จากเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza ซึ่งแยกสุภาษิตตามตัวอักษร あ ถึงตัวอักษร わ พบว่าค่านิยมที่พบมากที่สุด 4 อันดับแรกคือ 1.ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ (116 สุภาษิต) 2.ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน (78 สุภาษิต) 3. ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น (51 สุภาษิต) และ 4. ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ กับคนหรือสิ่งๆ ที่ดูเหมือนไม่สำคัญ (35 สุภาษิต) ค่านิยมที่พบสูงสุดอันดับแรกนี้มีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากสุภาษิตที่เหลือแยกย่อยออกเป็นค่านิยมด้านต่างๆ ที่มีจำนวนน้อยกว่าอันดับ 4 อีกมากมาย สำหรับค่านิยมที่พบสูงสุด 4 ด้านนี้ สามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

1. ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ

ความรอบคอบในที่นี้หมายรวมทั้งความรอบคอบโดยทั่วไป ความไม่ประมาทและความระมัดระวัง ในการกระทำหรือการพิจารณาสิ่งใดๆ ซึ่งหากแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยจะสามารถแบ่งได้เป็น 3 ข้อดังนี้

1.1 ความไม่ประมาทในเรื่องทั่วไป

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ ไม่ประมาทว่าถึงแม้บางครั้งสิ่งที่เราพบเจอจะดูเหมือนมีความปลอดภัยอย่างแน่นอน แต่เราก็ไม่ควรประมาท จะต้องตรวจสอบให้แน่ใจก่อนเสมอ เช่น 浅い川も深<渡丸 หมายความว่าไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำที่ตื้นหรือแม่น้ำลึกก็เหมือนกัน จงข้ามอย่างรอบคอบระมัดระวัง 石橋を叩いて渡る หมายความว่าต่อให้เป็นสะพานหินที่แข็งแรงเพียงใด ก็ต้องตรวจสอบความปลอดภัยก่อนจะข้าม

สุภาษิตญี่ปุ่นยังสะท้อนให้เห็นค่านิยมว่าถึงแม้จะเป็นคนที่เก่งหรือเชี่ยวชาญขนาดไหนก็ยังมีโอกาสพลาดได้หากประมาทหรือสะเพร่า เช่น 得手に疎< หมายความว่าถ้าเป็นเรื่องที่ถนัดหรือชำนาญ ก็มักจะชะล่าใจทำให้เกิดความผิดพลาดหรือล้มเหลว 川立ちは川で果てる หมายความว่าคนที่ฝีมือเก่งกล้าแต่ถ้าประมาท ฝีมือของตนก็จะกลับมาทำลายตนเอง

นอกจากนั้นยังมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าการตกลงหรือให้สัญญาใดๆ ไม่ควรประมาทคิดไปว่าสัญญาด้วยวาจาก็เป็นหลักฐานเพียงพอแล้ว ควรเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด เช่น 足の跡はつかぬが筆の跡は残る หมายความว่าเราจำเป็นต้องรอบคอบด้วยการทิ้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเอาไว้ 書いた物が物を言< หมายความว่าการให้สัญญาปากเปล่าไม่อาจใช้เป็นหลักฐานได้ แต่ถ้าเขียนเป็นเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษรจะเป็นหลักฐานที่หนักแน่น

1.2 ความระมัดระวังในการพูด

ความรอบคอบประการหนึ่งที่ปรากฏมากในสุภาษิตญี่ปุ่นคือความรอบคอบในเรื่องการพูด เช่น 舌は禍の根 หมายความว่าลิ้นหรือคำพูดเป็นที่มาของหายนะ 禍は口から หมายความว่าหายนะมีที่มาจากปากหรือคำพูด 口は禍の門 หมายความว่าปากหรือคำพูดคือประตูสู่หายนะ

และ 口かゝら高野 หมายความว่าเพราะไม่ระมัดระวังคำพูดจึงเกิดความผิดพลาดหรือล้มเหลวอย่างใหญ่หลวง

นอกจากจะมีค่านิยมเรื่องความระมัดระวังในการพูดทั่วไป ค่านิยมเรื่องความระมัดระวังในการพูดยังสามารถแบ่งได้เป็นทั้งความระมัดระวังคำพูดของตนเองและระมัดระวังคำพูดของผู้อื่น ความระมัดระวังคำพูดของตนเองแบ่งได้เป็น 3 ด้านคือ ระมัดระวังอย่าพูดมากเกินไป ระมัดระวังอย่าพูดโดยไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบ และระมัดระวังอย่าพูดในสิ่งที่อาจทำร้ายจิตใจผู้ฟังถึงแม้สิ่งที่พูดจะเป็นความจริงก็ตาม

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความระมัดระวังอย่าพูดมากเกินไป ได้แก่ 雉も鳴かずは撃たれまい หมายความว่าถ้าพูดมากเกินไปความจำเป็นจะเป็นการกวักมือเรียกหายนะเข้าหาตัว 口の虎は身を破る หมายความว่า การพูดจาเรื่อยเปื่อย บางครั้งจะกลับมาทำลายตนเอง จึงควรระมัดระวังสำรวมในการพูด 物言えは唇寒し秋の風 หมายความว่าถ้าพูดเกินความจำเป็นจะเป็นสาเหตุให้เกิดหายนะ 言は簡を尊ぶ หมายความว่า การพูดจานั้นอย่าพูดในสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ควรพูดเฉพาะสาระสำคัญ และสรุปความให้กระชับ

นอกจากนั้น หากเป็นความลับหรือเรื่องที่ไม่ควรเปิดเผยก็ควรสำรวมคำพูด ไม่ปล่อยให้ผลอดั่วหลุดปากออกไปเพราะเมื่อความลับไม่เป็นความลับเสียแล้ว จะหวังห้ามไม่ให้คนอื่นนำไปพูดต่อก็เป็นเรื่องยาก สุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดนี้ได้แก่ 隠すことほ口より出する หมายความว่า เรื่องที่เราเก็บซ่อนไว้ไม่ยากให้คนอื่นรู้ นั้น วิธีที่ดีที่สุดคืออย่าให้เรื่องนั้นหลุดจากปากของเรา เป็นวิธีที่ดีกว่าไปห้ามคนอื่นไม่ให้นำไปพูดต่อ 地蔵は言わぬがわれ言うな หมายความว่า เวลาเล่าความลับ ผู้เล่ามักก้าขับอีกฝ่ายว่าอย่านำไปพูดต่อ แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้เล่านั่นเองที่เป็นคนนำไปพูด

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความระมัดระวังอย่าพูดโดยไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบ ได้แก่ 言いたいことは明日言え หมายความว่า สิ่งที่เราต้องการจะพูดนั้น ให้คิดใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนสักคืนหนึ่ง วันรุ่งขึ้นจึงค่อยพูด 口を守る瓶の如くす หมายความว่า ควรสำรวมไม่พูดโดยปราศจากการไตร่ตรอง 吐いた唾は吞めぬ หมายความว่า คำพูดที่หลุดออกมาจากปากแล้วไม่อาจเรียกคืนได้ ซึ่งมีความหมายโดยนัยว่าควรพิจารณาใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนจะพูดสิ่งใด เพราะหากพูดด้วยอารมณ์ชั่ววูบ สิ่งทีพูดอาจทำร้ายจิตใจผู้ฟังและอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกันได้

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมเรื่องความระมัดระวังอย่าพูดในสิ่งที่อาจทำร้ายจิตใจผู้ฟังถึงแม้สิ่งที่พูดจะเป็นความจริงก็ตาม ได้แก่ 忠言耳に逆らう หมายความว่า คำพูดที่บอกเล่าความจริงนั้นอาจทำร้ายความรู้สึกของผู้ฟัง จึงเป็นสิ่งที่ผู้ฟังรับฟังอย่างตรงไปตรงมาได้ยาก 良薬口に苦し忠言耳に逆らう หมายความว่า ยาที่ได้ผลดีนั้นดื่มยากเพราะมีรสขม คำพูดดีก็เตือนหรือแนะนำที่ดีก็เช่นกัน ถึงแม้คนฟังอาจจะรู้สึกขอบคุณแต่ก็เป็นสิ่งที่ไม่อยากจะฟังเท่าใดนัก สุภาษิตสองสุภาษิตนี้เป็นการบอกกล่าวทางอ้อมว่าการพูดความจริงหรือการเตือนถึงจะเป็นสิ่งที่ดี สิ่งที่มีตรรกะกระทำ แต่ก็ควรระมัดระวังไตร่ตรองให้รอบคอบด้วยเนื่องจากเป็นสิ่งที่ยากสำหรับผู้ฟัง

สำหรับสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมเรื่องความระมัดระวังคำพูดของผู้อื่นนั้น แสดงถึงความระมัดระวังของคนญี่ปุ่นว่าคำพูดอ่อนหวาน การพูดจาคล่องแคล่วน่าเชื่อถือของอีกฝ่ายอาจไม่ได้มีความหมายเหมือนสิ่งที่อีกฝ่ายพูดออกมาเสมอไป ดังนั้นจึงควรนำคำพูดเหล่านั้นมาไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนจะตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่ หรือจะพิจารณาดำเนินการใดๆ ต่อไป สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าว ได้แก่ 馬に乗るとも口車に乗るな หมายความว่า เราจำเป็นต้องระวังคำพูดที่คล่องแคล่ว คำพูดที่ดูเฉลียวฉลาด 舌の言は忠に似たり หมายความว่า คำพูดประจบเยินยอนนั้นอาจ

ฟังดูเหมือนการแสดงความจงรักภักดีจึงต้องฟังอย่างระมัดระวัง 誉める人には油断すな
 หมายความว่าคนปากหวานพูดชื่นชมเก่งนั้นเราไม่อาจรู้ได้ว่าในใจเขาคิดอะไรอยู่เพราะฉะนั้นห้าม
 ไว้วางใจ

1.3 การมองให้ลึกซึ้ง ไม่มองเพียงรูปลักษณ์ภายนอก

คนญี่ปุ่นมีสุภาษิตหลายสุภาษิตที่แสดงค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ ไม่มองสิ่งใดแต่เพียง
 รูปลักษณ์ภายนอกเพราะรูปลักษณ์ภายนอกสามารถประดับตกแต่งให้สวยงามได้เสมอตั้งสุภาษิตที่ว่า
 灰汁が抜ける หมายความว่าบุคลิกหรือรูปลักษณ์ของคนเรานั้นขัดเกลาแต่งเติมให้งดงามได้ 馬子
 にも衣装 หมายความว่าถึงแม้จะเป็นคนไร้ค่าแต่ถ้าแต่งกายให้เรียบร้อยดูดีก็ดูเหมือนคนสง่างามได้
 人は見かけによらずぬもの หมายความว่าเราไม่อาจตัดสินหรือวัดคุณสมบัติและความสามารถของ
 มนุษย์ได้จากการดูเพียงรูปลักษณ์ภายนอก

ดังนั้น รูปลักษณ์ภายนอกจึงเป็นเพียงเปลือกที่ประดับประดาให้งดงามดูมีคุณค่าได้แต่อันที่จริง
 แล้วสิ่งที่อยู่ภายในต่างหากที่สำคัญและควรเป็นสิ่งที่คนทั่วไปให้ความสำคัญมากกว่า สุภาษิตที่
 สะท้อนค่านิยมนี้ได้แก่ 見目より心 หมายความว่าคนเรานั้นความงามของจิตใจสำคัญกว่าความงาม
 ของรูปลักษณ์ภายนอก 薬莖に黄金 หมายความว่าถึงแม้ภาชนะที่บรรจุจะดูเรียบง่ายแต่สิ่งที่อยู่
 ภายในนั้นมีคุณค่า อย่าตัดสินคุณค่าที่แท้จริงจากการดูเพียงรูปลักษณ์ภายนอก 目で見て買うな、
 味見て買え หมายความว่า การซื้อสินค้าควรซื้อหลังจากตรวจสอบคุณภาพของสินค้าแล้ว ไม่ใช่ซื้อ
 เพราะดูเพียงสีหรือรูปร่างภายนอก

สาเหตุที่สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมการพิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยความรอบคอบถึงแก่นนั้น
 เนื่องจากมีไม่น้อยที่สิ่งที่มองเห็นจากภายนอกกลับตรงกันข้ามกับสิ่งที่อยู่ภายใน เช่น 真綿に針を包
 む หมายความว่าภายนอกดูเป็นคนดีมีน้ำใจ แต่ภายในใจแฝงเจตนาร้าย 狼に衣
 หมายความว่าภายนอกดูเป็นคนที่มีความเมตตากรุณาอย่างยิ่ง แต่ภายในใจมีแต่ความโหดร้ายเลว
 ทราม 外面如菩薩内心如夜叉 หมายความว่าภายนอกดูสงบและเมตตาเหมือนพระโพธิสัตว์แต่
 ภายในใจโหดร้ายน่ากลัวราวกับเทพเจ้าปางดุร้าย

นอกจากนั้น สุภาษิตญี่ปุ่นยังสะท้อนค่านิยมเรื่องความระมัดระวังในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
 เนื่องจากไม่อาจรู้ได้ว่าภายในจิตใจของอีกฝ่ายคิดอย่างไร ดังสุภาษิต 鬼が住むか蛇が住むか
 หมายความว่าเราไม่มีทางรู้เลยว่าในจิตใจของคนอื่นนั้นมีอะไรแอบซ่อนอยู่ ถึงแม้มีสิ่งที่น่ากลัวเพียงไร
 ซ่อนอยู่เราก็ไม่มีทางรู้ได้ แม้แต่คนที่ยิ้มแย้มหรือหัวเราะเฮฮาอยู่เสมอก็ไม่อาจไว้วางใจได้ ดังสุภาษิต
 笑う者は測るべからず หมายความว่าคนที่หัวเราะอยู่เสมอเช่นนั้น เราไม่รู้ว่าภายในใจเขาคิดอะไรอยู่
 จึงเป็นคนที่น่ากลัวอย่างยิ่ง ดังนั้นการศึกษาให้รู้ถึงคุณสมบัติหรือลักษณะนิสัยที่แท้จริงของคนหรือ
 ของสิ่งต่างๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญ ดังสุภาษิต 海の物とも山の物ともつかぬい หมายความว่าถ้าเรา
 ไม่รู้คุณลักษณะที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ เราก็ไม่อาจคาดเดาได้ว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป

2. ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน

ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนพบมากในสุภาษิตญี่ปุ่น สาเหตุที่พบค่านิยมด้านนี้
 มากอาจเป็นเพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประสบภัยพิบัติหลายต่อหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นภูเขาไฟระเบิด
 แผ่นดินไหวหรือการเกิดคลื่นยักษ์ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินของชาวญี่ปุ่นมาตั้งแต่
 โบราณจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ชาวญี่ปุ่นยังได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนา นิกายมหายาน ซึ่งถึงแม้

จะไม่ได้เคร่งครัดเรื่องการปฏิบัติธรรมหรือการรักษาศีลเท่ากับพุทธศาสนานิกายเถรวาท แต่ก็มีคำสอนในเรื่องของความเป็นอนิจจัง ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยงในสุภาซิตญี่ปุ่น แบ่งออกได้เป็นข้อย่อย 2 ข้อดังนี้

2.1 การยอมรับความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับความไม่คงทนถาวรที่พบมากในสุภาซิตญี่ปุ่นคือเรื่องความตาย มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมต้องตาย และไม่มีใครบอกได้ว่าวันสุดท้ายของชีวิตจะมาถึงเมื่อใด สุภาซิตที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าวได้แก่ 朝に紅顔あって夕べに白骨となる หมายความว่าโลกนี้ไม่เที่ยง เราไม่อาจรู้ได้ว่าจะตายเมื่อใด ตอนเช้ายังดูแข็งแรงสุขภาพดีอยู่แท้ๆ พอถึงตอนค่ำกลายเป็นกระดูกเสียแล้ว 無常の風は時を選ばず หมายความว่าไม่มีใครล่วงรู้ได้ว่าความตายจะมาเยือนเราเมื่อใด 水の流れと身のゆくえ หมายความว่าสายน้ำจะไหลไปที่ใด จุดจบของคนเราจะเป็นอย่างไรไม่มีใครรู้

นอกจากเรื่องความตาย สุภาซิตญี่ปุ่นยังสะท้อนถึงแนวคิดที่ทุกอย่างล้วนต้องเปลี่ยนแปลง ไม่มีสิ่งใดคงอยู่อย่างถาวร ไม่ว่าจะเป็นคนที่เราได้พบ ทรัพย์สินเงินทอง หรือความสำเร็จ ดังเช่นสุภาซิต 会うは別れの始め หมายความว่า การพบคือจุดเริ่มต้นของการจาก 金は天下の回り物 หมายความว่าเงินทองจะไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่เป็นสิ่งที่จะหมุนเวียนไปเรื่อย คนที่เคยร่ำรวยอาจจะกลายเป็นยากจน และคนที่ยากจนก็อาจจะกลายเป็นคนร่ำรวยได้ 月満つれば即ちかゝ หมายความว่าเมื่อพระจันทร์เต็มดวงแล้วก็ย่อมต้องค่อยๆ แหว่งเว้าจนเป็นพระจันทร์คืนแรม สิ่งต่างๆ ก็เช่นกันเมื่อถึงจุดสูงสุดแล้วก็ต้องเสื่อมสลาย

2.2 การยอมรับทวิภาวะ

ทวิภาวะในที่นี้หมายถึงการที่ทุกสิ่งมีสองด้านอยู่ในตนเอง บางช่วงของชีวิตเราอาจจะประสบกับด้านใดด้านหนึ่งของสิ่งนั้น แต่ด้านที่ว่านั้นจะไม่คงอยู่ตลอดไป จะมีการหมุนเวียนสลับกันไป ดังนั้นหากเราประสบกับสิ่งใดก็ไม่ควรยึดติดว่าสิ่งนั้นจะคงอยู่เช่นนั้นตลอดไป สุภาซิตที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าวได้แก่ 浮き沈み七度 ซึ่งมีความหมายเหมือนสุภาซิตไทย “ชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหน” หมายความว่าชีวิตคนเรานั้นจะมีทั้งช่วงที่ประสบความสำเร็จและช่วงที่พบเจออุปสรรคสลับกันไป 栄華あれば必ず憔悴あり หมายความว่าสิ่งที่รุ่งเรืองเฟื่องฟูย่อมต้องมีเสื่อม 憂えあれば喜びあり หมายความว่าเมื่อมีความโศกเศร้า ก็จะมีความสุขหรือความยินดีตามมา มนุษย์จะประสบกับสิ่งที่ดีและไม่ดีสลับกันไป

สุภาซิตที่สะท้อนถึงแนวคิดของความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนเหล่านี้ทำให้คนญี่ปุ่นรับความทุกข์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างหนักแน่น ไม่ท้อถอย แม้แต่สิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมหาศาลต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ภัยธรรมชาติ คนญี่ปุ่นก็ยังสามารถมองในแง่ดีได้ ดังสุภาซิต 禍いも三年たてば用に立つ หมายความว่าภัยพิบัติหรือหายนะจะเป็นประโยชน์กับเราในสักวันหนึ่ง เพราะไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่ไร้ประโยชน์ ควรอดทนรอพร้อมความเชื่อว่าในอนาคตสิ่งนั้นจะต้องมีประโยชน์อย่างแน่นอน

3. ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น

สุภาษิตญี่ปุ่นที่สะท้อนถึงค่านิยมในการทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นอาจกล่าวอีกอย่างได้ว่าหมายถึงความเอาใจจริงเอาใจ ซึ่งความเอาใจจริงเอาใจเป็นคุณสมบัติหนึ่งในห้าข้อแรกที่คนญี่ปุ่นมองตนเอง (วรินทร์ ววงศ์, 2546, หน้า 101) ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นแบ่งได้เป็น 3 ข้อย่อยดังนี้

3.1 หากมีความตั้งใจมุ่งมั่นก็สามารถทำได้ทุกอย่าง

สุภาษิตที่สะท้อนถึงความตั้งใจมุ่งมั่น ได้แก่ 思ふ念力岩をも通す หมายถึงความว่าไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตามถ้าตัดสินใจทำด้วยความมุ่งมั่นแน่วแน่ไม่มีทางที่จะทำไม่ได้ 為せば成る หมายถึงความว่าไม่ว่าจะเป็นเรื่องยากหรือง่ายถ้าตั้งใจยอมทำได้ 能わさるにあらざるなり หมายถึงความว่าการทำสิ่งใดไม่สำเร็จนั้นไม่ใช่เพราะทำไม่ได้ แต่เป็นเพราะไม่ตั้งใจจะทำมากกว่า

3.2 หากตัดสินใจทำอะไรต้องทำจนถึงที่สุด

เมื่อตัดสินใจทำอะไรแล้วต้องทำจนถึงที่สุด เพราะหากหยุดเมื่อมาถึงเพียงครึ่งทางย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ สุภาษิตญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมนี้ได้แก่ 帯に短し襷に長し หมายถึงความว่าครึ่งๆ กลางๆ ไม่เกิดประโยชน์ 騎虎の勢 หมายถึงความว่าสิ่งที่ลงมือทำไปแล้วไม่อาจหยุดกลางคันได้ 乗りかた船 หมายถึงความว่าเมื่อเรือออกจากฝั่งแล้วเราไม่สามารถลงจากเรือกลางคันได้ เมื่อเราลงมือทำอะไรแล้วก็ไม่อาจหยุดกลางคันได้

3.3 การทำสิ่งใดก็ตามต้องใช้ความพยายามและความอดทน

ความพยายามและความอดทนปรากฏบ่อยครั้งในสุภาษิตญี่ปุ่น โดยเฉพาะความพยายาม ถึงขนาดมีสุภาษิตเกี่ยวกับความสำเร็จกล่าวไว้ความอดทนและความพยายามเป็นสองในสามปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ อีกปัจจัยหนึ่งคือโชค¹ สุภาษิตญี่ปุ่นสอนว่าหากต้องการประสบความสำเร็จต้องมี ความอดทน บางครั้งอาจใช้เวลานานนับปีแต่ผลตอบแทนคือความสำเร็จอย่างแน่นอน สุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ 石の上にも三年 หมายถึงความว่าแม้แต่ก้อนหินที่เย็นเฉียบ ถ้าเรานั่งบนก้อนหินนั้นติดต่อกันสามปี ก้อนหินก็ยังอุ่นขึ้นได้ เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะประสบความสำเร็จอย่างไร ถ้ามีความอดทนก็จะประสบความสำเร็จ 跡いば牛の涎 หมายถึงความว่าการทำการค้ำนั้น สิ่งสำคัญคือการอดทนรออย่างใจเย็น บางสุภาษิตกล่าวไว้ว่าโดยปกติผู้ที่เริ่มทำการค้ากว่าจะเริ่มมีผลกำไรต้องใช้เวลอย่างน้อยสามปี (跡いば三年)

เรื่องความพยายามนั้น ไม่จำเป็นว่าต้องเป็นคนที่มีความสามารถหรือความเชี่ยวชาญอยู่ก่อนแล้วจึงจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำ สุภาษิตญี่ปุ่นกล่าวว่าต่อให้เป็นคนธรรมดาหรือคนที่มีระดับความสามารถไม่มากนักหากค่อยๆ พยายามทำไปก็จะประสบความสำเร็จได้ในที่สุด สุภาษิตดังกล่าว ได้แก่ ききも一躍に十歩すること能わす หมายถึงความว่าแม้แต่ม้าเฝ้าที่ก็ไม่สามารถกระโดดที่เดียวเท่ากับสิบก้าวได้ ต้องค่อยๆ พยายาม きは一日にして千里なるも、驚馬も十駕すれば之に及ぶ หมายถึงความว่าม้าที่เฝ้าไม่ตี วิ่งช้า ถ้าวิ่งติดต่อกันสิบวันก็จะวิ่งทันม้าที่วิ่งได้พันลี้ต่อวัน คนเราก็เช่นกัน คนที่มีสติปัญญาดีน้อยกว่าถ้าพยายามไม่ลดละก็จะได้ผลลัพธ์เท่ากับคนที่มีสติปัญญาดี

¹ 運根鈍 ตัวอักษรคันจิตัวแรกหมายถึงโชค ตัวที่สองหมายถึงความอดทน ตัวที่สามหมายถึงความพยายาม

4. ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญ

สิ่งของเล็กๆ อาจถูกมองว่าไร้ค่า คนหรือสิ่งของที่ดูผิวเผินแล้วไม่น่าจะทำประโยชน์อะไรได้ก็อาจถูกมองว่าไร้ค่าได้เช่นกัน เช่น คนที่อ่อนแอ คนด้อยสติปัญญา แมลงตัวเล็กๆ ของที่ไม่มีใครต้องการ และถูกนำมาทิ้ง หรือต้นไม้ที่เหี่ยวเฉา แต่สำหรับคนญี่ปุ่นแล้ว สุภาชิตญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นแนวคิดที่ว่า แม้แต่ของเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูไร้ค่าเหล่านี้ไม่ได้ไร้ค่า เช่น 一寸の虫にも五部の魂 หมายความว่าต่อให้เป็นแมลงตัวเล็กๆ ก็มีจิตวิญญาณอยู่ครั้งหนึ่ง ในลักษณะเดียวกันคนอ่อนแอและคนยากจนก็มีความคิดและมีศักดิ์ศรีของเขา อย่าไปดูถูกเขา 一錢を笑う者は一錢に泣く หมายความว่าคนที่ไม่ใส่ใจกับเงินหนึ่งเซ็นต์ ถ้าไม่มีเงินหนึ่งเซ็นต์นั้นก็จะลำบาก 枯れ木も山の賑わい หมายความว่าแม้แต่ต้นไม้ที่เหี่ยวเฉาก็ยังเพิ่มเสน่ห์ให้ภูเขาได้ สิ่งที่เรามองว่าไร้ค่านั้นมีไว้ดีกว่าไม่มี 茶腹も一時 หมายความว่าเพียงดื่มชาก็ช่วยบรรเทาความหิวได้ชั่วขณะ แม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อยแต่ก็สามารถนำมาใช้ทดแทนได้ชั่วคราว

อีกแง่มุมหนึ่งที่สะท้อนจากสุภาชิตคือของหรือคนที่ดูไร้ค่านี้เมื่อสะสมหรือรวมตัวกันมากเข้าก็อาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ เช่น 鼠が塩を引く หมายความว่าเวลาหนูขโมยเกลือ มันจะขโมยทีละน้อยแต่ขโมยหลายครั้งก็กลายเป็นเกลือจำนวนมากจนอาจทำให้เกลือหมดไปได้ 一人の文殊より三人のたくらだ หมายความว่าต่อให้เป็นคนโง่เขลา แต่ถ้ามาช่วยกันคิดหลายๆ คนก็อาจเกิดความคิดที่ดีกว่าความคิดของคนเก่งที่คิดเพียงคนเดียว 人跡しげければ山も窪む หมายความว่าถ้ามีคนสัญจรไปมามาก ภูเขา ก็อาจเตี้ยลงได้ สิ่งเล็กๆ ก็เช่นกันถ้าสะสมมากเข้าก็อาจส่งผลที่ยิ่งใหญ่ได้

ที่กล่าวมานี้คือค่านิยมสี่ประการที่พบมากที่สุดจากการศึกษาค่านิยมที่สะท้อนจากสุภาชิต ญี่ปุ่นซึ่งเป็นตัวแทนของความคิดและค่านิยมแบบดั้งเดิมของคนญี่ปุ่น สุภาชิตญี่ปุ่นยังสะท้อนค่านิยมด้านอื่นๆ อีกมากมายซึ่งผู้วิจัยจำแนกเป็นกลุ่มค่านิยมได้อีก 10 ค่านิยมและนำไปกล่าวรวมไว้ในบทที่ 4 มิได้กล่าวไว้ในบทนี้

ค่านิยมที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน

จากการศึกษาผู้วิจัยพบค่านิยมที่สอดคล้องกับค่านิยมหลักที่ได้จากสุภาชิตครบทั้ง 4 ด้าน คือ 1. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ (33 ข่าว) 2. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน (10 ข่าว) 3. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น (28 ข่าว) และ 4. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญ (40 ข่าว) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ

ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบที่ปรากฏในข่าวนั้นพบมากในประเด็นความรอบคอบ ระมัดระวังในการพูด โดยสะท้อนอย่างชัดเจนจากข่าวการเมือง ได้แก่ ข่าวนายมิโนรุ ยานากิตะ รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่นลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากกล่าวคำพูดไม่เหมาะสม ยานากิตะกล่าวกับผู้ให้การสนับสนุนเขาเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2553 ว่าเขาใช้สองประโยคเท่านั้นในการเอาตัวรอดจากการตอบคำถามในรัฐสภา นั่นคือ “ผมขอไม่แสดงความคิดเห็นใดๆ ในประเด็นดังกล่าว” และ “เราจัดการกับเรื่องดังกล่าวโดยอาศัยกฎหมายและหลักฐานเป็นหลัก” ถึงแม้คำทสียะ โอคาตะ เลขาธิการใหญ่ของพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น พรรคที่ยานากิตะสังกัดอยู่จะกล่าวว่ายานากิตะอาจ

กล่าวเช่นนั้นแบบที่เล่นที่จริง แต่โอกาสก็ยอมรับว่าคำกล่าวเช่นนั้นไม่เหมาะสม (The Mainichi Daily News, 2010) คำกล่าวของโอกาสทำให้ฝ่ายค้าน โดยเฉพาะพรรคเสรีประชาธิปไตยไม่พอใจอย่างมาก และยืนยันว่าหากยานากิตะไม่ลาออกจากตำแหน่ง พรรคฝ่ายค้านจะไม่ให้ความเห็นชอบกับงบประมาณเพิ่มเติมซึ่งกำลังจะเข้าวาระการประชุมของสภาไดเอ็ท เป็นเหตุให้นายกรัฐมนตรีนาโโตะ คันเรียกยานากิตะเข้าพบและยานากิตะประกาศลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมในเวลาต่อมา ถึงแม้ก่อนหน้านี้เขายืนยันว่าจะไม่ลาออกจากตำแหน่งก็ตาม (The Mainichi Daily News, 2010)

อีกตัวอย่างหนึ่งได้แก่ชื่อนายกรัฐมนตรีนาโโตะ คันถูกนักการเมืองทั้งที่เป็นฝ่ายเดียวกันและฝ่ายตรงข้ามวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากที่เขาบอกว่าเขาไม่รู้อะไรมากนักเกี่ยวกับระบบการจัดอันดับความน่าเชื่อถือหลังจากสแตนด์การ์ดแอนด์พัร์ สถาบันจัดอันดับความน่าเชื่อถือทางการเงินประกาศลดระดับความน่าเชื่อถือของพันธบัตรญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2554 ถึงแม้ในวันต่อมา นายกรัฐมนตรีคันจะออกมาอธิบายว่าที่เขาว่าเช่นนั้นไม่ได้หมายความว่าเขาไม่เข้าใจระบบการจัดอันดับความน่าเชื่อถือ แต่หมายความว่าเขายังไม่ได้รับรายละเอียดใดๆ แต่เขาก็ยังถูกวิจารณ์จากนักการเมืองฝ่ายค้าน โนบุเทรุ อิชิฮาระ เลขาธิการใหญ่ของพรรคเสรีประชาธิปไตยกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ตราบดีที่เรามีนายกรัฐมนตรีที่กล่าวคำพูดเช่นนั้น เราก็คือเป็นสังคมที่ไม่มีความสุขอย่างที่สุด” (The Yomiuri Shimbun, 2011)

ตัวอย่างจากข่าวทั้งสองแสดงให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบในการพูดว่า หากพูดออกไปโดยไม่ยั้งคิดหรือไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อนจะทำให้เกิดความเสียหาย ในกรณีของยานากิตะต้องลาออกจากตำแหน่ง ในกรณีของนายกรัฐมนตรีคันถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงและเสียความน่าเชื่อถือ ไม่ว่าจะในความเป็นจริงจะเป็นการเข้าใจผิดกันหรือไม่ แต่ผู้พูดก็ควรระมัดระวัง ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย อย่างไรก็ตาม จากข่าว 624 ข่าวที่รวบรวมมานี้ผู้วิจัยไม่พบตัวอย่างข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบในประเด็นย่อย 1.1 ความไม่ประมาทในเรื่องทั่วไป และ 1.3 การมองให้ลึกซึ้ง ไม่มองเพียงรูปลักษณ์ภายนอก เหมือนที่ปรากฏในค่านิยมที่ได้จากสุภาชิตซึ่งไม่ได้หมายความว่าปัจจุบันคนญี่ปุ่นไม่มีค่านิยมด้านนี้แล้ว เพียงแต่อาจจะไม่ปรากฏในข่าวช่วงที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน

ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนอาจไม่ปรากฏชัดเจนในข่าวในรูปของคำพูด แต่สะท้อนให้เห็นในช่วงที่ญี่ปุ่นประสบภัยพิบัติจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่และคลื่นยักษ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ โดยสะท้อนให้เห็นทั้งการยอมรับในความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่งและการยอมรับวิภาวะ

2.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมการยอมรับความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง

ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับประเทศญี่ปุ่นเมื่อเดือนมีนาคมไม่เพียงส่งผลกับคนญี่ปุ่นแต่คนทั่วโลกก็ได้สัมผัสถึงความไม่แน่นอนของชีวิตอย่างชัดเจนเพราะแม้แต่ประเทศญี่ปุ่นที่มีเทคโนโลยีระดับสูงและเตรียมตัวรับผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นอยู่เนืองๆ ด้วยความมั่นใจว่าการเตรียมตัวของตนน่าจะทำให้เกิดความปลอดภัยเพียงพอก็ยังไม่อาจเอาชนะความรุนแรงที่เกิดจากภัยธรรมชาติครั้งนี้ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวยุติและคลื่นยักษ์หยุดโหมกระหน่ำเข้าชายฝั่งตะวันออกเฉียง

เหนือของประเทศ คนญี่ปุ่นที่ประสบเหตุและมีชีวิตรอดส่วนใหญ่ก็ยอมรับความเป็นไปได้ที่เกิดขึ้นอย่างสงบเกินกว่าที่ น่าจะเป็นไปได้หากเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันเกิดกับคนชาติอื่น

แดนเนีล อิโนเว วุฒิสมาชิกของสหรัฐอเมริกาจากมลรัฐฮาวายกล่าวว่าเขาประทับใจกับพฤติกรรมของชาวญี่ปุ่นหลังเกิดภัยพิบัติอย่างยิ่งที่ประพฤติกรรมตัวอยู่ในระเบียบ ไม่มีอาการแตกตื่น พึมพาย เขากล่าวว่า “โดยปกติ เวลาคุณเห็นข่าวลักษณะนี้ในประเทศอื่นๆ คุณจะเห็นการปล้นสะดม . . . แต่ที่นั่น [ญี่ปุ่น] ไม่มีเลย ผมประทับใจเมื่อเห็นรายงานข่าวทางโทรทัศน์ ประชาชนเข้าแถวอย่างเป็นระเบียบ ปกติแล้วผู้คนจะไปออกันตรงประตูและพยายามพังกำแพงเข้าไป แต่พวกเขา [คนญี่ปุ่น] เข้าแถว” (The Mainichi Daily News, 2011) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะประสบความเสียหายและความสูญเสียอย่างรุนแรง แต่คนญี่ปุ่นก็ทำใจยอมรับได้อย่างรวดเร็ว อย่างน้อยก็ในระดับหนึ่ง ว่านี่คือความไม่คงทนถาวรอย่างหนึ่งในชีวิต แต่พวกเขาไม่ได้เสียสติหรือสูญเสียลักษณะเฉพาะอันน่านับถือที่มีอยู่เดิม พวกเขายังคงมีระเบียบวินัย ไม่ก่อความวุ่นวายหรือทำให้สถานการณ์ที่เลวร้ายอยู่แล้วเลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นและก้าวต่อไป

ตัวอย่างข่าวของคนญี่ปุ่นที่ยอมรับในความไม่เที่ยงและก้าวต่อไป ยังได้แก่ข่าวนายเคทาโร มัตสึโมโตะ ช่างตัดผมวัย 53 ปีซึ่งตั้งรกรากอยู่ที่จังหวัดอิวาเตะ มารดาวัย 76 ของมัตสึโมโตะยังคงหายสาบสูญในวันที่เขาให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าว แต่เพียงสี่วันหลังจากเกิดภัยพิบัติ เขาตัดสินใจเปิดร้านและให้บริการอีกครั้งแม้จะยังไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา เขาบอกว่า “ตราบดีที่ผมมีกรรไกร ผมก็ทำงานของผมได้” มัตสึโมโตะบอกว่าการทำให้เขาลืมปัญหาได้และลูกค้าก็มีความสุขที่ได้ตัดผม เขาบอกว่าในภาวะแห่งความเศร้าโศกและความสูญเสียนี้ “ผมต้องการช่วยให้ทุกคนในเมืองรู้สึกดีขึ้น” (The Mainichi Daily News, 2011) และข่าวนายแพทย์จุน ซาโต แพทย์ของจังหวัดมียากิที่สูญเสียทั้งคลินิกและที่พักอาศัยจากภัยพิบัติครั้งนี้ แต่เขาอุทิศตนให้กับการรักษาพยาบาลผู้ที่ต้องการคำแนะนำของเขา เขามีเพียงเครื่องฟังเสียงเต้นของหัวใจและเครื่องวัดความดัน แต่เขาก็เดินทางไปดูแลผู้ป่วยตามศูนย์อพยพทั้งที่โรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนมัธยมศึกษาของจังหวัด เขารู้ว่าเมื่อขาดอุปกรณ์และยาที่จำเป็น เขาไม่สามารถช่วยเหลือผู้ป่วยได้มากนัก แต่ผู้ป่วยบางคนรู้สึกดีขึ้นจากการที่นายแพทย์ซาโตพูดคุยด้วย และตัวผู้ป่วยเองได้บอกเล่าอาการ (The Mainichi Daily News, 2011)

ข่าวทั้งสามเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่าแม้ในปัจจุบันคนญี่ปุ่นก็ยังมีค่านิยมยอมรับในความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง ยอมรับในสิ่งที่พวกเขาไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ คือความตาย ภัยพิบัติและความสูญเสียที่เกิดจากภัยพิบัติ แต่เมื่อความสูญเสียเกิดขึ้นแล้วพวกเขาไม่ได้จมอยู่กับความเศร้าเสียใจ หมดกำลังใจ แต่ยังคงนึกถึงหน้าที่ของตน คิดถึงความยากลำบาก ความต้องการของผู้อื่น และยังคงรักษาระเบียบวินัยอันเป็นลักษณะเฉพาะของคนญี่ปุ่นเอาไว้ได้

2.2 ชาวที่สะท้อนค่านิยมการยอมรับทวิภาวะ

จากค่านิยมเกี่ยวกับการยอมรับความไม่คงทนของสรรพสิ่ง สิ่งที่เกิดขึ้นสืบต่อกันไปคือคนญี่ปุ่นเชื่อว่าทุกอย่างย่อมมีสองด้านและไม่มีสภาวะใดคงอยู่เช่นนั้นตลอดไป ดังนั้นเมื่อเกิดสภาวะเลวร้ายเช่นที่เกิดจากภัยพิบัติเมื่อเดือนมีนาคมแล้วหลังจากนั้นต้องมีสิ่งที่ตรงกันข้าม คือการฟื้นฟูให้กลับมาสู่สภาวะที่ดีดังเดิม ตัวอย่างชาวที่สะท้อนค่านิยมเรื่องนี้ได้แก่ ชาวนักเรียนประถมศึกษาประมาณ 20 คนของโรงเรียนแห่งหนึ่งในเมืองมินามิซันริซุ จังหวัดมียากิที่รอดชีวิตจากคลื่นยักษ์ด้วยการอพยพไปยังพื้นที่สูงและต้องค้างคืนที่ศาลเจ้าแห่งหนึ่งร้องเพลง “旅立ちの日に” เป็นการ

ปลอบใจและให้ความหวังตนเอง เด็กๆ ฟันยิ้มขณะร้องเพลงด้วยน้ำตาคลอเบา เด็กคนหนึ่งกล่าวว่า “หนูอยากให้อ้อมแซมถนนกลับมาเหมือนเดิมอีกครั้งและทำให้เมืองนี้เป็นเมืองที่ทสึนามิมาไม่ถึง หนูไม่สนใจว่าจะใช้เวลานานแค่ไหน” (The Mainichi Daily News, 2011)

อีกข่าวหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นทวิภาวะอย่างหนึ่ง คือ การตาย-การเกิด คือข่าวนางชิซารุ ซาซาคิให้กำเนิดบุตรสาว ณ ศูนย์อพยพแห่งหนึ่งในเมืองคามาอิชิ จังหวัดอิวาเตะ ตามปกติศูนย์อพยพจะไม่อนุญาตให้ใช้เตาระหว่างเวลา 22:00 น. – 03:00 น. เพื่อประหยัดพลังงานที่มีจำกัด แต่คนที่ศูนย์อพยพซึ่งซาซาคิไม่เคยรู้จักมาก่อนหน้านี้พากันเอาเตาและผ้าห่มมาให้ซาซาคิใช้เป็นพิเศษ เธอกล่าวว่า “ฉันซาบซึ้งถึงก้นบึ้งของหัวใจกับความกรุณาของผู้คนที่นี่ ฉันหวังว่าลูกของฉันจะเติบโตเป็นเด็กที่มีจิตใจอบอุ่น” (The Mainichi Daily News, 2011)

ข่าวแรกแสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นเชื่อในเรื่องของทวิภาวะ เชื่อว่าเมื่อเกิดสภาวะอย่างหนึ่ง ต่อมาย่อมต้องเกิดสภาวะอีกอย่างหนึ่ง เราสามารถแก้ไขและปรับปรุงสิ่งที่สูญเสียไปได้ ความเชื่อเช่นนี้ทำให้คนญี่ปุ่นเกิดความมุ่งมั่นในการดำเนินชีวิตต่อไป ส่วนข่าวที่สองเป็นการสะท้อนให้เห็นทวิภาวะอย่างเป็นรูปธรรมว่าท่ามกลางผู้เสียชีวิตและหายสาบสูญนับหมื่นคน ชีวิตน้อยๆ ชีวิตหนึ่งถือกำเนิดขึ้นมา ธรรมชาติย่อมเป็นอย่างนี้ มีเกิด มีตาย มีสุข มีทุกข์ การให้กำเนิดทารกน้อยของนาง ซาซาคิจึงน่าจะทำให้คนญี่ปุ่น อย่างน้อยก็ในศูนย์อพยพแห่งนั้นมีความหวังถึงชีวิตใหม่ ถึงอนาคตที่จะต้องเปลี่ยนแปลงจากมืดเป็นสว่างต่อไป

3. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น

ในการแบ่งข้อย่อยค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นที่ได้จากสุภาชิตนั้น ผู้วิจัยแบ่งออกเป็นข้อย่อย 3 ข้อ คือ 3.1 หากมีความตั้งใจมุ่งมั่นก็สามารถทำได้ทุกอย่าง 3.2 หากตัดสินใจทำอะไรต้องทำจนถึงที่สุด และ 3.3 การทำสิ่งใดก็ตามต้องใช้ความพยายามและความอดทน ซึ่งค่านิยมย่อยทั้งสามข้อนี้สะท้อนให้เห็นในข่าวของทสึเนโกะ ฮาริชิ หญิงวัย 88 ปีซึ่งอาศัยอยู่ที่เมืองคามิคัทสึชิ จังหวัดชิโคคุ ฮาริชิประกอบอาชีพที่เรียกว่า “彩 巾” คือการปลุกต้นไม้ที่มีความสวยงาม เช่น เมเปิลซากุระ และไผ่ เอาไว้ขายให้กับโรงแรมหรือภัตตาคารนำไปประดับตกแต่งสถานที่ ฮาริชิเคยทำสวนส้มและไร่มันฝรั่งมาก่อนแต่ถึงแม้จะเหน็ดเหนื่อยเพียงไรก็ได้ผลตอบแทนเพียงน้อยนิดหรือบางครั้งก็เสียหายทั้งหมดเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ เธอได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่การเกษตรเมื่อ พ.ศ. 2529 ให้ปลุกต้นไม้ที่ให้ความสวยงามเอาไว้ขาย คนอื่นๆ ในเมืองพากันหัวเราะขำ แต่เธอตัดสินใจลองทำตามคำแนะนำ ตอนแรกเธอไม่ได้ปลุกต้นไม้ดังกล่าวเองแต่อาศัยเก็บใบเมเปิลที่อยู่บนภูเขา แต่ใบเมเปิลเหล่านั้นขนาดไม่เท่ากันและมีตำหนิจึงขายไม่ได้ราคา เธอจึงตัดสินใจปลุกเมเปิลและไม้สวยงามอื่นๆ ด้วยตนเอง เธอดูแลเอาใจใส่ต้นไม้เหล่านั้นอย่างดีและผลผลิตของเธอก็ค่อยๆ ได้ราคาดีขึ้น นอกจากนั้นกิจการปลุกต้นไม้ที่มีสีสันสวยงามนี้ยังใหญ่โตขึ้น จากเดิมเคยมีผู้ปลูกไม่กี่ครัวเรือน ปัจจุบันมีจำนวนถึง 200 ครัวเรือนและทำรายได้ต่อปีถึง 260 ล้านบาท ฮาริชิกล่าวว่า “ชีวิตของฉันเต็มไปด้วยความยากลำบาก แต่ฉันก็ตั้งใจที่อายุขนาดนี้แล้วยังสามารถทำงานในไร่นี้ได้ ฉันหวังว่าจะทำงานแบบนี้ไปได้อีกหลายๆ ปี” (Mori, 2010)

ข่าวของฮาริชิอาจมีข้อยกเว้นบ้างสำหรับการทำสวนส้มและไร่มันฝรั่งในตอนแรกที่ถึงแม้จะพยายามเพียงไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ แต่เธอประสบความสำเร็จกับความพยายามและตั้งใจจริงในครั้งหลังสุดซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับคนหนุ่มสาวและคนในท้องถิ่นจนพากันย้ายมาตั้งรกรากและประกอบอาชีพเดียวกับเธอนับร้อยครัวเรือน

อย่างไรก็ดี สถานการณ์ในญี่ปุ่นในปัจจุบันเกิดแนวโน้มตรงกันข้ามกับข่าวของฮาริคือในขณะที่มีคนที่ทำงานอย่างมุ่งมั่นอดทนจนประสบความสำเร็จก็มีคนญี่ปุ่นบางส่วนที่อาจกล่าวได้ว่าไม่พยายามเท่าที่ควร คนกลุ่มนี้ว่างงานและไม่มีที่พักอาศัยจึงหวังพึ่งความช่วยเหลือจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ชาวชินทาโร อิชิฮาระ ผู้ว่าการกรุงโตเกียวกล่าวว่าจะไม่จัดหาที่พักอาศัยชั่วคราวให้กับผู้ว่างงานและไร้ที่อยู่อาศัยในช่วงปีใหม่อีกต่อไป โดยสองปีที่ผ่านมา ผู้ว่าการกรุงโตเกียวได้ตั้ง “派遣村” ซึ่งเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับผู้ที่ยังหางานไม่ได้พักในช่วงวันหยุดปีใหม่ “派遣村” ตั้งอยู่ที่สวนสาธารณะฮิบิยะ กลางกรุงโตเกียวและเคยมีผู้เข้าพักถึง 500 คน แต่ปีที่ผ่านมาผู้ว่าการกรุงโตเกียวตัดสินใจยกเลิกโครงการดังกล่าวโดยกล่าวว่า “เราเห็นใจบางคนที่ยังขอความช่วยเหลือในช่วงปลายปี แต่บางคนก็เพียงแค่เสียนิสัย เราอยากเพิ่มความช่วยเหลือแก่คนที่กระตือรือร้นที่จะทำงาน” (The Mainichi Daily News, 2010)

ถึงแม้สภาวะการจ้างงานในญี่ปุ่นในปัจจุบันจะตกต่ำจนถึงขั้นถูกเรียกว่าเป็น “Super Ice Age” แต่สาเหตุหนึ่งที่ยกคนหนุ่มสาวในญี่ปุ่นไม่สามารถหางานทำได้เป็นเพราะนักศึกษาญี่ปุ่นมักต้องการทำงานในบริษัทขนาดใหญ่ ไม่สนใจบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็ก² นักศึกษาวัย 21 ปีคนหนึ่งถูกสัมภาษณ์ในนิตยสารจัดหางานซึ่งจัดขึ้นที่กรุงโตเกียวเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เขายืนยันสมัครทั้งไว้กับบริษัทประมาณ 30 แห่งซึ่งล้วนเป็นบริษัทขนาดใหญ่ เขากล่าวถึงบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กว่า “ผมเป็นห่วงเรื่องสภาพการทำงานของบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็ก” เจ้าหน้าที่ของบริษัทที่ปรึกษาด้านอสังหาริมทรัพย์แห่งหนึ่งซึ่งมีพนักงานในบริษัทเพียง 25 คนและได้ไปเปิดบูธรับสมัครพนักงานในงานเดียวกันกล่าวยืนยันเรื่องนี้ว่า “ในงานแบบนี้ นักศึกษาจะไปออกันอยู่ที่บูธของบริษัทขนาดใหญ่ทั้งนั้น” แต่สิ่งที่นักศึกษาคนที่ถูกสัมภาษณ์ก่อนหน้านี้อาจไม่เป็นปัญหาอย่างที่เขาคิด หญิงสาวอายุ 24 ปีคนหนึ่งซึ่งทำงานที่บริษัทเอ็นโด้ เด็งคิ ซึ่งเป็นบริษัทขนาดเล็กกล่าวว่า “มีพนักงานเพียงไม่กี่คน การสื่อสารในที่ทำงานก็เลยเป็นไปอย่างราบรื่นและเป็นสถานที่ที่ทำงานได้อย่างสบายใจ. . . และในบริษัทนี้ แม้แต่พนักงานอายุน้อยก็สามารถทำโครงการใหญ่ๆ ได้” (The Yomiuri Shimbun, 2010)

จากข่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสาเหตุหนึ่งที่มีคนตกงานเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวที่กำลังจะสำเร็จการศึกษาหรือเพิ่งสำเร็จการศึกษานั้น อาจมิได้เป็นเพราะไม่มีผู้จ้างงาน แต่อาจเป็นเพราะคนหนุ่มสาวตั้งเป้าหมายไว้สูงและไม่คิดจะปรับเป้าหมายลงมาต่ำกว่าที่ตั้งไว้ในตอนแรกแม้ว่าสถานการณ์ยากลำบากทางเศรษฐกิจในปัจจุบันจะเป็นปัจจัยบีบบังคับ และเมื่อไม่ได้ดังหวังบางส่วนก็ตัดสินใจฆ่าตัวตาย ซึ่งจำนวนคนหนุ่มสาวที่ฆ่าตัวตายเพราะหางานไม่ได้มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆ ในระยะหลังดังที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่นรายงานว่าคนหนุ่มสาวที่ฆ่าตัวตายเนื่องจากไม่สามารถหางานได้ใน พ.ศ. 2553 มีทั้งสิ้น 424 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2552 ร้อยละ 19.8 (The Mainichi Daily News, 2011)

สิ่งนี้อาจสะท้อนให้เห็นว่าในปัจจุบันคนหนุ่มสาวญี่ปุ่นส่วนหนึ่งมีแนวโน้มเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นน้อยลงและมีความพยายามความอดทนต่อสถานการณ์ยากลำบากน้อยกว่าคนญี่ปุ่นรุ่นก่อน พวกเขาอาจประสบความสำเร็จหากพยายามปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้นและยอมรับเป้าหมายที่ต่ำกว่าที่ตั้งไว้ในตอนแรกสักระยะหนึ่งก่อนหาหนทางไปสู่เป้าหมายสูงสุดอีกครั้งในภายหลังเมื่อถึงเวลาเหมาะสม

² ในประเทศญี่ปุ่น โดยปกติบริษัทต่างๆ จะรับสมัครพนักงานใหม่ตั้งแต่ต้นปีการศึกษาซึ่งยังไม่สำเร็จการศึกษา

กล่าวโดยสรุปคือจากข่าวที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมาพบทั้งค่านิยมดั้งเดิมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่สะท้อนจากสุภาษิตคือการทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น กับพบค่านิยมปัจจุบันที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือมีคนที่ไม่ตั้งใจทำงานเท่าที่ควรแต่หวังรอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล มีคนที่ตั้งความหวังเรื่องงานไว้สูง และไม่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวังอาจเพราะไม่ยอมปรับเป้าหมายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือเพราะมีความพยายามความอดทนในการหางานทำไม่มากพอหรืออาจเพราะยังไม่ได้พยายามจนถึงที่สุด เราอาจพบสาเหตุอื่นๆ อีกหากมีการศึกษาบริบทแวดล้อมเพิ่มเติม

ข่าวอีกลักษณะหนึ่งที่พบมากในปัจจุบันและผู้วิจัยมองว่าเกี่ยวข้องกับค่านิยมการทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นแต่เป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทางตรงกันข้ามคือ คนญี่ปุ่นส่วนหนึ่งในปัจจุบันพอใจกับการได้เงินมาด้วยวิธีง่ายๆ ไม่ต้องใช้ความพยายาม ความอดทนหรือแรงงานของตนเองถึงแม้จะรู้ว่าสิ่งที่ตนทำอยู่นั้นผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรมคือ ชาวภรรยาหรือบุตรหลานของผู้สูงอายุที่เสียชีวิตไม่ยอมรายงานต่อทางการว่าบิดา/มารดาหรือปู่ย่า/ตายายในครอบครัวของตนเสียชีวิตแล้ว แต่เลือกที่จะไม่รายงานเพื่อที่ตนจะได้สามารถรับเงินบำนาญของผู้เสียชีวิตได้ต่อไปราวกับบุคคลผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่

ตัวอย่างข่าวลักษณะนี้ได้แก่ มิจิโกะ คาโตและโทคิมิ บุตรสาวและหลานสาวของโชเก็น คาโตถูกอัยการตั้งข้อหาฉ้อโกงรับเงินบำนาญของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2553 บุตรสาวและหลานสาวของคาโตปล่อยร่างที่เหมือนซากมัมมี่ของคาโตทิ้งไว้ในห้องๆ หนึ่งในบ้านตั้งแต่เขาเสียชีวิตโดยสันนิษฐานว่าเสียชีวิตตั้งแต่ พ.ศ. 2521 ก่อนหน้านั้นจึงเชื่อกันว่าคาโตคือชายที่อายุยืนที่สุดในกรุงโตเกียวคือมีอายุ 111 ปี ทั้งสองไม่ยอมแจ้งการเสียชีวิตแก่ทางการอีกทั้งยังรับผลประโยชน์จากเงินบำนาญของคาโตเรื่อยมารวมทั้งสิ้น 9.15 ล้านบาท (The Mainichi Daily News, 2011) กรณีที่เกิดกับคาโตทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นตรวจสอบผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 100 ปีอย่างเข้มงวดมากขึ้นและพบการฉ้อโกงลักษณะคล้ายกันอีกหลายคดี ได้แก่ คดีชายชาวเกียวโตวัย 55 ปีซ่อนศพของบิดาไว้ใน ตู้เสื้อผ้าและรับเงินบำนาญของบิดาเรื่อยมาจนกระทั่งอดีตภรรยาของเขารายงานกับตำรวจว่าเธอไม่เห็นวีแวนของพ่อสามีเลย ชายคนดังกล่าวจึงยอมรับว่า “เมื่อห้าปีก่อน ในช่วงฤดูหนาว ผมกลับบ้านและพบพ่ออยู่บนเตียง เขาไม่ขยับเขยื้อนเลย ผมปล่อยเขาไว้เช่นนั้นหนึ่งสัปดาห์ แต่เขาเริ่มส่งกลิ่นเหม็น ผมก็เลยเอาเขาไปไว้ในตู้เสื้อผ้า” (The Mainichi Daily News, 2011)

นอกจากข่าวลักษณะนี้จะชี้ให้เห็นแนวโน้มของการไม่พยายามทำงานหารายได้ด้วยตนเองแต่พอใจกับรายได้ที่ได้มาง่ายๆ ยังสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของลักษณะเด่นประการหนึ่งของคนญี่ปุ่นที่คนญี่ปุ่นมองตนเอง นั่นคือการรักษากฎหมาย (วรินทร์ ววงค์, 2546, หน้า 101) อย่างไรก็ตาม ข่าวเหล่านี้เป็นเพียงข้อมูลส่วนหนึ่งเท่านั้น ยังมีข้อมูลอีกมากมายที่จะต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมซึ่งหากศึกษาอย่างลึกซึ้งอาจจะได้รายละเอียดที่แตกต่างไปจากนี้ได้

4. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญ

ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญสามารถพบเห็นได้เป็นระยะๆ เช่น องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแห่งหนึ่งจ้างผู้ทุพพลภาพเป็นพนักงานเพราะตระหนักว่าผู้ทุพพลภาพ เช่น ผู้ทุพพลภาพทางสายตา มีประสิทธิภาพการสัมผัสดีกว่าคนทั่วไปและบริษัทผลิตผ้าขนหนูแห่งหนึ่งซึ่งแต่เดิมไม่สามารถทำการตลาดแข่งกับผ้าขนหนูจีนได้เนื่องจาก

ผ้าขนหนูจีนมีราคาถูกกว่า ได้ขอความช่วยเหลือจากผู้ทุพพลภาพทางสายตาขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรแห่งนี้ให้ช่วยทดสอบผ้าขนหนูที่บริษัทผลิตเพื่อใช้กับใบหน้า คนตาบอดที่มาช่วยทดสอบผลิตภัณฑ์ของเขาให้ผลการประเมินที่ลึกซึ้งและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในด้านความนุ่มของผ้าและความสามารถในการซึมซับน้ำ ทำให้ปัจจุบันสินค้าที่บริษัทผลิตผ้าขนหนูแห่งนี้ผลิตขายดีจนผลิตไม่ทัน นอกจากนั้น บริษัทขนาดใหญ่เช่นบริษัทโฆษณาฮาคุโฮโดก็ได้ตั้งคณะทำงานและวิจัยขึ้นมาคณะหนึ่งประกอบด้วยสมาชิก 100 คน ในจำนวนนี้ครึ่งหนึ่งเป็นผู้ทุพพลภาพ เป้าหมายของทีมคือจะพยายามสะท้อนความคิดและประสาทสัมผัสของผู้ทุพพลภาพในการพัฒนาสินค้าและการให้บริการมากขึ้น คาริน มัตสึโมโตะ สมาชิกคนหนึ่งของทีมซึ่งเป็นผู้พิการทางหูกล่าวว่า “ความทุพพลภาพก็อาจเป็นประโยชน์ได้ ผมกระตือรือร้นที่จะสร้างความคิดใหม่ รวมทั้งสินค้าและบริการที่เป็นที่นิยมและใช้ง่ายสำหรับทุกคนด้วย” (Yasuda, 2010)

นอกจากให้ความสำคัญกับผู้ทุพพลภาพที่บางคนอาจมองว่าเป็นคนไม่สำคัญ คนญี่ปุ่นยังเห็นความสำคัญของสิ่งที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว เช่น อาคารเก่า ระหว่าง พ.ศ. 2545-2552 โรงเรียนรัฐบาลทั่วประเทศปิดตัวลงเกือบสี่พันแห่งเนื่องจากจำนวนเด็กญี่ปุ่นลดลง ประกอบกับมีการรวมเทศบาลหลายแห่งเข้าด้วยกัน รัฐบาลญี่ปุ่นไม่ปล่อยให้อาคารซึ่งเป็นโรงเรียนเก่าเหล่านี้ทิ้งร้างไร้ประโยชน์ แต่เปิดโอกาสให้นำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ เช่น ปรับเปลี่ยนเป็นหอแสดงผลงานศิลปะ บ่อเพาะพันธุ์ปลา ปักเป้า ฟาร์มเพาะเห็ดชิทาเคะ เป็นต้น (The Yomiuri Shimbun, 2011)

นอกจากนั้นคนญี่ปุ่นยังให้ความสำคัญกับสัตว์บางชนิด เช่น นกกระเรียนพันธุ์ทันโจ ชาวเมืองทสึรุอิมุระ ในจังหวัดฮอกไกโดตั้งองค์กรท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือนกกระเรียนพันธุ์นี้ พวกเขาอนุรักษ์ปลูกข้าวโพดสำหรับเลี้ยงนกกระเรียนและประสบความสำเร็จในการขยายจำนวนนกกระเรียนทันโจจนจากเคยเชื่อว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว ปัจจุบันฮอกไกโดมีนกกระเรียนทันโจกว่า 1,000 ตัว (The Yomiuri Shimbun, 2011) อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เฝ้าสังเกตการณ์การค้าสัตว์ป่าที่ชื่อว่า “Traffic East Asia-Japan” รายงานว่าใน พ.ศ. 2550 ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่นำเข้าสัตว์ใกล้สูญพันธุ์อันดับต้นของโลก นำเข้าสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ราว 1,600 สายพันธุ์และนำเข้าพืชหายากราว 28,000 สายพันธุ์ สัตว์และพืชเหล่านี้เป็นสายพันธุ์ที่ประชุมการค้าสากลระบุว่าสายพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ กลุ่มผู้เฝ้าสังเกตการณ์จึงเรียกร้องให้มีกฎหมายที่เข้มงวดและบทลงโทษที่รุนแรงขึ้นสำหรับการค้าสัตว์ประเภทนี้ (The Mainichi Daily News, 2010) ตัวอย่างข่าวเกี่ยวกับนกกระเรียนและการนำเข้าสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์นี้แสดงให้เห็นว่าการแบ่งแยกในสิ่งที่คนญี่ปุ่นให้ความสำคัญ โดยคนญี่ปุ่นอาจเลือกที่จะให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือของที่ดูไม่สำคัญสำหรับคนอื่น แต่สำคัญสำหรับคนในกลุ่มของตน ในขณะที่เดียวกันก็อาจเลือกที่จะไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือของที่คนนอกกลุ่มให้ความสำคัญ แต่คนในกลุ่มของตนไม่ให้ความสำคัญ

กล่าวโดยสรุป คนญี่ปุ่นในปัจจุบันยังคงค่านิยมดั้งเดิมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ ที่ดูเหมือนไม่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์หรือสิ่งของ อาจเพราะความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าไม่มีอะไรไม่มีประโยชน์ อาจไม่ใช่ประโยชน์ในวันนี้แต่เป็นประโยชน์ในวันใดวันหนึ่งข้างหน้า อย่างไรก็ตาม คนญี่ปุ่นอาจเลือกให้ความสำคัญเฉพาะบางคนหรือบางสิ่งที่คุณญี่ปุ่นด้วยกันให้ความสำคัญ แต่ไม่ให้ความสำคัญกับบางคนหรือบางสิ่งแม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่คนมากมายทั่วโลกให้ความสำคัญซึ่งเป็นเรื่องที่น่าใจได้หากอ้างอิงถึงแนวคิดคนใน-คนนอก (内-外) ที่ฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น

ค่านิยมดั้งเดิมจากสุภาชิตญี่ปุ่นที่ปรากฏมากที่สุด 4 อันดับแรกยังคงสะท้อนให้เห็นจากข่าวที่ปรากฏในปัจจุบัน ค่านิยมสองอันดับแรกคือค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบและค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนยังคงอยู่อย่างเหนียวแน่น แทบไม่ปรากฏข่าวที่สะท้อนค่านิยมที่ผิดเพี้ยนไปจากนี้เลย ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ กับคนหรือสิ่งๆ ที่ดูเหมือนไร้ค่าก็ยังคงอยู่อย่างเหนียวแน่นโดยเฉพาะหากคนหรือสิ่งนั้นมีความสำคัญหรือมีความสัมพันธ์กับชีวิตและวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่น แต่ค่านิยมที่ดูจะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น ซึ่งหมายรวมถึงมีความอดทนความพยายามประกอบด้วย

ความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏจากข่าวในปัจจุบันคือ คนหนุ่มสาวส่วนหนึ่งมีความพยายามและความอดทนน้อยลงอย่างน้อยก็ในเรื่องของการหางานทำ ส่วนคนที่มีอายุสูงขึ้นไปก็มีแนวโน้มที่จะหารายได้ด้วยวิธีที่สบายมากขึ้นแม้จะรู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นผิดกฎหมายและขัดกับศีลธรรม นั่นคือการรับเงินบำนาญของสามีหรือบรรพบุรุษถึงแม้ว่าบุคคลผู้นั้นจะเสียชีวิตไปแล้ว สิ่งที่น่าตกตะลึงยิ่งกว่าซึ่งปรากฏในข่าวลักษณะนี้คือคนญี่ปุ่นบางคนในกลุ่มนี้แทบจะไม่มีความรู้สึกเสียใจกับการจากไปของคนในครอบครัว แต่กลับมองว่าการเสียชีวิตนั้นเป็นเรื่องยุ่งยากที่เขาไม่อยากจัดการ บางครั้งจึงปล่อยร่างของผู้เสียชีวิตทิ้งไว้เช่นนั้น

จริงอยู่ที่เมื่อเปรียบเทียบจำนวนของผู้ที่มีพฤติกรรมดังที่ปรากฏในข่าวเหล่านี้กับจำนวนคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน ผู้ที่มีพฤติกรรมที่สะท้อนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปยังมีจำนวนน้อยกว่าคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่อยู่มาก แต่ข่าวที่บอกเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมลักษณะนี้ปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่าและดูจะไม่ได้ลดจำนวนลง จึงเป็นเหตุให้ควรสังเกตต่อไปว่าข่าวที่สะท้อนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปเหล่านี้จะทวีจำนวนมากขึ้นในอนาคตหรือไม่ หากมีจำนวนมากขึ้นก็จะชี้ให้เห็นว่าค่านิยมหลักที่มีมาแต่ดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นมิได้ฝังรากลึกลงในความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันอีกต่อไปแต่มีการเปลี่ยนแปลงจริง อย่างไรก็ตามก็ยังมีค่านิยมอีก 10 ค่านิยมที่จะกล่าวถึงในบทต่อไปซึ่งน่าสนใจว่าค่านิยมเหล่านั้นยังคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด

บทที่ 4
ค่านิยมอื่นๆ ที่ปรากฏในสุภาชิตญี่ปุ่น
เปรียบเทียบกับค่านิยมที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน

ค่านิยมอื่นๆ ที่ปรากฏในสุภาชิต

ผู้วิจัยนำค่านิยมอื่นๆ ที่สะท้อนจากสุภาชิตญี่ปุ่นนอกเหนือจากค่านิยมกลุ่มที่พบมากที่สุดใ
บทที่ 3 มาจัดประเภทรวมกล่าวไว้ในบทนี้ แบ่งเป็นหัวข้อใหญ่ได้ 10 หัวข้อดังนี้

1. ค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
2. ค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของชีวิต
3. ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและคนที่สังคมไม่ยกย่อง
4. ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา
5. ค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถ
6. ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน
7. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำธุรกิจ
8. ค่านิยมเกี่ยวกับกลยุทธ์การต่อสู้
9. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำดี
10. ค่านิยมเกี่ยวกับโชคชะตาพรหมลิขิต

ในแต่ละหัวข้อใหญ่ ยังแบ่งเป็นหัวข้อย่อย รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

- 1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก

สุภาชิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูกหลายด้าน ดังนี้

- 1.1.1 ลูกไม่หล่นไม่ไกลต้น

สุภาชิตญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยม “ลูกไม่หล่นไม่ไกลต้น” หรือลูกก็ยอมเป็นเหมือน
พ่อแม่ ได้แก่ สุภาชิต 瓜の蔓に茄子はならぬ หมายความว่า พ่อแม่ที่ธรรมดาจะไม่ให้กำเนิดลูกที่มี
ความพิเศษโดดเด่นเหนือคนอื่น 親が親なら子も子 หมายความว่า ไม่ว่าจะดีหรือร้าย คนเป็นพ่อแม่
กับลูกก็คล้ายคลึงกันมาก ถ้าพ่อแม่ไม่ดี ลูกก็จะไม่ดีไปด้วย、蛙の子は蛙 หมายความว่า ลูกยอม
เหมือนพ่อแม่ และ 螻の子は螻 หมายความว่า ถ้าพ่อแม่ไม่ดี ลูกก็จะไม่ดีตามไปด้วย

- 1.1.2 พ่อแม่รักและเข้าใจลูก

สุภาชิตญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมว่าคนเป็นพ่อแม่ย่อมรักและเข้าใจลูก มากกว่าลูก
รักและเข้าใจพ่อแม่ ได้แก่ 親思う心に勝る親心 หมายความว่า พ่อแม่คิดถึงจิตใจของลูกมากกว่า
ที่ลูกคิดถึงจิตใจของพ่อแม่มาก 子を視ること親に如かず หมายความว่า พ่อแม่รู้จักนิสัยและ
ความสามารถของลูกดี 焼け野の雉子夜の鶴 หมายความว่า ความรู้สึก ความรักที่พ่อแม่มีต่อลูก
นั้นลึกซึ้ง ดังเช่นนกยูงเวลาหู่ที่รังของมันอยู่ถูกเผา มันก็จะพยายามช่วยเหลือลูก และนกกระเรียนก็
ใช้ปีกของมันโอบให้โออุ่นแก่ลูกในคืนที่อากาศหนาวเหน็บ 我が子荷にならず หมายความว่า พ่อแม่
จะไม่รังเกียจความเดือดร้อนไม่ว่าจะทางกายหรือทางใจเพื่อลูกของตน และ 切なけしきは親 หมาย
ความว่า เวลาที่ลูกลำบากหรือเดือดร้อน คนที่ลูกจะพึ่งพาได้เสมอคือพ่อแม่

1.1.3 การกระทำของพ่อแม่ส่งผลต่อลูก

สุภาษิตญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมว่าการกระทำของพ่อแม่ย่อมส่งผลต่อลูก ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ดี ได้แก่ 親の因果が子に報う หมายความว่า การกระทำที่เลวร้ายของพ่อแม่มีผลต่อลูก ถึงแม้ลูกจะไม่ได้กระทำผิดแต่ก็ต้องรับผลร้ายหรือภัยพิบัติไปด้วย 親の光は七光り หมายความว่า ลูกจะได้รับผลบุญจากชื่อเสียงและสถานภาพทางสังคมของพ่อแม่ 積悪の家には必ず余殃あり หมายความว่า ครอบครัวที่ทำความเลวร้ายเรื่อยมานั้น ลูกหลานจะได้รับภัยพิบัติหรือหายนะเป็นผลตอบแทนจากการกระทำของครอบครัวอย่างแน่นอน 積善の家には必ず余慶あり หมายความว่า ครอบครัวที่ทำดีเรื่อยมานั้น ลูกหลานจะได้รับสิ่งดีๆ อันเป็นผลจากการทำดีของครอบครัวอย่างแน่นอน

1.1.4 ลูกต้องมีความกตัญญูต่อพ่อแม่

สุภาษิตญี่ปุ่นที่แสดงค่านิยมลูกต้องกตัญญูต่อพ่อแม่คือ 鳩に三枝の礼あり烏に反哺の孝あり หมายความว่า ลูกนกพิราบจะเคารพพ่อแม่ เวลาเกาะกิ่งไม้จะเกาะต่ำกว่าที่พ่อแม่เกาะอยู่สามกิ่ง ส่วนลูกกา ก็หาเหยื่อมาให้พ่อแม่ ลูกควรมีมารยาทและมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ นอกจากจะสอนว่าลูกควรกตัญญูต่อพ่อแม่แล้ว สุภาษิตญี่ปุ่นยังแสดงค่านิยมว่าการแสดงความกตัญญูนั้นควรทำตอนที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ อย่ารอจนสายเกินไป สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 石に布団は着せらぬ หมายความว่า จะเอาพูกไปปูหน้าแผ่นดินหลุมศพก็ไม่มี ความหมายอะไร เราไม่อาจแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ได้ถ้าท่านเสียชีวิตไปแล้ว และ 孝行のしたゝ時分に親はなし หมายความว่า พ่อคิดจะแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ก็ทำไม่ได้ เพราะพ่อแม่เสียชีวิตไปแล้ว และมีสุภาษิตหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมนี้คือ คนเป็นลูกมักไม่ซาบซึ้งหรือตระหนักในพระคุณของพ่อแม่จนกว่าจะจากบ้านมาเผชิญชีวิตด้วยตนเอง นั่นคือสุภาษิต 他人の飯を食わぬば親の恩は知れぬ หมายความว่า ถ้าไม่จากอ้อมอกของพ่อแม่มาสัมผัสความยากลำบากในโลกนี้ ก็จะไม่เข้าใจถึงบุญคุณของพ่อแม่

1.1.5 พ่อแม่ตักเตือนหรือลงโทษลูกเพราะรัก

สุภาษิตของญี่ปุ่นที่แสดงค่านิยมว่าพ่อแม่สั่งสอนหรือลงโทษลูกก็เพราะความรัก เพราะฉะนั้นผู้เป็นลูกควรรู้สึกขอบคุณ ควรฟังคำสั่งสอนตักเตือน ยอมรับการตักเตือนและระลึกถึงสิ่งที่พ่อแม่สั่งสอนอยู่เสมอ ได้แก่สุภาษิต 打たれても親の杖 หมายความว่า พ่อแม่ตีลูกก็เพราะรัก เพราะฉะนั้นต้องรู้สึกขอบคุณท่าน 親の意見と茄子の花は千に一つも仇はない หมายความว่า ดอกมะเขือบานเมื่อใดเชื่อได้ว่าต้องมีผล คำตักเตือนสั่งสอนของพ่อแม่ที่หวังดีต่อลูกก็เช่นกันย่อมมีประโยชน์อย่างแน่นอน ควรฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ไว้ให้ดี 声無きに聴き形無きに見る หมายความว่า ลูกต้องเข้าใจว่าพ่อแม่พยายามจะบอกอะไร แม้แต่ตอนที่ท่านไม่อยู่แล้วก็ต้องระลึกถึงท่านไว้เสมอ

1.1.6 ลูกคือสายใยของพ่อแม่

สุภาษิตญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมว่าลูกคือสายใยของพ่อแม่ ทำให้สามภรรยาที่ถึงแม้จะคลายความรักที่มีต่อกันหรือมีปัญหา ก็สามารถอยู่ร่วมกันต่อไปได้ ได้แก่สุภาษิต 縁の切れ目は子で繋ぐ หมายความว่า สามภรรยาที่เย็นชาต่อกัน จะแยกทางกันนั้น การมีลูกจะช่วยให้ความสัมพันธ์คงอยู่ต่อไป และ 子は絆 หมายความว่า ลูกมีบทบาทให้ความสัมพันธ์ของสามภรรยาสงบสุขและเชื่อมสายใยระหว่างสามภรรยา

1.1.7 ลูกคนโตเป็นหญิงจึงจะดี

สุภาษิตที่กล่าวว่าลูกคนโตควรเป็นลูกสาวคือ 一姫二太郎 หมายความว่าลูกคนแรกควรเป็นผู้หญิงเพราะเลี้ยงง่าย คนที่สองจึงเป็นลูกชาย

1.1.8 ลูกคนโตมักถูกประคบประหงมและตามใจเป็นพิเศษ

สุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดว่าคุณปู่บ่มเลี้ยงดูลูกคนโตแบบประคบประหงมเป็นพิเศษ ได้แก่ 総領の甚六 หมายความว่า ลูกชายหรือลูกสาวคนโตมักถูกเลี้ยงดูมาอย่างดี พ่อแม่ใส่ใจมาก ถ้าเปรียบเทียบกับน้องสาวหรือน้องชาย ลูกคนโตก็จะดูเป็นคนเจี๊ยบ เรียบร้อย ไม่ค่อยเท่าทันโลก ส่วนสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดว่าคุณแม่รักลูกคนโตเป็นพิเศษ ได้แก่ 長者に二代なし หมายความว่า เพราะลูกคนโตได้รับการเลี้ยงดูมาแบบตามใจ พอถึงรุ่นที่สองทรัพย์สินก็มลายหายไปจนหมด ดังนั้นถึงแม้จะมีค่านิยมเช่นนี้แต่ก็สะท้อนให้เห็นว่าคุณปู่บ่มก็ตระหนักเช่นกันว่าการเลี้ยงดูลูกคนโตแบบประคบประหงมเกินไปหรือตามใจเกินไปนั้นไม่ใช่สิ่งที่ดี

1.1.9 ทรัพย์สินอาจทำให้เกิดปัญหาหระหว่างพ่อแม่-ลูก

ถึงแม้ทรัพย์สินจะเป็นหลักประกันความมั่นคงสำหรับคนส่วนใหญ่ แต่บางครั้งทรัพย์สินก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งและความแตกแยกระหว่างบุคคลได้แม้แต่คนสายเลือดเดียวกัน คนญี่ปุ่นจึงมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าทรัพย์สินอาจทำให้เกิดปัญหาหระหว่างพ่อแม่ลูกได้ ได้แก่ สุภาษิต 貸し借りは他人 หมายความว่า การให้ยืมหรือขอยืมเงินทองอาจทำให้พ่อแม่ลูกหรือญาติพี่น้องเยียนชาต่อกันเหมือนเป็นคนอื่น นอกจากนี้ยังมีสุภาษิตที่สะท้อนว่าการมีทรัพย์สินเป็นมรดกให้ลูกหลานอาจทำให้ลูกหลานเสียคน เพราะฉะนั้นไม่ทิ้งทรัพย์สินเป็นมรดกไว้ให้ลูกหลานจะดีกว่า ได้แก่สุภาษิต 児孫の為に美田を賈わす ถ้าทิ้งมรดกไว้ให้ลูกหลาน ลูกหลานจะหวังพึ่งมรดกนั้นและมักทำผิดพลาด จึงไม่ทิ้งมรดกไว้ให้

1.1.10 เลือดย่อมข้นกว่าน้ำ

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่ทั้งการใช้คำและความหมายตรงกับสุภาษิตไทย “เลือดย่อมข้นกว่าน้ำ” อยู่หนึ่งสุภาษิตคือ 血は水よりも濃し หมายความว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น พ่อแม่ลูกหรือพี่น้องนั้นจะมีความผูกพันแน่นแฟ้นกว่าความสัมพันธ์กับคนต่างสายเลือดหรือคนอื่น

1.1.11 เมื่อถึงวัยชราควรปล่อยให้ลูกจัดการธุระ

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าเมื่อพ่อแม่มีอายุมากขึ้น ควรปล่อยให้ลูกและกิจการต่างๆ ให้เป็นหน้าที่ของลูก ได้แก่สุภาษิต 老いては子に従え หมายความว่า เมื่อเข้าสู่วัยชรา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ควรปล่อยให้ลูกจัดการจะดีกว่า

1.1.12 พ่อคือบุคคลที่ควรยำเกรง

สุภาษิตญี่ปุ่นกล่าวถึงสิ่งที่คนญี่ปุ่นเกรงกลัวที่สุด 4 ประการ ซึ่งพ่อก็เป็นหนึ่งในสี่สิ่งที่คนญี่ปุ่นเกรงกลัวมากที่สุดด้วย สุภาษิตดังกล่าวคือ 地震 雷 家事 親父 หมายความว่า สิ่งที่คนญี่ปุ่นเกรงกลัวที่สุด 4 อย่างคือ แผ่นดินไหว ฟ้าผ่า เพลิงไหม้ และพ่อ

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

1.2.1 สามี-ภรรยาที่เลิกรากันแล้วไม่อาจกลับมาคืนดีได้ดังเดิม

เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา นั้น สุภาชิตญี่ปุ่นสะท้อนแนวคิดสองแบบที่ขัดแย้งกันในกรณีที่มีสามีภรรยาแยกทางหรือเลิกรากันไป แนวคิดหนึ่งคือเมื่อเลิกรากันไปแล้วย่อมไม่สามารถกลับมาเป็นเหมือนเดิมได้ ส่วนอีกความคิดหนึ่งคือ ถึงแม้จะเลิกรากันไป แต่ด้วยความที่เคยมีความผูกพันกันมาก่อน จึงกลับมาคืนดีกันได้ง่าย สุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมว่าเมื่อสามีภรรยาเลิกรากันไปแล้ว ก็ไม่อาจกลับมาเป็นเหมือนเดิมได้คือ 落花枝に返らず破鏡再び照らさず หมายความว่า ดอกไม้ที่ร่วงหล่นจากกิ่งแล้วจะไม่กลับไปบานที่กิ่งเดิมอีก กระจกที่แตกแล้วจะไม่สามารถส่องให้เห็นได้เหมือนเดิมอีก ความสัมพันธ์ที่เสียหายไปแล้วจะไม่กลับมาเป็นดังเดิมเปรียบได้กับสามีภรรยาที่เลิกรากัน

1.2.2 สามี-ภรรยาที่เลิกรากันแล้วจะกลับมาคืนดีกันได้ง่าย

ส่วนสุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดที่ตรงกันข้ามกัน คือถึงแม้จะเลิกรากันไป แต่ด้วยความที่เคยมีความผูกพันกันมาก่อน จึงกลับมาคืนดีกันได้ง่ายขึ้น ได้แก่สุภาชิต 焼け木杭に火がうつゝ หมายความว่า หญิงชายที่เคยมีความรักให้กันมาก่อนจะกลับมาความสัมพันธ์ดังเดิมได้ง่ายเปรียบเหมือนเสาไม้ที่ไฟยังคุกรุ่นอยู่ นอกจากจะแสดงแนวคิดว่าความสัมพันธ์ของสามีภรรยาที่เลิกรากันไปสามารถกลับมาเป็นดังเดิมได้อีกครั้ง สุภาชิตญี่ปุ่นยังบอกด้วยว่าความสัมพันธ์ที่กลับมาอีกครั้งนั้นจะเป็นความสัมพันธ์ที่ดีกว่าเดิม สุภาชิตดังกล่าวคือ 逢い戻りは鴨の味 หมายความว่า หญิงชายที่เคยเลิกรากันมาครั้งหนึ่ง เมื่อกลับมาคืนดีกันความสัมพันธ์จะดีกว่าครั้งก่อน

1.2.3 ควรเลือกคู่สมรสอย่างรอบคอบและเลือกคนที่สถานภาพใกล้เคียงกัน

คนญี่ปุ่นมีสุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมว่าการเลือกคู่สมรส โดยเฉพาะผู้ชายที่จะเลือกผู้หญิงมาเป็นภรรยาจะต้องเลือกอย่างรอบคอบ และหากต้องการให้ชีวิตสมรสยืนยาวก็ควรเลือกคู่สมรสที่มีสถานภาพทางสังคมใกล้เคียงกัน สุภาชิตดังกล่าวได้แก่ 悪妻は百年の不作 หมายความว่า จงเลือกภรรยาอย่างสุขุมรอบคอบ เพราะภรรยาที่แยเปรียบเหมือนการเก็บเกี่ยวที่ไม่ได้ผลนับร้อยปี และสุภาชิต 釣り合はぬは不縁の基 หมายความว่า การแต่งงานของคนที่มีสถานภาพครอบครัวและทรัพย์สินแตกต่างกันเกินไปนั้นจะดำเนินไปได้ไม่ได้

1.2.4 สามี/ภรรยาหมักมองว่าคู่ครองของตนมีเสน่ห์

ญี่ปุ่นมีสุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดว่าคุณสมบัติที่คู่สมรสหมักมองว่าสามีหรือภรรยาของตนมีเสน่ห์ ทั้งๆ ที่ความจริงแล้วคนอื่นอาจไม่ได้คิดอย่างนั้น ได้แก่สุภาชิต 女房の妬くほど亭主もてもせず หมายความว่า คนเป็นภรรยาหมักหึงหวงสามี แต่หญิงอื่นไม่ได้มองว่าสามีของเธอมีเสน่ห์อย่างที่เธอคิด และสุภาชิต 面々の楊貴妃 หมายความว่า คนแต่ละคนก็คิดว่าภรรยาหรือคนรักของตนสวยเหมือนพระนางหยางกั๋วเฟยของจีน

1.2.5 สามีที่ดีคือสามีที่หาเลี้ยงครอบครัวได้

สุภาชิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับสามีที่ดีว่า สามีที่ดีคือสามีที่สามารถหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ดังสุภาชิต 我が物食はば寵將軍 หมายความว่า ถึงแม้จะยากจน แต่ถ้าหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ไม่เป็นภาระของคนอื่นก็นับว่าเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ยอดเยี่ยมแล้ว

1.2.6 ครอบครัวจะขาดภรรยาไม่ได้

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับภรรยาว่าภรรยาเป็นบุคคลสำคัญของครอบครัวที่จะขาดไม่ได้ ดังสุภาษิต 家に女房無きは火の無き炉の如し หมายความว่า บ้านที่ขาดภรรยาเปรียบเหมือนเตาไฟที่ขาดไฟ ภรรยาเป็นบุคคลสำคัญที่จะขาดไม่ได้

1.2.7 สามีภรรยาที่รักกันจริงย่อมอยู่ด้วยกันทั้งในยามทุกข์และยามสุข

สุภาษิตญี่ปุ่นแสดงให้เห็นค่านิยมว่าคนที่สามีภรรยาภรรยานั้นควรอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ดังสุภาษิต 好いた同士は泣いても連れる หมายความว่าหญิงชายที่รักกัน ไม่ว่าจะเผชิญความยากลำบากเพียงไรก็ต้องอยู่เคียงข้างกัน

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง

1.3.1 เลือดย่อมข้นกว่าน้ำ

สุภาษิตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องของญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมเรื่องเลือดย่อมข้นกว่าน้ำ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูก ตัวอย่างสุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 親は泣き寄り他人は食い寄り หมายความว่า เวลาประสบโชคร้าย คนที่เป็นญาติจะมารวมตัวกันด้วยความเสียใจ แต่คนอื่นจะมาเพื่อรับประทานอาหารที่จัดมาเลี้ยง 血は水より濃し มีความหมายตรงกับภาษาไทยว่าเลือดข้นกว่าน้ำ เป็นสุภาษิตที่ใช้ได้ทั้งกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกและความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องและญาติ และสุภาษิต 我が物の身最辰 หมายความว่า ถ้าเป็นเรื่องของตนเองหรือญาติพี่น้อง เรามักจะมองอย่างเข้าข้าง

1.3.2 ผลประโยชน์ทำให้ญาติพี่น้องมีปัญหากันได้

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าทรัพย์สินเงินทองอาจทำให้ญาติพี่น้องมีปัญหากันได้ ได้แก่สุภาษิต 貸し借りは他人 หมายความว่า การให้ยืมหรือขอยืมเงินทองจะทำให้พ่อแม่ลูกหรือพี่น้องเอ็นชากับกันเหมือนเป็นคนอื่น และสุภาษิต 兄弟は他人の始まり หมายความว่า ต่อให้เป็นพี่น้องที่สนิทกัน ความรักความผูกพันก็อาจจืดจางกลายเป็นเหมือนคนอื่นได้จากเรื่องของผลประโยชน์หรือการแต่งงาน

1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน

1.4.1 ลักษณะของเพื่อนที่ดี-เพื่อนที่ไม่ดี

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตกล่าวถึงลักษณะของเพื่อนที่ดี ที่ควรคบหาและเพื่อนที่ไม่ดี โดยระบุรายละเอียดไว้หลายประการ ได้แก่สุภาษิต 悪友の笑顔より善友の怒り顔 แปลตามตัวอักษรว่า ไบหน้าโกรธขึงของเพื่อนที่ดียิ่งดีกว่าไบหน้าที่ยิ้มแย้มของเพื่อนที่ไม่ดี มีความหมายว่า เพื่อนที่ไม่ดีจะยิ้มแย้ม ยอมให้เราทำอะไรตามแต่ใจ แต่เพื่อนที่ดีจะตักเตือนเวลามีเรื่องไม่ดีซึ่งอาจทำให้เราโกรธไม่พอใจ แต่สุดท้ายจะก่อให้เกิดผลดี เราจึงควรคบหาเพื่อนแบบนี้ และสุภาษิต 益者三友損者三友 หมายความว่า เพื่อนที่คบหาแล้วจะนำประโยชน์หรือความรุ่งเรืองมาให้มีอยู่ 3 ประเภทคือ เพื่อนที่ซื่อตรง เพื่อนที่จริงใจ เพื่อนที่มีความรอบรู้ ส่วนเพื่อนที่คบหาแล้วจะนำความเสื่อมเสียมาให้ก็มีอยู่ 3 ประเภทเช่นกันคือ เพื่อนที่ไม่จริงใจ เพื่อนที่ประจบสอพลอ และเพื่อนที่ดีแต่ปาก คนญี่ปุ่นยังมีสุภาษิตบอกด้วยว่าเพื่อนที่ดีนั้นหายาก คือสุภาษิต 得難きは時会い難きは友 หมายความว่า การจะได้พบโอกาสดีๆ หรือได้พบเพื่อนดีๆ นั้นเป็นเรื่องยาก ดังนั้นเมื่อมีเพื่อนที่ดีก็ควรให้ความสำคัญ

1.4.2 เพื่อนมีอิทธิพลต่อเรา

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตหลายสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าเพื่อนมีอิทธิพลต่อเรา เส้นทางชีวิตของเราจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับเราคบหาเพื่อน ตัวอย่างสุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 朱に交われば赤くなる หมายความว่า คนเราจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับคนที่เราคบหาและสภาพแวดล้อม 水は方円の器に随ふ หมายความว่า จะถูกหรือผิด จะดีหรือเลว ขึ้นอยู่กับเพื่อน 藪の中の荊 หมายความว่า ถ้าสิ่งแวดล้อมหรือเพื่อนไม่ดี เราก็จะได้รับอิทธิพลทำให้กลายเป็นคนไม่ดีไปด้วย และ 悪い友と旋風には出逢ふ หมายความว่า ถ้าคบหาเพื่อนไม่ดีก็จะถูกพาเข้าสู่เส้นทางที่ไม่ดีควรหลีกเลี่ยงให้ห่างเหมือนหนีพายุหมุน

1.4.3 มีเพื่อนดีกว่าอยู่อย่างโดดเดี่ยว

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนถึงค่านิยมว่าคนเราไม่ควรอยู่ตามลำพังอย่างโดดเดี่ยว แต่ควรคบหามิตรเข้าไว้ เช่นสุภาษิต 旅は道連れ世は情け หมายความว่า การมีเพื่อนร่วมเดินทางอุ่นใจกว่า การเดินทางตามลำพัง การใช้ชีวิตในโลกนี้โดยมีคนเป็นห่วงช่วยเหลือกันเป็นสิ่งสำคัญ และสุภาษิต 味方身びいき หมายความว่า ในความเป็นเพื่อนนั้น จะให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการสนับสนุนและช่วยเหลือกัน

1.4.4 เงินทำให้เพื่อนมีปัญหากันได้

นอกจากค่านิยมว่าทรัพย์สินเงินทองอาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกหรือญาติพี่น้องกลายเป็นเหมือนคนอื่น สำหรับเพื่อนก็มีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมนี้เช่นกัน คือสุภาษิต 金を貸せば友を失ふ แปลตามตัวอักษรว่า ถ้าให้ยืมเงินก็จะเสียเพื่อน หมายความว่า การให้เพื่อนยืมเงินหรือขอยืมเงินจากเพื่อนอาจทำให้เสียเพื่อนได้

1.4.5 คนนิสัยเหมือนกันจะเป็นเพื่อนกัน

ญี่ปุ่นมีค่านิยมว่าคนที่นิสัยเหมือนกันจะคบหาเป็นเพื่อนกันได้ ได้แก่สุภาษิต 似るを友 หมายความว่า คนที่การเลี้ยงดูหรืออุปนิสัยเหมือนกันจะกลายเป็นเพื่อนสนิทกัน ซึ่งสอดคล้องกับสุภาษิตภาษาอังกฤษว่า birds of the same feather flock together

1.4.6 เพื่อนมาหาต้องต้อนรับ

สุภาษิตหนึ่งของคนญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมแบบเดียวกับของคนไทยคือ ถ้าเพื่อนมาหา เราต้องต้อนรับขับสู้ นั่นคือสุภาษิต 雨を冒して蕪をきる หมายถึงการยินดีต้อนรับขับสู้เพื่อนที่มาเยือน

1.4.7 เพื่อนอาจกลายเป็นศัตรูได้

ถึงแม้จะให้ความสำคัญกับการคบหาเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนที่จะนำเราไปสู่อนาคตที่ดี แต่คนญี่ปุ่นก็เตรียมพร้อมรับความเปลี่ยนแปลง เพราะคนญี่ปุ่นมีแนวคิดที่ว่าคนที่เป็เพื่อนกันในวันนี้ ต่อไปอาจกลายเป็นศัตรูกันก็ได้ เช่นสุภาษิต 昨日の友は今日の仇 หมายความว่า เพื่อนที่สนิทกันในวันวาน วันนี้อาจกลายเป็นศัตรู ใจคนเปลี่ยนแปลงง่าย

1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง

1.5.1 ความสัมพันธ์ของชายหญิงขึ้นอยู่กับโชคชะตาพรหมลิขิต

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงจะดำเนินไปอย่างไรราบรื่นหรือไม่เราไม่อาจกำหนดได้ เพราะเป็นเรื่องของโชคชะตา ได้แก่สุภาษิต 合縁奇縁 หมายความว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนเราหรือระหว่างชายหญิงนั้นจะเข้ากันได้ จะมีใจตรงกันหรือไม่ขึ้นอยู่กับ

กับโชคชะตา/พรหมลิขิต 縁は異なるもの味なもの หมายความว่า พรหมลิขิตของชายหญิงผูกพันกัน
ที่โหนอย่างไรไม่มีใครรู้ได้ ถือเป็นเรื่องอัศจรรย์ สุภาชิต 戸板に豆 หมายความว่า ความสัมพันธ์ของ
ชายหญิงนั้นจะดีหรือไม่ดีเราไม่อาจควบคุมได้เปรียบเหมือนเวลาเรากลิ้งเมล็ดถั่วบนบานประตูที่วาง
พาดเป็นทางลาด เราก็ไม่อาจควบคุมเมล็ดถั่วได้ และสุภาชิต 遠くて近きは男女の仲 หมายความว่า
ความสัมพันธ์ของชายหญิงที่แม่จะอยู่ห่างไกลกันเหมือนไม่มีวาสนาต่อกันเลยแม้แต่บ่อยกลับ
ผูกพันกันได้ง่ายกว่าที่คิด

1.5.2 สิ่งสำคัญในการเกี่ยวพาผู้หญิง

คนญี่ปุ่นมีสุภาชิตบอกถึงสิ่งสำคัญในการที่ชายจะเกี่ยวพาหญิง ได้แก่สุภาชิต 一押し二金三男 หมายความว่า ในการเกี่ยวพาผู้หญิง สิ่งสำคัญอันดับแรกคือการถือ อันดับสองคือเงิน
และอันดับสามคือความเป็นลูกผู้ชาย

1.5.3 ผู้ชายเป็นที่พึ่ง ผู้หญิงเป็นผู้พึ่ง

ในสังคมญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ในชีวิตสมรส ผู้ชายจะเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวหรือทำงาน
ประจำจึงมีสุภาชิตแสดงค่านิยมว่าผู้ชายเป็นที่พึ่ง ผู้หญิงเป็นผู้พึ่ง ได้แก่ 男は松女は藤
หมายความว่า ผู้ชายเปรียบเหมือนต้นสนที่ทรงรามั่นคง ผู้หญิงเปรียบเหมือนเถาพืจที่เลื้อยพันต้นสน
และสุภาชิต 女は三界に家なし แปลตามตัวอักษรว่าผู้หญิงนั้นไม่มีบ้านในทั้งสามโลก หมายความว่า
ผู้หญิงถูกสอนว่าตอนเป็นเด็กต้องเชื่อฟังพ่อแม่ เมื่อแต่งงานต้องเชื่อฟังสามี และเมื่อสูงอายุต้องเชื่อ
ฟังลูก กล่าวคือผู้หญิงไม่มีโลกที่เป็นของตนเองเลยและหนึ่งในคนที่ผู้หญิงต้องเชื่อฟังและพึ่งพาคือสามี

1.5.4 ผู้หญิงมีเสน่ห์และชายยอมทำทุกอย่างเพื่อหญิงที่มีเสน่ห์

ญี่ปุ่นมีสุภาชิตหลายสุภาชิตที่กล่าวว่าผู้หญิงเป็นเพศที่มีเสน่ห์ ถึงแม้แต่ตอนเด็กจะดู
ไม่สวย แต่เมื่อเติบโตขึ้นก็มีเสน่ห์ตามแบบผู้หญิงโดยธรรมชาติ ได้แก่สุภาชิต 鬼も十八番茶も出花
หมายความว่า แม้แต่ยักษ์หน้าตาน่าเกลียดเมื่อโตขึ้นก็ดูสวยได้ แม้จะเป็นชาบ้านอะ (ชาชนิดหนึ่งที่
คุณภาพต่ำกว่าชาเขียว) แต่เมื่อชงดื่มนานไปก็รู้สึกวากลิ่นหอมดี เปรียบเหมือนผู้หญิง แม้จะเป็นหญิง
ที่รูปโฉมไม่สะสวยแต่เมื่อโตขึ้นเสน่ห์แบบผู้หญิงก็จะเกิดขึ้นเอง สุภาชิต 女の髪の毛には大象も繫
がる หมายความว่า ผู้หญิงมีพลังในการดึงดูดใจชายสูงมาก และแม้แต่ผู้หญิงที่แสดงความหึงหวง
ผู้ชายก็ยังถูกมองว่าน่ารัก ได้แก่สุภาชิต 焼き餅と欠き餅は焼くほうが良い หมายความว่า
ผู้หญิงนั้นยังซี้หึงยังน่ารัก นอกจากนั้นยังมีสุภาชิตสะท้อนแนวคิดที่ว่าชายมักแพ้เสน่ห์หญิง จะยอมทำ
ทุกอย่างเพื่อหญิงที่มีเสน่ห์ ได้แก่สุภาชิต 女の足駄にて作れる笛には秋の鹿寄る หมายความว่า
ไม่ว่าจะเป็นชายใดก็หลงเสน่ห์หญิงได้ง่าย และสุภาชิต 鼻毛を伸ばす หมายความว่า ผู้ชายจะยอม
ทำทุกอย่างเพื่อหญิงที่มีเสน่ห์

1.5.5 ใจของชาย/หญิงเปลี่ยนแปลงง่าย

สุภาชิตญี่ปุ่นแสดงให้เห็นแนวคิดที่ว่าใจของคนเรานั้นเปลี่ยนแปลงง่าย ไม่ว่าจะเป็น
ผู้ชายหรือผู้หญิง นั่นคือสุภาชิต 男心と秋の空 หมายความว่าใจของชายเปรียบเหมือนท้องฟ้าฤดู
ใบไม้ร่วง เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เบื่อหน่ายผู้หญิงได้ง่าย และสุภาชิต 女心と秋の空 ซึ่งมีความหมาย
เหมือนสุภาชิตก่อนหน้านี้นี้เพียงแต่เปลี่ยนจากผู้ชายเป็นผู้หญิง หมายความว่าใจของหญิงนั้นเปรียบ
เหมือนท้องฟ้าฤดูใบไม้ร่วง เปลี่ยนแปลงได้ง่าย

1.5.6 ผู้หญิงเลื่อนสถานภาพทางสังคมได้ด้วยการแต่งงาน

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตว่าชาติกำเนิดหรือสถานภาพสังคมเดิมของหญิงจะเป็นอย่างไรไม่สำคัญนัก เพราะผู้หญิงสามารถยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนได้ด้วยการแต่งงานกับผู้ชายที่มีฐานะหรือมีสถานภาพทางสังคมสูง ได้แก่สุภาษิต 女は氏無くして玉の輿に乗る หมายความว่า ผู้หญิงนั้นเทือกเถาเหล่ากอไม่สำคัญ ถึงแม้จะเกิดในครอบครัวที่ต่ำต้อยแต่ถ้าได้พบและแต่งงานกับชายที่ร่ำรวยและสูงศักดิ์ ผู้หญิงก็จะได้รับความมั่งคั่งและสถานภาพทางสังคมที่ดี อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงก็มีสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดว่าการจะรับผู้หญิงเข้ามาเป็นสะใภ้ของบ้านนั้น ควรพิจารณาเชื้อสายของผู้หญิงประกอบด้วย นั่นคือสุภาษิต 嫁を貰へば親を貰へ หมายความว่า เวลาจะรับสะใภ้เข้าบ้าน ควรดูเชื้อสายของพ่อแม่ของผู้หญิงด้วย

1.5.7 ผู้หญิงใช้ความหึงหวงควบคุมผู้ชาย

ผู้หญิงแทบทุกชาติล้วนมีอารมณ์หึงหวง สำหรับคนญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าการแสดงความหึงหวงของผู้หญิงเป็นวิธีหนึ่งในการควบคุมคนรักหรือสามีของเธอ นั่นคือสุภาษิต 惚気は女の七つ道具 หมายความว่า ความหึงหวงเป็นอาวุธหนึ่งในเจ็ดอย่างของผู้หญิงใช้ควบคุมผู้ชาย

1.6 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ-ลูกน้อง

ในงานวิจัยชิ้นนี้ คำว่า “ผู้นำ” ในที่นี้มีความหมายค่อนข้างกว้าง กล่าวคือ หมายถึงทั้งหัวหน้า เจ้านาย ผู้ปกครอง ผู้บังคับบัญชา ผู้มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า นายพล โขกุน สมเด็จพระจักรพรรดิ ส่วน “ลูกน้อง” ก็มีความหมายกว้างเช่นกัน คือหมายถึง ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า ทหาร ข้าราชการบริวาร

1.6.1 ลักษณะของผู้นำที่ดี

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมของการเป็นผู้นำที่ดีไว้หลายประการได้แก่

1.6.1.1 ผู้นำที่ดีต้องไม่ใช้อารมณ์มากเกินไป

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าผู้นำที่ดีต้องไม่ใช้อารมณ์มากเกินไปคือ 愛多き者は即ち法立たず หมายความว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งสูงหรือมีสถานภาพสูง ถ้าใช้อารมณ์มากเกินไป (ให้ความรักกับผู้ใต้บังคับบัญชามากเกินไป) ผู้ใต้บังคับบัญชาจะใช้อารมณ์นั้นออกต่ออัน และกฎระเบียบจะยุ่งเหยิง

1.6.1.2 ผู้นำที่ดีต้องยอมรับความคิดของคนอื่น

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าผู้นำที่ดีต้องมีจิตใจที่เปิดกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นคือ 河海は細流を挾はず หมายความว่า แม่น้ำเหลืองและทะเลอันกว้างใหญ่รับการไหลของแม่น้ำเล็กๆ เข้ามาหมดฉับใด คนที่เป็นใหญ่ก็ต้องเปิดกว้างรับความคิดและรับคนทุกประเภทเข้ามาโดยไม่มีการแบ่งแยก

1.6.1.3 ผู้นำที่ดีต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าผู้นำที่ดีต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อที่ลูกน้องจะได้ดำเนินรอยตาม คือ 頭動かさぬは尾が動かさぬ แปลตรงตัวได้ว่าถ้าหัวไม่ขยับ หางก็ไม่ขยับ หมายความว่าถ้าผู้เป็นเจ้านายไม่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง ลูกน้องก็จะไม่ทำเหมือนกัน

1.6.1.4 ผู้นำที่ดีต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าผู้นำที่ดีต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน คือ 上の悦び下の痛み หมายความว่า ถ้าผู้ที่อยู่ในสถานภาพสูงทำอะไรโดยยึดประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง คนอื่นๆ อีกมากมายก็จะลำบากทุกข์ทรมาน

1.6.1.5 ผู้นำที่ดีต้องเข้าใจความรู้สึกของลูกน้อง

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าผู้นำต้องเข้าใจความรู้สึก ความคิดของลูกน้อง จึงจะเป็นเจ้านายที่ดี คือสุภาษิต 家来とならぬは家来は使えぬ หมายความว่า ถ้าใช้งานคนอื่นโดยไม่ลองนึกภาพตนเองอยู่ในสถานภาพเดียวกับคนที่เราใช้ จะไม่สามารถใช้งานคนได้ดี คนที่ไม่เคยรับใช้หรือเป็นลูกน้องคนอื่นมาก่อนจะไม่สามารถใช้งานใครได้ดี

1.6.1.6 ผู้นำที่ดีต้องรักษาคำพูด

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าผู้นำที่ดีต้องรักษาคำพูดคือ 綸言汗の如し หมายความว่า เหงื่อไม่อาจย้อนกลับเข้าสู่ร่างกายได้ฉันใด คำกล่าวของผู้ปกครองเมื่อก้าวออกมาแล้วก็ไม่อาจเรียกคืนหรือคืนคำได้ฉันนั้น

1.6.2 ผู้นำที่ดีจะมีลูกน้องที่เข้มแข็ง

คำว่า “ผู้นำที่ดี” ในที่นี้หมายรวมสองความหมายคือ ผู้นำที่เข้มแข็งและผู้นำที่ยอดเยี่ยม สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าถ้ามีผู้นำที่ดีจะมีลูกน้องที่ดีหรือเข้มแข็งด้วย คือสุภาษิต 雲は竜に従い風は虎に従ふ หมายความว่า ภายใต้การปกครองของผู้ปกครองที่ยอดเยี่ยมจะต้องมีข้าราชการบริพารที่ยอดเยี่ยมแน่นอน สุภาษิต 強將の下に弱卒なし หมายความว่า ภายใต้การปกครองของโชกุนที่เข้มแข็งจะไม่มีทหารที่อ่อนแอ และสุภาษิต 勇將の下に弱卒なし ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับสุภาษิตก่อนหน้านี้ คือภายใต้การปกครองของโชกุนที่กล้าหาญ ก็จะไม่มีความอ่อนแอ ถ้าคนที่อยู่ในตำแหน่งสูงกว่าทำงานอย่างยอดเยี่ยม ลูกน้องก็จะทำงานยอดเยี่ยมด้วย

1.6.3 ผู้นำทำให้ลูกน้องประสบความสำเร็จ

คนญี่ปุ่นเป็นคนที่อ่อนน้อมถ่อมตน แม้นตนเองจะมีความสามารถและประสบความสำเร็จ แต่ก็มีสุภาษิตที่แสดงค่านิยมว่าความสำเร็จของคนเรานั้นที่สำคัญที่สุดมาจากผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้า ได้แก่สุภาษิต 一引き二才三学問 กล่าวถึงปัจจัยสามอย่างที่ทำให้คนเราประสบความสำเร็จว่า ปัจจัยอันดับแรกคือความช่วยเหลือของผู้บังคับบัญชาหรือญาติมิตร อันดับสองคือความสามารถหรือพรสวรรค์ และอันดับสามคือการศึกษาหาความรู้

1.6.4 ผู้นำมักถูกวิจารณ์

คนเป็นผู้นำมักเป็นที่สนใจและเป็นหัวข้อการสนทนาของคนทั่วไป ญี่ปุ่นมีสุภาษิตสะท้อนแนวคิดนี้ว่าคนที่เป็ผู้นำหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ นั่นคือ 大木は風に折らる หมายความว่า คนที่อยู่ในตำแหน่งสูงมักเป็นที่อิจฉาของคนอื่นและถูกคนอื่นวิพากษ์วิจารณ์

1.6.5 ในสถานที่หนึ่งควรมีผู้นำคนเดียว

โดยปกติ ในเขตปกครองหรือดินแดนใดดินแดนหนึ่งมักมีผู้นำเพียงคนเดียว หรือหากมีผู้นำหลายคนก็มักมีการแบ่งอำนาจการปกครองอย่างชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน ญี่ปุ่นก็มีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมลักษณะนี้คือสุภาษิต 国に二君なし หมายความว่า ในประเทศหนึ่งต้องไม่มีผู้ปกครองประเทศสองคน ควรจะมีเพียงคนเดียว

1.6.6 เป็นผู้นำในกลุ่มเล็กดีกว่าเป็นลูกน้องในกลุ่มใหญ่

ไทยมีสุภาษิตว่า “เป็นหัวหน้าดีกว่าเป็นหางสิงโต” ญี่ปุ่นก็มีสุภาษิตที่มีความหมายลักษณะเดียวกัน คือ 鶏口となるも牛後となる勿れ แปลตรงตัวอักษรว่าเป็นปากของไก่ดีกว่าเป็นหางบนท้ายของวัว หมายความว่า เป็นผู้นำในกลุ่มเล็กดีกว่าเป็นผู้ตามในกลุ่มใหญ่

1.6.7 ผู้นำต้องเอาอกเอาใจลูกน้อง

ตามปกติคนทั่วไปมักคิดว่าคนที่ เป็นผู้นำคือคนที่สั่งการให้คนอื่นทำตามและเอาอกเอาใจ แต่ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่ตรงกันข้ามกับความเชื่อนี้ นั่นคือสุภาษิต 奉公人に使われる หมายความว่า คนที่อยู่ในฐานะจะใช้งานคนอื่นนั้นต้องเอาใจคนอื่นหลายเรื่อง จึงกลายเป็นถูกคนอื่นใช้งานมากกว่าได้ใช้งานคนอื่น

1.6.8 ลูกน้องมักทำตามผู้นำ

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าลูกน้องหรือผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่ามักทำตามสิ่งที่หัวหน้าหรือผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าทำ ได้แก่สุภาษิต 阿波に吹く風は讃岐にも吹く หมายความว่า ผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่าจะทำตามอย่างคนที่มีสถานภาพสูงกว่า และสุภาษิต 上を学ば下 หมายความว่า ผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่าจะเลียนแบบการกระทำหรือท่าทีของคนที่มีสถานภาพสูงกว่า

1.6.9 ลูกน้องต้องซื่อสัตย์

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่แสดงค่านิยมว่าผู้เป็นลูกน้องต้องซื่อสัตย์ต่อเจ้านาย ได้แก่สุภาษิต 君君たらずと雖も臣臣たらずるべからず หมายความว่า ถึงแม้จักรพรรดิจะทรงประพฤติดีจากชนบของการเป็นจักรพรรดิ แต่ข้าราชการบริพารจะต้องรักษาวิถีของข้าราชการบริพารและอุทิศตนอย่างซื่อสัตย์จนถึงที่สุด นอกจากนั้นยังมีสุภาษิตว่าเมื่อตัดสินใจรับใช้เจ้านายคนใดแล้วก็ต้องรับใช้เจ้านายคนนั้นไปตลอด จะต้องไม่มีเจ้านายอื่นอีก ได้แก่สุภาษิต 賢臣は二君に仕えず แปลตามตัวอักษรว่าข้าราชการที่ซื่อสัตย์จงรักภักดีจะไม่รับใช้เจ้านายสองคน

1.6.10 ลูกน้องก็สามารถเลือกผู้นำได้

ถึงแม้ญี่ปุ่นจะมีสุภาษิตว่าลูกน้องจะต้องซื่อสัตย์ต่อเจ้านายจนถึงที่สุดแต่ในความเป็นลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ญี่ปุ่นก็มีความเชื่อว่าคนเราสามารถเลือกเจ้านายได้ ดังเห็นได้จากสุภาษิต 君臣を択ぶのみに非ず臣も亦君を択ぶ หมายความว่า จักรพรรดิไม่ได้เลือกข้าราชการบริพารฝ่ายเดียว ข้าราชการบริพารก็เป็นฝ่ายเลือกจักรพรรดิเช่นกัน และยังมีสุภาษิตบอกด้วยว่าการเลือกเจ้านายนั้นควรทำด้วยความรอบคอบ ได้แก่สุภาษิต 良禽は木を選んで住む หมายความว่า นกที่ฉลาดจะเลือกต้นไม้ที่มันจะหยุดพักเพื่อสร้างรัง บริเวณที่ฉลาดก็จะเลือกเจ้านายอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจเป็นข้าราชการ

1.6.11 ลูกน้องจะช่วยเสริมจุดบกพร่องของผู้นำ

โดยปกติ ยากที่จะหาคนที่สมบูรณ์แบบได้ในโลกนี้ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้นำก็ตาม ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมนี้ว่าถึงแม้เจ้านายจะมีจุดบกพร่องหรือความผิดพลาด ก็จะมีลูกน้องเป็นผู้ช่วยเติมเต็มในส่วนที่ขาดหายไปนั้น ได้แก่สุภาษิต 過ちを補いおちたるを拾う หมายความว่า ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาจะช่วยเสริม ช่วยเติมเต็มคุณธรรมส่วนที่ยังขาดหายไปของเจ้านาย

1.6.12 ถ้ารับใช้ผู้นำคนเดียวกันถือว่าเป็นเพื่อนกัน

ญี่ปุ่นมีค่านิยมที่เหนียวแน่นเรื่องคนนอกกลุ่ม-คนในกลุ่ม ในเรื่องของการเป็นลูกน้องหรือข้าราชการรับใช้ของเจ้านายคนเดียวกัน ก็ถือว่าเป็นคนในกลุ่มเดียวกันเช่นกัน ไม่สำคัญว่าผู้เป็นลูกน้องแต่ละคนจะมีตำแหน่งและบทบาทต่างกันอย่างไร สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมนี้คือ 犬も朋輩 猫も朋輩 แปลตามตัวอักษรว่า สุนัขก็นับว่าเป็นเพื่อน เขี้ยวก็นับว่าเป็นเพื่อน หมายความว่า ผู้ที่รับใช้เจ้านายคนเดียวกัน ถึงแม้สถานภาพจะแตกต่างกันก็นับว่าเป็นเพื่อนร่วมงานกันเสมอไม่มีเปลี่ยนแปลง

2. ค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของชีวิต

ค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนของชีวิตที่พบในสุภาษิตญี่ปุ่นแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนของชีวิตคือ ตอนเป็นเด็ก เป็นหนุ่มสาว และเป็นผู้สูงอายุ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ค่านิยมเกี่ยวกับเด็ก

2.1.1 เด็กที่ร้องไห้และนอนหลับดีจะเป็นเด็กแข็งแรง

เด็กทารกส่วนใหญ่มักร้องไห้บ่อย คนญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดที่ไม่ควรกังวลกับการร้องไห้ของเด็กทารกมากนักเพราะเด็กทารกที่ร้องไห้เสียงดังแสดงว่าเป็นเด็กสุขภาพดี สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 赤子は泣きながら育つ หมายความว่า การที่ทารกร้องไห้นั้นเป็นหลักฐานว่าเด็กมีสุขภาพดี จึงไม่ต้องกังวล และสุภาษิต 泣く子は育つ หมายความว่า การที่เด็กร้องไห้เสียงดังแสดงถึงการมีสุขภาพดีและจะเติบโตเป็นเด็กแข็งแรง นอกจากนี้เรื่องของการร้องไห้ คนญี่ปุ่นจะเชื่อว่าเด็กที่นอนหลับดีจะเติบโตเป็นเด็กแข็งแรงเช่นกัน ดังเห็นได้จากสุภาษิต 寝る子は育つ หมายความว่า เด็กที่นอนหลับดีจะเติบโตขึ้นมาอย่างแข็งแรง

2.1.2 สิ่งแวดล้อมมีผลต่อเด็ก

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกับเด็ก สุภาษิตหนึ่งสะท้อนค่านิยมว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อเด็ก แต่อีกสุภาษิตหนึ่งกล่าวว่าสิ่งแวดล้อมไม่มีผลกับเด็กแต่อย่างใด สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อเด็กคือสุภาษิต 孟母三遷の教え หมายความว่า สำหรับการศึกษาศึกษาของเด็กนั้น สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ

2.1.3 สิ่งแวดล้อมไม่มีผลต่อเด็ก

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมตรงกันข้ามกับค่านิยมในข้อ 2.1.2 คือสุภาษิต 藪の外でも若竹育つ แปลตามตัวอักษรว่าถึงแม้จะอยู่นอกดงไผ่ แต่ต้นไผ่เล็กๆ ก็สามารถเติบโตขึ้นมาได้ หมายความว่า ถึงแม้จะไม่มีใครคอยปกป้อง ถึงแม้สภาพแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไป เด็กก็ยังเติบโตมาเป็นคนที่ยอดเยี่ยมได้

2.1.4 การอบรมเด็กต้องใช้ทั้งไม้แข็งไม้อ่อน

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีวินัย และสำหรับเรื่องการอบรมสั่งสอนเด็ก คนญี่ปุ่นก็มีสุภาษิตที่แสดงค่านิยมว่าควรใช้ทั้งสองวิธี คือมีทั้งไม้แข็งและไม้อ่อน สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวได้แก่ 鉛と鞭 หมายความว่าในการอบรมสั่งสอนนั้น นอกจากจะการใช้การพูดจาอย่างอ่อนหวานและมีการประนีประนอมแล้ว ต้องมีการใช้กฎเกณฑ์อย่างเข้มงวดด้วย สุภาษิตนั้นนอกจากจะใช้กับการอบรมเด็ก ยังสามารถนำไปใช้กับการปกครองของผู้นำได้ด้วย

2.1.5 นิสัยวัยเด็กจะไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่

บางคนเชื่อว่านิสัยในวัยเด็กอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเด็กเติบโตขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสัยแง่ลบแบบเด็กๆ บางอย่าง แต่คนญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนความคิดว่าถ้าตอนเด็กมีนิสัยอย่างไร โตขึ้นก็จะยังคงนิสัยอย่างนั้น สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 三つ子の魂百まで แปลตามตัวอักษรว่า จิตวิญญาณในวัยสามขวบจะคงอยู่อย่างนั้นไปจนอายุนับร้อยปี หมายความว่า ลักษณะนิสัยในวัยเยาว์นั้นถึงแม้จะเติบโตขึ้นก็จะไม่เปลี่ยนแปลง

2.1.6 ถึงจะเป็นเด็ก ถ้าตั้งใจอธิษฐานก็จะสมหวัง

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่นับถือลัทธิชินโตและพระพุทธศาสนา เมื่อไปศาลเจ้าหรือวัดก็จะมีการอธิษฐานขอพรในรูปแบบต่างๆ สำหรับคนญี่ปุ่น การอธิษฐานเป็นจริงได้กับทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็ก สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมนี้คือ 蟻の思いも天に昇る แปลตามตัวอักษรว่า แม้แต่ความคิดของมดก็ยิ่งขึ้นไปถึงสวรรค์ หมายความว่าถึงแม้จะเป็นคนที่อ่อนแอหรือเป็นเด็ก ถ้าอธิษฐานอย่างแน่วแน่สิ่งที่หวังก็จะเป็นจริง

2.1.7 เด็กที่ดูเหมือนอัจฉริยะพอโตขึ้นก็เหมือนคนทั่วไป

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดที่ว่าบางครั้งคนที่ตอนเป็นเด็กดูมีความสามารถสูงมาก เมื่อเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ก็มีความสามารถเท่ากับคนทั่วไป ไม่ได้เป็นอัจฉริยะอย่างที่เคียดคิดกัน สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 十で神童十五で才子二十過ぎれば只の人 แปลตามตัวอักษรว่า ตอนอายุสิบขวบดูเป็นเด็กอัจฉริยะ ตอนอายุสิบห้าดูเป็นคนฉลาด พออายุเกินยี่สิบปีไปแล้วก็กลายเป็นคนธรรมดาทั่วไป หมายความว่า คนที่ตอนเด็กๆ มองกันว่าเป็นเด็กที่ฉลาดมาก อัจฉริยะมากนั้น ส่วนใหญ่พอเติบโตแล้วก็จะเหมือนกับคนอื่นๆ ทั่วไป

2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับหนุ่มสาว

2.2.1 ควรใช้ช่วงเวลาในวัยหนุ่มสาวอย่างคุ้มค่า

เวลาเหมือนสายน้ำ เมื่อผ่านไปแล้วไม่สามารถไหลย้อนกลับมาได้ สำหรับคนญี่ปุ่น วัยหนุ่มสาวก็เปรียบเหมือนสายน้ำ ดังนั้นจึงมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าวัยหนุ่มสาวเป็นช่วงเวลาที่มีค่า ควรแสวงหาประสบการณ์และทำสิ่งที่ต้องการให้เต็มที่ที่สุด อย่าปล่อยเวลาให้ผ่านไปอย่างไรประโยชน์ สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวได้แก่ สุภาษิต 若い時は二度ない หมายความว่า วัยหนุ่มสาวจะไม่หวนกลับมาเป็นครั้งที่สอง 盛年重てて来たらず หมายความว่า วัยหนุ่มสาวจะไม่หวนกลับมา เพราะฉะนั้นอย่าใช้เวลาในวัยหนุ่มสาวอย่างไรสาระหรือไร้ประโยชน์ และสุภาษิต 若い時旅を致さぬ 盛年寄つての物語がない หมายความว่า ถ้าตอนเป็นหนุ่มสาวไม่ออกไปท่องเที่ยวหาประสบการณ์ จะกลายเป็นคนสูงอายุที่ไร้เสน่ห์ (ไม่มีอะไรคร่ำค่าที่จะเล่าขาน)

2.2.2 คนหนุ่มสาวไว้ใจไม่ได้

วัยหนุ่มสาวเป็นวัยแห่งการลองผิดลองถูก เป็นวัยที่ฮอร์โมนทำให้คนหนุ่มสาวอาจทำอะไรโหมทะลุจุดตันหรือทำตามอารมณ์มากกว่าตามเหตุผล คนญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับคนหนุ่มสาวว่าคนหนุ่มสาวขาดความยั้งคิด จึงไม่ควรไว้ใจ สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมนี้ได้แก่ 我が心は秤の如し หมายความว่า เพราะอยู่ในวัยหนุ่มสาวจึงทำอะไรโดยขาดความยั้งคิด ไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบ 若い者と風上の火とは油断ならず หมายความว่าคนหนุ่มสาวเปรียบเหมือนไฟที่เปลี่ยนไปตามทิศทางของลม เราไม่รู้ว่าจะทำอะไรจึงไม่อาจไว้ใจได้ 若木に

腰掛けな แปลตามตัวอักษรว่าอย่าไปนั่งตรงต้นไม้เล็ก หมายความว่าไม่ควรคาดหวังหรือหวังพึ่งคนหนุ่มสาว

2.2.3 อย่าดูถูกคนหนุ่มสาว

ถึงแม้ญี่ปุ่นจะมีสุภาษิตว่าไม่ควรหวังพึ่งหรือไว้ใจคนหนุ่มสาวแต่ในขณะเดียวกันก็มีสุภาษิตที่บอกว่าไม่ควรดูถูกคนหนุ่มสาวด้วย นั่นคือ 若木の下で笠を脱げ หมายความว่าต้นไม้เล็กๆ อีกหน่อยก็จะกลายเป็นต้นไม้ใหญ่ คนหนุ่มสาวก็เช่นกันในอนาคตอาจจะกลายเป็นบุคคลสำคัญก็ได้ ดังนั้นถึงแม้จะเป็นคนที่อ่อนวัยกว่าเราก็อย่าไปดูถูก

2.2.4 ผู้ใหญ่ควรเมตตาและปฏิบัติต่อคนหนุ่มสาวให้ดี

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าผู้ใหญ่ควรเมตตาต่อคนหนุ่มสาว นั่นคือสุภาษิต 若きを師弟 หมายความว่าเวลาติดต่อหรืออยู่กับคนหนุ่มสาวควรปฏิบัติต่อคนหนุ่มสาวด้วยความเมตตาเหมือนที่ครูบาอาจารย์ปฏิบัติต่อศิษย์

2.2.5 คนหนุ่มสาวควรมีความอดทน

วัยหนุ่มสาวเป็นวัยที่ต้องพบเจอกับสิ่งที่ไม่เคยประสบพบเจอมากมาย เป็นช่วงชีวิตที่ส่วนใหญ่จะยังไม่ได้พบกับความสุขหรือความสงบของชีวิต ดังนั้นญี่ปุ่นจึงมีสุภาษิตสอนคนหนุ่มสาวว่าให้อดทนในวันนี้เพื่อความสำเร็จในวันหน้า สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวคือ 若い時の苦労は買ってもせよ หมายความว่า ความยากลำบากในวัยหนุ่มสาวจะเป็นประโยชน์ในอนาคตอย่างแน่นอน ขอให้ทนลำบากและก้าวต่อไป

2.3 ค่านิยมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.3.1 เมื่ออายุมากขึ้น ประสิทธิภาพด้านต่างๆ ก็ลดลง

คนญี่ปุ่นเป็นคนที่ยอมรับในความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งและยอมรับว่าเมื่อคนเรามีอายุมากขึ้น ความสามารถและประสิทธิภาพด้านต่างๆ ก็ย่อมลดลง ไม่ว่าจะในยามหนุ่มสาวคนๆ นั้นจะมีความสามารถเพียงใดก็ตาม สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวได้แก่สุภาษิต 麒麟も老いては驂馬に劣る หมายความว่าต่อให้เป็นคนยอดเยี่ยมแค่ไหน เมื่ออายุมากขึ้นและร่างกายเสื่อมสภาพลงความสามารถและการทำงานก็ถดถอยแม้แต่จะเทียบกับคนธรรมดาทั่วไปก็ยังไม่เทียบไม่ได้ 昔の剣今の菜刀 หมายความว่า ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสิ่งของที่ยอดเยี่ยม เมื่ออายุมากขึ้น เมื่อกลายเป็นของเก่าโทรมก็ไม่มีประโยชน์อะไร และสุภาษิต 焼きが回る หมายความว่า เวลาติดาบ ถ้าใช้ไฟมากเกินไปดาบก็จะไม่คม คนเราก็เช่นกันเมื่ออายุมากขึ้นสมองก็ทำงานช้าลง ความสามารถก็ลดลง

2.3.2 ควรให้ความเคารพสติปัญญาและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะมีสุภาษิตว่าผู้สูงอายุความสามารถลดลง ไม่สามารถช่วยเหลือให้เกิดประโยชน์อะไรได้ตั้งสุภาษิตก่อนหน้านั้น แต่ก็ยังมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าควรให้ความเคารพผู้สูงอายุเนื่องจากผู้สูงอายุผ่านโลกมามาก มีประสบการณ์ชีวิตมากและสามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ได้ ได้แก่สุภาษิต 龜の甲より年の功 หมายความว่า เราควรเคารพสติปัญญาและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ และสุภาษิต 生まれながらの長老なし แปลตามตัวอักษรว่าไม่มีใครเกิดมาแล้วเป็นผู้สูงอายุเลยทันที หมายความว่าไม่มีใครที่เกิดมาแล้วเป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยประสบการณ์และอยู่ในสถานภาพที่รอบรู้เรื่องราวในสังคมจนสามารถให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้ทันที

2.3.3 ผู้สูงอายุไม่ควรอยู่เฉย

ถึงแม้ญี่ปุ่นจะมีสุขภาพจิตสะท้อนค่านิยมว่าพ่อแม่เมื่ออายุมากแล้ว ควรปล่อยให้ลูกหลานจัดการธุรการงานแทน ก็มีสุขภาพจิตที่สะท้อนแนวคิดที่ว่าแม่จะปล่อยเรื่องราวต่างๆ ให้ลูกหลานหรือคนอื่นรับผิดชอบแทน ผู้สูงอายุก็ควรหาอะไรทำ ไม่ควรอยู่เฉย สุขภาพจิตดังกล่าวคือ 楽隠居楽に苦しむ หมายความว่า คนที่เกษียณจากงานแล้วใช้ชีวิตตามสบาย ไม่ได้ทำอะไร แทนที่จะสบายกลับไม่มีความสุข

3. ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและคนที่สังคมไม่ยกย่อง

ในทุกสังคมจะมีคนที่ถูกมองว่าเป็นบุคคลที่น่าชื่นชม ยกย่อง นำยึดถือเป็นแบบอย่าง กับบุคคลที่ถูกมองในลักษณะตรงกันข้ามคือมองว่าไร้ประโยชน์ ไร้ค่า ไม่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง กล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยกย่องนั่นเอง ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะขอแยกกล่าวถึงค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมไม่ยกย่องแยกเป็น 2 หัวข้อ

3.1 ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่อง

ในงานวิจัยชิ้นนี้ “คนที่สังคมยกย่อง” หมายถึงรวมทั้งคนที่ยอดเยี่ยม (立派な人/優れた人) และคนที่มีคุณธรรม (君子) เนื่องจากบุคคลสองประเภทนี้เป็นบุคคลที่สะท้อนในสุขภาพจิตญี่ปุ่นมากที่สุดว่าเป็นบุคคลที่คนญี่ปุ่นให้ความยกย่อง นับถือเป็นแบบอย่าง

3.1.1 ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่ยอดเยี่ยม

3.1.1.1 คนที่ยอดเยี่ยมคือคนที่ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก

ญี่ปุ่นมีสุขภาพจิตสะท้อนค่านิยมว่าคนที่ยอดเยี่ยมคือคนที่เมื่อประสบปัญหาหรือความยากลำบากแล้วไม่ท้อถอยแต่พยายามฝ่าฟันความยากลำบากจนถึงที่สุด สุขภาพจิตที่สะท้อนค่านิยมนี้คือ 艱難汝を玉にす หมายความว่า คนเราจะเป็นคนที่ยอดเยี่ยมได้อยู่ที่การก้าวผ่านความยากลำบากและปัญหาทั้งหลาย และสุขภาพจิต 歳寒の松柏 หมายความว่า ใบของต้นสนและต้นคะชิวะจะไม่เปลี่ยนสีแม้ในฤดูหนาว คนเราก็คงกันแม้จะอยู่ในสถานการณ์ยากลำบากเพียงไหนก็ยังมีจิตใจเข้มแข็งไม่ยอมแพ้

3.1.1.2 คนที่ยอดเยี่ยมจะมีความพิเศษต่างจากคนทั่วไป

คนญี่ปุ่นมีสุขภาพจิตว่าคนที่ยอดเยี่ยมจะมีความพิเศษแตกต่างจากคนทั่วไปให้สังเกตเห็นได้ เช่นสุขภาพจิต 卅五寸にして人を吞む หมายความว่า คนที่ยอดเยี่ยมเหนือกว่าคนอื่นจะมีสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่นมาตั้งแต่วัยเด็ก (สุขภาพจิตนี้ตรงกันข้ามกับสุขภาพจิตเกี่ยวกับเด็กที่กล่าวว่าคนที่ตอนเด็กๆ ดูเหมือนจะเป็นเด็กอัจฉริยะนั้นเมื่อโตขึ้นก็เหมือนกับคนทั่วไป) 囊中の錐 หมายความว่า คนที่ยอดเยี่ยมกว่าคนอื่นนั้นแม้จะอยู่ท่ามกลางคนหมู่มาก ความสามารถของเขาก็จะปรากฏให้เห็น เปรียบเหมือนปลายสว่านที่ถึงจะใส่ไว้ในถุงแต่ปลายสว่านก็ยังโผล่ออกมา และสุขภาพจิต 瑠璃もほりも照らせ光る หมายความว่า คนที่มีสติปัญญาหรือคุณสมบัติยอดเยี่ยมเหนือกว่าคนอื่นนั้นไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็โดดเด่น

3.1.1.3 คนที่ยอดเยี่ยมจะอย่างไรก็ยอดเยี่ยม

ญี่ปุ่นมีสุขภาพจิตกล่าวถึงคนที่ยอดเยี่ยมว่าถ้าเป็นคนที่ยอดเยี่ยมอย่างแท้จริงแล้วไม่ว่าจะประสบกับสถานการณ์ใดก็จะรักษาความยอดเยี่ยมเอาไว้ได้ นั่นคือสุขภาพจิต 腐っても鯛 แปลตามตัวอักษรว่าถึงแม้จะเน่าก็ยังเป็นปลาโท หมายความว่า ปลาโทนั้นถึงจะเน่าก็ยังคงเป็นราชาแห่งปลา คนหรือของที่สูงส่งต่อให้ทุกข์ยากอย่างไรก็จะไม่สูญเสียคุณสมบัตินั้น และมีอีกสุขภาพจิตหนึ่ง

กล่าวว่าความยอดเยี่ยมของคนที่ยอดเยี่ยมจะคงอยู่ตลอดไปแม้ว่าคนๆ นั้นจะเสียชีวิตไปแล้ว นั่นคือ 死せる孔明生ける仲達を走らす หมายถึงความว่า บุคคลที่ยิ่งใหญ่หรือดีเลิศนั้นแม้จะเสียชีวิตไปแล้วแต่บารมีของตอนที่เสียชีวิตอยู่จะยังคงอยู่ให้ใครๆ เกรงขาม

3.1.1.4 คนที่ยอดเยี่ยมเมื่ออายุมากขึ้นความสามารถก็ลดลง

สุขภาพของญี่ปุ่นกล่าวถึงคนยอดเยี่ยมเมื่อเข้าสู่วัยชราว่าถึงแม้จะเป็นคนที่ยอดเยี่ยมในตอนหนุ่มสาว แต่เมื่ออายุมากขึ้นความยอดเยี่ยมหรือความสามารถเหล่านั้นก็จะเสื่อมถอยหรือหายไป ไม่อาจใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นสุขภาพเดียวกับที่ปรากฏในหัวข้อผู้สูงอายุ ได้แก่ สุขภาพ 麒麟も老いては驂馬に劣る หมายความว่าต่อให้เป็นคนยอดเยี่ยมแค่ไหน เมื่ออายุมากขึ้นและร่างกายเสื่อมสภาพลง ความสามารถและการทำงานก็ถดถอยแม้แต่จะเทียบกับคนธรรมดาทั่วไปก็ยังไม่เทียบไม่ได้ 昔の剣今の菜刀 หมายความว่า ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสิ่งของที่ยอดเยี่ยม เมื่ออายุมากขึ้น เมื่อกลายเป็นของเก่าโทรมก็ไม่มีประโยชน์อะไร

3.1.1.5 คนธรรมดาที่สามารถเป็นคนที่ยอดเยี่ยมได้

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เห็นคุณค่าของความพยายาม ความมานะอดทน และมีสุขภาพให้กำลังใจว่า คนเราถึงแม้จะไม่ใช่นักที่เก่งกาจหรือยอดเยี่ยมมาตั้งแต่กำเนิดก็สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่ยอดเยี่ยมได้ นั่นคือสุขภาพ 生まれながらの長老なし แปลตามตัวอักษรว่าไม่มีใครเกิดมาแล้วเป็นผู้สูงอายุเลยทันที หมายความว่าไม่มีใครที่เกิดมาแล้วเป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยประสบการณ์และอยู่ในสถานภาพที่รอบรู้เรื่องราวในสังคมจนสามารถให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้

3.1.1.6 คนทั่วไปมักไม่เข้าใจคนที่ยอดเยี่ยม

คนอัจฉริยะมักมีความคิดและมุมมองต่อโลกแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ไม่ใช่สิ่งที่เขาคิดและมองนั้นไม่ใช่สิ่งดี แต่คนส่วนใหญ่มักตามความคิดของคนอัจฉริยะไม่ทันทำให้ไม่เข้าใจสิ่งที่เขาคิด ญี่ปุ่นเองก็มีสุขภาพลักษณะนี้เช่นกัน คือ 預言者郷里に容れられず หมายความว่า คนที่ยอดเยี่ยมเหนือคนอื่นนั้นเป็นคนที่คุณในบ้านเกิดหรือคนที่อยู่ใกล้ชิดไม่เข้าใจ

3.1.1.7 คนที่ยอดเยี่ยมมักปรากฏตัวทีหลัง

คนไทยมักพูดกันที่เล่นที่จริงว่า “ขึ้นสุดท้ายแพนหล่อ” เวลาทานอาหารแล้ว เหลืออาหารขึ้นสุดท้าย ซึ่งแสดงแนวคิดที่ว่าของขึ้นสุดท้ายคือขึ้นที่ดีที่สุด ญี่ปุ่นก็มีสุขภาพที่มีความหมายทำนองว่าคนที่ยอดเยี่ยมหรือของที่ยอดเยี่ยมจะมาทีหลัง นั่นคือสุขภาพ 良い花は後から หมายความว่า อะไรก็ตามที่มีความยอดเยี่ยมเหนือคนอื่นหรือสิ่งอื่นจะปรากฏทีหลัง

3.1.2 ค่านิยมเกี่ยวกับคนมีคุณธรรม

3.1.2.1 คุณสมบัติ 9 ประการของคนมีคุณธรรม

ญี่ปุ่นมีสุขภาพิตๆ หนึ่งในที่กล่าวถึงผู้มีคุณธรรมว่าต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 9 ประการ คือสุขภาพ 君子の九思 หมายความว่า 9 ข้อที่ผู้ที่มีคุณธรรมต้องจำให้ขึ้นใจคือ 1. เวลาดูต้องดูให้ชัดเจน 2. เวลาฟังต้องฟังอย่างตั้งใจ อย่าให้พลาด 3. ต้องรักษาสีหน้าให้สงบนิ่ง (อย่าทำหน้าดุต้น) 4. ต้องมีท่าทีอ่อนน้อม 5. ต้องมีคำพูดที่จริงใจ 6. ต้องทำงานอย่างละเอียดรอบคอบ 7. ถ้าสงสัยต้องถาม 8. ถ้าโกรธให้นึกถึงสิ่งที่จะเกิดตามมาซึ่งอาจเป็นเรื่องยุ่งยาก 9. ถ้ารู้ว่าจะได้กำไรต้องใช้กำไรนั้นอย่างมีศีลธรรมจริยธรรม

3.1.2.2 คนมีคุณธรรมต้องสำรวมระวังตน

นอกจากคุณสมบัติ 9 ข้อในสุภาชิตข้างต้น คนญี่ปุ่นยังมีสุภาชิตอื่นๆ ที่สะท้อนค่านิยมของผู้ที่มีคุณธรรม ประการหนึ่งคือผู้ที่มีคุณธรรมต้องมีความสำรวม ระวังตนอยู่เสมอ ได้แก่สุภาชิต 君子危うきに近寄らず หมายความว่าคนมีคุณธรรมอย่างแท้จริงจะระมัดระวังสำรวมตน หลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดีตั้งแต่ต้น และสุภาชิต 君子は独りを慎む หมายความว่า ผู้ที่มีคุณธรรมจะระมัดระวังสำรวมในการกระทำแม้แต่ในที่ที่ไม่มีใครเห็น

3.1.2.3 คนมีคุณธรรมต้องมีความรอบรู้

คนมีคุณธรรมในทัศนะของคนญี่ปุ่นจะรู้สึกเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนผู้เชี่ยวชาญไม่ได้ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้รอบ สุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวได้แก่ 君子は器ならず หมายความว่า ภาชนะนั้นใช้งานได้จำกัด แต่ผู้ที่มีคุณธรรมไม่ใช่ภาชนะ จะต้องรอบรู้ จะมีทักษะเพียงทักษะเดียวหรือรู้ศาสตร์ใดเพียงศาสตร์เดียวไม่ได้

3.1.2.4 คนมีคุณธรรมจะมองหาข้อดีของผู้อื่น

คนมีคุณธรรมในทัศนะของคนญี่ปุ่นจะไม่มองหาข้อด้อยของคนอื่น แต่จะมองหาข้อดีและพยายามส่งเสริมให้ข้อดีของคนอื่นนั้นปรากฏชัด สุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวได้แก่ 君子は人の美を成す หมายความว่า ผู้ที่มีคุณธรรมจะหาข้อดีหรือจุดเด่นของผู้อื่นแล้วช่วยดึงข้อดีหรือจุดเด่นนั้นออกมาจนสำเร็จ

3.1.2.5 คนมีคุณธรรมจะไม่ินทาวาร้ายใคร

สุภาชิตที่สอดคล้องกับสุภาชิตก่อนหน้านี้นี้คือ นอกจากผู้ที่มีคุณธรรมจะพยายามมองหาข้อดีของคนอื่นแล้ว ยังไม่นิยมการนินทาวาร้ายใครอีกด้วย ได้แก่สุภาชิต 君子は交わり絶ゆとも悪声を出さず หมายความว่า ผู้ที่มีคุณธรรมนั้นต่อให้เลิกคบหากับใครแล้วก็จะไม่นินทาวาร้ายอีกฝ่ายหนึ่ง

3.1.2.6 คนที่มีคุณธรรมจะรักษามิตรภาพไว้ตลอดกาล

สุภาชิตนี้อาจฟังดูขัดแย้งกับสุภาชิตก่อนหน้านี้นี้เล็กน้อย โดยสุภาชิตในข้อ 3.1.2.5 กล่าวถึงการเลิกคบหากับผู้อื่นแต่ในสุภาชิตข้อ 3.1.2.6 นี้สะท้อนแนวคิดของคนญี่ปุ่นว่าผู้ที่มีคุณธรรมจะรักษามิตรภาพอย่างยาวนาน สุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมนี้คือ 君子の交わりは淡きこと水の如し หมายความว่า การคบหากับผู้ที่มีคุณธรรมอาจดูจืดชืดเหมือนน้ำเปล่า แต่มิตรภาพนั้นจะไม่เปลี่ยนแปลงตลอดกาล

3.1.2.7 คนมีคุณธรรมจะคบหาและร่วมงานได้กับทุกคน

สุภาชิตของคนญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมว่าผู้ที่มีคุณธรรมจะไม่เลือกคบคน แต่สามารถคบหาได้กับทุกคน นอกจากนั้นยังสามารถร่วมงานได้กับทุกคนแม้แต่กับคนที่มีความเห็นไม่ตรงกัน สุภาชิตดังกล่าวคือ 君子は周して比せず 小人は比して周せず หมายความว่า คนมีคุณธรรมจะทำความรู้จักกับทุกคนเท่าเทียมกันอย่างกว้างขวาง แต่คนที่ไม่มีคุณธรรมจะทำความรู้จักและสนิทกับคนที่เขาชอบพอเท่านั้น และสุภาชิต 和して同せず หมายความว่า ถึงแม้คนมีคุณธรรมจะร่วมมือกับคนอื่นแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเห็นด้วยหรือทำตามความคิดของคนๆ นั้น นั่นกล่าวคือ ถึงแม้คนมีคุณธรรมจะไม่เห็นด้วยกับความคิดของคนอื่นแต่ก็สามารถให้ความร่วมมือได้

3.1.2.8 คนมีคุณธรรมจะทำให้คนรอบข้างมีคุณธรรมตามไปด้วย

คนญี่ปุ่นมีสุภาษิตสะท้อนค่านิยมว่าถ้าคบหากับคนมีคุณธรรม เราก็จะได้รับอิทธิพลที่ดีและดีตามไปด้วย ได้แก่สุภาษิต 麻に連るる蓬 หมายความว่า คนเรานั้นถ้าคบหากับคนดีมีคุณธรรมก็จะได้รับอิทธิพลที่ดีกลายเป็นคนดีไปด้วย และสุภาษิต 君子の徳は風 แปลตามตัวอักษรว่าคุณธรรมของผู้มีคุณธรรมก็เหมือนลม หมายความว่า ผู้มีคุณธรรมจะทำให้เกิดความสว่างให้ความรู้ ทำให้คนคล้อยตามได้ด้วยคุณธรรมของเขาเปรียบเหมือนลมที่ทำให้หญ้าปลิวตามลม

3.2 ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมไม่ยกย่อง

3.2.1 ไม่ยกย่องคนโง่เขลา

ถ้าดูจากสุภาษิตญี่ปุ่นที่กล่าวถึงคนที่สังคมไม่ยกย่องจะพบว่ามีสุภาษิตที่กล่าวถึงคนโง่เขลามากที่สุด ได้แก่การกล่าวว่าคนโง่เขลาจะคิดอะไรไม่ออก จะทำอะไรเพียงเรื่องเดียวและพูดถึงแต่เรื่องนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า เช่นสุภาษิต 下衆の後思案 หมายความว่า คนโง่เขลานั้นเวลาจำเป็นจะไม่มีแผนการหรือเกิดความคิดดีๆ แต่เมื่อทุกอย่างจบหรือเสร็จสิ้นแล้วจึงจะคิดได้ และสุภาษิต 馬鹿の一つ覚え หมายความว่า คนโง่เขลาจะทำอะไรเพียงอย่างเดียว และจะหยิบยกเรื่องนั้นมาใช้ในทุกสถานการณ์ และมีสุภาษิตกล่าวว่าสำหรับคนโง่เขลาต่อให้อธิบายเหตุผลที่ดีอย่างไรก็ไม่เข้าใจและความโง่เขลานั้นไม่อาจแก้ไขได้ สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 牛に対して琴を弾ず สุภาษิตนี้ใกล้เคียงกับสุภาษิตไทย “สืขอให้ควายฟัง” แต่สำหรับญี่ปุ่นถ้าแปลตามตัวอักษรคืออย่าเล่นโคโตะให้วัวฟัง และสุภาษิต 馬鹿に付ける薬はない หมายความว่าไม่มียาหรือสิ่งใดจะรักษาคนโง่เขลาได้ นอกจากนั้นยังมีสุภาษิตกล่าวด้วยว่าคนโง่เขลาไม่มีสติปัญญาไตร่ตรอง ขาวลือจึงจะแพร่ไปในหมู่คนโง่เขลา นั่นคือสุภาษิต 流言は知者に止まる หมายความว่า ขาวลือที่ไม่มีมูลความจริงจะแพร่ไปเฉพาะในหมู่คนโง่เขลา ส่วนคนมีปัญญาจะไม่เอาขาวลือไปพูดต่อ ขาวลือจึงหยุดอยู่เพียงแค่นั้น

3.2.2 ไม่ยกย่องคนไม่มีความสามารถ

คนอีกประเภทหนึ่งที่สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นไม่ยกย่องคือคนที่ไม่มีความสามารถ คำว่า “ไม่มีความสามารถ” ในที่นี้นอกจากจะมีความหมายตรงตัวแล้ว ยังหมายรวมถึงคนอ่อนแอ คนที่ไม่สามารถทำประโยชน์อะไร และคนที่ไม่มีคุณค่าด้วย สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 犬を掻きて狗に類す หมายความว่า คนที่มีความสามารถน้อย เมื่อเลียนแบบคนเก่งก็จะทำพลาดหรือล้มเหลว สุภาษิต 大男総身に知恵が回りかぬ หมายความว่า ตัวใหญ่เสียเปล่าแต่ไม่มีประโยชน์ สุภาษิต 小人閑居して不善をなす หมายความว่า คนที่ไม่มีคุณค่านั้นพอว่างเมื่อใดก็มักจะทำสิ่งที่ไม่ดี และสุภาษิต 薬千本あつても柱にはならぬ หมายความว่า คนหรือของที่อ่อนอย่างฟางนั้นต่อให้รวมกันเป็นพันเส้นก็ยังไม่แข็งแรง

3.2.3 ไม่ยกย่องคนคุยโวโอ้อวด

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนถึงคนอีกประเภทหนึ่งที่สังคมไม่ยกย่อง นั่นคือคนที่คุยโวโอ้อวด โดยมองว่าส่วนใหญ่คนที่โอ้อวดมักจะเป็นคนอ่อนแอ คนไร้สาระ สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 空き樽は音が高し หมายความว่า ยิ่งเป็นคนไม่มีสาระแก่นสารยิ่งพูดมาก สุภาษิต 餓鬼の断食 หมายความว่า ผีที่หิวโหยนั้นไม่ได้หิวเพราะตั้งใจถือศีลหรืออดอาหาร แต่จำต้องอยู่ในสภานั้นเอง เปรียบได้กับคนที่เอาเรื่องธรรมดามาพูดราวกับเป็นคุณงามความดี และสุภาษิต 我が門で吠えぬ犬なし หมายความว่า คนอ่อนแอจะคุยโวโอ้อวดได้เฉพาะที่บ้านของตนเท่านั้น

3.2.4 ไม่ยกย่องคนใจแคบ

คนใจแคบ ไม่ยอมเปิดรับความคิดของคนอื่นเป็นคนอีกประเภทหนึ่งที่พบในสุภาชิต ญี่ปุ่นว่าเป็นคนที่สังคมไม่ยกย่อง สุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมนี้ได้แก่ 燕雀安んぞこうこくの志を知らんや หมายความว่า คนใจแคบจะไม่เข้าใจความตั้งใจที่ยิ่งใหญ่หรือความคิดของคนใจกว้าง และสุภาชิต 井蛙は以って海を語るべからず หมายความว่า คนที่มีวิจรรย์ญาณคับแคบ ต่อให้อธิบายเหตุผลเขาก็ไม่เข้าใจ

3.2.5 ไม่ยกย่องคนดื้อรั้น

คนญี่ปุ่นไม่มีสุภาชิตที่อ้างถึงพระพุทธเจ้ามากนัก แต่มีสุภาชิตถึงที่อ้างถึงพระองค์ โดยอ้างในทำนองว่าสำหรับผู้ที่มีความดื้อรั้น ดื้อดึง ไม่รับฟังคำเตือนของผู้อื่นนั้น แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่อาจช่วยเหลือคนประเภทนี้ได้ สุภาชิตดังกล่าวคือ 縁なき衆生は度し難し หมายความว่า พระพุทธเจ้าซึ่งเปี่ยมล้นด้วยความเมตตาไม่อาจช่วยคนที่ไม่ฝึกฝนในพุทธศาสนาได้ฉันทใด เราก็ก็น่าจะช่วยเหลือคนที่ไม่ยอมรับฟังคำเตือนได้ฉันทนั้น

3.2.6 ไม่ยกย่องคนหัวสูง

คนญี่ปุ่นมีสุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดที่ไม่ควรคบหากับคนหัวสูง นั่นคือสุภาชิต 悪衣悪食を恥ずる者は未だともて議するに足らず หมายความว่า คนที่ละอายกับเสื้อผ้าหยาบๆ สวยงามหรือของกินพื้นๆ ไม่มีคุณสมบัติที่เราควรจะร่วมเดินทางไปด้วย

3.2.7 ไม่ยกย่องคนซัดซาด

คนอีกประเภทหนึ่งที่สะท้อนในสุภาชิตว่าเป็นคนที่สังคมไม่ยกย่องคือคนซัดซาด นั่นคือสุภาชิต 義を見てせざるは勇無きなり หมายความว่า คนที่รู้ว่าควรทำอะไรแต่ไม่ทำ เป็นเพราะเขาไม่มีความกล้าหาญ

3.2.8 ไม่ยกย่องผู้หญิงและคนไม่มีศีลธรรม

สุภาชิตนี้เป็นการกล่าวในเชิงดูถูกบุคคลสองประเภทในสังคมไปพร้อมกันคือผู้หญิงและคนไม่มีศีลธรรม นั่นคือสุภาชิต 女子と小人は養い難し หมายความว่า ผู้หญิงและคนไม่มีศีลธรรมนั้นไม่รู้จักความพอเหมาะพอดี ถ้าสนิทกันก็จะขาดความเกรงใจ แต่ถ้าห่างออกมาเขาก็จะเคียดแค้นชิงชังเรา ผู้หญิงและคนไม่มีศีลธรรมจึงเป็นคนประเภทที่รับมืออยาก

3.2.9 ไม่ยกย่องคนทำอะไรไม่คิด

การตกปากรับคำเรื่องใดเร็วเกินไป อาจถูกมองว่าเป็นการกระทำของคนที่ไม่น่าเชื่อถือ ดังสุภาชิต 怪諾は必ず信すべからず หมายความว่า คนที่ตอบรับโดยไม่คิดไตร่ตรองนั้นเชื่อถือไม่ได้

3.2.10 ไม่ยกย่องคนไม่ประมาณตน

ญี่ปุ่นมีสุภาชิตกล่าวถึงคนที่ทำอะไรไม่ประมาณตน แต่พบเฉพาะกรณีของการหาภรรยาเท่านั้น นั่นคือสุภาชิต へつといより女房 หมายความว่า ทั้ๆ ที่หาเลี้ยงตนเองไม่ได้แต่ก็อยากมีภรรยา

3.2.11 ไม่ยกย่องคนขาดความรับผิดชอบ

เป็นที่รู้กันว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประชาชนมีความรับผิดชอบสูงมาก และมีสุภาชิตกล่าวถึงคนที่ขาดความรับผิดชอบว่า 忘れたと知らぬに手か付かぬ หมายความว่า กับคนที่อ้างแต่ลืมหรือไม่รู้มันไม่มีประโยชน์ที่เราจะพูดอะไรมากกว่านั้น

3.2.12 ไม่ยกย่องคนไม่มีการศึกษา

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับการศึกษา แต่พบไม่มีคนญี่ปุ่นคนใดไม่รู้หนังสือ และมีสุภาษิตกล่าวในเชิงดูหมิ่นผู้ไม่รู้หนังสือปรากฏอยู่ คือสุภาษิต 非学者論に負けず หมายความว่า คนที่ไม่มีการศึกษามากให้เหตุผลที่ฟังไม่ขึ้น และเวลาคุยกันเขามักจะนำเหตุผลที่ฟังไม่ขึ้นนี้มาอ้าง

3.2.13 ไม่ยกย่องคนพูดเสียงดัง

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประชาชนมีความสำรวม มีกริยามารยาทเรียบร้อย การพูดจาเสียงดังจึงอาจเป็นสิ่งที่ขัดกับความประพฤติอันเป็นที่นิยมของคนในประเทศ ดังปรากฏสุภาษิตเกี่ยวกับคนเสียงดังว่า 浅瀬に仇浪 หมายความว่า ส่งเสียงดังเอะอะเหมือนคนความคิดสั้นเขิน

4. ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการศึกษามาก มีการตั้งโรงเรียนลักษณะคล้ายคลึงกับโรงเรียนวัดของไทยมาตั้งแต่สมัยโทคุกะวะ และสนับสนุนการศึกษาเรื่อยมา สุภาษิตญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษามีมากมาย แบ่งเป็นหัวข้อได้ดังต่อไปนี้

4.1 ยิ่งศึกษา ยิ่งรู้ว่าตนเองไม่รู้

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตสะท้อนแนวคิดที่ว่าคนเรายิ่งศึกษามากขึ้น ยิ่งรู้ว่าสิ่งที่ตนเองรู้นั้นน้อยนิด ยังมีสิ่งต่างๆ อีกมากมายมหาศาลที่เราไม่รู้ สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 学びて然る後に足らざるを知る หมายความว่า เพิ่งได้รู้ว่าความรู้และพลังในการเรียนรู้ของเรายังไม่เพียงพอจากการเรียนรู้นั่นเอง สุภาษิต 汝自らを知ら หมายความว่า เราควรตระหนักว่าเราไม่รู้อะไรเลย ควรตั้งใจค้นหาความจริงแท้ สุภาษิต 亡羊の嘆 หมายความว่า หนทางแห่งการเรียนรู้แบ่งเป็นหลากหลายสาขาจึงยากที่เราจะรู้ซึ่งถึงความจริง และสุภาษิต 古人の糶粕 หมายความว่า เส้นทางของนักบุญไม่อาจถ่ายทอดได้หมดด้วยประโยคหรือคำพูด คำกล่าวของนักบุญที่ปรากฏในคัมภีร์เปรียบเป็นเพียงกากเหล้าเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีสุภาษิตที่เกี่ยวข้องกันว่าเมื่อคนเราตระหนักว่ามีสิ่งต่างๆ ที่ยังไม่รู้อีกมากมาย เราก็ควรจะถ่อมตน นั่นคือสุภาษิต 実るほど頭が下がる稲穂かな หมายความว่า เมื่อข้าวออกรวงจะเริ่มหนัก ต้นก็จะโน้มต่ำลงมา คนที่ศึกษามากหรือกระทำความดีมากเท่าใดก็จะยิ่งอ่อนน้อมถ่อมตนมากเท่านั้น

4.2 ถ้าไม่รู้ต้องถาม

สุภาษิตของญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมว่าถ้าไม่รู้ ไม่ควรอาย ควรจะถามให้กระจ่างตั้งแต่ตอนนั้น สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 知らずば人に問え หมายความว่า สิ่งที่ไม่รู้ ให้ถามผู้อื่น สุภาษิต 聞くは一時の恥聞かぬは一生の恥 หมายความว่า สิ่งที่เราไม่รู้ ถ้าถามคนอื่นก็อายแค่ตอนถามเท่านั้น แต่ถ้าปล่อยให้สงสัยโดยไม่ถาม ก็จะอายไปตลอดชีวิต สุภาษิต 問うは一旦の恥問わぬは未代の恥 หมายความว่า การถามสิ่งที่เราไม่รู้เราอาจจะอายในตอนถาม แต่ถ้าไม่ถามปล่อยให้ไม่รู้ไปเรื่อยๆ ก็อายไปตลอดชีวิต สุภาษิต 迷わんよりは問え หมายความว่า ถามคนอื่นดีกว่าจะมานั่งกุ่มกับเรื่องนั้นๆ ตามลำพัง และสุภาษิต 大疑は大悟の基 หมายความว่า การมีคำถามมากมายเป็นที่มาของการบรรลุธรรมยิ่งใหญ่ในภายหลัง

4.3 ควรศึกษาแสวงหาประสบการณ์ด้วยตนเองด้วยจึงจะนำมาใช้ได้จริง

คนญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการประยุกต์ การปรับปรุงสิ่งต่างๆ ให้นำมาใช้ได้จริงมากกว่า จะสนใจเฉพาะตัวความรู้หรือทฤษฎี และปรากฏสุภาษิตลักษณะนี้หลายสุภาษิต ได้แก่ 壘の上の水練 หมายถึง ความรู้เพียงทฤษฎีหรือวิธีการนั้นไม่อาจทำให้เกิดประโยชน์ได้จริง สุภาษิต 論語読みの論語知らず เป็นสุภาษิตที่กล่าวถึงคนที่มีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีในหนังสือเพียงอย่างเดียวแต่นำมาปฏิบัติไม่ได้เพราะความรู้กับการปฏิบัติจริงนั้นไม่เหมือนกัน สุภาษิต 習うより慣れよ หมายถึง ความรู้ เราควรลองทำและสั่งสมประสบการณ์ต่างๆ ด้วยตัวเองจึงจะพัฒนาได้ดีกว่าให้คนอื่นสอนเรา และสุภาษิต 学びて思わざれば即ちくらし หมายถึง ความรู้ เราไม่ควรรับคำสอนจากคนอื่นเท่านั้น ถ้าหากเราไม่ค้นคว้าด้วยตัวเอง คิดด้วยตัวเอง ก็ไม่สามารถบรรลุความจริงได้

4.4 ศึกษาไปเรื่อยๆ จะมีความรู้มากที่สุดในที่สุด

สำหรับคนญี่ปุ่น การเรียนรู้เป็นสิ่งที่สามารถสั่งสมได้ ถ้าตอนแรกยังไม่รู้หรือไม่เข้าใจแต่ศึกษาต่อไปเรื่อยๆ ก็จะเข้าใจได้เองในภายหลัง และอาจถึงระดับที่สามารถปรับมาเป็นความรู้ของเราเองได้ด้วย สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 粕から焼酎 หมายถึง คนที่ดื่มเหล้าเพียงนิดเดียวก็เมานั้น ในที่สุดก็จะคอแข็งขึ้น เรื่องที่เราไม่ถนัด หากค่อยๆ เรียนรู้ไปก็จะคุ้นเคย สุภาษิต 読書百遍義自ら見る หมายถึง ความรู้ ไม่ว่าจะหนังสืออะไร ถ้าอ่านซ้ำหลายๆ ครั้ง เราก็จะเข้าใจความหมายได้เองโดยธรรมชาติ สุภาษิต 学びて時にこれを習う亦説はしからず หมายถึง ความรู้ ถ้าเราทบทวนสิ่งที่เราได้เรียนรู้ไปทุกครั้งที่มีโอกาส เราก็จะเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อยๆ และกลายเป็นความรู้ของเราเอง

4.5 การศึกษาทำให้เกิดความแตกต่าง

คนบางคนเกิดมาในครอบครัวที่มีฐานะดีและสถานภาพทางสังคมสูงซึ่งถือว่าได้เปรียบคนอื่นๆ อีกมากมาย แต่สำหรับคนญี่ปุ่น มีสุภาษิตที่แสดงค่านิยมว่าการศึกษามีความสำคัญยิ่งกว่าฐานะหรือสถานภาพทางสังคม และจะทำให้คนที่ได้รับการศึกษาเป็นคนที่ยอดเยี่ยม สุภาษิตดังกล่าวคือ 氏より育ち หมายถึง ความรู้ สิ่งแวดล้อมหรือการศึกษามีความสำคัญกว่าเทือกเถาเหล่ากอและสถานภาพทางสังคมเพราะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพ สุภาษิต 性相近し習い相遠し หมายถึง คุณลักษณะที่คนเรามีมาตั้งแต่เกิดนั้นไม่ค่อยแตกต่างกัน แต่จะแตกต่างกันมากจากขนบธรรมเนียมและการศึกษาที่แตกต่างกันหลังจากนั้น และสุภาษิต 玉磨かざらば光なす หมายถึง ความรู้ ไม่ว่าจะพื้นฐานโดยธรรมชาติและมีความสามารถยอดเยี่ยมแค่ไหน แต่ถ้าไม่ขวนขวายเล่าเรียน ทำให้ตนเองเป็นคนมีการศึกษา ก็ไม่อาจเป็นคนยอดเยี่ยมที่ได้รับความนับถือได้

4.6 ควรศึกษาให้เชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่ง

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาว่าถ้าจะศึกษาเรื่องอะไรก็ควรจะให้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น อย่าศึกษาหลายศาสตร์หลายเรื่องเพราะจะทำให้ได้ความรู้กว้างขวางแต่ไม่รู้ลึกในศาสตร์ใดเลย สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 多芸は無芸 หมายถึง คนที่รอบรู้หลายศาสตร์หลายแขนงเท่ากับคนที่ไม่รู้อะไรเลยหรือไม่มีความรู้ในศาสตร์ใดเลย และสุภาษิต 生兵法は大怪我のもと หมายถึง ความรู้ ถ้าทำอะไรโดยพึ่งความรู้เพียงผิวเผินหรือความรู้ครึ่งๆ กลางๆ จะทำให้เกิดความเสียหายครั้งใหญ่

4.7 ควรศึกษาดังแต่เยาว์วัย

สุภาษิตญี่ปุ่นแสดงให้เห็นค่านิยมว่าถ้าจะศึกษาเล่าเรียนก็ควรศึกษาดังแต่ยังอายุน้อย อย่ารอให้อายุมากจึงมาเริ่ม ได้แก่สุภาษิต 少年老い易く学成り難し หมายความว่า วันเวลานั้นผ่านไปเร็ว ระหว่างที่คิดว่ายังอายุน้อยอยู่ เพียงแวบเดียวก็อายุมากเสียแล้ว แต่ยังรำเรียนไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นอย่าให้เวลาผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ต้องบากบั่นทุ่มเทกับการเรียน และสุภาษิต 六十の手習い หมายความว่า เพิ่งมาเริ่มเรียนตอนอายุ 60 ปี หลังจากอายุมากแล้วจึงมาเริ่มเรียนหนังสือ

4.8 ควรศึกษาจากอดีต

เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นแล้วอาจหวนกลับมาเกิดได้ใหม่ เราจึงควรศึกษาเรื่องราวในอดีต เพื่อเป็นข้อมูลซึ่งอาจมีประโยชน์กับชีวิตในปัจจุบันหรือในอนาคต ญี่ปุ่นเองก็มีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าคนเราควรศึกษาอดีตในฐานะเป็นต้นแบบของปัจจุบัน ได้แก่สุภาษิต 昔は今の鏡 แปลตามตัวอักษรว่าอดีตคือกระจกเงาของปัจจุบัน หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างของปัจจุบัน และสุภาษิต 温故知新 หมายความว่า จงศึกษาวิเคราะห์เรื่องในอดีต และหาความคิดเห็นหรือความรู้ใหม่ๆ จากสิ่งนั้น

4.9 ควรศึกษาจากสิ่งใกล้ตัวก่อน

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนทัศนคติว่าการศึกษาริเริ่มรู้ควรไล่ไปตามลำดับ คือเริ่มจากการเรียนรู้สิ่งใกล้ตัวก่อน แล้วค่อยขยายขอบเขตหรือยกระดับขึ้นไป นั่นคือสุภาษิต 下学して上達す หมายความว่า เริ่มเรียนจากสิ่งใกล้ตัวก่อน แล้วจึงค่อยเรียนตรรกะหรือศาสตร์ระดับสูง

4.10 ความรู้คือทรัพย์

คนญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าการมีความรู้จะติดตัวเราไปตลอด เปรียบเหมือนทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่จะไม่มีวันสูญหาย สุภาษิตดังกล่าวคือ 知恵は万代の宝 แปลตามตัวอักษรว่าปัญญาหรือความรู้คือทรัพย์สมบัติที่จะคงอยู่ตลอดกาล กล่าวคือปัญญาเป็นทรัพย์ที่จะมีประโยชน์ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปเท่าใดนั่นเอง

4.11 ไม่มีการศึกษาเรื่องใดง่าย

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตๆ หนึ่งที่น่าจะเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษาเล่าเรียนที่รู้สึกว่าการศึกษาช่างเป็นสิ่งที่ยากเย็นแสนเข็ญ คือสุภาษิต 学問に王道なし หมายความว่า ในการศึกษาไม่มีเส้นทางของพระราชินี หมายความว่า สำหรับการศึกษา ไม่มีวิธีใดง่าย เพราะฉะนั้นผู้เรียนจะต้องมีความมานะพยายาม

4.12 ความรู้มีไว้ไม่ลำบาก

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่คล้ายคลึงกับสุภาษิตไทย “รู้ไว้ใช้ว่า ใส่บาแบกหาม” หมายความว่า การศึกษายังรู้มากยิ่งดี การมีความรู้มากไม่ได้ลำบากแต่อย่างใด นั่นคือสุภาษิต 知恵と力は重荷にならぬ หมายความว่า ปัญญากับกำลังนั้น มีมากเท่าไรก็ไม่ลำบาก

4.13 ศึกษามากเกินไปทำให้สับสน

ในขณะที่คนส่วนใหญ่มักคิดว่าการศึกษาหาความรู้ นั้นยิ่งมากยิ่งดีซึ่งสอดคล้องกับสุภาษิตในข้อก่อนหน้านี้ ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่ขัดแย้งกันคือสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดว่าการมีความรู้มากเกินไป บางครั้งอาจทำให้สับสนจนเกิดผลเสียต่อการตัดสินใจ นั่นคือสุภาษิต 少なければ即ち得多ければ即ち惑う หมายความว่า ถ้าเล็กน้อยก็จัดการได้ แต่ถ้ามากเกินไปก็สับสน คนที่ศึกษามากมีความรู้มากบ่อยครั้งที่จะสับสนในการวิเคราะห์หรือตัดสินใจ

4.14 ถ้าไม่เคยเรียนก็อาจจะทำไม่ได้

คนญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดที่คนเราเชื่อว่าเราจะทำได้ทุกอย่าง บางอย่างถ้าไม่เคยเรียนรู้มาก่อนก็อาจจะทำไม่ได้ นั่นคือสุภาษิต 習わぬ経は読めぬ หมายความว่า สิ่งที่เราไม่เคยเรียนรู้มา เมื่อมีใครสั่งให้ทำก็เชื่อว่าเราจะทำได้

4.15 การเรียนและการสอนไม่ใช่เรื่องน่ารังเกียจ

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตหนึ่งที่กล่าวถึงทั้งสองด้านของการเรียนรู้คือกล่าวถึงทั้งการเรียนและการสอน โดยกล่าวว่าไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการสอน ไม่มีอะไรน่ารังเกียจ สุภาษิตนั้นคือ 学びて厭わず教えて倦まず หมายความว่า ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการศึกษาจากผู้อื่น หรือการสอนผู้อื่น ไม่มีอะไรเป็นเรื่องน่ารังเกียจเลย

4.16 ต้องสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน

สำหรับการสอน ญี่ปุ่นมีสุภาษิตว่าถ้าจะสอนอะไรแก่ใครควรพิจารณาให้เหมาะสมกับผู้เรียนด้วย ได้แก่สุภาษิต 機によって法を説く หมายถึงการเทศนาหรือสั่งสอนอย่างเหมาะสมโดยพิจารณาความสามารถและพื้นฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง และสุภาษิต 人を見て法を説け หมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพิจารณาความสามารถและลักษณะของอีกฝ่ายแล้วจึงเทศนาโปรด เวลาเราจะสอนใครก็ควรดูลักษณะและความสามารถของอีกฝ่าย แล้วสอนโดยเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับคนๆ นั้น

4.17 การสอนคือการเรียนรู้

อีกสุภาษิตหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคือสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดที่ในขณะที่เราสอนผู้อื่นนั้น เราเองก็ได้เรียนรู้ด้วย เราไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดเพียงฝ่ายเดียว สุภาษิตดังกล่าวคือ 教うるは学ぶの半ば หมายความว่า การสอนคนอื่นนั้น ครึ่งหนึ่งเป็นการเรียนรู้ของเราเองด้วย

5. ค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถ

ค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถหรือพรสวรรค์นั้นที่ปรากฏมากที่สุดในสุภาษิตญี่ปุ่นคือ แม้จะมีความสามารถเพียงไรก็ไม่ควรประมาท นอกนั้นเป็นสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถเป็นประเด็นปลีกย่อยแตกต่างกันไป ดังนี้

5.1 ถึงจะมีความสามารถเพียงใดก็อย่าประมาท

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่มีความหมายใกล้เคียงกับสุภาษิตไทย “สติยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง” ที่สอนว่าไม่ว่าจะเก่งเพียงใดก็ไม่ควรประมาท สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 陸に上がった河童

กล่าวถึงคัพปะที่ขึ้นบก หมายความว่าคัพปะที่อยู่ในน้ำ พอขึ้นบกก็ไร้พลัง คนเรากล้าสภาพความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปก็ไม่อาจแสดงพลังหรือความสามารถได้ สุภาษิต 水を知る者は水におぼる หมายความว่าคนที่คุณเคยกับน้ำ บางทีก็ประมาทและจมน้ำตายได้ คนเรากล้าจะถนัดในเรื่องใดก็อาจจะผิดพลาดได้ และ 竜馬の躓き หมายความว่าไม่ว่าจะเป็นม้าดีแค่ไหนก็อาจมีสะดุดบ้าง ไม่ว่าจะเป็นคนเก่งแค่ไหนก็ย่อมมีผิดพลาดล้มเหลวบ้าง

5.2 คนมีความสามารถมักถูกรังเกียจ

คนมีความสามารถเชื่อว่าจะเป็นเรื่องดีเสมอไป เพราะบ่อยครั้งที่ความสามารถของใครบางคนทำให้คนอื่นๆ อิจฉาหรือพลาดโอกาสที่เขาต้องการ ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดว่าคุณมีความสามารถมักเข้ากับคนในสังคมยากหรือถูกรังเกียจ สุภาษิตดังกล่าวคือ 材大なるは用を為し難し หมายความว่า ไม้เนื้อดีใหญ่เกินไปก็ใช้ยาก เช่นกันคนเรายิ่งเป็นคนที่ยิ่งใหญ่เพียงไร ก็ยากที่จะเป็นที่ยอมรับเข้ากับสังคมหรือกับโลก 出る杭は打たれる แปลตามตัวอักษรว่าตะปูที่โผล่ขึ้นมาจะถูกตอกลงไป หมายความว่าคนที่มีความสามารถโดดเด่นเกินคนอื่นนั้น จะถูกคนอื่นเกลียดและขัดขวาง 憎まれっ子世にはばかる หมายความว่าคนที่ถูกรังเกียจคือคนที่มีความสามารถในสังคม และ 名馬に癖あり หมายความว่าม้าที่มีชื่อเสียงหรือม้าที่วิ่งเร็วนั้นมีนิสัยเฉพาะตัวบางอย่าง มนุษย์ก็เช่นกันคนที่มีความสามารถโดดเด่นก็จะมีนิสัยส่วนตัวที่แสดงออกรุนแรงจนบางทีคนอื่นรับไม่ได้

5.3 ความสามารถของคนเรามีขีดจำกัด

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมว่าคุณหรือสิ่งของต่างๆ มีความสามารถเฉพาะตัวในขอบเขตจำกัด สุภาษิตดังกล่าวคือ 一升入る壺 หมายถึงเหยือกหรือหม้อที่มีความจุหนึ่งโช (ประมาณ 1.8 ลิตร) หมายความว่าภาชนะที่มีความจุ 1 โชทำอะไรก็ได้เพียง 1 โช สิ่งต่างๆ ย่อมมีขีดจำกัด และ 天二物を与えず หมายความว่าคนๆ หนึ่งจะไม่มีความสามารถหรือข้อดีหลายๆ อย่าง

5.4 ความสามารถของคนแต่ละคนไม่เท่ากัน

นอกจากสุภาษิตญี่ปุ่นจะสะท้อนแนวคิดว่าคุณมีความสามารถของคนมีขีดจำกัดยังบอกด้วยว่า ความสามารถของคนแต่ละคนไม่เท่ากัน คือ 相基井目 หมายความว่าไม่ว่าอะไรก็ตาม ความสามารถที่แท้จริงจะสูงต่ำมากน้อยแตกต่างกันไป และ 鶯のまゝする鳥 หมายความว่า ไม่พิจารณาความสามารถของตนเองให้ดี ไปเลียนแบบคนอื่นจึงล้มเหลว

5.5 ถ้าคนอื่นทำได้เราก็คงทำได้

ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นก็มีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมที่ตรงกันข้ามกับค่านิยมในข้อ 5.4 คือ ถึงแม้จะมีสุภาษิตกล่าวว่าคนแต่ละคนมีความสามารถไม่เท่ากันแต่ก็มีสุภาษิตๆ หนึ่งที่กล่าวว่าสิ่งที่คนอื่นทำได้ เราก็คงทำได้เช่นกัน นั่นคือ 彼も人なり我も人なり หมายความว่าเขาก็คนเราก็คน สิ่งที่คนอื่นทำได้เราก็คงทำได้

5.6 อย่างรู้อย่างเปิด

คนบางคนมีความรอบรู้ทุกด้าน บางคนรอบรู้เป็นบางเรื่อง สำหรับคนญี่ปุ่น มีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าในการหาความรู้ ควรศึกษาให้รู้อย่างลึกซึ้ง อย่างรู้เพียงผิวเผินหรือรู้อย่างเปิด สุภาษิตดังกล่าวคือ 5才 หมายความว่าแมงกะซอนมีความสามารถ 5 อย่างคือ บิน ปีนป่าย ดำน้ำ ขุดรู และวิ่ง แต่ไม่เก่งด้านไหนเลย คนเรากล้ามีความสามารถหลายอย่าง แต่ถ้าทำได้แค่ครั้งๆ กลางๆ ก็ไม่มีประโยชน์ และ 何でも来い人名なし หมายความว่าคนที่ทำได้หลายอย่างไม่ว่าอะไรก็ทำได้ นั้นจะไม่เก่งหรือเชี่ยวชาญจริงๆ สักเรื่อง

5.7 คนมีความสามารถจะอย่างไรก็มีความสามารถ

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตว่าคนที่มีความสามารถนั้นไม่ว่าจะอย่างไรก็มีความสามารถ เพราะความสามารถของเขาไม่ได้เกิดขึ้นเพราะสิ่งประกอบภายนอก แต่เป็นความสามารถจากตัวของคนๆ นั้นจริงๆ สุภาษิตดังกล่าวคือ 能書筆を扱はず หมายความว่าคนที่เขียนหนังสือสายนั้นจะไม่เลือกพู่กัน เพราะไม่ว่าจะใช้พู่กันแบบใดก็เขียนสวย

5.8 คนมีความสามารถจะไม่โอ้อวด

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ผู้คนมีความสุภาพและถ่อมตัว จึงมีสุภาษิตกล่าวว่าถึงแม้จะเป็นคนเก่ง ก็จะไม่คุยโวโอ้อวด นั่นคือ 能ある鷹は爪隠す แปลตามตัวอักษรว่าเหยี่ยวซ่อนเล็บ หมายความว่าคนที่มีอำนาจมีความสามารถจริงๆ จะไม่โอ้อวดโดยไร้เหตุผล

5.9 คนมีความสามารถจะไม่ทำเรื่องเล็กเป็นเรื่องใหญ่

ในลักษณะเดียวกัน คนที่มีความสามารถหรือเก่งจริงๆ จะไม่โอ้อวด ไม่ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวคือ 食いつく犬は吠えつゝかぬ หมายความว่าคนที่มีอำนาจมีความสามารถจริงๆ จะไม่โอ้อวดโอ้อวดและไม่ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่โดยใช้เหตุ

5.10 คนมีความสามารถมีมากแต่คนจะดึงความสามารถออกมาได้มีน้อย

สุภาษิตเกี่ยวกับความสามารถอีกสุภาษิตหนึ่งของญี่ปุ่นคือ คนที่มีความสามารถนั้นมีไม่ใช่น้อย แต่ที่สำคัญกว่าคือจะมีคนที่ยังมองไม่เห็นและทำให้ความสามารถนั้นเป็นที่ประจักษ์ได้หรือไม่ เพราะคนที่จะทำเช่นนั้นได้มีน้อยคน สุภาษิตดังกล่าวคือ 千里の馬も伯楽に逢わず หมายความว่าม้าที่วิ่งได้พันลี้ในหนึ่งวันมีไม่ใช่น้อยแต่คนที่เห็นความสามารถของม้าและทำให้มันแสดงความสามารถออกมาได้นั้นเชื่อว่าหาได้เสมอไป คนที่มีสามารถไม่ว่าที่ไหนก็มี แต่คนที่มองเห็นความสามารถและทำให้ความสามารถนั้นปรากฏออกมาได้มีน้อย

5.11 คนที่จะเข้าใจคนมีความสามารถได้คือคนที่มีความสามารถเท่าเทียมกัน

คนมีความสามารถมักคิดและมองการณ์ไกลกว่าคนทั่วไป ทำให้บ่อยครั้งที่คนทั่วไปไม่เข้าใจความคิดของเขาและมองว่าเป็นคนที่แปลกประหลาด ญี่ปุ่นมีสุภาษิตสะท้อนแนวคิดที่ว่าต้องเป็นคนที่มีความสามารถหรือความสามารถเท่าเทียมกันจึงจะเข้าใจกันได้ สุภาษิตดังกล่าวคือ 名将は名将を知る หมายความว่าคนที่เข้าใจความสามารถและสติปัญญาล้ำเลิศและยอมรับคุณค่าที่แท้จริงของ

การกระทำของคนที่มีความสามารถหรือสติปัญญาอดเยี่ยมได้ต้องเป็นคนที่มีความสามารถหรือสติปัญญาในระดับเดียวกันเท่านั้น

6. ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตกล่าวถึงทรัพย์สินเงินทองอยู่มากมาย ค่านิยมที่สะท้อนเด่นชัดที่สุดจากสุภาษิตเกี่ยวกับทรัพย์สินคือ เงินคืออำนาจ และค่านิยมที่สะท้อนอยู่ในสุภาษิตหมวดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยก็คือ ทรัพย์สินเงินทองก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ได้ง่าย นอกจากนั้นยังมีค่านิยมปลีกย่อยอื่นๆ อีก ดังนี้

6.1 เงินคืออำนาจ

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมว่าเงินมีอำนาจ สามารถเปลี่ยนใจคน ทำให้คนอื่นเชื่อฟังคนผิดกลายเป็นคนไม่ผิดได้ และมีการเปรียบเทียบด้วยว่าเงินคือพระเจ้า เพียงแต่เปลี่ยนจากคำว่าพระเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าตามวัฒนธรรมเท่านั้น สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมเหล่านี้ได้แก่ 金さえあれば飛ぶ鳥も落ちる แปลตามตัวอักษรว่าถ้ามีเงินเสียอย่าง แม้แต่นกที่บินอยู่ก็ยังคงตกลงมา หมายความว่าอำนาจของเงินนั้นยิ่งใหญ่ 金の光は阿弥陀ほど หมายความว่า แสงสว่างเรืองรองของเงินนั้นเปรียบได้กับอมิตาพุทธเจ้า หรือเงินคือพระพุทธเจ้านั่นเอง 金が物を言う แปลตามตัวอักษรว่าเงินพูดได้ หมายความว่าเงินแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง 金で面を張る หมายความว่า ถึงการทำให้คนอื่นเชื่อฟังด้วยอำนาจของเงิน 地獄の沙汰も金次第 หมายความว่า ถ้ามีเงินก็จะได้เปรียบแม้แต่กับการลงโทษในนรก ในโลกนี้เงินมีอิทธิพลทำให้เปลี่ยนแปลงได้หมดไม่ว่าเรื่องอะไร 銭あれば木仏も面を和らぐ แปลตามตัวอักษรว่าถ้ามีเงินเสียอย่าง แม้แต่พระพุทธรูปไม้ก็ยังอ่อนลงได้ หมายความว่า ไม่ว่าใครก็อ่อนอ่อนต่ออำนาจเงิน สุภาษิต 銭ある時は鬼をも使う แปลตามตัวอักษรว่าตอนที่เงิน แม้แต่ยักษ์เราก็กู้ได้ หมายความว่าถ้ามีเงินเสียอย่าง ไม่ว่าคนแบบไหนเราก็กู้งานได้ตามใจปรารถนา และสุภาษิต 千金の子は市に死せず หมายความว่า ถ้าเป็นลูกเศรษฐีถึงแม้จะทำผิดก็รอดพ้นจากการถูกตัดลิ้นลงโทษได้ด้วยอำนาจเงิน

6.2 เงินทำให้เกิดปัญหาต่อความสัมพันธ์

ค่านิยมนี้ปรากฏให้เห็นในหัวข้อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเช่นกัน เป็นสุภาษิตที่สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องของทรัพย์สินเงินทองไม่เข้าใครออกใคร ไม่ว่าจะป็นญาติพี่น้องหรือคนในครอบครัวเดียวกันก็อาจแตกแยกกันได้ถ้าเป็นเรื่องของเงินหรือผลประโยชน์ สุภาษิตเหล่านี้ได้แก่ 金を貸せば友を失う หมายความว่าถ้าให้ยืมเงินก็เท่ากับเสียเพื่อน 貸し借りは他人 หมายความว่า การให้ยืมเงินทอง บางครั้งทำให้พ่อแม่ลูกหรือพี่น้องเอ็นชากันเหมือนเป็นคนอื่น 兄弟は他人の始まり หมายความว่าความสัมพันธ์ของพี่น้องอาจจืดจางกลายเป็นคนอื่นได้จากเรื่องผลประโยชน์หรือการแต่งงาน และสุภาษิต 金の切れ目が縁の切れ目 หมายความว่าความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานอยู่บนเรื่องเงินทองเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เงินหมดเมื่อใดความสัมพันธ์ก็สิ้นสุดเมื่อนั้น

6.3 ควรประหยัดอดออม

คนญี่ปุ่นมีสภาวะจิตสะท้อนค่านิยมให้คนประหยัดอดออม แม้แต่เศรษฐกิจยังไม่ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย สภาวะจิตดังกล่าวคือ 口と財布は締めろが得 แปลตามตัวอักษรว่าปากกับกระเป๋าตังค์นั้นมัดไว้จึงจะดี หมายความว่าให้ประหยัดทั้งเรื่องเงินทองและการพูดจาตนเอง สภาวะจิต いつまでもあると思ふな親と金 หมายความว่าพ่อแม่ไม่ได้อยู่ดูแลเราตลอดไป เงินก็เช่นกันวันหนึ่งก็ต้องหมด ควรจำใส่ใจเสมอว่าควรพึ่งตนเองและต้องประหยัด และสภาวะจิต 金持ち金を使わず หมายความว่าคนเป็นเศรษฐีจะไม่ใช้เงินโดยเปล่าประโยชน์ แม้ว่าจะมีเงินให้ได้เท่าไรก็ตาม

6.4 เงินมีผลต่อสภาพจิตใจ

สภาวะจิตญี่ปุ่นสะท้อนแนวคิดที่เงินมีผลต่อสภาพจิตใจ โดยเฉพาะในยามที่ไม่มีเงินเพราะจะทำให้จิตใจเราไม่สงบซึ่งจะส่งผลกระทบต่องานตามไปด้วย สภาวะจิตดังกล่าวคือ 窮すれば鈍する หมายความว่าพออยากจนลง การทำงานของจิตใจก็แย่ไปด้วย ไม่เฉียบคมเหมือนเดิม และ 恒産無き者は恒心無し หมายความว่าคนที่ไม่มีทรัพย์สินหรืออาชีพที่มั่นคงแน่นอน จิตใจจะไม่สงบ ถ้าการใช้ชีวิตไม่มั่นคง จิตใจก็จะไม่มั่นคงไปด้วย

6.5 เงินไม่อยู่คงทน

สภาวะจิตญี่ปุ่นสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับเงินว่าเป็นสิ่งที่ไม่อยู่คงทน เมื่อได้มากก็มีเสียไป และเมื่อเสียไปก็จะได้มาอีกสลับกันไป สภาวะจิตดังกล่าวคือ 金は天下の回り物 แปลตามตัวอักษรว่าเงินคือสิ่งที่หมุนเวียนไปในโลก หมายความว่าเงินไม่ใช่สิ่งที่จะหยุดนิ่งอยู่เพียงที่ใดที่หนึ่ง แต่เป็นของที่เดินทางไปทั่วตลอดเวลา ดังนั้น คนที่ไม่มีเงินตอนนี้ อีกหน่อยก็จะมี ส่วนคนที่มีเงินตอนนี้ สักวันก็จะสูญเสียนั่นไป อย่างไรก็ตาม สภาวะจิตญี่ปุ่นสะท้อนแนวคิดที่น่าสนใจประการหนึ่งเกี่ยวกับเงินที่ได้มาง่าย ไม่ว่าจะเงินจากการขโมยหรือเงินที่ได้จากการพนันว่าเป็นสิ่งที่ไม่ได้มาง่ายก็จะหมดไปโดยง่ายเช่นกัน สภาวะจิตที่สะท้อนค่านิยมนี้คือ 悪銭身に付かず หมายความว่าเงินที่ได้มาด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะลักขโมยหรือเล่นการพนัน ผู้ได้จะผลาญจนเงินนั้นหมดไปอย่างรวดเร็ว และ 宝は身の仇 หมายความว่า การมีทรัพย์สินแบบได้มาโดยบังเอิญ เช่นการถูกหวย อาจเป็นสาเหตุให้เราหมดเนื้อหมดตัว เราควรค่อยๆ สะสมทรัพย์สินดีกว่าจะได้ทรัพย์สินมาแบบบังเอิญ

6.6 ทรัพย์สินสำคัญกว่าเกียรติยศชื่อเสียง

ค่านิยมที่สะท้อนจากสภาวะจิตญี่ปุ่นและสอดคล้องกับค่านิยมเงินคืออำนาจ คือสภาวะจิตที่สะท้อนว่าทรัพย์สินสำคัญกว่าเกียรติยศชื่อเสียง สภาวะจิตดังกล่าวคือ 某より金貸し หมายความว่าต่อให้เป็นคนที่มีชาติตระกูลหรือตำแหน่งหน้าที่ดีก็อาจยากจนได้ เพราะฉะนั้นถึงจะถูกหาว่าเป็นเจ้าพ่อเงินกู้ก็ไม่เป็นไร ขอให้ร่ำรวยไว้ก่อน กล่าวคือผลประโยชน์ดีกว่าเกียรติยศชื่อเสียง และสภาวะจิต 名を棄てて実を取る หมายความว่า การคว่ำก่าไรที่จับต้องได้จริงฉลาดกว่าการได้ชื่อเสียงหรือเกียรติยศ

6.7 ทรัพย์สินสำคัญกว่าความเห็นใจ

อีกสุภาชิตหนึ่งที่สำคัญคือสิ่งที่สอดคล้องกับหัวข้อก่อนหน้านี้คือสุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมว่าทรัพย์สินสำคัญกว่าความเห็นใจ อาจเป็นเพราะความเห็นใจจับต้องไม่ได้ ทำให้ต้องอึดไม่ได้ แต่ทรัพย์สินทำได้ สุภาชิตดังกล่าวคือ 情けの酒より酒屋の酒 หมายความว่า จะรู้สึกขอบคุณมากกว่าถ้าได้รับเงิน สิ่งของ และการช่วยเหลืออื่นๆ ที่ใช้ได้จริง ไม่ใช่ได้รับความเห็นอกเห็นใจ

6.8 ความยากจนโหดร้ายกว่าโรคร้าย

สุภาชิตอีกสุภาชิตหนึ่งให้ความสำคัญกับทรัพย์สินโดยเปรียบว่าการอยู่อย่างไม่มีเงินหรือยากจนแย่กว่าการมีโรคร้ายไข้เจ็บคือสุภาชิต 四百四病より貧の苦しみ หมายความว่า คนเรานั้นการอยู่อย่างยากไร้โหดร้ายกว่าการเจ็บป่วยด้วยโรคใดๆ หรือเจ็บป่วยสารพัดโรค

6.9 มีทรัพย์สินเกินสถานะนำไปสู่หายนะ

ถึงแม้จะมีสุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดที่ว่าเงินคืออำนาจ ซึ่งน่าจะทำให้คนญี่ปุ่นแสวงหาทรัพย์สินเงินทอง แต่ก็มีสุภาชิตที่ชี้ว่าถ้ามีทรัพย์สินเกินสถานภาพก็อาจทำให้เกิดหายนะได้ นั่นคือ 匹夫罪なく壁を懐いて罪あり หมายความว่า ไม่ใช่เพราะเป็นคนธรรมดาจึงมีผิดหรือมีบาป แต่ถ้ามีทรัพย์สินที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพจะเป็นการกวักมือเรียกหายนะ

6.10 คนจนมีความสุขกว่าคนรวย

ญี่ปุ่นมีสุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดว่าการเป็นคนยากจนอาจใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขมากกว่าคนร่ำรวย นั่นคือ 楽は貧にあり หมายความว่า คนยากจนสามารถใช้ชีวิตอย่างอิสระสบายๆ ได้มากกว่า

7. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำธุรกิจ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีพื้นที่สำหรับทำการเกษตรน้อย แต่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในระดับสูงทัดเทียมประเทศที่พัฒนาแล้วของซีกโลกตะวันตก เศรษฐกิจญี่ปุ่นส่วนใหญ่จึงขึ้นอยู่กับ การส่งออกสินค้าเทคโนโลยี กล่าวได้ว่าเป็นผู้ทำธุรกิจรายใหญ่อันดับต้นๆ ของโลกนั่นเอง สุภาชิตของญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการทำธุรกิจหรือการค้าขายแบ่งได้เป็นหลายด้านด้วยกัน ดังนี้

7.1 คนทำธุรกิจต้องมีความอดทน

ญี่ปุ่นมีสุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมว่าผู้ที่ทำการค้าต้องมีความอดทน ใจเย็น เพราะการทำการค้าไม่ใช่จะได้กำไรตั้งแต่เริ่มต้น และสุภาชิตญี่ปุ่นยังกล่าวถึงตัวเลขด้วยว่ากว่าจะได้กำไรสัก ต้องรอนจนผ่านไปประมาณ 3 ปี สุภาชิตดังกล่าวคือ 商いは牛の涎 หมายความว่า การทำการค้านั้นสิ่งสำคัญคือการอดทนรออย่างใจเย็น 商いは三年 หมายความว่า การค้าขายนั้นกว่าจะได้กำไรต้องรอ 3 ปี และ 売り出し三年 หมายความว่า การค้าขายนั้น ตอนแรกจะลำบาก ต้องอดทน แต่ถ้าผ่านไป 3 ปีก็จะผลิตรายได้ออกผล

7.2 ขายได้กำไรน้อยไม่เป็นไรแต่ควรขายให้ได้ปริมาณมาก

สุภาชิตประเภทหนึ่งที่สะท้อนเคล็ดลับในการทำการค้าของญี่ปุ่นคือ อย่างมุ่งเอากำไรมหาศาลตั้งแต่แรก ขอให้ขายของได้ปริมาณมากก่อนเป็นอันดับแรกถึงแม้จะได้กำไรน้อยก็ไม่เป็นไร สุภาชิตดังกล่าวคือ 商いは数でこなせ หมายความว่า เคล็ดลับของการค้าขายคือเอากำไรน้อยแต่

ขายให้ได้ปริมาณมาก และสุขภาพดี 大取りより小取り หมายความว่า อย่าคิดเอากำไรมหาศาลที่เดียว วางแผนให้ได้กำไรเพิ่มขึ้นทีละน้อยดีกว่า และสุขภาพดี 日計足らずして歳計余り有り หมายความว่า ผลประโยชน์ระยะสั้นอาจจะน้อยแต่ถ้ามองระยะยาวจะมีผลกำไร

7.3 คนทำการค้าไว้ใจไม่ได้

ญี่ปุ่นมีสุขภาพดีกล่าวถึงคนที่ทำการค้าหรือพ่อค้าแม่ค้าว่าไว้ใจไม่ได้ ได้แก่สุขภาพดี 商人の空誓文 หมายความว่าคนทำการค้ามีกลยุทธ์และวิธีการต่างๆ มากมายจึงเชื่อถือไม่ได้ และ 商人の元値 หมายความว่า คนทำการค้าเวลาขายสินค้ามักบอกราคาเกินราคาทุน จึงเชื่อถือไม่ได้

7.4 ถึงจะล้มเหลวก็อย่ายอมแพ้

คนญี่ปุ่นเป็นคนที่มีความมานะพยายามสูงมาก ในเรื่องของการค้าขายก็เช่นกัน มีสุขภาพดี กล่าวถึงแม้จะล้มเหลวก็อย่ายอมแพ้ ให้พยายามต่อไป นั่นคือสุขภาพดี 損して得取れ หมายความว่า ถึงจะสูญเสีย ขาดทุนมาครั้งหนึ่ง ก็ขอให้พยายามทำให้ได้กำไรหรือผลประโยชน์ยิ่งใหญ่ในครั้งหน้า

7.5 ควรขายสินค้าให้เหมาะสมกับผู้ซื้อ

เคล็ดลับประการหนึ่งที่ปรากฏในสุขภาพดีญี่ปุ่นเกี่ยวกับการค้าขายคือต้องเลือกสินค้าที่เหมาะสมกับลูกค้า นั่นคือ 商い入門々 หมายความว่าเคล็ดลับในการค้าขายให้ประสบความสำเร็จคือขายสินค้าที่เหมาะสมกับลูกค้าแต่ละราย

7.6 คนทำการค้าต้องตามใจลูกค้า

นอกจากควรเลือกสินค้าที่เหมาะสมกับผู้ซื้อแล้ว สุขภาพดีญี่ปุ่นยังสะท้อนแนวคิดว่าคุณทำการค้าต้องตามใจลูกค้าถึงแม้สิ่งที่ลูกค้าต้องการจะขัดกับความตั้งใจของตน นั่นคือ 商人と屏風は曲がらぬ世に立たず หมายความว่าคนทำการค้าต้องยอมลดละความตั้งใจของตนบ้าง ถ้าไม่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าก็จะไม่รุ่งเรือง

7.7 คนทำการค้าต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี

สุขภาพดีญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมว่าคุณทำการค้าจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี นั่นคือ 商い吉相 หมายความว่าการทำงานค้าขาย สิ่งสำคัญคือการติดต่อกับลูกค้าด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดี นอกจากนี้ การค้ายังเป็นเรื่องของโชคเคราะห์ด้วย

7.8 จะทำการค้าให้ได้กำไรต้องเดินหน้าเต็มที

คนญี่ปุ่นเชื่อว่าการทำงานค้าขายให้ประสบความสำเร็จ ผู้ทำการค้าจะต้องมีความกล้าที่จะเสี่ยง ที่จะลงมือทำให้เต็มที่ สุขภาพดีดังกล่าวคือ 商人は矢の下<>丸 หมายความว่าการทำงานค้าขายให้ได้กำไรก้อนใหญ่ จำเป็นต้องค้าขายแบบเดินหน้าเต็มทีอย่างไม่มีลังเล

7.9 คนทำการค้าต้องคำนึงถึงความผิดพลาดด้วย

ด้วยความที่คนญี่ปุ่นเป็นคนที่รอบคอบในการทำการค้าจึงปรากฏสุภาษิตเตือนในเรื่องความรอบคอบด้วยเช่นกัน คือเตือนให้คำนึงถึงความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น นั่นคือสุภาษิต 損せぬ人に儲けなし หมายถึงความว่าถ้าไม่ตระหนักหรือเตรียมใจถึงความผิดพลาดหรือการขาดทุนก็ไม่อาจได้กำไรมหาศาล

7.10 เวลาขายสินค้าอย่าขมสินค้าอย่างเดียว

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตบทหนึ่งที่น่าสนใจเนื่องจากแตกต่างจากแนวคิดของคนทำการค้าทั่วไป กล่าวคือในการทำการค้าผู้ขายมักขมสินค้าที่ตนขายอย่างเดียว มักไม่บอกจุดบกพร่อง แต่ญี่ปุ่นมีสุภาษิตว่าไม่ควรขมสินค้าที่ตนขายอย่างเดียว ถ้าขมอย่างเดียวอาจขายไม่ค่อยดี นั่นคือสุภาษิต 誉めた道具買う例なし หมายถึงความว่าถ้าขมสินค้าที่จะขายเพียงอย่างเดียว ไม่มีดีบ้าง ลูกค้านักจะไม่อยากซื้อ

8. ค่านิยมเกี่ยวกับกลยุทธ์การต่อสู้

คำว่า “กลยุทธ์” และ “การต่อสู้” ในงานวิจัยนี้มีได้หมายถึงการต่อสู้ในศึกสงครามเพียงความหมายเดียว แต่หมายรวมถึงการหาวิธีให้ได้ชัยชนะหรือได้เปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจใช้ได้ในการทำงาน การทำการค้า การติดต่อปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในชีวิตประจำวันด้วย ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่กล่าวถึงกลยุทธ์หรือการต่อสู้หลายสุภาษิต แบ่งเป็นข้อย่อยได้ดังนี้

8.1 ใช้ความอ่อนสยบความแข็ง

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตกล่าวว่าสิ่งที่นิ่มนวลหรืออ่อนกว่าจะอยู่ได้ยาวนานกว่าและมีอำนาจเหนือสิ่งที่แข็งกระด้าง คนเราก็มเช่นกัน หากต่างฝ่ายต่างแข็งจะมีแต่เสียหาย ดังนั้นถ้าเราเห็นว่าอีกฝ่ายหนึ่งแข็ง เราก็ควรใช้ความนิ่มนวลรับมือกับอาการแข็งขึ้นหรือแข็งกร้าวของอีกฝ่ายจึงจะเกิดประโยชน์ สุภาษิตดังกล่าวได้แก่ 柔よく剛を制す หมายถึงความว่า สิ่งที่อ่อนและนิ่มนวลเป็นฝ่ายควบคุมสิ่งที่แข็งกระด้าง สุภาษิต 齒亡びて舌存す หมายถึงความว่า สิ่งที่แข็งแกร่งมักถูกทำลายได้ง่าย สิ่งที่อ่อนอ่อนจะคงอยู่ยาวนานกว่า สุภาษิต 怒れる拳笑顔に当たらず หมายถึงความว่า ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งโกรธ เราต้องอ่อน ต้องเย็น ควรรับมือกับความโกรธหรือทำให้รุนแรงของอีกฝ่ายด้วยความนุ่มนวล สุภาษิต 木強け丸を折れ易し แปลตามตัวอักษรว่าต้นไม้ที่แข็งแรงนั้นหักหรือโค่นล้มง่าย หมายถึงความว่า คนที่ยืนกราน ดึงดันอย่างมั่นใจว่าต้องชนะจะพ่ายแพ้ได้ง่าย และสุภาษิต 負けるが勝ち แปลตามตัวอักษรว่า แพ้แต่ชนะ หมายถึงความว่า ยอมประนีประนอมให้ฝ่ายตรงข้ามแต่สุดท้ายจะได้รับชัยชนะ

8.2 ต้องมีแผนการ

เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการบริหารจัดการดี การทำงานของบริษัทและองค์กรต่างๆ ดำเนินไปอย่างมีระบบและแบบแผน โดยมีการทำแผนการดำเนินการและเป้าหมายกำหนดไว้ก่อน ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในสุภาษิตของญี่ปุ่น ได้แก่ 手のなげ将棋は負け将棋 หมายถึงความว่า ไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตามหากไม่มีการกำหนดขั้นตอนหรือวิธีดำเนินงานก็ยากที่จะประสบความสำเร็จ สุภาษิต 下手の考え休むに似たり หมายถึงความว่า ถ้าไม่มีแผนการที่ดี ต่อให้ใช้เวลาเท่าใดก็สูญเปล่า ไร้ประโยชน์ และสุภาษิต 一年の計は元旦にあり หมายถึงความว่า

แผนการในหนึ่งปีนั้นควรมีไว้ตั้งแต่วันขึ้นปีใหม่   กล่าวคืออันดับแรกให้วางแผนไว้ก่อนแล้วค่อยๆ
ดำเนินการไปตามนั้น ทุกอย่างก็จะเป็นไปด้วยดี

8.3 อย่าพึ่งแผนการมากเกินไป

อย่างไรก็ดี ถึงแม้คนญี่ปุ่นมักจะวางแผนหรือขั้นตอนการทำสิ่งต่างๆ ไว้อย่างเป็นระบบ แต่ด้วยความที่คนญี่ปุ่นเป็นคนที่ปรับตัวเก่งโดยพิจารณาสภาพแวดล้อมประกอบ จึงมีสุขภาพจิตที่สะท้อนค่านิยมว่าถึงจะมีแผนการ แต่ก็ไม่ควรพึ่งพาแผนการนั้นมากเกินไป นั่นคือ 策士策に溺れる หมายความว่าคนที่เก่งเรื่องการวางแผน ถ้าพึ่งพาแผนการมากเกินไปและไม่ได้พิจารณาสถานการณ์ทั่วไปก็จะพลาด

8.4 รู้ตัวว่าเสียเปรียบต้องถอย

ไม่ว่าจะทำสิ่งใดก็ตาม ไม่จำเป็นที่เราจะต้องเดินไปข้างหน้าเพียงอย่างเดียว บางสถานการณ์เราก็จำเป็นต้องหยุดพิจารณาว่าควรก้าวต่อไปหรือจะถอยกลับมาโดยเฉพาะในเวลาที่เราเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ญี่ปุ่นมีสุขภาพจิตสองสุขภาพจิตที่สะท้อนแนวคิดที่ว่าบางครั้งเราก็จำเป็นต้องยอมถอยบ้าง นั่นคือ 三十六計逃げるに如かず หมายความว่า แผนการหรือแผนกลยุทธ์นั้นมีมากมาย แต่เวลาที่เสียเปรียบแผนการที่ดีที่สุดคือหนีเอาตัวรอดก่อน และสุขภาพจิต 進むを知りて退くを知らず หมายถึงการคิดถึงแต่การก้าวไปข้างหน้า โดยไม่รู้ว่าจะบางครั้งเราก็จำเป็นต้องถอยบ้าง

8.5 ควรเริ่มจากเรื่องใกล้ตัว

การเริ่มดำเนินการสิ่งใดก็ตาม ควรเริ่มจากสิ่งใกล้ตัวแล้วจึงขยายไปยังสิ่งที่อยู่ไกลออกไป นอกจากนั้นควรเริ่มจากสิ่งที่ย่ำและไม่ซับซ้อนก่อน เมื่อมีกำลังหรือความสามารถพอแล้วจึงไต่ระดับไปยังสิ่งที่ยากและซับซ้อนกว่า สุขภาพจิตของญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมลักษณะนี้คือ 高きに登るに低きよりす หมายความว่า ถ้าอยากให้เรื่องคืบหน้า ต้องเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ๆ ก่อน สุขภาพจิต 千里の道も一歩より แปลตามตัวอักษรว่าแม้แต่เส้นทางยาวนานนับพันลี้ก็เริ่มจากหนึ่งก้าว หมายความว่า แม้แต่กิจการที่ใหญ่โตมโหฬารก็เริ่มจากสิ่งเล็กๆ ที่เราทำได้ก่อน และสุขภาพจิต 隋より始めよ หมายความว่า ไม่ว่าจะทำอะไร ควรเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ก่อน

8.6 เมื่อผิดพลาดต้องหาสาเหตุและแก้ไข

ญี่ปุ่นมีสุขภาพจิตที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความผิดพลาดในการดำเนินการสิ่งต่างๆ ว่าถ้ามีข้อผิดพลาดจะต้องหาสาเหตุให้พบและแก้ไขเสียให้เรียบร้อย อย่าแก้ปัญหาให้พ้นไปเฉพาะหน้า สุขภาพจิตดังกล่าวคือ 失敗は成功の基 แปลตามตัวอักษรว่าความล้มเหลวหรือความผิดพลาดเป็นที่มาของความสำเร็จ หมายความว่า ถ้าผิดพลาดก็ให้หาสาเหตุให้ได้ แล้วปรับแก้จุดอ่อนหรือวิธีการเสียใหม่ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จหลังจากนั้น และสุขภาพจิต 猫を追うより皿を引け หมายความว่า การแก้ไขสาเหตุของปัญหาสำคัญกว่าการแก้ปัญหาให้รอดพ้นไปชั่วคราว

8.7 อย่าใส่ใจกับเรื่องเล็กน้อย

สำหรับผู้บริหารหรือผู้นำ นอกจากมีเป้าหมายใหญ่เป็นจุดหมายปลายทาง ระหว่างทางยังอาจมีเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ผ่านเข้ามาเป็นปัญหาหรือเป็นสิ่งยั่ววนใจบ้าง สำหรับคนญี่ปุ่น มีสุภาษิตกล่าวถึงเรื่องนี้ว่าผู้บริหารหรือผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะไม่ใส่ใจกับเรื่องเล็กๆ น้อยๆ สุภาษิตดังกล่าวคือ 鹿をおう者は兎を顧みず แปลตามตัวอักษรว่าคนที่ไล่ตามกวางจะไม่หันกลับมาสนใจกระต่าย หมายความว่า คนที่พุ่งเป้าไปที่ผลประโยชน์มหาศาลจะไม่ชวยตามองผลประโยชน์เล็กน้อย และสุภาษิต 大行は細謹を顧みず หมายความว่า คนที่ประสบความสำเร็จในกิจการใหญ่ จะไม่ใส่ใจกับเรื่องเล็กๆ น้อยๆ

8.8 ยอมสละสิ่งเล็กเพื่อสิ่งที่ใหญ่กว่า

ค่านิยมที่ใกล้เคียงกับค่านิยม “อย่าใส่ใจกับเรื่องเล็กน้อย” ก่อนหน้านี้คือค่านิยมยอมสละสิ่งเล็กๆ หรือสิ่งที่มีความสำคัญน้อยกว่าเพื่อรักษาสิ่งที่สำคัญกว่าเอาไว้ ในสุภาษิตญี่ปุ่นปรากฏสุภาษิตลักษณะนี้อยู่สองสุภาษิตคือ 小の虫を殺して大の虫を助ける หมายความว่า ยอมเสียสละเรื่องเล็กๆ เพื่อรักษาสิ่งสำคัญเอาไว้ และสุภาษิต 背に腹はかえらぬ หมายความว่า เราไม่อาจหลีกเลี่ยงการสละบางสิ่งเพื่อสิ่งสำคัญได้

8.9 น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เชื่อว่าเงินมีอำนาจ มีพลัง และยอมรับว่าการต่อต้านคนที่มีอำนาจไม่ว่าจะอำนาจการเงินหรืออำนาจการปกครองเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์เพราะอย่างไรก็ไม่อาจสู้ได้ สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวคือ 長い物には巻かれる หมายความว่านโยบายที่ดีที่สุดคืออย่าไปขัดขวางหรือต่อต้านคนที่เหนือกว่าหรือคนที่มีสิทธิ์มีอำนาจมาก ให้ทำตามเขาไป และสุภาษิต 泣く子と地頭には勝たれぬ แปลตามตัวอักษรว่าเราไม่มีทางชนะผู้ปกครองท้องถิ่นและเด็กที่ร้องไห้โยเย หมายความว่า การสู้กับคนไม่รู้จักเหตุผลหรือคนที่มีอำนาจนั้นเป็นการสู้ที่เราไม่มีทางชนะ

8.10 อย่ากลัวอันตรายแต่ต้องไม่ประมาท

สำหรับคนญี่ปุ่น การจะประสบความสำเร็จได้บางครั้งก็ต้องยอมเสี่ยง แต่การจะต่อสู้กับใครเราจะต้องมีความระมัดระวัง ไม่ประมาทคู่ต่อสู้ไม่ว่าจะเป็นคู่ต่อสู้ที่ดูแข็งแกร่งกว่าเราหรือดูอ่อนแอกว่าเรา สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าวคือ 虎穴に入らずんば虎子を得ず ตรงกับสุภาษิตไทยว่า ไม่เข้าถ้ำเสือก็ไม่ได้ลูกเสือ และสุภาษิต 大敵と見て恐れず小敵と見て侮らず หมายความว่า เมื่อเห็นศัตรูที่แข็งแกร่งจงอย่ากลัว เมื่อเห็นศัตรูที่อ่อนแองอย่าดูถูกหรือประมาท

8.11 ศึกษาคู่ต่อสู้ให้รอบคอบ

วิธีหนึ่งในการจะเอาชนะผู้อื่นได้หรืออย่างน้อยก็ไม่เสียเปรียบคือการศึกษารายละเอียด จุดอ่อนจุดแข็งของผู้อื่นให้รอบคอบและรอบด้าน ซึ่งจะทำให้เรารับมือกับคนเหล่านั้นได้ในทุกสถานการณ์ สุภาษิตญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมลักษณะนี้คือ 彼を知り己を知れば百戦してあやうからず หมายความว่า ถ้ารู้ความสามารถและสภาพการณ์ของศัตรูและมิตรเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะสู้กันกี่ครั้งก็ไม่มีความแพ้ หรือรบร้อยครั้งชนะร้อยครั้งนั่นเอง

8.12 ทีสนิทกับประเทศที่อยู่ไกล โจมตีประเทศที่อยู่ใกล้

มีสุภาษิตหนึ่งของญี่ปุ่นกล่าวถึงการคบหาและการเป็นศัตรูกับประเทศอื่นซึ่งสะท้อนแนวคิดที่ว่าควรเป็นมิตรกับประเทศที่อยู่ห่างไกลกัน แต่ควรโจมตีประเทศที่อยู่ใกล้ นั่นคือสุภาษิต 遠交近攻 แปลตามตัวอักษรได้ว่าไกลให้สัมพันธ์ ใกล้ให้บุกรุกหรือโจมตี

9. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำดี

9.1 จงทำดีกับคนอื่น

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมให้คนทำดีต่อกัน โดยแบ่งเป็นสองลักษณะคือ ถ้าใครดีกับเรา เราก็ดีตอบ และอีกลักษณะคือถึงแม้อีกฝ่ายจะทำไม่ดีกับเราแต่เราก็ควรทำดีตอบกลับไปด้วย ตัวอย่างของสุภาษิตลักษณะแรกคือ 魚心あわれみ水心 หมายความว่าถ้าอีกฝ่ายแสดงความปรารถนาดี เราก็มีความปรารถนาดีให้ตอบ สุภาษิต 世は相持ち หมายความว่า โลกนี้ก่อเกิดขึ้นมาจากการที่คนเราช่วยเหลือกันและกัน และสุภาษิต 世は情け หมายความว่า การใช้ชีวิตในโลกนี้นั้น สิ่งสำคัญคือต้องมีความเห็นอกเห็นใจกัน เข้าใจกัน ช่วยเหลือกัน ส่วนสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมของการให้ทำความดี และช่วยเหลือผู้อื่น แม้ว่าคนๆ นั้นจะทำไม่ดีกับเราหรือเป็นศัตรูของเรา คือสุภาษิต 仇を恩で報ずる หมายความว่า จงทำดี/สร้างบุญคุณแก่ศัตรู สุภาษิต 汝の敵を愛せよ หมายความว่า เราต้องมีจิตเมตตารักใคร่แม้แต่กับคนที่มีจิตคิดร้าย สุภาษิต 敵に塩を送る แปลตามตัวอักษรว่า ส่งเกลือให้ศัตรู หมายความว่า เวลาที่ศัตรูกำลังลำบาก เราไม่ฉวยโอกาสจากความอ่อนแอของเขาแต่กลับช่วยให้เขาพ้นจากสภาพอัปจน และสุภาษิต 同舟相救う หมายความว่า แม้แต่คนที่ปกติเป็นศัตรูกัน พอถึงยามวิกฤตก็ยิ่งช่วยเหลือกัน

9.2 คนที่ทำดีจะได้สิ่งดีๆ ตอบแทน

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนแนวคิดที่คนที่ดี มีความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นย่อมได้รับสิ่งดีๆ หรือความรู้สึกดีๆ ตอบแทนกลับมา คล้ายคลึงกับความเชื่อของคนไทยที่ว่าทำดีย่อมได้ดีและมีตรจิตมิตรใจ สุภาษิตดังกล่าวคือ 愛出ずる者は愛返り 福往く者は福来たる หมายความว่า คนที่รักคนอื่นก็จะเป็นที่รักของคนอื่นเช่นกัน คนที่ทำความดีต่อคนอื่น ก็จะได้รับความสุขจากคนอื่นกลับคืนมา สุภาษิต 思えは思わゆる หมายความว่าถ้าเรามีมิตรจิตกับคนอื่น ก็เป็นธรรมดาที่เขาจะมีมิตรจิตตอบเรา และสุภาษิต 情けは人の為ならず หมายความว่าถ้าเราให้ความเมตตาคนอื่น ไม่ใช่จะมีผลแค่กับคนๆ นั้นเท่านั้น แต่จะมีผลดีตอบแทนกลับมาที่ตัวเราด้วย

9.3 เมตตา/ช่วยเหลือคนอื่นมากเกินไปไม่ดี

คนส่วนใหญ่คงคิดว่าการเมตตาหรือให้ความช่วยเหลือคนอื่นเป็นสิ่งที่ดี ไม่น่าจะมีโทษแต่อย่างใด แต่คนญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดที่ว่าแม้จะเป็นสิ่งที่ดีเช่นความเมตตาหรือการให้ความช่วยเหลือนี้ ถ้ามากเกินไปก็ไม่ดี สุภาษิตดังกล่าวคือ 情けも過ぐれば仇となる หมายความว่าถึงจะเป็นการให้ความเมตตา แต่ถ้ามากเกินไปพอดีก็จะเป็นการรบกวน ทำให้เขายุ่งยาก และสุภาษิต 最辰の引き倒し หมายความว่าถ้าช่วยเหลือหรือสนับสนุนใครมากเกินไป จะกลายเป็นโทษต่อคนๆ นั้น แทนที่จะเป็นสิ่งดี

9.4 เราลำบากดีกว่าให้คนอื่นเดือดร้อน

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตๆ หนึ่งที่สะท้อนแนวคิดของการเสียสละอย่างสูง นั่นคือเราลำบากหรือเดือดร้อนเสียเองดีกว่าให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อน สุภาษิตดังกล่าวคือ 叩かた夜は寝やす หมายความว่าตนเองเป็นฝ่ายได้รับอันตรายยังอยู่ได้ด้วยใจที่สงบสุข นอนหลับสบายกว่าทำให้คนอื่นได้รับอันตราย

10. ค่านิยมเกี่ยวกับโชคชะตาพรหมลิขิต

ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “โชคชะตา” กับ “พรหมลิขิต” ในความหมายเดียวกัน กล่าวคือเป็นสิ่งที่มีการกำหนดไว้ก่อนแล้วโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเบื้องบน สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนแนวคิดเรื่องโชคชะตาหรือพรหมลิขิตมากพอสมควร ค่านิยมที่พบมากที่สุดคือเรื่องเกี่ยวกับการแพ้หรือชนะว่าขึ้นอยู่กับโชคชะตาเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือความเชื่อว่าอย่าฝืนโชคชะตาเพราะทุกอย่างถูกกำหนดไว้แล้ว รายละเอียดดังนี้

10.1 แพ้หรือชนะขึ้นอยู่กับโชคชะตา

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าการจะประสบความสำเร็จ จะชนะหรือพ่ายแพ้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถเพียงอย่างเดียวหรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถเป็นสำคัญ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือโชคชะตาในขณะนั้น สุภาษิตดังกล่าวคือ 負けるも勝つも運次第 หมายความว่าแพ้หรือชนะขึ้นอยู่กับโชคชะตา 勝つも負けるも時の運 หมายความว่าชนะหรือแพ้ขึ้นอยู่กับโชคชะตาในขณะนั้น 勝負は時の運 มีความหมายเหมือนกับสุภาษิตก่อนหน้านี้คือการจะแพ้หรือชนะขึ้นอยู่กับโชคชะตาในขณะนั้น ผู้ที่มีอำนาจอาจไม่ใช่ผู้ชนะเสมอไป และ 運根鈍 เป็นสุภาษิตสั้นๆ กล่าวถึงโชค ความอดทน ความมุ่งมั่น หมายความว่าคนเราจะประสบความสำเร็จได้ต้องมี 3 อย่างคือ โชค ความอดทน และความมุ่งมั่น อย่างไรก็ตามสุภาษิตๆ หนึ่งที่สะท้อนแนวคิดตรงกันข้ามกับสุภาษิตที่กล่าวมาข้างต้นคือกล่าวว่าโชคชะตาไม่ได้ขึ้นอยู่กับวันเวลาแต่ขึ้นอยู่กับการกระทำของคนเรา นั่นคือ 吉凶は人によりて日によらず หมายความว่าชนะหรือแพ้ขึ้นกับคน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าวันนั้นเป็นวันดีหรือไม่ดี แต่ขึ้นอยู่กับการกระทำของคน

10.2 ทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะโชคชะตา

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาและลัทธิชินโต จึงได้รับอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับกรรมและโชคชะตามาช้านาน ญี่ปุ่นมีสุภาษิตที่สะท้อนแนวคิดที่ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกนี้ถูกกำหนดมาด้วยโชคชะตา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งใหญ่หรือสิ่งเล็กน้อยเพียงใด สุภาษิตดังกล่าวคือ 一樹の陰一河の流れも他生の縁 หมายความว่าแม้แต่เรื่องเล็กๆ เช่นการหลบฝนในร่มไม้เดียวกัน ดินน้ำที่ตกจากสายน้ำเดียวกันก็เป็นพรหมลิขิตหรือชะตาลิขิตจากชาติก่อน และ 袖振り合うも他生の縁 หมายความว่าแม้แต่การที่แขนเสื้อของเราไปสัมผัสกับคนอื่นก็เกิดขึ้นเพราะพรหมลิขิตหรือชะตาลิขิตจากชาติก่อน

10.3 อย่าฝืนโชคชะตา

ในเมื่อมีความเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะโชคชะตาฟ้าลิขิต จึงมีสุภาษิตสะท้อนค่านิยมว่าจงอย่าฝืนชะตา เพราะเราไม่มีทางเอาชนะโชคชะตาได้ ได้แก่สุภาษิต 俎上の魚 หมายความว่าไม่มีใครต่อสู้กับโชคชะตาหรือรอดพ้นจากโชคชะตาได้ 運は天にあり หมายความว่า

โชคชะตาของมนุษย์เป็นไปตามบัญชาของเบื้องบน ลำพังกำลังของมนุษย์นั้นทำอะไรไม่ได้ แต่สุภาชิตญี่ปุ่นก็สะท้อนค่านิยมว่าถึงอย่างนั้นก็ตาม เราก็ควรพยายามอย่างเต็มที่ ดังสุภาชิต 一か八か หมายความว่าลองทำให้เต็มที่เต็มที่เต็มที่ ส่วนผลลัพธ์จะเป็นอย่างไรปล่อยให้เบื้องบนเป็นผู้กำหนด

10.4 ไม่มีใครรู้ชะตาของตนเอง

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีหมอดูทำนายทายทักดวงชะตาของผู้คน แต่ก็มีสุภาชิตสะท้อนค่านิยมว่าไม่มีใครล่วงรู้อนาคตหรือโชคชะตาของตนเองได้แม้แต่หมอดูที่ทำนายดวงชะตาของผู้อื่น สุภาชิตดังกล่าวคือ 鬼が出るか 虫が出るか หมายความว่ายากที่จะคาดเดาว่าอนาคตหรือหนทางข้างหน้าโชคชะตาแบบใดกำลังรอเราอยู่ 易者身の上知らず หมายความว่า คนที่เป็นหมอดูทำนายดวงชะตาให้คนอื่นได้แต่กลับไม่รู้เรื่องของตัวเอง และ 我が上の星は見えず หมายความว่าไม่มีใครล่วงรู้ชะตาของตนเอง

10.5 จงรอคอยโชคด้วยความอดทน

จากค่านิยมที่สะท้อนในสุภาชิตก่อนหน้านี้ว่าเราไม่อาจฝันโชคชะตาได้ แต่ขอให้พยายามทำอย่างเต็มที่ที่มีสุภาชิตที่ดูจะมีความต่อเนื่องจากค่านิยมดังกล่าวคือ ขอให้รอคอยโชคด้วยความอดทนแล้วเมื่อถึงเวลาโชคก็จะมาหาเราเอง สุภาชิตดังกล่าวคือ 果報は寝て待て หมายความว่าถ้ารอคอยอย่างใจเย็น โชคก็จะมาหาเอง และ 水至りて渠成る หมายความว่า เมื่อถึงเวลา สิ่งต่างๆ ก็สำเร็จเองตามธรรมชาติ

10.6 โชคดีกับโชคร้ายมักมาคู่กัน

โชคชะตามีทั้งด้านดีด้านร้าย คนญี่ปุ่นมีสุภาชิตกล่าวว่าโชคชะตาทั้งสองด้านนี้มักจะมาด้วยกัน นั่นคือสุภาชิต 禍福は糾える糸の如し หมายความว่าโชคดีกับโชคร้ายเปรียบเหมือนด้ายหรือเชือกที่ควั่นไว้ด้วยกันเพราะจะมาด้วยกัน

ค่านิยมอื่นๆ ที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน

เมื่อศึกษาค่านิยมที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์จำนวน 624 ข่าวในช่วงที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าข่าวในปัจจุบันสะท้อนค่านิยม 9 หัวข้อใหญ่ที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ไม่พบข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับโชคชะตาพรหมลิขิต อย่างไรก็ตาม ข่าวที่สะท้อนค่านิยม 9 หัวข้อใหญ่ที่ผู้วิจัยพบก็สะท้อนค่านิยมย่อยในค่านิยมใหญ่เพียงบางข้อเท่านั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

1.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูก

1.1.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมพ่อแม่รักและเข้าใจลูก

ข่าวที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมนี้คือข่าวยูริโกะ ฟุคุชิมะ หญิงวัย 63 ปีเลี้ยงดูลูกสาวที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและขาขวาทำงานไม่ได้ตามปกติมาตั้งแต่ลูกสาวของเธออายุ 3 ขวบ จนปัจจุบันลูกของเธออายุ 34 ปี ฟุคุชิมะเคยเป็นครูของโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่ง แต่ต่อมาเธอลาออกมาเปิดร้านขายอาหารเพราะหวังว่าจะมีโอกาสได้ทำงานร่วมกับลูกสาว แต่เปิดร้านขายอาหารได้ไม่นานก็ปิดกิจการ เธอเล่าว่าช่วงหนึ่งปีหลังจากนั้นเธอรู้สึกเครียดมากจนต้องระบายออกด้วยการถ่ายทอดเป็นตัวหนังสือบอกเล่าเรื่องราวในช่วง 15 ปีที่เธอเลี้ยงดูลูกสาวมา ต่อมาเรื่องราวของเธอได้

รวมเป็นเล่มตีพิมพ์จำหน่ายเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของพ่อแม่ที่พยายามเลี้ยงดูลูกที่มีความผิดปกติ
อย่างไรก็ดี ในวันที่ฟูคุชิมะให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าว เธอกล่าวถึงลูกสาวของเธอว่า “ชอบใจที่มากเกิด
เป็นลูกของแม่” (The Daily Yomiuri, 2010) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักลึกซึ้งของผู้เป็นแม่ ไม่ว่า
ลูกจะผิดปกติหรือทำให้เธอประสบความเครียดหรือลำบากอย่างไร เธอก็รักและให้การสนับสนุนลูก
ของเธอเสมอ

อย่างไรก็ดี ในช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ที่สะท้อนแง่มุมตรงกันข้ามกับค่านิยมนี้
ปรากฏอยู่ไม่น้อย นั่นคือข่าวพ่อ/แม่ทำร้ายลูก ไม่ว่าจะในลักษณะของการไม่ให้รับประทานอาหาร
หรือทำร้ายร่างกาย เด็กบางคนบาดเจ็บในขณะที่บางคนเสียชีวิต ตัวอย่างข่าวดังกล่าวได้แก่ตำรวจที่
จังหวัดนาราจับกุมสามีภรรยาคนหนึ่งเนื่องจากต้องสงสัยว่าไม่ให้ลูกชายรับประทานอาหารจนเกือบ
เสียชีวิต ลูกชายของสามีภรรยานี้มีอายุห้าขวบ แต่มีน้ำหนักตัวน้อยกว่าเด็กอายุหนึ่งขวบ มีความสูง
เท่ากับเด็กอายุสองขวบเนื่องจากพ่อแม่ให้รับประทานอาหารและน้ำเพียงเล็กน้อยวันละหนึ่งครั้งและ
กักตัวลูกชายไว้ในบ้านเป็นเวลาเกือบปี ตำรวจรายงานว่าสามีภรรยาผู้นี้กล่าวว่าพวกเขาไม่รู้สึกละ
กับลูกชายของตนเลย ภรรยาบอกว่าเธอทำร้ายร่างกายลูกชายเพราะหน้าตาเหมือนสามีซึ่งเธอไม่ชอบ
ส่วนสามีก็กล่าวว่าเขาทราบภรรยาทำร้ายลูกชายแต่ก็ไม่ได้ทำอะไร (The Daily Yomiuri, 2010)

อีกตัวอย่างหนึ่งได้แก่ข่าวผู้หญิงคนหนึ่งสารภาพกับตำรวจจังหวัดไซตามะว่าเธอฆ่า
ลูกชายอายุ 11 ขวบ เมื่อตำรวจไปถึงสถานที่เกิดเหตุก็พบเด็กชายคนหนึ่งนอนอยู่บนฟูกในห้องนั่งเล่น
โดยมีผ้าห่มคลุมร่าง สาเหตุการเสียชีวิตคือลูกบิบบอค แต่ในข่าวไม่ได้ระบุว่าเหตุใดหญิงคนนี้จะฆ่าลูก
ชายของตนเอง (The Mainichi Daily News, 2010) นอกจากนั้นยังมีรายงานข่าวว่าในช่วงหกเดือน
แรกของ พ.ศ. 2553 สำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่นทำการสอบสวนคดีทารุณเด็กไปแล้ว 181 คดี
มีเด็กถูกทารุณทั้งสิ้น 187 รายซึ่งเป็นสถิติสูงสุดนับตั้งแต่เริ่มมีการเก็บข้อมูลเมื่อ พ.ศ. 2543 ใน
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถูกกล่าวหาว่าทำทารุณและผู้ถูกกระทำทารุณพบว่าร้อยละ 60 ของผู้ถูก
กล่าวหาคือพ่อแท้ๆ ร้อยละ 52 คือแม่แท้ๆ (The Daily Yomiuri, 2010) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าใน
ปัจจุบันคนญี่ปุ่นส่วนหนึ่งไม่มีค่านิยมว่าพ่อแม่ย่อมรักและเข้าใจลูก

1.1.2 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมลูกต้องมีความกตัญญูต่อพ่อแม่

ผู้วิจัยพบข่าวที่สะท้อนแง่มุมที่ตรงกันข้ามกับค่านิยมนี้คือข่าวตำรวจจังหวัด
เฮียวโกะจับกุมเด็กหญิงอายุ 14 ปีและ 15 ปีในข้อหาเจตนาฆ่าพ่อแม่ด้วยการวางเพลิง ตำรวจกล่าว
ว่าเด็กหญิงทั้งสองตกลงกันว่าจะช่วยกันวางเพลิงบ้านของกันและกันเพื่อฆ่าพ่อแม่ของทั้งคู่ ทั้งสอง
วางเพลิงบ้านของเด็กหญิงอายุ 15 ปีสำเร็จแล้ว และกำลังจะวางเพลิงบ้านของเด็กหญิงอายุ 14 ปี
แต่ถูกพบเสียก่อน อย่างไรก็ตามการวางเพลิงบ้านหลังแรกทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บสาหัสสามราย คือผู้
เป็นพ่อ แม่ และน้องสาว (The Mainichi Daily News, 2010) อีกข่าวหนึ่งคือตำรวจจังหวัดโอซาก้า
จับกุมชายวัย 50 ปีคนหนึ่งเนื่องจากต้องสงสัยว่าทำร้ายร่างกายผู้เป็นมารดาจนถึงแก่ชีวิต ตำรวจ
กล่าวว่าชายคนดังกล่าวยอมรับว่าเขาตบหน้ามารดาทุกวันตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2553 โดยอ้าง
เหตุผลว่าเพื่อไม่ให้อาการเลอะเลือนของเธอแย่ง และยังคงกล่าวว่าเขาโกรธและตบตีมารดาหลังจาก
เขาบอกให้เธออ่านหนังสือพิมพ์แต่เธอกลับไป (The Daily Yomiuri, 2010)

1.1.3 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมพ่อคือบุคคลที่ควรยำเกรง

ในความเป็นจริง ผู้วิจัยคาดว่าคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ยังคงเคารพยำเกรงบิดาหรือพ่ออยู่
แต่ในช่วงที่เก็บรวบรวมข้อมูลปรากฏข่าวที่สะท้อนแง่มุมตรงกันข้ามหนึ่งข่าวคือตำรวจจังหวัดไอจิ
จับกุมชายวัย 30 ปีในข้อหาแทงบิดาวัย 58 ปีพร้อมทั้งหลานสาวเสียชีวิต ชายคนนี้กล่าวถึงสาเหตุที่

เขาทำร้ายผู้เป็นพ่อว่า “ผมทำร้ายสมาชิกในครอบครัวและจุดไฟเผาบ้านเพราะพ่อผมยกเลิกสัญญาให้บริการอินเทอร์เน็ตโดยไม่บอกผม ผมตั้งใจจะฆ่าพวกเขา” (The Daily Yomiuri, 2010) การกล่าวเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าชายคนนี้ไม่มีความยำเกรงผู้เป็นพ่อ จึงจงใจทำร้ายร่างกายเพียงเพราะเรื่องอินเทอร์เน็ต อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้ว่าชายคนดังกล่าวมีความผิดปกติด้านความคิดเนื่องจากเพื่อนบ้านกล่าวว่าเขาไม่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับคนนอกครอบครัวมาประมาณ 15 ปีแล้ว

1.2 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

1.2.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมสามีที่ดีคือสามีที่หาเลี้ยงครอบครัวได้

ปัจจุบันญี่ปุ่นมีกฎหมายให้พนักงานชายสามารถลาเพื่อดูแลบุตรได้ (child care leave) แต่จากการสำรวจของ Benesse Institute เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 พบว่าในบรรดาชายที่มีทารกวัยแบเบาะถึงบุตรวัยหกขวบ 5,100 คน มีเพียงร้อยละ 4 เท่านั้นที่ใช้สิทธิลาดูแลบุตรสาเหตุหลักก็คือบริษัทบางแห่งจะไม่จ่ายเงินเดือนให้พนักงานชายที่ลาดูแลทารกภรรยาของเขาเป็นแม่บ้านเต็มตัวไม่ได้ทำงานอื่น ดังนั้นพนักงานชายที่ต้องการลาดูแลบุตรจึงเสี่ยงไปลาหยุดพักผ่อนตามปกติมากกว่าเพราะการลาหยุดพักผ่อนเป็นสิทธิที่ทำได้โดยยังได้รับเงินเดือนตามปกติ พนักงานชายวัย 29 ปีคนหนึ่งกล่าวว่า “ผมขอใช้สิทธิวันหยุดที่ได้รับเงินดีกว่า ผมจะได้รับเงินเดือนเต็มถึงแม้ว่าการเกิดของลูกจะเป็นโอกาสพิเศษก็ตาม มันยากสำหรับผมที่จะลาหยุดโดยไม่ได้รับเงินเดือน” (The Daily Yomiuri, 2010) ชาวนี้แสดงให้เห็นว่าเงินเดือนยังคงเป็นสิ่งสำคัญในความคิดของผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว เขาจะรู้สึกไม่สบายใจถ้าเขาไม่สามารถหาเงินมาดูแลครอบครัวได้

1.2.2 ชาวที่สะท้อนค่านิยมสามีภรรยาที่รักกันจริงยอมอยู่ด้วยกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์

ชาวที่ผู้วิจัยพบในช่วงของการเก็บข้อมูลที่สะท้อนแนวคิดว่ามีภรรยาที่รักกันจริงยอมอยู่ด้วยกันทั้งในยามทุกข์ยามสุขนั้น อันที่จริงแล้วเลยพ้นจากยามทุกข์ยามสุขในโลกนี้ด้วยซ้ำ เพราะจากการสำรวจความคิดเห็นของโยมิอูริ ซิมบุนพบว่าร้อยละ 67 ของคนญี่ปุ่นที่ตอบแบบสอบถามกล่าวว่าเมื่อเสียชีวิต พวกเขาต้องการให้ฝังศพเขาที่เดียวกับคู่สมรส ซึ่งเปลี่ยนไปจากความเชื่อเดิมของคนญี่ปุ่นที่ว่าเมื่อเสียชีวิตจะต้องนำศพไปฝังในสุสานของตระกูล (The Daily Yomiuri, 2010)

อย่างไรก็ดี คู่สมรสชาวญี่ปุ่นในปัจจุบันก็มีการหย่าร้างกันมากขึ้น เช่น ใน พ.ศ. 2551 มีคู่สมรสหย่าร้างกัน 251,136 คู่ และปัจจุบันยังมีบริษัทรับประกันภัยชีวิตด้วย โดยในพิธีนี้ชายหญิงที่จะหย่าร้างกันจะใช้ก้อนหุบแหวนแต่งงานของพวกเขา อิโรกิ เทราอิ เจ้าของบริษัทรับประกันภัยชีวิตหย่ากล่าวว่าเขาจัดพิธีหย่าครั้งแรกในเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 เพราะเพื่อนร่วมงานคนหนึ่งกำลังจะหย่าและสงสัยว่าในเมื่อมีพิธีแต่งงาน ทำไมจึงไม่มีพิธีหย่า (The Mainichi Daily News, 2010) อัตราการหย่าร้างที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งการที่อดีตสามีภรรยาอินดีที่ได้ประกอบพิธีหย่าแสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันคนญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งไม่ได้มองว่าสามีภรรยาต้องอยู่ด้วยกันทั้งในยามทุกข์และยามสุขดังที่สะท้อนให้เห็นในสุภาษิต

1.3 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง

1.3.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมผู้ชายเป็นที่พึ่ง ผู้หญิงเป็นผู้พึ่ง

ค่านิยมนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน จากค่านิยมดั้งเดิมในสุภาคิตที่ว่าผู้หญิงเปรียบเหมือนเถาพุ่มที่เลื้อยพันต้นสน หรือผู้หญิงต้องพึ่งพิงพ่อ สามี และลูกตามลำดับนั้น ปัจจุบันพบว่าผู้หญิงญี่ปุ่นมากมายที่ทำงานประจำ หารายได้เลี้ยงตนเอง และบางคนก็ได้รับตำแหน่งระดับสูงหรือมีฝีมือเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ชาวที่สะท้อนค่านิยมการทำงานของผู้หญิงญี่ปุ่นในปัจจุบันได้แก่ ชาวอาริ พุจิ วัย 42 ปีได้เป็นกัปตันหญิงคนแรกของ JAL Express สายการบินในเครื่องบินแอร์ไลน์ ก่อนหน้านั้นสายการบินเจแปน แอร์ไลน์มีแต่กัปตันที่เป็นผู้ชาย พุจิเป็นคนแรกที่สอบผ่าน เธอยอมรับว่ามีหลายครั้งที่เธออยากล้มเลิกความตั้งใจนี้ แต่ตอนนี้เมื่อเธอทำสำเร็จ เธอก็อยากให้อาชีพของเธอเป็นอาชีพที่ผู้หญิงสามารถทำงานได้อย่างรู้สึกสบายใจ (The Mainichi Daily News, 2010) นอกจากนี้ยังมีชาวชาวเมืองอามาซากิ จังหวัดเฮียวโกะลงคะแนนเสียงเลือกคาสึมิ อินามุระ วัย 38 ปีเป็นนายกเทศมนตรีของเมือง อินามุระเรียกตัวเองว่า “นายกเทศมนตรีคุณแม่” และกล่าวว่าเธอต้องการใช้ประสบการณ์การเป็นแม่บ้านมาพัฒนามาตรการให้ความช่วยเหลือประชาชนในเมืองเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรและการดูแลผู้สูงอายุ ก่อนหน้าอินามุระชาวเมืองอามาซากิก็เคยเลือกนายกเทศมนตรีหญิงมาก่อนแล้วหนึ่งคน (The Daily Yomiuri, 2010)

ในระดับต่างประเทศ ผู้หญิงญี่ปุ่นก็สร้างชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก เช่น คาสึโยะ เซจิมาะ วัย 53 ปี เธอเป็นสถาปนิกที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของโลก เธอเป็นผู้หญิงคนแรกที่ได้รับเกียรติให้เป็นภัณฑารักษ์ของนิทรรศการ Venice Biennale's International Architecture Exhibition ซึ่งเป็นนิทรรศการแสดงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของโลก เธอได้รับรางวัล Pritzker Architecture Prize ซึ่งในวงการสถาปัตยกรรมเทียบเท่ากับการได้รับรางวัลโนเบล นอกจากนี้เธอยังเป็นผู้ออกแบบส่วนต่อเติมของพิพิธภัณฑลัฟฟี่ที่ปารีส ซึ่งกำลังอยู่ระหว่างการก่อสร้างด้วย (The Daily Yomiuri, 2010)

ในระดับบริหาร รัฐบาลญี่ปุ่นก็สนับสนุนให้ผู้หญิงเข้าสู่ตลาดแรงงาน เช่น ตอนที่นาโอโตะ คินยังรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นเขาได้เข้าร่วมการประชุมเครือข่ายผู้นำหญิงแห่งเอเปค ประจำปี 2010 และกล่าวสุนทรพจน์ว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นชะงักงันมาเป็นเวลา 20 ปีแล้ว แต่ปัญหานี้คลี่คลายได้ถ้าผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในตลาดแรงงานอย่างเต็มที่ รัฐบาลตระหนักว่าผู้หญิงประสบปัญหาเรื่องการเลี้ยงดูบุตรทำให้ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ และรัฐบาลต้องการเตรียมสังคมญี่ปุ่นให้พร้อมสำหรับให้ผู้หญิงกลับมาทำงานได้อีกครั้งหลังลาเลี้ยงดูบุตร (NHK, 2010) ด้านสำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่นก็มีคำสั่งให้จังหวัดต่างๆ รับสมัครตำรวจหญิงเพิ่มขึ้นให้มีอัตราตำรวจหญิงประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนตำรวจทั้งหมดภายใน 10 ปีข้างหน้า โดย พ.ศ. 2543 ญี่ปุ่นมีตำรวจหญิงทั้งหมด 8,520 นายคิดเป็นร้อยละ 3.7 พ.ศ. 2552 มีตำรวจหญิงทั้งหมด 14,870 นาย คิดเป็นร้อยละ 5.8 (The Mainichi Daily News, 2011)

ชาวเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันคนญี่ปุ่นไม่ได้คิดว่าผู้หญิงจำเป็นต้องเป็นแม่บ้านอยู่กับบ้าน และพึ่งพิงพ่อ สามี หรือลูกชาย แต่ผู้หญิงมีความสามารถที่จะทำงานที่เดิมเคยเป็นงานของผู้ชายได้ และบางคนก็ทำได้ดีมากด้วย

1.4 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ-ลูกน้อง

1.4.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมผู้นำที่ดีต้องยอมรับความคิดของคนอื่น

สหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพที่จังหวัดโอกินาวาประเทศญี่ปุ่นมาตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ทหารและเจ้าหน้าที่ประจำฐานทัพสหรัฐฯ ได้รับสิทธิพิเศษด้านกฎหมายบางประการ เช่น เมื่อทำผิดกฎหมายอัยการของญี่ปุ่นไม่อาจยื่นฟ้องได้ ต้องให้ทางการสหรัฐฯ เป็นผู้ดำเนินการพิจารณาตัดสินเอง นอกจากนี้ยังมีปัญหาลพิษทางเสียงจากการบินขึ้นลงของเครื่องบิน เหล่านี้ทำให้ชาวโอกินาวารู้สึกว่าเขาต้องแบกรับภาระแทนชาวญี่ปุ่นทั้งประเทศมาเป็นเวลานาน และต้องการให้ย้ายฐานทัพออกไปนอกจังหวัดโอกินาวา อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ได้ทำข้อตกลงกันว่า จะย้ายที่ตั้งฐานทัพไปยังพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่น้อยกว่า แต่ก็ยังคงเป็นพื้นที่ในจังหวัดโอกินาวาเช่นเดิม ทำให้ชาวโอกินาวาไม่พอใจ ดังนั้นเมื่ออดีตนายกรัฐมนตรีนาโโอะโตะ คันเดินทางไปเยือนโอกินาวาเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 เขาจึงกล่าวกับชาวโอกินาวาว่า “ในฐานะตัวแทนของประชาชนของประเทศนี้ ผมอยากกล่าวขอโทษต่อทุกคน ในขณะเดียวกันผมก็ขอแสดงความซาบซึ้งอย่างแท้จริงที่ภาระที่พวกท่านแบกรับอยู่นั้นช่วยรักษาสันติสุขและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกให้คงอยู่. . . ผมขอสัญญา ณ ที่นี้ว่าจะพยายามอย่างจริงจังยิ่งขึ้นที่จะลดภาระของพวกท่านและขจัดอันตราย [ที่เกิดจากฐานทัพสหรัฐฯ]” (The Daily Yomiuri, 2010) ชาวนี้แสดงให้เห็นว่าผู้นำของญี่ปุ่นยังคงคำนึงรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ได้ตั้งต้นที่จะทำตามข้อตกลงเสียทีเดียว แต่จะดำเนินการโดยพยายามประนีประนอมกับประชาชนก่อน

1.4.2 ชาวที่สะท้อนค่านิยมผู้นำที่ดีต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง

ในประเทศญี่ปุ่นนั้น หากมีการกระทำผิดในหน่วยงานหรือองค์กรใด ผู้เป็นหัวหน้ามักแสดงความรับผิดชอบในฐานะผู้นำหน่วยงานหรือองค์กรโดยการลาออกจากตำแหน่ง ถึงแม้ว่าเขาจะไม่เกี่ยวข้องกับกรกระทำผิดโดยตรง ตัวอย่างผู้นำที่ทำตัวเป็นแบบอย่างด้วยการแสดงความรับผิดชอบเช่นนี้ได้แก่ ทาคาฮาชิ โคบายาชิ หัวหน้าพนักงานอัยการประจำสำนักงานโอซาก้าจะลาออกจากตำแหน่งเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อข้อกล่าวหาผู้ได้บังคับบัญชาของเขาสร้างและปกปิดหลักฐานในการสืบสวนคดี (The Mainichi Daily News, 2010) นอกจากนายโคบายาชิจะประกาศลาออก นายฮิโรชิ โอบายาชิ อัยการสูงสุดก็ประกาศจะลาออกจากตำแหน่งจากเหตุการณ์ดังกล่าวเช่นกันถึงแม้ว่าอัยการและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงยุติธรรมจะยืนยันว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เกี่ยวข้องกับโอบายาชิ (The Mainichi Daily News, 2010)

นอกจากข่าวของสำนักงานอัยการ ในระดับรัฐมนตรีก็มีการแสดงความรับผิดชอบด้วยการลาออกจากตำแหน่งเช่นกัน โดยเซจิ มาเอฮาระ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรีนาโโอะโตะ คัน ประกาศลาออกจากตำแหน่งหลังจากพบว่าเขาเคยรับเงินบริจาคทางการเมืองจากชาวต่างประเทศซึ่งขัดต่อกฎหมายควบคุมเงินทุนการเมือง มาเอฮาระยอมรับว่าเขาได้รับเงินบริจาคประมาณปีละ 600 ดอลลาร์จากผู้จัดการร้านอาหารแห่งหนึ่งในเกียวโตติดต่อกันเป็นเวลาห้าปี (NHK, 2011)

ข่าวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันว่าผู้นำต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นภายในบทบาทหน้าที่หรืออำนาจควบคุมของตนเอง ถึงแม้ตนเองจะมีได้เป็นผู้กระทำผิดโดยตรงหรือกระทำผิดไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการแต่เมื่อเกิดความผิดพลาดเสียหายขึ้นแล้วก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะรับผิดชอบต่อในฐานะผู้นำ

1.4.3 ชาวที่สะท้อนค่านิยมผู้นำที่ดีต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

ชาวที่สะท้อนค่านิยมด้านนี้คือ กรณีที่นายอิจิโร โอซาวะ อดีตเลขาธิการพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่นถูกฟ้องร้องเรื่องข่าวลือเงินทุนการเมือง ความไม่โปร่งใสในเรื่องเงินทุนการเมืองของโอซาวะทำให้คะแนนนิยมที่ประชาชนมีต่อพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่นลดลง ทำให้ นาโอโตะ คัน นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นออกมาเรียกร้องให้โอซาวะลาออกเพื่อเรียกความเชื่อมั่นของประชาชนคืนมา (The Mainichi Daily News, 2011) อย่างไรก็ตาม โอซาวะยืนยันว่าจะไม่ลาออกจากพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น และปัจจุบันเขาก็ยังคงเป็นสมาชิกของพรรคนี้อยู่ การที่อดีตนายกรัฐมนตรีคันเรียกร้องให้โอซาวะลาออกจากพรรคแสดงให้เห็นค่านิยมผู้นำที่ดีไม่ควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เมื่อรู้ว่าตนเองอาจก่อความเสียหายแก่ส่วนรวมซึ่งในกรณีนี้คือพรรคประชาธิปไตยก็ควรลาออกเพื่อประโยชน์ของพรรค แต่โอซาวะปฏิเสธที่จะลาออกซึ่งก็เป็นการสะท้อนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือถึงแม้เขาจะตระหนักว่าพรรคอาจจะมีคะแนนนิยมลดลงจากข่าวลือของเขา แต่เขาก็ตัดสินใจว่าจะไม่ลาออก

1.4.4 ชาวที่สะท้อนค่านิยมผู้นำที่ดีต้องรักษาคำพูด

ตอนที่ยูคิโอะ ฮาโตยามะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นนั้น เขาเคยเผชิญปัญหาใหญ่เรื่องหนึ่งคือการโยกย้ายที่ตั้งฐานทัพพู่เต็นมะของสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันฐานทัพดังกล่าวตั้งอยู่บนเกาะโอกินาวาแต่ประชาชนโอกินาวาต้องการให้รัฐบาลย้ายฐานทัพออกไปนอกพื้นที่ และอดีตนายกรัฐมนตรีฮาโตยามะเคยให้สัญญาแก่ประชาชนว่าจะหาทางคลี่คลายปัญหาให้ได้ภายในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 และเมื่อโยมิอูริ ซิมบุนทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องนี้พบว่าประชาชนที่คิดว่าฮาโตยามะควรลาออกจากตำแหน่งจริงหากทำไม่ได้ตามที่พูดมีจำนวนมากกว่าประชาชนที่คิดว่าฮาโตยามะไม่จำเป็นต้องลาออก (The Daily Yomiuri, 2010) ชาวนี้แสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังคงมีค่านิยมว่าผู้นำที่ดีต้องรักษาคำพูด หากทำไม่ได้ตามที่พูดก็ควรแสดงความรับผิดชอบ

1.4.5 ชาวที่สะท้อนค่านิยมผู้นำมักถูกวิจารณ์

ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งสูงเป็นที่สนใจของประชาชนมักถูกวิพากษ์วิจารณ์เสมอ ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ ในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบันผู้นำก็ยังคงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์จากคนทั่วไปเช่นเดิม เช่นชาวกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในญี่ปุ่นวิจารณ์รัฐบาลญี่ปุ่นที่ยืนยันจุดยืนไม่เห็นด้วยกับการยึดอายุพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างนานาประเทศว่าประเทศที่พัฒนาแล้วจะต้องลดการปล่อยแก๊สเรือนกระจก พิธีสารเกียวโตจะสิ้นสุดใน พ.ศ. 2555 แต่มีผู้เสนอให้ยึดอายุพิธีสารเกียวโตออกไป แต่รัฐบาลญี่ปุ่นมีความเห็นว่าประเทศที่กำลังเติบโตทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น จีนและสหรัฐอเมริกาควรมีส่วนในข้อตกลงนี้ด้วย (The Mainichi Daily News, 2010) หรือข่าวคะแนนนิยมของนายกรัฐมนตรียูคิโอะ ฮาโตยามะสมัยที่เขาอยู่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลดลงเหลือไม่ถึงร้อยละ 35 ราวเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 เหตุผลที่คะแนนนิยมของคณะรัฐมนตรีของเขาตกลงคือประชาชนญี่ปุ่นมองว่าฮาโตยามะขาดความเป็นผู้นำทำให้คณะบริหารของเขาทำงานได้ไม่ราบรื่น ชาวนี้เกิดขึ้นในขณะอดีตนายกรัฐมนตรีฮาโตยามะก็พยายามดำเนินการหลายๆ เรื่อง เช่น จ่ายเงินชดเชยให้เกษตรกรสนับสนุนให้ทุกคนสามารถศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย พยายามให้ประชาชนเข้าใจการทำงานของรัฐบาลมากขึ้นด้วยการเชิญคนกลุ่มต่างๆ เช่น เกษตรกร ผู้จัดการร้านอาหาร มาพูดคุยในโครงการ “Real Hato Café” (The Daily Yomiuri, 2010)

การวิจารณ์ผู้นำนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับบุคคลภายนอกเท่านั้น แม้แต่กับบุคคลในครอบครัวเดียวกันบางครั้งก็มีการวิจารณ์กันเอง เช่น ในสมัยที่นาโโตะ คันยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่น โนบุโกะ คัน ภรรยาของคันตีพิมพ์หนังสือชื่อ “Anata ga Sori ni Natte, Ittai Nihon no Nani ga Kawaru no” แปลเป็นภาษาไทยว่า “จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรในญี่ปุ่นหรือหลังจากคุณเป็นนายกรัฐมนตรี” หนังสือเล่มนี้เปิดเผยแง่มุมที่ประชาชนไม่เคยรู้เกี่ยวกับนายกรัฐมนตรีคัน โนบุโกะ คันเล่าความรู้สึกของเธอทั้งก่อนและหลังจากนาโโตะ คันรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมีส่วนที่กล่าววิจารณ์สามีของเธออย่างรุนแรง เช่น “อันที่จริงแล้วเขาเหมาะกับการเป็นเลขาธิการใหญ่ของพรรคหรือเป็นประธานคณะกรรมการคั่นคว่าด้านนโยบายมากกว่าจะเป็นหัวหน้าพรรค” เมื่อนักข่าวถามนายกรัฐมนตรีคันว่ารู้สึกอย่างไรกับหนังสือเล่มนี้ เขาตอบว่า “ผมกลัวเกินกว่าจะอ่าน” (The Mainichi Daily News, 2010) ชาวทั้งสองแสดงให้เห็นค่านิยมว่าเป็นเรื่องปกติที่ผู้นำมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ว่าจะมาจากบุคคลภายนอก กล่าวคือประชาชนทั่วไปหรือจากบุคคลใกล้ชิด

2. ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของชีวิต

2.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับเด็ก

2.1.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมสิ่งแวดล้อมมีผลต่อเด็ก

ชาวที่สะท้อนค่านิยมสิ่งแวดล้อมมีผลต่อเด็กที่พบในช่วงของการเก็บข้อมูลเป็นชาวเกี่ยวกับต้นไม้ ชาวหนึ่งคือญี่ปุ่นมีอุตสาหกรรมการปลูกต้นสนญี่ปุ่นเพื่อนำมาแปรรูปใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน แต่ในปัจจุบันไม้แปรรูปจากต้นสนญี่ปุ่นไม่สามารถสู้กับสินค้าจากอเมริกาเหนือได้ กระทรวงเกษตร ป่าไม้และประมงจึงคิดโครงการ “tree education” ขึ้น โครงการนี้มีจุดประสงค์ให้ประชาชนญี่ปุ่นเข้าใจประโยชน์ของการใช้ไม้แปรรูปที่ผลิตภายในประเทศเพิ่มขึ้น โดยเริ่มจากวัยเด็ก รัฐจะสนับสนุนให้เด็กๆ ได้สัมผัสกับสิ่งที่ทำจากไม้มากขึ้น เช่น เล่นของเล่นที่ทำจากไม้ สองประดิษฐ์สิ่งที่ทำจากไม้ และได้สัมผัสกับบ้านบนต้นไม้ (The Daily Yomiuri, 2010)

อีกชาวหนึ่งก็เกี่ยวข้องกับต้นไม้เช่นกัน คือโรงเรียนอนุบาลในญี่ปุ่นต้องการให้เด็กเล็กได้สัมผัสธรรมชาติและได้ออกกำลังกายมากขึ้น แทนการหมกมุ่นอยู่กับเกมวิดีโอ จึงมีโรงเรียนอนุบาลหลายแห่งจึงพยายามสร้างบรรยากาศของธรรมชาติขึ้นในโรงเรียน เช่น การสร้างบ้านบนต้นไม้ที่มีเชือกห้อยลงมาให้เด็กๆ ปีนป่ายแทนบันได ดูเหมือนว่าผู้ปกครองก็สนับสนุนแนวคิดนี้เนื่องจากผู้ปกครองบางรายเป็นฝ่ายสร้างบ้านบนต้นไม้มอบให้กับโรงเรียนเอง โทโยโทชิ มาเอเดะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยสตรีโคเน็นก็กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “บ้านบนต้นไม้ช่วยจุดประกายให้เด็กๆ สนใจธรรมชาติได้” (The Daily Yomiuri, 2010) ชาวทั้งสองแสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นมีค่านิยมว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อเด็ก ดังนั้นหากต้องการปลูกฝังเรื่องใดควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็กเช่นการปลูกฝังให้ใกล้ชิดกับธรรมชาติหรือเห็นความสำคัญของการใช้ไม้แปรรูปในประเทศเป็นต้น

2.1.2 ชาวที่สะท้อนค่านิยมการอบรมเด็กต้องใช้ทั้งไม้แข็งไม้อ่อน

ปัญหาหนึ่งที่โรงเรียนของญี่ปุ่นประสบคือปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนซึ่งหลายครั้งส่งผลให้นักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งทรมานไม่ไหวและฆ่าตัวตาย ใน พ.ศ. 2544 รัฐบาลทบทวนกฎหมายการศึกษาในโรงเรียนและกำหนดให้คณะผู้บริหารการศึกษาของแต่ละเทศบาลกำหนดบทลงโทษสำหรับนักเรียนที่กลั่นแกล้งผู้อื่นโดยให้พักการเรียน (ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น) ชั่วคราว อย่างไรก็ตาม องค์กรที่เมื่อกระทรวงการศึกษา วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยีตรวจสอบก็พบว่าในเทศบาลที่ทำการสำรวจ 1,800 เทศบาลนั้นเกือบร้อยละ 20 ยังไม่ได้กำหนด บทลงโทษข้างต้น กฎหมายนี้ระบุว่าโรงเรียนสามารถสั่งพักการเรียนชั่วคราวได้ถ้า นักเรียนทำร้ายผู้อื่นไม่ว่าจะทางร่างกายหรือทางจิตใจซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำลายทรัพย์สิน ขัดขวางการสอนหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ ส่วนการลงโทษขั้นรุนแรงคือไล่ออกหรือพักการเรียนไม่มีกำหนดก็สามารถทำได้แต่อาจมีอุปสรรคสำหรับโรงเรียนของรัฐบาลเนื่องจากอาจขัดกับสิทธิข้อที่ว่า เด็กทุกคนสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐได้ (The Daily Yomiuri, 2011) ข่าวนี้อาจแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลมีทัศนคติว่าการลงโทษต้องมีทั้งแบบหนักและเบา หากการลงโทษสถานเบายังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ก็ต้องลงโทษสถานหนัก และในปัจจุบันปัญหาการกลั่นแกล้งและนักเรียนฆ่าตัวตาย เพราะถูกกลั่นแกล้งก็ยังคงปรากฏอยู่ตามข่าวหนังสือพิมพ์

2.2 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับหนุ่มสาว

2.2.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมควรใช้เวลาในวัยหนุ่มสาวอย่างคุ้มค่า

ในช่วงทศวรรษ 1990 ซึ่งเงินเยนแข็งค่าอย่างมากนั้น หนุ่มสาวญี่ปุ่นจำนวนมาก นิยมเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ โดยเฉพาะที่สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และจีน ซึ่งในระหว่างศึกษาต่อพวกเขาก็ได้แสวงหาประสบการณ์อื่นประกอบด้วย แต่นับตั้งแต่ พ.ศ. 2547 จำนวนหนุ่มสาวชาวญี่ปุ่นที่เดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศก็ลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากสองสาเหตุด้วยกัน เอ็ทสึโกะ คัทสึ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยเมจิกล่าวว่าการศึกษาต่อในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นเพราะกังวลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายหากไปศึกษาในต่างประเทศและเพราะพวกเขาอาจเสียโอกาสในการหางาน สาเหตุที่คนหนุ่มสาวอาจเสียโอกาสในการหางานเนื่องจากบริษัทในญี่ปุ่นมักเริ่มรับสมัครงานตั้งแต่วันที่ 1 เมษายนของทุกปี และปัจจุบันมีแนวโน้มจะเริ่มรับสมัครเร็วขึ้น นอกจากนั้นบริษัทก็ยังนิยมรับสมัครพนักงานจากนักศึกษาที่ยังไม่สำเร็จการศึกษา แต่กำลังจะสำเร็จการศึกษา (The Daily Yomiuri, 2010) หากหนุ่มสาวที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศเดินทางกลับมาไม่ทันเวลาที่บริษัทเหล่านี้รับสมัครงาน โอกาสจะได้งานทำก็เป็นไปได้ยาก อุปสรรคไม่ใช่เฉพาะเรื่องของเวลาแต่ยังเป็นเพราะปัจจุบันสถานการณ์การจ้างงานในญี่ปุ่นกำลังอยู่ในช่วงยากลำบาก จนถูกเรียกว่ายุค “altra-ice age” อัตราผู้ว่างงานในญี่ปุ่นยังคงสูงมาก

2.2.2 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมคนหนุ่มสาวไว้ใจไม่ได้

ข่าวที่สะท้อนค่านิยมคนหนุ่มสาวไว้ใจไม่ได้เป็นข่าวการเสียชีวิตของนักเรียนมัธยมปลายสองคนจากการจมน้ำ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นที่กรุงโตเกียว ในตอนแรกตำรวจสรุปว่านักเรียนทั้งสองเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุในขณะที่ว่ายน้ำเล่นในแม่น้ำ แต่ต่อมาปรากฏหลักฐานเป็นวิดีโอว่าผู้เสียชีวิตคนหนึ่งซึ่งเป็นนักเรียนชายวัย 16 ปีนั้นถูกเพื่อนนักเรียนผลักลงไปในแม่น้ำทั้งๆ ที่เขาบอกกับเพื่อนนักเรียนคนนั้นว่าเขาว่ายน้ำไม่เป็น นักเรียนหญิงที่ผลักนักเรียนชายลงน้ำจนเสียชีวิตกล่าวกับตำรวจว่า “เขาบอกว่าเขาว่ายน้ำไม่เป็น แต่หนูคิดว่าเขาล้อเล่น” ส่วนเพื่อนนักเรียนชายอีกคนหนึ่งซึ่งอยู่ในที่เกิดเหตุด้วยก็บอกว่า “ผมคิดว่าผมจะช่วยเขาได้ถ้าเกิดอะไรขึ้น” ส่วนพ่อของนักเรียนชายที่เสียชีวิตกล่าวถึงนักเรียนหญิงที่ผลักลูกชายของเขาลงน้ำว่า “ถ้าเธอคิดอย่างจริงจัง ลูกชายของผมก็คงไม่ตาย” จากหลักฐานวิดีโอที่ปรากฏภายหลังทำให้ตำรวจส่งคดีนี้แก่ศาลครอบครัวพิจารณาต่อไป (The Mainichi Daily News, 2010) ข่าวนี้อาจแสดงให้เห็นทั้งความเป็นจริงและค่านิยมส่วนหนึ่งของสังคมญี่ปุ่นว่าคนหนุ่มสาวนั้นบางครั้งก็ไว้ใจไม่ได้ เนื่องจากความคะนอง ความรักสนุกอาจทำให้ทำอะไร

ลงไปโดยขาดความไตร่ตรอง และถ้าหากเป็นการสูญเสียถึงขั้นชีวิตเช่นกรณีนี้ก็ไม่ว่าจะมีอะไรมาชดเชยได้เพียงพอ

2.2.3 ชาวที่สะท้อนค่านิยมอย่าดูถูกคนหนุ่มสาว

ชาวที่ตรงกันข้ามกับชาวในข้อข้างต้นคือชาวคนหนุ่มสาวมีความคิดสร้างสรรค์และทำสิ่งดีๆ ให้แก่สังคม ชาวแรกคือในปัจจุบันซึ่งการทำงานเป็นเรื่องยากลำบาก นาโฮโกะ ทาคาฮาชิ ซึ่งจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยโยโกฮาม่าก็ตัดสินใจทำฟาร์มของตนเอง ฟาร์มของเธอปลูกข้าว ผัก และผลไม้ เธอรับหญิงสาวอีกห้าคนที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแล้วมาร่วมงานด้วย ฟาร์มของเธอมีความพิเศษคือเป็นฟาร์มแบบผู้หญิงที่มีกฎสามข้อว่า อย่าลืมหางน้ำ ไม่ต้องใส่เครื่องแบบ และอย่าอดอาหาร ฟาร์มของทาฮาชิผลิตข้าวยี่ห้อ “ฮงคิโม” ส่งขายตามห้างสรรพสินค้าในกรุงโตเกียว โอซาก้าและชิบะ เธออยากทำให้ฟาร์มของเธอเป็นที่สนใจของคนทั่วประเทศ (The Daily Yomiuri, 2011)

อีกชาวหนึ่งคือในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบันมีคนหนุ่มสาวสนใจทำงานเพื่อสาธารณชนเพิ่มขึ้น การสำรวจของสำนักงานคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2553 พบว่าคนในวัย 20 และ 30 ปีที่แสดงความปรารถนาจะช่วยเหลือสังคมเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 10 และในปัจจุบันมีพนักงานบริษัทจำนวนมากขึ้นที่ใช้ความสามารถและเวลานอกเวลางานของพวกเขาช่วยเหลือสาธารณชนโดยไม่ได้รับเงินตอบแทน เช่น เคอิชิ ทาคะดะ พนักงานบริษัทไอบีเอ็ม เจแปน วัย 36 ปีให้คำปรึกษาเรื่องการวางแผนธุรกิจทั้งระยะกลางและระยะยาวแก่องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรแห่งหนึ่งของจังหวัดชิบะ (The Daily Yomiuri, 2010)

ชาวแรกแสดงให้เห็นว่าคนหนุ่มสาวมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถหาหนทางของตนเองและกล้าเดินไปบนเส้นทางนั้น ส่วนชาวที่สองแสดงให้เห็นว่าคนหนุ่มสาวในปัจจุบันก็มีจิตสาธารณะ ไม่ได้มองเฉพาะเรื่องของตนเอง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากอายุแล้วจะเห็นได้ว่าช่วงเวลาของการเป็นหนุ่มสาวนั้นค่อนข้างยาว ถ้าเป็นคนหนุ่มสาวระยะแรกคือในวัยที่เป็นนักเรียนอาจจะยังมีวุฒิภาวะไม่มากพอจึงทำอะไรหุนหันพลันแล่นไปบ้าง แต่เมื่อเติบโตขึ้นอีกระดับหนึ่งคือสำเร็จการศึกษาแล้ว ก็จะมีวุฒิภาวะเพิ่มขึ้น ความคิดความอ่านและทัศนคติก็อาจเปลี่ยนแปลงไปจึงเกิดค่านิยมว่าอย่าดูถูกคนหนุ่มสาวเช่นนี้

2.3 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.3.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเมื่ออายุมากขึ้น ประสิทธิภาพด้านต่างๆ ก็ลดลง

ชาวที่พบในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ตรงกันข้ามกับค่านิยมนี้ ผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องมีประสิทธิภาพด้านต่างๆ ลดลงเสมอไป ชาวนี้อายุอาโอะ โอคุมุระ วัย 72 ปีเชื่อว่าคนเราสามารถเรียนรู้ได้เสมอไม่ว่าจะอายุมากเพียงใด เขาจึงตัดสินใจศึกษาต่อระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยมิมาซากะ จังหวัดโอคายามะก่อนอายุ 70 ปีเล็กน้อย โอคุมุระเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารพื้นเมืองของญี่ปุ่นอยู่ก่อนแล้ว แต่เขาสนใจราเม็งและโซบะเป็นพิเศษจึงทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับก๋วยเตี๋ยวและเดินทางไปชิมก๋วยเตี๋ยวทั่วประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งในต่างประเทศเช่น อิตาลีและจีนด้วย หลังจากเก็บข้อมูลเกี่ยวกับก๋วยเตี๋ยวได้สองปีเขาก็เขียนหนังสือชื่อ “Nihon men shoku bunko no 1,300 nen” แปลว่า 1,300 ปีของวัฒนธรรมก๋วยเตี๋ยวในญี่ปุ่น และได้รับรางวัลด้านวัฒนธรรมอาหารเมื่อฤดูใบไม้ผลิที่ผ่านมา (The Daily Yomiuri, 2010)

2.3.2 ชาวที่สะท้อนค่านิยมผู้สูงอายุไม่ควรอยู่เฉย

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประชากรทั้งชายและหญิงอายุยืน กล่าวคือใน พ.ศ. 2553 อายุเฉลี่ยของผู้ชายอยู่ที่ 79.64 ปี อายุเฉลี่ยของผู้หญิงอยู่ที่ 86.39 ปี (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2011) ดังนั้นหลังจากเกษียณแล้ว ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงของญี่ปุ่นจึงมีเวลาเป็นของตนเองอีกนับสิบปี เนื่องจากอัตราผู้สูงอายุในญี่ปุ่นอยู่ในเกณฑ์สูงมากคือโดยเฉลี่ยมีผู้สูงอายุหนึ่งคนต่อประชากรสี่คน ทำให้ขาดแคลนบุคลากรที่จะทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ชรามากแล้ว ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ดังนั้นการดูแลสุขภาพให้แข็งแรงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น

ปัจจุบัน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนพยายามจัดทากิจกรรมสำหรับให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายและออกมาพบปะสังสรรค์กันมากขึ้น เช่น สถานให้บริการสวัสดิการสังคมในจังหวัดคุมาโมโตะได้นำเครื่องเล่นเกมส์โดยปกติจะพบในศูนย์การค้ามาติดตั้งเพื่อให้ผู้สูงอายุรักษาสุขภาพ ฟันฟูสภาพร่างกายและสภาพจิตใจไปพร้อมกัน เครื่องเล่นเกมส์ดังกล่าวได้แก่ เกมตีกอง เกมใช้ค้อนทุบจระเข้ เกมเหยียบบุง เป็นต้น เพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้สูงอายุ จะมีการแข่งขันกันว่าใครได้คะแนนสูงสุดและมีรูปภาพแขวนไว้ ผู้สูงอายุบางคนไม่ยอมมาใช้เวลาที่สถานให้บริการทางสวัสดิการสังคมลักษณะนี้ในตอนแรก แต่เมื่อได้มาสัมผัสประสบการณ์จริงแล้วก็เปลี่ยนความรู้สึก เช่น ชายวัย 78 ปีผู้หนึ่งเคยมีอาการหัวใจวายทำให้ต้องอยู่กับบ้านเป็นส่วนใหญ่ แต่วันหนึ่งภรรยาของเขาตัดสินใจพาเขามาที่นี่ เขากล่าวว่า “ตอนแรกผมไม่เต็มใจมาหรอก แต่ผมสนุกกับการเล่นเกมและคุยกับผู้คนที่นี่” (The Daily Yomiuri, 2010)

ส่วนภาคเอกชนก็พบว่าปัจจุบันมีผู้สูงอายุมาใช้บริการเครื่องเล่นตามศูนย์การค้าและสวนสนุกเพิ่มขึ้น เช่น สวนสนุก “Round One Minamisuna” ในกรุงโตเกียวกล่าวว่าสวนสนุกแห่งนี้มีคนมาเที่ยวราว 6,000-7,000 คนต่อสัปดาห์ และร้อยละ 30-40 เป็นผู้สูงอายุ ชายวัย 76 ปีคนหนึ่งเป็นลูกค้าประจำของสวนสนุกแห่งนี้ เมื่อเขามาที่นี่เขาไม่ได้เล่นเกมเท่านั้นแต่ยังได้สังสรรค์กับผู้สูงอายุคนอื่นๆ ที่มาเล่นเกมเช่นกัน เขากล่าวว่า “ผมมาที่ศูนย์การค้านี้สัปดาห์ละสองครั้งหลังจากไปเล่นโบว์ลิ่งกับเพื่อนอีกกลุ่มหนึ่ง ผมใช้เวลาประมาณสามชั่วโมงโดยเฉลี่ยเวลาเล่นเกมที่นี่” (The Daily Yomiuri, 2010)

อีกข่าวหนึ่งเป็นเรื่องทำกิจกรรมของผู้สูงอายุเช่นกัน แต่ไม่ใช่การเล่นเกม ข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแห่งประเทศญี่ปุ่นในปีงบประมาณ 2552 พบว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเดินทางไปท่องเที่ยวแบบค้างแรมมากกว่าคนที่มียุระหว่าง 20-50 ปี นั้นหมายความว่าผู้สูงอายุชอบการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม หากเป็นผู้สูงอายุที่สภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยก็อาจไม่สามารถเดินทางไปได้ ดังนั้นในปัจจุบันญี่ปุ่นจึงมีบริษัทจัดหาผู้ดูแล (caregiver) ที่ได้รับใบอนุญาตอย่างถูกต้อง ผู้ดูแลจะคอยดูแลอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุที่เป็นลูกค้า เช่น เปลี่ยนเสื้อผ้าและอาบน้ำให้ ผู้ดูแลนี้จะมีทั้งที่ทำงานประจำอยู่ ณ รีสอร์ทหรือโรงแรม และมีผู้ดูแลที่จะเดินทางไปกับผู้สูงอายุไม่ว่าจะในประเทศหรือต่างประเทศ (The Daily Yomiuri, 2010) ค่าบริการอาจจะค่อนข้างสูงแต่การมีบริการลักษณะนี้ทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมที่ต้องการได้ตั้งใจ

อีกข่าวหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าผู้สูงอายุไม่ควรอยู่เฉยคือข่าวผู้สูงอายุเกือบ 100 คนถูกจับและตั้งข้อหาจับและมึนงงไว้ในครอบครองโดยผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่ตำรวจกล่าวว่าผู้ที่ถูกจับกุม 97 คนอายุไม่ต่ำกว่า 60 ปี บางคนให้เหตุผลว่าพวกเขาจับนกเพราะว่าแห่ เวลาได้ยินเสียงนกเขาจะรู้สึกว้าวุ่นน้อยลง นอกจากนี้จับนกอย่างผิดกฎหมายสำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่นยัง

รายงานว่ามีผู้สูงอายุหลักขโมยของในร้านค้ากว่า 27,000 รายซึ่งเป็นสถิติสูงสุด และในจำนวนนี้ผู้สูงอายุที่กล่าวว่าเป็นเพราะว่าเขามีจำนวนเพิ่มขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจเองก็มองเห็นสภาพการณ์ที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความหวาดกลัวโดยกล่าวว่า “ผู้สูงอายุในทุกวันนี้มีแนวโน้มไม่ถนัดในการผูกมิตรและสื่อสารกับเพื่อนบ้านน้อยลง” (The Daily Yomiuri, 2010)

ข่าวเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าค่านิยมผู้สูงอายุไม่ควรอยู่เฉยยังคงอยู่ เพราะถ้าผู้สูงอายุอยู่เฉยไม่ทำกิจกรรมทำก็จะเกิดความเหงา ความว่าเหวซึ่งอาจเป็นเหตุให้กระทำผิดได้ แต่ถ้าผู้สูงอายุไม่ปล่อยตัวใหว่าง แต่ทำกิจกรรมที่ตนสนใจก็จะทำให้ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขมากขึ้น อีกทั้งสภาพร่างกายและจิตใจก็ดีขึ้นไปด้วย และน่ายินดีที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนของญี่ปุ่นก็ให้การช่วยเหลือในส่วนนี้ด้วย

3. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและคนที่สังคมไม่ยกย่อง

3.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่อง

3.1.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมคนที่ยอดเยี่ยมจะมีความพิเศษต่างจากคนทั่วไป

คนที่ยอดเยี่ยมหรือมีความสามารถโดดเด่นจากคนทั่วไปนั้น ความสามารถของเขามักปรากฏให้เห็นตั้งแต่คนๆ นั้นยังอายุน้อย เช่นชาวริชะ พุจิซาระ เด็กหญิงวัย 11 ขวบซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผ่านการทดสอบเพื่อเป็นผู้เล่นโกะ¹ ระดับอาชีพเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 เธอเป็นนักเล่นโกะระดับอาชีพที่มีอายุน้อยที่สุด และเป็นทายาทของนักเล่นโกะมืออาชีพเช่นกัน กล่าวคือบิดาของเธอเป็นนักเล่นโกะระดับ 8 และปู่ของเธอเคยเป็นแชมป์การแข่งขันโกะระดับ ประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2520-2525 (The Mainichi Daily News, 2010)

4. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา

4.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมยิ่งศึกษา ยิ่งรู้ว่าตนเองไม่รู้

ข่าวที่สะท้อนค่านิยมนี้คือข่าวศาสตราจารย์โชโกะ อุเอโนะ วัย 67 ปี คณบดีคณะเทคโนโลยีการแพทย์แห่งมหาวิทยาลัยเทเคียว จังหวัดฟุคุโอกะได้รับรางวัล the d'Arsonval Award รางวัลสูงสุดของสมาคมพลังงานแม่เหล็กไฟฟ้าชีวภาพสากลจากผลงานค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานแม่เหล็กกับร่างกายของมนุษย์มานานกว่า 40 ปี เมื่อ 20 ปีก่อนศาสตราจารย์อุเอโนะเคยสาธิตความมหัศจรรย์ของแม่เหล็กด้วยการใช้ขดแม่เหล็กที่ติดเป็นรูปเลขแปดวางบนศีรษะของคนเพื่อกระตุ้นการทำงานของสมองและยังใช้รักษาอาการซึมเศร้าของผู้ป่วยด้วย ความคิดของเขาดึงดูดความสนใจจากผู้คนทั่วโลกและทำให้เขาเป็นชาวญี่ปุ่นคนแรกที่ได้รับรางวัลจากสมาคมพลังงานแม่เหล็กไฟฟ้าชีวภาพสากลในเวลาต่อมา ศาสตราจารย์อุเอโนะกล่าวว่า “เป็นเรื่องสำคัญสำหรับนักวิจัยที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ไม่ติดบ่วงพันธนาการ การจะทำอย่างนั้นได้ เราควรจะมีชีวิตจากมุมมองว่า ‘ฉันไม่รู้อะไรเลย’” (The Daily Yomiuri, 2010)

คำกล่าวของศาสตราจารย์อุเอโนะซึ่งมีความสามารถสูงจนที่เป็นที่ยอมรับระดับโลกเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นว่าแม้เราจะคิดว่าเรามีความรู้มากขนาดไหน แต่ถ้าเราปิดกั้นตนเองด้วยความคิดว่าเรา

¹ โกะ คือการละเล่นดั้งเดิมที่ญี่ปุ่นรับมาจากประเทศจีน อาจเรียกเป็นภาษาไทยได้ว่าหมากล้อม การแข่งขันเกมหนึ่งจะมีผู้เล่นสองคน ผู้เล่นคนหนึ่งใช้หินหรือหมากสีขาว อีกคนหนึ่งใช้หมากสีดำ กระดานโกะจะเป็นตารางขนาด 19x19 ช่อง

มากแล้วก็จะทำให้ไม่สามารถขยายขอบเขตการศึกษาค้นคว้าของตนเองได้ เราควรจะยอมรับความจริงว่ามีเรื่องราวอีกมากมายในโลกนี้ที่เรายังไม่รู้ และความคิดเช่นนั้นจะทำให้จิตของเราเปิดกว้างพร้อมที่จะศึกษาค้นคว้าเพื่อหาความรู้ให้ลึกซึ้งและกว้างขวางต่อไป

4.2 ชาวที่สะท้อนค่านิยมถ้าไม่รู้ต้องถาม

ชาวที่สะท้อนค่านิยมถ้าไม่รู้ต้องถามปรากฏให้เห็นในช่วงที่ญี่ปุ่นประสบภัยพิบัติจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวและคลื่นยักษ์ถล่มทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นไม่ได้ทำลายอาคารบ้านเรือนของประชาชนเท่านั้น แต่ยังอาจก่อให้เกิดอันตรายอย่างใหญ่หลวงแก่ชาวญี่ปุ่นและประเทศอื่นๆ ด้วย เนื่องจากโรงงานพลังงานนิวเคลียร์ของญี่ปุ่นได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวและเกิดการระเบิดอย่างรุนแรง นี่เป็นเหตุการณ์ที่รัฐบาลญี่ปุ่นไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้น เนื่องจากก่อนหน้านี้ญี่ปุ่นไม่เคยประสบเหตุแผ่นดินไหวที่มีระดับความรุนแรงระดับ 9 มาก่อน

เมื่อโรงงานพลังงานนิวเคลียร์ของญี่ปุ่น โดยเฉพาะโรงงานพลังงานนิวเคลียร์ฟูกูชิมะ ไดอิจิ ระเบิดและเกิดความเสียหายแก่แท่งเชื้อเพลิงในเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์อาจหลอมละลาย หลังเกิดเหตุการณ์ไม่ถึงหนึ่งสัปดาห์รัฐบาลญี่ปุ่นก็ขอความช่วยเหลือจากสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ หรือไอเออีเอ ให้ช่วยส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยรับมือกับวิกฤติที่เกิดขึ้น และเมื่อสถานการณ์ยังไม่คลี่คลายปลายเดือนมีนาคม รัฐบาลญี่ปุ่นก็ขอความช่วยเหลือจากประเทศสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศที่มีโรงงานพลังงานนิวเคลียร์จำนวนมากตั้งอยู่ภายในประเทศเช่นกัน ให้ช่วยส่งผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำ อิเดฮิโกะ นิชิยามะ โฆษกประจำสำนักงานความปลอดภัยด้านนิวเคลียร์ของญี่ปุ่นกล่าวว่า “เราต้องการความรู้ใดก็ตามที่เราจะหาได้” (The Mainichi Daily News, 2011) ช่วงนี้แสดงให้เห็นว่าแม้แต่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งมั่นใจในความรู้ของตนเกี่ยวกับพลังงานนิวเคลียร์จนถึงขั้นส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์แก่ต่างประเทศ เมื่อประสบภาวะวิกฤติที่ตนไม่สามารถแก้ไขได้ก็มีได้หะงตง ยืนยันจะแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง แต่ใช้วิธีถามหรือขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญจากประเทศอื่น

ในขณะที่เดียวกันก็มีชาวที่สะท้อนค่านิยมที่แตกต่างในกลุ่มเยาวชนชนญี่ปุ่นสมัยใหม่ กล่าวคือเมื่อสถาบันวิจัยเยาวชนของญี่ปุ่นทำการสำรวจนักเรียนระดับมัธยมปลายของญี่ปุ่นเกี่ยวกับการเรียน พบว่านักเรียนมัธยมปลายของญี่ปุ่นราวร้อยละ 70 ชอบการเรียนในชั้นเรียนที่เน้นตำราเรียน มีเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่กล่าวว่าชอบชั้นเรียนที่ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมัธยมปลายญี่ปุ่นส่วนใหญ่ชอบการเรียนแบบเป็นผู้รับ ผลการสำรวจยังพบว่าผู้ปกครองก็ไม่ได้ต้องการมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนของลูก โทโมทสึ เซ็งโกซุ หัวหน้าสถาบันวิจัยเยาวชนกล่าวว่า “พ่อแม่ก็ไม่ได้ต้องการมีส่วนเกี่ยวข้อง และยังมีแนวโน้มอย่างมากที่จะคิดว่า ‘โอ๊ย ช่างมันเถอะ’ ทั้งผู้ใหญ่และเด็กกลายเป็นคนเฉื่อยๆ และว่านอนสอนง่าย” (The Mainichi Daily News, 2010) ชาวนี้อาจจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับค่านิยมถ้าไม่รู้ต้องถามโดยตรง แต่ถ้านักเรียนหรือเยาวชนของญี่ปุ่นกลายเป็นคนที่ไม่สนใจใฝ่รู้ แต่กลายเป็นคนที่คิดว่าอะไรก็ได้ อย่างไม่รู้ก็ได้ ในอนาคตญี่ปุ่นก็อาจจะเปลี่ยนจากประเทศที่มีความทะเยอทะยาน สนใจพัฒนาประเทศให้มีความรุ่งเรืองทั้งทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมไปเป็นประเทศที่ทำอะไรไปตามแค้น พอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ซึ่งอาจจะไม่ใช่สิ่งเลวร้ายเพียงแต่อาจทำให้ภาพพจน์ของญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

4.3 ชาวที่สะท้อนค่านิยมควรศึกษาให้เชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่ง

ชาวที่สะท้อนค่านิยมนี้คือชาวอายาโอะ โอคุมุระ ชายวัย 72 ปีสนใจเบหมิของญี่ปุ่นมานาน ไม่ว่าจะเป็นราเม็งหรือโซบะ เขาจึงศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเบหมิอย่างต่อเนื่อง เขาศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ณ มหาวิทยาลัยมิมาซากะ จังหวัดโอคายามะ โดยทำวิทยานิพนธ์เรื่องเบหมิญี่ปุ่นในการศึกษาเกี่ยวกับเบหมินั้น เขาไม่เพียงศึกษาเบหมิและวิธีการทำเบหมิภายในประเทศ แต่เดินทางไปหาข้อมูลเพิ่มเติมในต่างประเทศ เช่น ที่ประเทศอิตาลีและประเทศจีน และเข้าไปเก็บข้อมูลถึงในครัว กล่าวคือเขาไม่ได้เก็บข้อมูลเฉพาะตัวหนังสือ แต่ศึกษาภาคสนามและเขายังมีครัวค้นคว้าวิจัยของตนเองในจังหวัดนาราด้วย (The Daily Yomiuri, 2010) การศึกษาในสิ่งที่เขาสนใจอย่างลึกซึ้งเช่นนี้ทำให้โอคุมุระเป็นที่ยอมรับในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารดั้งเดิมของญี่ปุ่น และตรงกับค่านิยมที่ปรากฏในสภานิติบัญญัติญี่ปุ่นว่าควรศึกษาให้เชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่ง

4.4 ชาวที่สะท้อนค่านิยมถ้าไม่เคยเรียนก็อาจทำไม่ได้

ชาวที่สะท้อนค่านิยมนี้อาจเป็นเรื่องที่ไม่มีใครคาดคิดแต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยหลายแห่งในญี่ปุ่นเริ่มสอนและให้ข้อมูลนักศึกษาเกี่ยวกับการมีมารยาทที่ดี เนื่องจากปัจจุบันนักศึกษามากมายไม่รู้ว่าความประพฤติแบบใดที่สังคมยอมรับและความประพฤติแบบใดที่สังคมไม่ยอมรับ ความประพฤติที่นักศึกษาในปัจจุบันทำได้แก่ การทิ้งขยะไม่เป็นที่ การไม่แยกประเภทขยะก่อนทิ้ง การขีดเขียนหรือวาดภาพบนอาคารหรือฝาผนัง การไม่คืนหนังสือห้องสมุดตามกำหนด การมีกัญญาไว้ในครอบครอง เป็นต้น ศาสตราจารย์โทรุ ฟุรุฮาดะแห่งมหาวิทยาลัยคานาซาวะกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “นักศึกษาบางคนถามผมว่าทำไมผมต้องสอนเรื่องพื้นฐานแบบนี้ด้วย แต่เราได้รับคำร้องเรียนเกี่ยวกับนักศึกษาบางคนเรื่องการทิ้งขยะ ผมอยากให้พวกเขาเรียนรู้ทักษะที่เป็นสามัญสำนึกก่อนที่พวกเขาจะออกไปสู่โลกแห่งความเป็นจริง” ศาสตราจารย์โมโตฮิสะ คาเนโกะ แห่งมหาวิทยาลัยโตเกียวก็กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “มหาวิทยาลัยหลายแห่งกำลังหาวิธีช่วยนักศึกษาประพฤติตัวในแบบที่มีวุฒิภาวะมากขึ้น เหตุผลหนึ่งที่พวกเขาเริ่มสนใจเรื่องมารยาทที่ดีและจริยธรรมก็เพราะสถานการณ์การจ้างงานในปีหลังๆ ที่แย่มากๆ ที่แย่มากๆ นักศึกษาที่ขาดสามัญสำนึกมีแนวโน้มที่จะหางานทำไม่ได้” (The Daily Yomiuri, 2010) ชาวนี้แสดงให้เห็นว่าเรื่องบางเรื่องถึงแม้คนส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนน่าจะรู้และกระทำจนเป็นปกติวิสัย แต่ถ้าไม่เคยเรียนรู้ ไม่เคยมีใครอบรมสั่งสอนมาก่อน บางคนก็อาจจะทำไม่ได้ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคือเมื่อขาดสามัญสำนึกและทำตามแบบแผนที่สังคมยอมรับไม่ได้ก็ไม่มีใครรับเข้าองค์กร

5. ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถ

5.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมคนมีความสามารถจะไม่โอ้อวด

ชาวที่สะท้อนค่านิยมคนมีความสามารถจะไม่โอ้อวดที่พบในช่วงการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้เป็นชาวของผู้หญิงญี่ปุ่นสองชาว ชาวแรกคือคาสึโยะ เซจิเมะ สถาปนิกวัย 53 ปีชาวญี่ปุ่น เธอได้รับรางวัล Pritzker Architecture Prize ซึ่งในวงการสถาปัตยกรรมเทียบเท่ากับการได้รับรางวัลโนเบล เธอเป็นผู้ออกแบบส่วนต่อเติมของพิพิธภัณฑลัฟที่ปารีสซึ่งกำลังอยู่ระหว่างการก่อสร้างและเป็นผู้หญิงคนแรกที่ได้รับเกียรติให้เป็นภัณฑารักษ์ของนิทรรศการ Venice Biennale's International Architecture Exhibition ซึ่งเป็นนิทรรศการแสดงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของโลก แต่เมื่อนักข่าวถามถึงเรื่องนี้เธอก็อธิบายว่า “มันเป็นแค่การขยายกิจกรรมตามปกติของฉันออกไปเท่า

นั่นเอง” ในการทำงานครั้งนี้เซจิจะมีผู้ช่วยทำงานหลายคน เธอเปิดโอกาสให้พวกเขาแสดงความสามารถอย่างอิสระโดยเธอจะเป็นผู้ดูแลงานเบื้องหลังเสียมากกว่า เธอกล่าวว่า “ถ้าฉันตัดสินทุกอย่างคนเดียว นิทรรศการก็คงน่าเบื่อ” (The Daily Yomiuri, 2010)

อีกข่าวหนึ่งคือคาสึมิ อินามุระ นายกเทศมนตรีหญิงของเมืองอามาซากิ จังหวัดเฮียวโกะ ถึงแม้เธอจะเป็นนายกเทศมนตรีแต่เธอใช้ชีวิตเรียบง่ายเหมือนผู้หญิงทั่วไปคือ ตอนเช้าเธอจะรอส่งสามีไปทำงานก่อน หลังจากนั้นจึงพาลูกสาววัยห้าขวบไปส่งเนิร์สเซอร์รี่ แล้วจึงขี่จักรยานไปทำงาน (The Daily Yomiuri, 2010) ข่าวทั้งสองแสดงให้เห็นภาพของคนที่มีความสามารถได้รับการยอมรับจากทั้งชายและหญิงในระดับเมืองและระดับนานาชาติ แต่ทั้งสองก็มีความถ่อมตน ไม่ได้โอ้อวดหรือใช้ชีวิตเหนือกว่าคนทั่วไป คนหนึ่งเห็นได้จากวิถีพุดจาส่วนอีกคนหนึ่งเห็นได้จากการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายทั้งๆ ที่สถานภาพของเธอน่าจะใช้ชีวิตที่หรูหรากว่านี้ได้

6. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน

6.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเงินคืออำนาจ

ในสภาวะที่ญี่ปุ่นนั้น ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ชัดเจนมากคือค่านิยมเงินคืออำนาจ อย่างไรก็ตามมีข่าวว่า ข่าวหนึ่งสะท้อนค่านิยมเรื่องนี้แต่ในแง่มุมมองที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือข่าวการใช้หนังสือพิมพ์เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า ทาคุยะ ควะ คุณครูของโรงเรียนมัธยมมุซาชิ มุระยามะให้นักเรียนอ่านบทความในหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ และเขาให้นักเรียนจดรายการปัจจัยที่นักเรียนคิดว่าสำคัญที่สุดในการหางาน ผลปรากฏว่าปัจจัยอันดับต้นๆ ที่นักเรียนเขียนไว้คือ เงินเดือน ความถนัดส่วนตัว คุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความพอใจในการทำงานและความมั่นคงของงาน หลังจากฟังการนำเสนอของนักเรียนคนอื่นๆ ควะขอให้นักเรียนประเมินความคิดเห็นส่วนตัวอีกครั้งว่ายังคงเดิมหรือไม่ และมีนักเรียนคนหนึ่งกล่าวว่า “ผมเคยคิดว่าเงินสำคัญที่สุด แต่ตอนนี้ผมรู้สึกว่าจะแรงบันดาลใจและความพอใจก็สำคัญเหมือนกัน” (The Daily Yomiuri, 2010) คำกล่าวของนักเรียนคนนี้สะท้อนให้เห็นว่าเงินยังคงเป็นความสำคัญอันดับต้นๆ ของคนเรา แต่อาจจะไม่ใช่ความสำคัญสูงสุดก็ได้ถ้าเราพิจารณาปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ประกอบด้วย

7. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการทำธุรกิจ

7.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมคนทำการค้าต้องตามใจลูกค้า

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ผลิตสินค้าแปลกใหม่ทันสมัยออกมาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้นยังมักทำการวิจัยหรือสำรวจความคิดเห็นของลูกค้าเพื่อปรับปรุงสินค้าหรือการให้บริการได้ตรงกับความต้องการของลูกค้า ตัวอย่างข่าวที่สะท้อนค่านิยมนี้ได้แก่ ข่าวบริษัทให้บริการด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ เช่นเป็นเพื่อนเดินทางไปท่องเที่ยวทั้งต่างจังหวัดและต่างประเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในประเทศญี่ปุ่นแต่มีผู้ดูแลไม่เพียงพอ ตัวอย่างบริษัทลักษณะนี้ได้แก่ บริษัทเจทีบี คอร์ป ในกรุงโตเกียวซึ่งจัดหาผู้ให้การดูแลผู้สูงอายุที่ได้รับใบอนุญาตอย่างถูกต้องและจัดส่งผู้ดูแลเหล่านี้ไปประจำยังโรงแรมและรีสอร์ทในจังหวัดชิโอะกะเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เดินทางไปพักโดยเฉพาะตอนที่ลงไปแช่น้ำในอ่างน้ำร้อน (The Daily Yomiuri, 2010)

บริการที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้ายังได้แก่บริการจัดพิธีหย่า โดยในพิธีสามีภรรยาจะใช้ค้อนทุบแหวนสมรสเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการสวมนแหวนสมรสในตอนประกอบพิธีแต่งงาน อิโรกิ เทราอิ เจ้าของบริษัทผู้รับให้บริการกล่าวว่าบริการของเขาได้รับการตอบ

รับจากลูกค้าเป็นอย่างดีและในช่วงปีกว่าที่เขาเริ่มให้บริการ มีคู่สามีภรรยามาใช้บริการแล้วราว 20 คู่ (The Mainichi Daily News, 2010)

นอกจากนั้นยังมีชาวสุสานหลายแห่งปรับปรุงการให้บริการแก่ลูกค้า เช่น สุสานของบริษัทโอเซยะ อิงคิในกรุงโตเกียวตกแต่งสุสานด้วยแนวคิด “สุสานสวน” พวกเขาปลูกต้นไม้และดอกไม้มากมาย และออกแบบสวนและน้ำพุตามแบบพระราชวังอัลฮัมบราของสเปน สุสานเคียวคุซุอิเอ็นในโยโกฮาม่าให้บริการสุสานที่ผู้เสียชีวิตสามารถฝังร่างไว้กับสัตว์เลี้ยงของตนได้ สุสานคิจิโจโคเอ็น โบจิวจังหวัดคานากาวะสร้างบ่อน้ำพุร้อนกลางแจ้งให้ผู้ที่มาสุสานได้ใช้บริการซึ่งจากมุนีจะสามารถมองเห็นอ่าวซากามิที่สวยงามได้ (The Daily Yomiuri, 2010)

ข่าวเหล่านี้เป็นตัวอย่างข่าวที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมว่าผู้ทำการค้าควรให้บริการหรือผลิตสินค้าที่เหมาะสมกับผู้ซื้อ ไม่จำเป็นต้องผลิตหรือให้บริการแบบเดิมตลอดไป แต่ควรมีความคิดสร้างสรรค์และใส่ใจความต้องการของลูกค้าเพื่อสามารถให้บริการได้ตรงกับความต้องการของลูกค้าซึ่งจะเป็นผลประโยชน์ของผู้ให้บริการเองด้วย

8. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับกลยุทธ์การต่อสู้

8.1 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมใช้ความอ่อนสยบความแข็ง

ข่าวที่สะท้อนค่านิยมใช้ความอ่อนสยบความแข็งพบได้ทั้งข่าวภายในประเทศและข่าวต่างประเทศ สำหรับข่าวในประเทศคือกรณีความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับจังหวัดโอกินาวา จังหวัดโอกินาวาเป็นที่ตั้งฐานทัพหลายฐานทัพของสหรัฐอเมริกาประมาณ 50 ปี สำหรับชาวโอกินาวา การมีฐานทัพสหรัฐฯ มาตั้งอยู่นั้นอาจมีประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจแต่ในขณะเดียวกันก็เป็นภาระและก่อให้เกิดอันตรายบางประการแก่ชาวโอกินาวา ชาวโอกินาวาจึงต้องการให้รัฐบาลย้ายที่ตั้งฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากโอกินาวา อย่างไรก็ตาม รัฐบาลญี่ปุ่นไม่อาจทำเช่นนั้นได้เพราะในสนธิสัญญาาระดับทวิภาคีที่ตกลงไว้กับสหรัฐฯ ระบุว่าฐานทัพสหรัฐฯ จะต้องอยู่ในจังหวัดโอกินาวา รัฐบาลจึงพยายามประนีประนอมด้วยการให้ย้ายที่ตั้งฐานทัพเพิ่มเติมของสหรัฐฯ ไปยังบริเวณที่มีประชากรน้อยกว่าคือเมืองนาโกะ แต่เมืองนาโกะก็ยังคงอยู่ในพื้นที่จังหวัดโอกินาวาเช่นเดิม ส่งผลให้ผู้ว่าราชการจังหวัดโอกินาวาและชาวโอกินาวาไม่พอใจและต่อต้านอย่างเปิดเผย

นาโโตะ คัน อดีตนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นได้เดินทางไปเยือนโอกินาวาเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 เขากล่าวกับชาวโอกินาวาว่า “ในฐานะตัวแทนประชาชนของประเทศ ผมขอกล่าวขอโทษและในขณะเดียวกันก็ขอขอบคุณอย่างจริงใจที่พวกท่านได้แบกรับภาระในการช่วยรักษาสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก... ผมขอยืนยัน ณ ที่นี้ว่าจะพยายามมากขึ้นที่จะลดภาระของพวกท่านและกำจัดอันตราย [จากฐานทัพของสหรัฐฯ]” (The Daily Yomiuri, 2010)

อีกข่าวหนึ่งเป็นข่าวความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้ ในอดีตญี่ปุ่นเคยบุกกรุกคาบสมุทรเกาหลีและยึดเกาหลีเป็นอาณานิคม กล่าวคือเคยก่อความเจ็บช้ำอย่างสาหัสให้ชาวเกาหลีมาก่อน แต่ในปัจจุบันซึ่งสาธารณรัฐประชาชนจีนขยายแสนยานุภาพมากขึ้นในทุกด้าน ญี่ปุ่นจึงจำต้องแสวงหาพันธมิตรโดยเฉพาะประเทศที่กล่าวได้ว่าเป็นเพื่อนบ้าน ดังนั้นเพื่อทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้ดีขึ้น ในวันก่อนครบรอบหนึ่งร้อยปีที่ญี่ปุ่นผนวกเกาหลีเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่น อดีตนายกรัฐมนตรีนาโโตะ คันจึงกล่าวขอโทษชาวเกาหลีใต้ที่ญี่ปุ่นเคยยึดครองประเทศและยังให้สัญญาว่าจะสร้างความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีโดยมุ่งไปที่อนาคต อดีตนายกรัฐมนตรีคันกล่าวว่า ญี่ปุ่นจะดำเนินโครงการช่วยเหลือด้านมนุษยชนและจะส่งเอกสารโบราณของราชวงศ์เกาหลีที่ญี่ปุ่น

นำกลับมายังประเทศตั้งแต่ช่วงยึดครองคาบสมุทรเกาหลีคืนแก่เกาหลีได้ด้วย ซึ่งจากแถลงการณ์ของ
อดีตนายกรัฐมนตรีคิม ลี มุง บัค ประธานาธิบดีของเกาหลีใต้ก็กล่าวตอบว่าทั้งสองประเทศจะสามารถ
สร้างความสัมพันธ์ที่ร่วมมือกันแข็งแกร่งยิ่งขึ้นได้ (The Daily Yomiuri, 2010)

ชาวทั้งสองแสดงให้เห็นค่านิยมใช้ความอ่อนสยบความแข็งได้อย่างชัดเจน กล่าวคือเมื่อเรา
รู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งต่อต้าน ไม่เห็นชอบหรือมีความเป็นศัตรูอย่างชัดเจน เราก็ควรใช้ความอ่อน ความนิ่ง
แก้ไขสถานการณ์ ถึงแม้เราจะไม่รู้ว่าการอ่อนให้อีกฝ่ายหนึ่งจะทำให้เราประสบความสำเร็จในสิ่งที่
มุ่งหวังหรือไม่ แต่การอ่อนให้ความแข็งแกร่งอย่างน้อยก็ทำให้เหตุการณ์ไม่ทวีความรุนแรงจนกลายเป็นจุด
แตกหัก

8.2 ชาวที่สะท้อนค่านิยมทำอะไรต้องมีแผนการ

ชาวที่สะท้อนค่านิยมว่าทำอะไรต้องมีแผนการคือชาวความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากการขาด
การวางแผนที่ดี นั่นคือโกดะนำเทียวคนหนึ่งที่รอดชีวิตจากการปืนเขาที่ฮอกไกโดเมื่อ พ.ศ. 2552
ออกมาเปิดเผยว่าการปืนโทมูราอุชินั้น หัวหน้าโกดะไม่มีการเตรียมตัวที่ดี กล่าวคือเขาไม่เคยปืนเขา
แห่งนี้มาก่อนและไม่ได้บอกกับโกดะผู้ช่วยอีกสองคนจนกระทั่งก่อนออกเดินทาง นอกจากนี้ไม่เคยปืน
เขานี้มาก่อนแล้ว ช่วงนั้นยังมีทั้งลมแรงและฝนกระหน่ำทำให้อันตรายยิ่งขึ้น แต่หัวหน้าโกดะก็
ตัดสินใจให้คณะออกเดินทางจากที่พักจนทำให้เกิดอุบัติเหตุและมีผู้เสียชีวิตถึงแปดคนรวมถึงตัว
หัวหน้าโกดะเอง ผู้ช่วยโกดะที่รอดชีวิตรายนี้กล่าวว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวหยาบยานในเรื่องการ
จัดการความเสี่ยง (The Mainichi Daily News, 2010)

อีกชาวหนึ่งคือหลังจากเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวและสึนามิครั้งใหญ่เมื่อเดือนมีนาคม
พ.ศ. 2554 ชาวญี่ปุ่นก็เริ่มเตรียมตัวรับสถานการณ์รุนแรงที่อาจเกิดขึ้นอีกโดยเฉพาะในด้านที่พัก
อาศัย การก่อสร้างที่พักอาศัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นอพาร์ทเมนต์หรือคอนโดมิเนียมจึงจะมีการวางแผนเพื่อ
เตรียมรับภัยพิบัติ ตัวอย่างได้แก่อพาร์ทเมนต์แห่งหนึ่งในโยโกฮาม่า ในสนามของอพาร์ทเมนต์มีซุ้มซึ่ง
ปรับให้เป็นเต็นท์ได้ถ้าใช้ผ้าใบคลุมด้านบน มีเก้าอี้ซึ่งสามารถปรับเป็นเตาไฟได้ ท่อระบายน้ำที่มีฝา
ปิดก็ปรับเป็นสุขาได้ นอกจากนี้อพาร์ทเมนต์นี้ยังมีโกดังเก็บอุปกรณ์ช่วยเหลือและอุปกรณ์บรรเทา
ทุกข์ต่างๆ ด้วย โทชิทากะ คาตาดะ ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยกุมมะเห็นด้วยกับความคิดใช้
อพาร์ทเมนต์หรือคอนโดมิเนียมเป็นที่หลบภัย แต่เขาก็กล่าวเสริมว่า “การจะใช้คอนโดมิเนียมที่
เตรียมพร้อมรับภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ ผู้ที่อาศัยในคอนโดมิเนียมและคนที่อยู่บริเวณ
ใกล้เคียงต้องร่วมมือกันสร้างแผนการป้องกันภัยพิบัติ” (The Mainichi Daily News, 2010)

ชาวทั้งสองสะท้อนให้เห็นค่านิยมว่าการทำอะไรควรมีแผนการ เพราะหากไม่มีแผนการก็
อาจจะเกิดความเสียหายถึงแก่ชีวิตได้อย่างเช่นกรณีการเสียชีวิตของคณะทัวร์ที่ฮอกไกโด นอกจากนี้
นั้นการวางแผนการก็ควรเป็นการช่วยเหลือหรือร่วมมือกันของกลุ่มคนจึงจะสำเร็จดังที่หวัง

8.3 ชาวที่สะท้อนค่านิยมอย่าพึ่งแผนการมากเกินไป

ค่านิยมนี้ค่อนข้างตรงกันข้ามกับค่านิยมข้อ 8.2 ปกติแล้วถ้าคนเรามีแผนการก็มักจะทำ
ตามแผนการที่วางไว้ แต่บางครั้งการยึดแผนการมากเกินไปก็อาจไม่ใช่เรื่องดี ตัวอย่างชาวที่สะท้อน
ค่านิยมนี้ได้แก่ชาวตอนเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวและสึนามิเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2554 โรงเรียน
ประถมศึกษาขนาดคาฮามะในจังหวัดมียากิมิแผนการล่วงหน้าว่าถ้าเกิดสึนามิต้องอพยพครูและ
นักเรียนไปยังโรงเรียนมัธยมซากาโมโตะซึ่งตั้งอยู่บนเนิน แต่ในวันเกิดเหตุทาเคชิ อิโนะอุเอะ ครูใหญ่

ของโรงเรียนนาคาฮามะเกรงว่าหากให้นักเรียนเดินเท้าไปยังสถานที่หลบภัยดังกล่าวอาจไม่ทันการณ์ อีกทั้งเขามั่นใจว่าอาคารเรียนแข็งแกร่งพอจะรับมือกับทสึนามิ เขาจึงให้ครู นักเรียน และคนในพื้นที่ขึ้นไปอยู่บนหลังคาโรงเรียน ซึ่งการตัดสินใจของเขาเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องเมื่อต่อมาพบว่าคนที่เดินเท้าไปยังสถานที่หลบภัย ไม่ได้อพยพไปบนหลังคาของโรงเรียนนั้นถูกคลื่นยักษ์ซัดหายไปโนทะเล (The Mainichi Daily News, 2011)

ด้านรัฐบาลเองก็มีการยืดหยุ่นเกี่ยวกับแผนการเช่นกัน ตัวอย่างได้แก่ข่าวกระทรวงยุติธรรมทบทวนกฎหมายเกี่ยวกับการให้วีซ่าชาวต่างประเทศที่เป็นทันตแพทย์ นางพยาบาลหรือผู้ทำงานเกี่ยวกับสุขภาพ โดยก่อนหน้านั้นรัฐบาลญี่ปุ่นกำหนดระยะเวลาว่าทันตแพทย์ นางพยาบาลหรือผู้ทำงานเกี่ยวกับสุขภาพที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงานในญี่ปุ่นอย่างถาวรจะสามารถทำงานในประเทศญี่ปุ่นได้นานเท่าใด เช่น ทันตแพทย์ทำงานในญี่ปุ่นได้ไม่เกินหกปี นางพยาบาลทำงานในญี่ปุ่นได้ไม่เกินเจ็ดปี แต่เนื่องจากปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีอัตราผู้สูงอายุสูงมากและขาดแคลนบุคลากรด้านการแพทย์ ญี่ปุ่นจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการแพทย์เพิ่มขึ้น รัฐบาลญี่ปุ่นจึงผ่อนปรนกฎเกณฑ์และแผนการของตนเอง ยอมให้บุคลากรทางการแพทย์ทำงานอยู่ในญี่ปุ่นได้เกินระยะเวลาที่เคยกำหนด นอกจากนี้ยังอาจอนุญาตให้เปิดคลินิกส่วนตัวหรือทำงานในคลินิกเอกชนได้ด้วย (The Mainichi Daily News, 2010)

อีกข่าวหนึ่งได้แก่อาคิฮิสะ นากาชิมา เลขาธิการกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นแสดงความเห็นเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 ว่าญี่ปุ่นควรผ่อนปรนกฎการส่งออกอาวุธ ซึ่งจะทำให้ญี่ปุ่นสามารถรวมผลิตรถถังและเทคโนโลยีด้านอาวุธกับประเทศอื่นได้มากขึ้น โดยปัจจุบันญี่ปุ่นมีนโยบายไม่ส่งออกอาวุธหรือเทคโนโลยีเกี่ยวกับอาวุธ ยกเว้นการส่งออกอาวุธให้สหรัฐอเมริกาเนื่องจากได้ทำสนธิสัญญาความมั่นคงต่อกันไว้ แต่ถ้าญี่ปุ่นผ่อนปรนกฎข้อนี้จะทำให้ญี่ปุ่นประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเตรียมรับการรุกรานจากต่างชาติในกรณีฉุกเฉิน (The Mainichi Daily News, 2010)

เนื่องจากปัจจุบันญี่ปุ่นเผชิญความท้าทายทางการทหารจากทั้งรัสเซียและสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยทางตอนเหนือญี่ปุ่นมีปัญหาขัดแย้งด้านพรมแดนกับรัสเซีย ส่วนทางตอนใต้ก็มีปัญหาขัดแย้งด้านพรมแดนกับสาธารณรัฐประชาชนจีน

ข่าวทั้งสามแสดงให้เห็นค่านิยมว่าการมีแผนการนั้นถึงแม้จะเป็นสิ่งดี แต่ก็ไม่ควรยึดตามแผนการจนเกินไป เราควรพิจารณาสถานการณ์แวดล้อมตามกาลเทศะประกอบแล้วดูว่าแผนการที่เราอยู่นั้นยังเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ หากไม่เหมาะสมก็ควรมีการเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือข่าวการตัดสินใจของครูใหญ่ตอนเกิดทสึนามิซึ่งช่วยรักษาชีวิตของครูและนักเรียนได้มากมาย

8.4 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเมื่อผลิตผลผลิตต้องหาสาเหตุและแก้ไข

ชาวที่สะท้อนค่านิยมนี้เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวและทสึนามิเมื่อเดือนมีนาคมที่ผ่านมา ก่อนเกิดภัยพิบัติครั้งนี้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มั่นใจในเทคโนโลยีด้านพลังงานนิวเคลียร์มาก ญี่ปุ่นมีเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ถึง 54 เต้าทั่วประเทศ ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ถึงร้อยละ 30 ของพลังงานไฟฟ้าที่ใช้ภายในประเทศ นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังส่งออกเทคโนโลยีด้านนี้แก่ต่างประเทศด้วย แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวระดับความแรง 9 ริคเตอร์ซึ่งทำให้เตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ในจังหวัดฟูกูชิมะเสียหาย เกิดการรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสี ญี่ปุ่นก็ต้องกลับมาพิจารณาครั้งใหญ่ว่าการพึ่งพิงพลังงานนิวเคลียร์นั้นเหมาะสมหรือไม่ อดีตนายกรัฐมนตรีนาโโตะ คังกล่าวตอนปลายเดือนมีนาคม

ว่าญี่ปุ่นจำเป็นต้องทบทวนแผนการเกี่ยวกับการสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ใหม่ตั้งแต่ต้นและอาจต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายใช้พลังงานนิวเคลียร์เป็นแหล่งพลังงานหลักของประเทศมาเป็นการใช้พลังงานจากแหล่งอื่น (The Mainichi Daily News, 2010) ข่าวนี้อาจแสดงให้เห็นค่านิยมพยายามแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาดไป โดยในขณะที่มีการสอบสวนสาเหตุของอุบัติเหตุ ณ โรงงานพลังงานนิวเคลียร์ รัฐบาลญี่ปุ่นก็มองหาหนทางแก้ไขอื่นคือมองหาแหล่งพลังงานอื่นที่จะนำมาใช้ทดแทนไปพร้อมกันด้วย

8.5 ชาวที่สะท้อนค่านิยมยอมสละสิ่งเล็กเพื่อสิ่งที่ใหญ่กว่า

ชาวที่สะท้อนค่านิยมนี้เป็นข่าวความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้ เป็นที่รู้จักในวงกว้างว่าแต่เดิมญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้มีความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยดีต่อกันเนื่องจากญี่ปุ่นเคยบุกเข้าไปยึดคาบสมุทรเกาหลีระหว่าง พ.ศ. 2135-2141 สร้างความเสียหายและความเจ็บแค้นแก่ชาวเกาหลีใต้อย่างมาก แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันญี่ปุ่นต้องการเป็นพันธมิตรกับเกาหลีใต้ทั้งเพื่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง นายกรัฐมนตรีคนหลังๆ ของญี่ปุ่นจึงดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับเกาหลีใต้ในฐานะมิตรประเทศ และเพื่อบรรเทาความเจ็บปวดของชาวเกาหลีใต้รัฐบาลญี่ปุ่นจึงพยายามหลีกเลี่ยงการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความรู้สึกแค้น เช่น งดการเดินทางไปทำความเคารพวีรบุรุษสงครามซึ่งเคยนำกองทัพญี่ปุ่นบุกไปยังเกาหลีใต้ ณ ศาลเจ้ายาซึคุนิในวันที่ 15 สิงหาคมซึ่งในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาปกตินายกรัฐมนตรีหรือบรรดารัฐมนตรีจะเดินทางไปสักการะวีรบุรุษสงคราม แต่ในปีที่ผ่านมาทั้งอดีตนายกรัฐมนตรีนาโอโตะ คันและบรรดารัฐมนตรีในคณะรัฐบาลของเขาไม่มีใครเดินทางไปสักการะ ณ ศาลเจ้ายาซึคุนิเลย (The Mainichi Daily News, 2010)

นอกจากนั้น ในการพบปะกับประธานาธิบดีลี มุน บัคของเกาหลีใต้ในการประชุมสุดยอดเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกที่โยโกฮาม่าเมื่อกลางเดือนพฤศจิกายน อดีตนายกรัฐมนตรีนาโอโตะ คันยังกล่าวกับประธานาธิบดีว่าญี่ปุ่นจะพิจารณาคืนหนังสือโบราณของเกาหลีใต้จำนวน 1,205 เล่มซึ่งญี่ปุ่นยึดมาตั้งแต่สมัยครอบครองคาบสมุทรเกาหลีแก่เกาหลีใต้ แต่ต้องขอความเห็นชอบจากสภาไดเอทก่อน (The Mainichi Daily News, 2010) ซึ่งเมื่อมาถึงสมัยของนายกรัฐมนตรีโยชิฮิโกะ โนดะ รัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้ส่งคืนหนังสือโบราณทั้ง 1,205 เล่มแก่รัฐบาลเกาหลีใต้เรียบร้อยแล้ว จะเห็นได้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นพยายามสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับเกาหลีใต้จึงยอมสละสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่ทำได้เพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น ไม่ว่าจะเป็นการงดไปสักการะวีรบุรุษสงครามหรือส่งโบราณวัตถุคืนแก่เกาหลีใต้ก็ตาม

9. ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการทำดี

9.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมจงทำดีกับคนอื่น

ชาวที่สะท้อนค่านิยมนี้มีหลายข่าว ส่วนใหญ่เป็นชาวที่สะท้อนค่านิยมทำดีต่อกัน ไม่สำคัญว่าคนที่เราทำดีด้วยนั้นจะเป็นใคร ตัวอย่างข่าวเหล่านี้ได้แก่ข่าวรถติดถึง 42 ชั่วโมงทางตะวันตกเฉียงใต้ของญี่ปุ่นในช่วงปีใหม่ที่หิมะตกหนักทำให้ชาวญี่ปุ่นมากมายติดอยู่ภายในรถยนต์ พนักงานของร้านสะดวกซื้อแห่งหนึ่งจึงโทรศัพท์ไปยังสำนักงานใหญ่ถามว่าจะนำอาหารที่ไม่สามารถนำไปส่งลูกค้าได้ไปแจกคนที่ติดอยู่ในสภาพรถติดหนักได้หรือไม่ สำนักงานใหญ่นุญาต พนักงานร้านสะดวกซื้อแห่งนั้นจึงนำข้าวปั้น 600-700 ชิ้นไปแจกแก่รถทั้งหมดราว 200 คันโดยเริ่มแจกหลังเที่ยงคืนของวันที่ 2 มกราคม ต่อมาสำนักงานใหญ่ของร้านสะดวกซื้อกล่าวกับผู้สื่อข่าวว่า “ท่ามกลางความสับสน เราเป็นแค่หนึ่งในหลายๆ คนที่พยายามที่จะช่วยเหลือ” (The Mainichi Daily News, 2011)

ข่าวต่อมาเป็นข่าวที่เกิดในช่วงเหตุการณ์แผ่นดินไหวและทsunami ช่วงนั้นชาวญี่ปุ่นจำนวนมากในจังหวัดฟุคุชิมะ อิวาเตะและมียากิต้องสูญเสียญาติพี่น้อง เสียทรัพย์สินและที่พักอาศัย แต่อีก 44 จังหวัดที่ไม่ได้รับความเสียหายหรือเสียหายเล็กน้อยเสนอที่พำนักอาศัยให้แก่ผู้ประสบภัยทันที (The Daily Yomiuri, 2011) นอกจากจะช่วยเหลือชาวญี่ปุ่นด้วยตนเอง คนญี่ปุ่นยังนึกถึงชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศและเสนอความช่วยเหลือทั้งในลักษณะการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์และการจัดหาถ้ำ ในส่วนของการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์นั้นผู้ให้คำปรึกษาคือบรรดาทนายความซึ่งเปิดศูนย์บริการให้คำปรึกษาฟรีเป็นเวลาสองเดือน และให้คำปรึกษาในภาษาต่างประเทศทั้งภาษาอังกฤษ จีน โปรตุเกสและภาษาตากาล็อก มาซาโกะ ซึซึกิ หนึ่งในทนายความที่รับให้คำปรึกษากล่าวว่า “ชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เกิดแผ่นดินไหวเป็นผู้เสียเปรียบในแง่ของการได้ข้อมูล เราหวังว่าเราจะช่วยบรรเทาความกังวลของพวกเขาให้ได้มากที่สุด” (The Mainichi Daily News, 2011)

อีกข่าวหนึ่งที่มีลักษณะใกล้เคียงกันคืออาสาสมัครกลุ่มหนึ่งซึ่งประกอบด้วยถ้ำอาสาสมัครราว 300 คนจะส่งถ้ำไปช่วยทำงานในพื้นที่ที่ประสบภัยพิบัติโดยจะเป็นถ้ำให้ทีมงานบรรเทาทุกข์และอาสาสมัครชาวต่างประเทศที่เดินทางมาช่วยเหลือ รวมทั้งจะช่วยเป็นถ้ำให้ชาวต่างชาติที่อยู่ในโรงพยาบาลและศูนย์อพยพด้วย อาสาสมัครถ้ำเหล่านี้พูดได้ถึงสิบภาษา ได้แก่ ภาษาจีน เกาหลี รัสเซีย ฝรั่งเศส ฯลฯ (The Mainichi Daily News, 2011) ข่าวเหล่านี้สะท้อนค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันเกี่ยวกับการทำความดี การช่วยเหลือผู้อื่นไม่สำคัญว่าคนที่เขาช่วยเหลือจะเป็นใครเป็นคนชาติเดียวกันหรือคนต่างชาติ และอาจจะเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์เราที่จะเกิดความเห็นใจ ช่วยเหลือกันทำดีต่อกันในยามยาก

9.2 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมคนที่ทำดีจะได้สิ่งดีๆ ตอบแทน

ข่าวที่สะท้อนค่านิยมคนที่ทำดีจะได้รับสิ่งดีๆ ตอบแทนได้แก่ ข่าวรถไฟด่วนจากสถานีโทยามะมุ่งหน้าไปสถานีโอซาก้าต้องติดอยู่กลางทางเนื่องจากเกิดพายุหิมะทำให้ทางรถไฟถูกหิมะทับถมจนหมด บริษัทเวสต์เจแปนเรลเวย์สาขาคานางาวาจึงส่งเจ้าหน้าที่มาโกยหิมะออกจากทางรถไฟท่ามกลางความหนาวเย็นและทะเลหิมะ อัทสึชิ นากาฮาระ หนึ่งในเจ้าหน้าที่ที่มาโกยหิมะกล่าวว่า ขณะที่เขาโกยหิมะได้สองชั่วโมง เด็กหญิงคนหนึ่งที่อยู่บนรถไฟก็เคาะกระจกรถไฟ นากาฮาระจึงหันไปมองและเห็นเด็กหญิงชูกะดาซึแผ่นหนึ่งเขียนว่า “ขอบคุณที่พวกคุณทำงานอย่างหนัก อดทนไว้นะจากทุกคน” เจ้าหน้าที่ที่เห็นข้อความนั้นกล่าวว่าพวกเขาตื่นตันจนเกือบร้องไห้และมีแรงจะทำงานต่อไป (The Daily Yomiuri, 2011)

อีกข่าวหนึ่งคือข่าวพนักงานบริษัทหลายคนในปัจจุบันหันมาทำงานเพื่อสังคมกันมากขึ้น การทำงานเพื่อสังคมแบบนี้ผู้ที่ทำต้องใช้เวลาส่วนตัวของตนเองและไม่ได้รับเงินตอบแทน แต่ถึงจะไม่ได้รับสิ่งตอบแทนเป็นรูปธรรมบางคนก็ถือว่าเป็นการหาประสบการณ์และอาจนำไปสู่ประโยชน์ด้านอื่น เคอิชิ ทาเคดะ พนักงานของบริษัทไอบีเอ็มเจแปนซึ่งช่วยวางแผนการดำเนินงานให้องค์กรไทรวาร์ป องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดชิบะเป็นเวลาถึงสี่เดือน กล่าวว่า “สายสัมพันธ์ส่วนตัวของผมกว้างขวางขึ้นและมันเป็นประโยชน์สำหรับงานของผม” (The Daily Yomiuri, 2010)

สองข่าวนี้นับเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นค่านิยมของคนญี่ปุ่นว่าคนที่ทำดีนั้นจะได้สิ่งดีๆ ตอบแทน อาจจะเป็นประสบการณ์ สายสัมพันธ์หรือสิ่งอื่นๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่องานหรือต่อการใช้ชีวิต หรืออาจจะเป็นแค่ความสุข ความพอใจที่ได้รู้ว่าความดีที่ตนทำมีผู้มองเห็นและซาบซึ้งในการกระทำของตน

9.3 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเรล่ำบากดีกว่าให้คนอื่นเดือดร้อน

สำนึกเรื่องตนเองล่ำบากดีกว่าให้คนอื่นเดือดร้อนปรากฏในข่าวหลายข่าว ข่าวแรกได้แก่ ร้านราเม็งชื่อโรครินซาในกรุงโตเกียวตัดสินใจปิดร้านเนื่องจากราเม็งของร้านเป็นที่นิยมมากเสียจน ลูกค้ายอมเข้าแถวยาวและรอคิวนานนับชั่วโมงเพื่อจะได้ชิมราเม็ง แต่การที่ลูกค้าต่อแถวยาวและรอนานนั้นสร้างความเดือดร้อนให้ผู้ที่อยู่อาศัยใกล้ร้านเนื่องจากกีดขวางการจราจร ส่งเสียงดัง นอกจากนี้ยังสุขุบบุหรี่สร้างความรำคาญจนทำให้คนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงไปแจ้งความ และเมื่อทางร้านไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ก็ตัดสินใจปิดร้านในที่สุด (The Daily Yomiuri, 2010)

ข่าวที่สองคือรัฐบาลญี่ปุ่นในสมัยอดีตนายกรัฐมนตรีนาโโตะ คันมีนโยบายจะปรับขึ้นภาษีผู้บริโภคจากร้อยละ 5 เป็นร้อยละ 10 และโยมิอูริชิมบุนได้ทำโพลล์สำรวจความคิดเห็นของประชาชนญี่ปุ่นพบว่าร้อยละ 48 เห็นชอบกับนโยบายการปรับขึ้นภาษีผู้บริโภคในขณะที่ร้อยละ 44 ไม่เห็นชอบ (The Daily Yomiuri, 2010) ถึงแม้จะมีผู้ไม่เห็นชอบถึงร้อยละ 44 แต่น่าแปลกใจที่ชาวญี่ปุ่นเกือบครึ่งหนึ่งเห็นชอบกับแผนการปรับขึ้นภาษีผู้บริโภค เพราะนั่นหมายความว่าตนเองจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่เมื่อมองถึงภาพรวมและสถานการณ์ของประเทศ คนกลุ่มนี้ก็ยินยอม

ตัวอย่างข่าวอีกข่าวหนึ่งคือในช่วงเกิดแผ่นดินไหวและทsunamiครั้งใหญ่เมื่อเดือนมีนาคมที่ผ่านมา ชิเกรุ โยโคซาวะ ผู้บริหารของโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดอิวาเตะยอมสละชีวิตของตนเองเพื่อให้คนอื่นรอดพ้นจากภัยพิบัติ ในวันเกิดเหตุเมื่อเกิดแผ่นดินไหวและทsunamiสูงกว่าสิบเมตรมุ่งมายังโรงพยาบาล ขณะที่เจ้าหน้าที่และคนไข้อื่นๆ อพยพขึ้นไปชั้นบนของอาคาร โยโคซาวะกลับพยายามแกะโทรศัพท์ผ่านดาวเทียมออกจากที่เก็บข้างหน้าต่าง เมื่อคานาเมะ โทมิโอะกะผู้บริหารอีกคนหนึ่งของโรงพยาบาลมาเห็นก็ร้องเตือนให้โยโคซาวะรีบหนี แต่โยโคซาวะกล่าวว่า “ไม่ เราจำเป็นต้องมีสิ่งนี้ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม” สาเหตุที่โยโคซาวะยอมสละชีวิตเพื่อโทรศัพท์ผ่านดาวเทียมก็เพราะในยามเกิดภัยพิบัติโทรศัพท์ปกติจะใช้ไม่ได้ แม้แต่โทรศัพท์มือถือก็อาจใช้การไม่ได้เนื่องจากสัญญาณล่ม ดังนั้นจึงเหลือเพียงโทรศัพท์ผ่านดาวเทียมเท่านั้นที่จะทำให้แพทย์และเจ้าหน้าที่ติดต่อกับภายนอกได้ในยามวิกฤติเช่นนี้ เมื่อคว้าโทรศัพท์ผ่านดาวเทียมได้โยโคซาวะก็ส่งให้โทมิโอะกะซึ่งวิ่งขึ้นไปยังตาดฟ้าของโรงพยาบาล ส่วนโยโคซาวะหายสาบสูญและพบในเวลาต่อมาว่าเขาเสียชีวิต (The Daily Yomiuri, 2011)

ข่าวปิดร้านราเม็ง ข่าวชาวญี่ปุ่นเห็นด้วยกับการปรับขึ้นภาษีผู้บริโภค และข่าวโยโคซาวะยอมสละชีวิตของตนเองทั้งๆ ที่อีกไม่กี่วันเขาก็จะเกษียณจากงานแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงค่านิยมตนเองล่ำบากดีกว่าให้คนอื่นเดือดร้อน ในบางกรณีความล่ำบากไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเงินทองแต่ถึงกับต้องสละชีวิตแต่ชาวญี่ปุ่นก็ยอม

ผลการศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมดั้งเดิมของชาวญี่ปุ่นที่สะท้อนให้เห็นในสุภาชิตกับค่านิยมปัจจุบันที่สะท้อนให้เห็นในข่าวหนังสือพิมพ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่ามีชาวที่สะท้อนค่านิยมด้านเดียวกับที่ปรากฏในสุภาชิต 9 หัวข้อใหญ่และหากพิจารณาจากค่านิยมย่อยในหัวข้อใหญ่จะพบชาวที่สะท้อนค่านิยมด้านเดียวกับที่ปรากฏในสุภาชิต 34 ค่านิยมย่อย ซึ่งมีทั้งค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลง และค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปแต่บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลงดังนี้

1. ค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อยทั้งหมด 11 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลง 5 ค่านิยม ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป 3 ค่านิยม และค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปแต่บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง 3 ค่านิยม

ค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลง 5 ค่านิยมดังกล่าวคือ 1) ค่านิยมสามที่ดีคือสามที่หาเลี้ยงครอบครัวได้ 2) ค่านิยมผู้นำที่ดีต้องยอมรับความคิดของคนอื่น 3) ค่านิยมผู้นำที่ดีต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง 4) ค่านิยมผู้นำที่ดีต้องรักษาคำพูด 5) ค่านิยมผู้นำมักถูกวิจารณ์ ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป 3 ค่านิยมคือ 1) ค่านิยมลูกต้องมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ 2) ค่านิยมพ่อคือบุคคลที่ควรยำเกรง 3) ค่านิยมผู้ชายเป็นที่พึ่ง ผู้หญิงเป็นผู้พึ่ง ค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปแต่บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง 3 ค่านิยมคือ 1) ค่านิยมพ่อแม่รักและเข้าใจลูก 2) ค่านิยมสามีภรรยาที่รักกันจริงยอมอยู่ด้วยกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์ 3) ค่านิยมผู้นำที่ดีต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

2. ค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของชีวิต

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อยทั้งหมด 7 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลง 5 ค่านิยม ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป 2 ค่านิยม

ค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลง 5 ค่านิยมคือ 1) ค่านิยมสิ่งแวดล้อมมีผลต่อเด็ก 2) ค่านิยมการอบรมเด็กต้องใช้ทั้งไม้แข็งไม้อ่อน 3) ค่านิยมคนหนุ่มสาวไว้ใจไม่ได้ 4) ค่านิยมอย่าดูถูกคนหนุ่มสาว 5) ค่านิยมผู้สูงอายุไม่ควรอยู่เฉย ส่วนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป 2 ค่านิยมคือ 1) ค่านิยมควรใช้เวลาในวัยหนุ่มสาวอย่างคุ้มค่า 2) ค่านิยมผู้สูงอายุเมื่ออายุมากขึ้นประสิทธิภาพด้านต่างๆ ก็ลดลง

3. ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและคนที่สังคมไม่ยกย่อง

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อยเพียง 1 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือ ค่านิยมคนที่ยอดเยี่ยมจะมีความพิเศษต่างจากคนทั่วไป

4. ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อยทั้งหมด 4 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ค่านิยมคือ 1) ค่านิยมยิ่งศึกษา ยิ่งรู้ว่าตนเองไม่รู้ 2) ค่านิยมถ้าไม่รู้ต้องถาม 3) ค่านิยมควรศึกษาให้เชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่ง 4) ค่านิยมถ้าไม่เคยเรียนก็อาจทำไม่ได้

5. ค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถ

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อยเพียง 1 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือ ค่านิยมคนมีความสามารถจะไม่โอ้อวด

6. ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อยเพียง 1 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปแต่บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลงคือ ค่านิยมเงินคืออำนาจ

7. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำธุรกิจ

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อยเพียง 1 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือ ค่านิยมคนทำการค้าต้องตามใจลูกค้า

8. ค่านิยมเกี่ยวกับกลยุทธ์การต่อสู้

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อย 5 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง 5 ค่านิยมคือ 1) ค่านิยมใช้ความอ่อนสยบความแข็ง 2) ค่านิยมทำอะไรต้องมีแผนการ 3) ค่านิยมอย่าพึ่งแผนการมากเกินไป 4) ค่านิยมเมื่อผิดพลาดต้องหาสาเหตุและแก้ไข 5) ค่านิยมยอมสละสิ่งเล็กเพื่อสิ่งที่ใหญ่กว่า

9. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำดี

ในค่านิยมหัวข้อนี้พบค่านิยมย่อย 3 ค่านิยม เป็นค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ค่านิยมคือ 1) ค่านิยมจงทำดีกับคนอื่น 2) ค่านิยมคนที่ทำดีจะได้สิ่งดีๆ ตอบแทน 3) ค่านิยมเรากล้าบากดีกว่าให้คนอื่นเดือดร้อน

เมื่อพิจารณาค่านิยมย่อยทั้ง 34 ค่านิยมที่ปรากฏในสุภาชิตญี่ปุ่นและสะท้อนให้เห็นในข่าวปัจจุบัน พบว่ามีค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลงจากค่านิยมดั้งเดิมจำนวน 25 ค่านิยม ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป 5 ค่านิยม และค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปแต่บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง 4 ค่านิยม จึงอาจสรุปได้ว่าคนญี่ปุ่นยังรักษาค่านิยมดั้งเดิมไว้เป็นส่วนใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบ้างโดยมีทั้งการเปลี่ยนแปลงแบบเปลี่ยนโดยสิ้นเชิงและการเปลี่ยนแปลงบางส่วนในขณะที่บางส่วนยังคงอยู่

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาค่านิยมดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นที่สะท้อนจากสุภาชิตและค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันจากข่าวที่นำเสนอผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ผู้วิจัยพบค่านิยมในสุภาชิตซึ่งแบ่งเป็นหัวข้อใหญ่ได้ 14 หัวข้อดังนี้

1. ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ
2. ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน
3. ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น
4. ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ กับคนหรือสิ่งๆ ที่ดูเหมือนไม่สำคัญ
5. ค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
6. ค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของชีวิต
7. ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและคนที่สังคมไม่ยกย่อง
8. ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา
9. ค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถ
10. ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน
11. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำธุรกิจ
12. ค่านิยมเกี่ยวกับกลยุทธ์การต่อสู้
13. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำดี
14. ค่านิยมเกี่ยวกับโชคชะตาพรหมลิขิต

ในแต่ละค่านิยมยังประกอบด้วยค่านิยมย่อยแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากค่านิยมข้อ 1-4 เป็นค่านิยมที่พบมากที่สุดอันดับแรกในสุภาชิตญี่ปุ่น ผู้วิจัยจึงแยกกล่าวถึงส่วนนี้ในบทที่ 3 ส่วนค่านิยมข้อ 5-14 ผู้วิจัยนำมากล่าวรวมไว้ในบทที่ 4 เมื่อใช้ค่านิยมดั้งเดิมที่ได้จากสุภาชิตเป็นพื้นฐานและนำไปเปรียบเทียบกับค่านิยมที่สะท้อนให้เห็นในข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน พบข่าวที่สะท้อนค่านิยมตรงกับในสุภาชิตทั้งหมด 13 ค่านิยม แยกเป็นค่านิยมย่อยได้ 39 ค่านิยม ค่านิยมเดียวที่ไม่พบในข่าวคือค่านิยมเกี่ยวกับโชคชะตาพรหมลิขิต

เมื่อพิจารณาค่านิยมย่อยทั้งหมด 39 ค่านิยม พบว่าในจำนวนนี้มีค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลง 28 ค่านิยมคิดเป็นร้อยละ 71.79 พบค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป 5 ค่านิยมคิดเป็นร้อยละ 12.82 และพบค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปแต่บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง 6 ค่านิยมคิดเป็นร้อยละ 15.39 จึงสรุปได้ว่าสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้พบว่าค่านิยมดั้งเดิมส่วนใหญ่ของคนญี่ปุ่นยังคงอยู่ มีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่จำนวนหนึ่งแต่นับว่าเป็นส่วนน้อย และมีค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปในขณะที่บางส่วนยังไม่มีเปลี่ยนแปลง

ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปอาจเกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ได้แก่วัฒนธรรมชายเป็นที่ยิ่งใหญ่เป็นผู้พึ่ง ถ้าเป็นสมัยก่อนที่ญี่ปุ่นยังไม่ประสบภาวะอัตราการเกิดต่ำ อัตราผู้สูงอายุสูงจนกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ ค่านิยมดั้งเดิมก็อาจคงอยู่ได้ แต่ในปัจจุบันเมื่อญี่ปุ่นขาดแคลนแรงงานเพราะประชากรในวัยทำงานมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ อีกทั้งต้อง

เผชิญปัญหาการจ่ายเงินบำนาญผู้สูงอายุและค่ารักษาพยาบาลก่อนใหญ่ในขณะที่ประชาชนวัยทำงานที่จ่ายภาษีให้รัฐบาลมีน้อยลง รัฐบาลก็จำเป็นต้องขอให้ผู้หญิงเข้ามาเป็นแรงงานส่วนหนึ่งของตลาดแรงงาน และการเปลี่ยนแปลงนี้มีแนวโน้มที่ติดังเห็นได้จากข่าวผู้หญิงญี่ปุ่นได้รับตำแหน่งที่เดิมเป็นตำแหน่งของผู้ชายและยังทำงานที่เป็นที่ยอมรับในระดับต่างประเทศด้วย

ค่านิยมควรใช้ช่วงเวลาในวัยหนุ่มสาวอย่างคุ้มค่าก็มีการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจเช่นกัน กล่าวคือตั้งแต่ทศวรรษ 1990 ถึงกลางทศวรรษ 2010 หนุ่มสาวญี่ปุ่นนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวหรือศึกษาต่อในต่างประเทศโดยเฉพาะที่สหรัฐอเมริกาและประเทศจีน แต่หลังจากเกิดภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ มีคนตกงานในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นและการหางานทำของผู้สำเร็จการศึกษาใหม่ไม่ว่าจะในระดับมัธยมศึกษาหรือระดับมหาวิทยาลัยเป็นไปอย่างยากลำบากมาอย่างต่อเนื่อง หนุ่มสาวญี่ปุ่นก็เลือกที่จะศึกษาต่อภายในประเทศมากขึ้น ศึกษาต่อในต่างประเทศน้อยลงโดยสาเหตุมาจากมีความกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายและความกังวลในการหางานทำ

ในขณะที่เดียวกัน ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปบางข้อ เช่น ค่านิยมลูกต้องมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ และค่านิยมพ่อคือบุคคลที่ควรยำเกรงที่ปรากฏในงานวิจัยนี้เมื่อจากกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องปกติของสังคมญี่ปุ่น แต่ที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์เพราะหนังสือพิมพ์มักนำเสนอข่าวที่เป็นที่สนใจของผู้คน โดยเฉพาะข่าวที่คนในสังคมรู้สึกแปลก นำประหลาดใจ หรือแม้แต่ข่าวที่มีเนื้อหาโหดร้ายรุนแรงจนแทบรับไม่ได้ ซึ่งนับว่าเป็นบทบาทหนึ่งของหนังสือพิมพ์ในการให้การศึกษาและทำให้ผู้อ่านต้องนำไปคิดว่าสิ่งที่ได้อ่านนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่อย่างไร

สำหรับค่านิยมที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปแต่บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง เช่นค่านิยมพ่อแม่รักและเข้าใจลูก ค่านิยมสามีภรรยาที่รักกันจริงยอมอยู่ด้วยกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์ ค่านิยมลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นนั้นหากศึกษาโดยมีบริบททางสังคมประกอบอาจแสดงให้เห็นค่านิยมที่แตกต่างระหว่างคนญี่ปุ่นสมัยก่อนกับคนญี่ปุ่นสมัยใหม่ได้ เนื่องจากในการวิจัยชิ้นนี้พบว่าค่านิยมส่วนที่ไม่เปลี่ยนแปลงนั้นส่วนใหญ่จะเกิดในกลุ่มของคนวัยกลางคนขึ้นไป ส่วนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปเกิดในกลุ่มของคนหนุ่มสาวสมัยใหม่จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาต่อไป

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่าค่านิยมดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน ค่านิยมบางข้อมีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปในขณะที่บางส่วนไม่มีการเปลี่ยนแปลงซึ่งน่าศึกษาว่าเป็นการสะท้อนความแตกต่างทางความคิดของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ในสังคมญี่ปุ่นซึ่งเติบโตมาในสภาวะแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันหรือไม่ ส่วนค่านิยมที่ในงานวิจัยชิ้นนี้พบว่าเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้นบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงจริงเนื่องจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมและทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยบังคับ แต่บางส่วนอาจจำเป็นต้องรวบรวมข่าวที่สะท้อนค่านิยมลักษณะเดียวกันเพิ่มเติมเพื่อพิจารณาว่าเปลี่ยนแปลงไปแล้วทั้งหมดจริงหรือไม่

ในส่วนของการเผยแพร่ผลการวิจัยแก่กลุ่มคนไทยที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนญี่ปุ่นนั้น ผู้วิจัยจัดส่งรายงานการวิจัยฉบับเต็มไปยังหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนทั้งสิ้น 135 แห่งดังนี้

หน่วยงานภาครัฐ

1. สำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัยของรัฐบาล 33 แห่ง
2. องค์การบริหารส่วนจังหวัด 9 แห่ง
3. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสำนักงานในภาคต่างๆ 22 แห่ง
4. สภาหอการค้าแห่งประเทศไทยและหอการค้าจังหวัด 19 แห่ง

หน่วยงานภาคเอกชน

1. สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวภายในประเทศและบริษัทนำเที่ยวในประเทศไทย 52 แห่ง

ข้อเสนอแนะ

1. หากมีการศึกษาวิจัยค่านิยมที่สะท้อนจากข่าวหนังสือพิมพ์ในลักษณะนี้อีกควรเก็บรวบรวมข่าวเป็นระยะเวลาสั้นขึ้นและรวบรวมข่าวให้ได้มากที่สุด โดยเก็บรวบรวมข่าวให้ครอบคลุมทุกด้าน
2. ควรอภิปรายผลการวิจัยในแต่ละค่านิยมโดยใช้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งอาจมีการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวญี่ปุ่นเพื่อนำมาประกอบการอภิปราย

บรรณานุกรม

หนังสือ

- ไซสิริ ปราโมช ณ อยุธยา. (2537). *การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทนา ทองประยูร. (2551). *รายงานการวิจัยความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ต่ออนาคตของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิดำรงชัยธรรม.
- ชยานินทร์. (2543). *ประมวลสุภาษิตไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทฤษฎี.
- ชาญชัย อินทรประวัติ. (2533). *การสอนคำนิยม* (เอกสารคำสอนรายวิชา ปถ.321). สงขลา: โครงการบริการการศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ชันตาโร่. (2552). *พจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทย*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- ดรุณี หิรัญรักษ์. (2530). *การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: (2551). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดรุณี หิรัญรักษ์. (2533). *การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2550). *วารสารศาสตร์เบื้องต้น: ปรัชญาและแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐนันท์ ศิริวิทย์. (2544). *เล่าขาน 500 สำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โปร-เอสเอ็มอี.
- สง่า กาญจนาคพันธุ์. (2541). *สำนวนไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สุภา ปัทมานันท์. (2537). *รวมสุภาษิตญี่ปุ่น 2*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สุภา ปัทมานันท์ นพวรรณ บุญสม และสร้อยสุดา ณ ระนอง. (2536). *รวมสุภาษิตญี่ปุ่น 1*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สุภาณี นิตยเสมอ. (2543). *หน้าที่และบทบาทของหนังสือพิมพ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุภาณี นิตยเสมอ. (2543). *การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรินทร์ ววงศ์. (2546). *การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- วาณิช จรุงกิจอนันต์. (2528). *ถกสำนวนไทย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อุพิมพ์เพกา.
- วีร์ เพชรอุไร. (2542). *สำนวนไทย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บุ๊คแบงก์.
- วีร์ เพชรอุไร. (2543). *สำนวนไทย เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บุ๊คแบงก์.
- อานนท์ อาทิตย์อุทัย. (2553). *สำนวนไทย สำนวนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- อารมณ ฉนวนศรี. (2545). *การสอนเพื่อพัฒนาคำนิยมและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Cooper-Chen, A. & Kodama, M. (1997). *Mass Communication in Japan*. Iowa: Iowa State University Press.
- Russell, E.C. (1978). *What Proverbs Can Tell Us*. (Fumio Okutsu Editor). Tokyo: Eichosha.

Shogakukan. (1986). *Shogakukan Progressive Japanese-English Dictionary*. Tokyo: Shogakukan.

วิทยานิพนธ์และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

จินดา บุญคุ้ม. (2554). *การวิเคราะห์ค่านิยมในภาษิตคำเมืองจังหวัดน่าน*. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2554.

จุฬาลักษณ์ เรืองณรงค์. (2537). *การศึกษาค่านิยมด้านจริยธรรมของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในภาคใต้*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตสาขาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้.

ทรรศพร ศิวะวัฒน์วงศ์. (2549). *การเปรียบเทียบทัศนคติและความคาดหวังของสังคมที่มีต่อเพศชายและเพศหญิงจาก kotowaza ในภาษาญี่ปุ่นและสำนวนในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระสมเกียรติ ติดชัย. (2550). *วิเคราะห์ความเชื่อและค่านิยมจากนิทานพื้นบ้านของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พูนพิศ พูนสวัสดิ์. (2552). *วิเคราะห์คุณธรรมพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการจากผลภูษาขิดของปรีชา พิณทอง*. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ศนิ ไทรหอมพล. (2553). *ภาพลักษณ์ของสัตว์ที่สะท้อนผ่าน kotowaza ที่เกี่ยวกับสัตว์ในภาษาญี่ปุ่น*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมาน ชาลีเครือ. (2523). *ความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมเชิงสังคมกับความซื่อสัตย์*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

หนึ่งฤทัย ม่วงเย็น. (2552). *ลักษณะวากยสัมพันธ์สำนวนไทยที่ปรากฏใช้ในปัจจุบัน: กรณีศึกษาการดำรงอยู่ของภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บทความ

จันทนา ทองประยูร. (2552). การหลอมรวมหนังสือพิมพ์กับสื่อออนไลน์. *วารสารนิเทศศาสตร์ มสธ*, 1(1): 59-72.

วีโรจน์ ศรีหิรัญ. (2554). “การรายงานข่าวออนไลน์กับจริยธรรมวิชาชีพหนังสือพิมพ์?” *นิเทศศาสตร์ปริทัศน์*. 15(1): 9-15.

Betholia, C. (2008). Manipuri culture seen through proverbs. *Indian Folklife*, 30, 4-5.

Byrne, G. (2005). The enduring world of proverbs. *Contemporary Review*, 287: 285-291.

Tatira, L. (2001). Proverbs in Zimbabwean advertisements. *Journal of Folklore Research*, 38(3): 229-241.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

- Department of Tourism. (2011). International tourist arrivals to Thailand by nationality at Suvarnabhumi International airport January-December 2009. (Online), Retrieved December 15, 2011, from <http://www.tourism.go.th/2010/th/statistic/tourism.php?cid=27>
- Department of Tourism. (2011). International tourist arrivals to Thailand by nationality January-December 2010. (Online), Retrieved December 15, 2011, from <http://www.tourism.go.th/2010/th/statistic/tourism.php?cid=30>
- Mainichi Daily News. (2010). Girl, 11, makes debut as youngest professional 'Go' player on record. (Online), Retrieved March 26, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/05/25/20100525p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Japanese high school kids love their textbooks, don't want to talk in class: int'l survey. (Online), Retrieved April 12, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/04/08/20100408p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). NGOs criticize Japan for opposing extending Kyoto climate pact. (Online), Retrieved December 8, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20101202p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2010). Prosecutor general to resign over evidence falsification. (Online), Retrieved December 27, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20101216p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2010). 11-year-old boy strangled to death by mom. (Online), Retrieved September 6, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/09/01/20100901p2a00m0n...>
- Mainichi Daily News. (2010). Governor of Hiroshima prefecture to take paternal leave. (Online), Retrieved October 22, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/10/19/20101019p2a00m...>
- Mainichi Daily News. (2010). Top Osaka prosecutor to resign over data tampering, coverup: sources. (Online), Retrieved October 22, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/10/19/20101019p2g00m...>
- Mainichi Daily News. (2010). Japanese women angered by politician's remarks women like being at home. (Online), Retrieved October 22, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/10/16/20101016p2g00m...>
- Mainichi Daily News. (2010). Man arrested for attempted murder after setting son alight. (Online), Retrieved July 30, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/07/28/20100728p2a00m0...>

- Mainichi Daily News. (2010). New book by first lady shows unseen side of prime minister, offers biting criticism. (Online), Retrieved July 30, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/07/23/20100723p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Police report 2 high school students to family court for drowning deaths of 2 classmates. (Online), Retrieved July 13, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/07/09/20100709p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Schoolgirls face arrest for setting home on fire in attempt to kill parents. (Online), Retrieved July 13, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/07/09/20100709p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). First female flight captain in Japan to take to skies on July 12. (Online), Retrieved July 13, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/07/09/20100709p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Trendy new divorce ceremonies: you may now smash the rings!. (Online), Retrieved May 26, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/05/23/20100523p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Guide who survived climbing accident admits tour was reckless. (Online), Retrieved July 30, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/07/21/20100721p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). New condominiums built to withstand natural disasters capturing attention. (Online), Retrieved September 6, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/09/04/20100904p2a00m0n...>
- Mainichi Daily News. (2010). Japan should ease arms export rules: defense secretary. (Online), Retrieved July 30, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/07/27/20100727p2g00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Japan lifts visa restrictions for foreign dentists, nurses. (Online), Retrieved December 8, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20101130p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2010). War anniversary passes quietly after no ministers visit Yasukuni shrine. (Online), Retrieved August 17, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/news/20100816p2a00m0na009000c.html>
- Mainichi Daily News. (2010). Gov't faces resistance from opposition over transfer of Korean relics. Retrieved December 8, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20101202p2g00m0fp...>

- Mainichi Daily News. (2010). Family left body of '111-year-old' decomposing in home for 32 years. (Online), Retrieved August 6, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/08/05/20100805p2a00m0n...>
- Mainichi Daily News. (2010). Daughter, granddaughter of '111-year-old man' indicted for fraud. (Online), Retrieved September 22, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/09/17/20100917p2g00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Report casts Japan as major importer of rare plants and animals. (Online), Retrieved October 22, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/10/19/20101019p2g00m...>
- Mainichi Daily News. (2010). Metro Tokyo to halt operation with shelter for unemployed over new year. (Online), Retrieved November 9, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/11/06/20101106p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Justice chief Yanagida denies intention to step down over gaffe. (Online), Retrieved November 22, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/11/21/20101121p2g00m...>
- Mainichi Daily News. (2010). Justice minister Yanagida quits over 'my job is easy' gaffe. (Online), Retrieved November 22, 2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20101122p2a00m0na002000c.html>
- Mainichi Daily News. (2011). Son suspected of keeping father's mummified corpse in wardrobe for over 5 years. (Online), Retrieved January 7, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110106p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). No. of crimes decreases for 8th year in Japan in 2010. (Online), Retrieved January 14, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110114p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2011). Japan seeks French, US expertise in nuclear crisis. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110401p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2011). Japan asks IAEA to send nuke accident experts quickly. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110316p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2011). NPA orders increase of female police officers. (Online), Retrieved March 4, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110224p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2011). PM urges embattled Ozawa to make decision on resignation in new year's press conference. (Online), Retrieved January 7, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110104p2a00m0na...>

- Mainichi Daily News. (2011). Quick-thinking principle saves students from tsunami. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110330p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Kan eyes thorough review of gov't plan to build more nuclear plants. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110401p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2011). Delivery workers gave food to travelers stranded in huge snow traffic jam. (Online), Retrieved January 14, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110107p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Lawyers to open phone consultations for quake-hit foreigners. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110328p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2011). Over 300 interpreters ready to help quake-affected foreigners. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/.../20110323p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2011). More young people who can't find jobs committing suicide. (Online), Retrieved March 4, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110303p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Baby born at evacuation shelter touches hearts in quake-ravaged Japan. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110322p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Hairdresser living in evacuation shelter reopens business in disaster-hit town. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110328p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Doctor who lost everything to tsunami works tirelessly at refugee shelter. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110329p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Students who fled devastating tsunami comforted each other with song. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110325p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). U.S. senator 'impressed' by orderly behavior of Japanese after quake. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110322p2g00m0d...>
- Mori, S. (2011). A 'brilliant' Shikoku grandmother / undaunted by farming tragedy, Tokushima woman plunged into new field. (Online), Retrieved January 7, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101229003191.htm>
- NHK. (2010). Kan: women's advancement can boost growth. (Online), Retrieved September 20, 2010, from www.nhk.or.jp/daily/english/19_18.html

- NHK. (2010). Foreign minister Maehara resigns, Edano to succeed. (Online), Retrieved March 7, 2011, from www.nhk.or.jp/daily/english/06_23.html
- Statistics Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications. (2011). Declining birth rate and aging population. (Online), Retrieved December 1, 2011, from http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/c02cont.htm#cha2_2
- WAN. (2005). World's 100 largest Newspapers. (Online), Retrieved July 18, 2011, from <http://www.wan-press.org/article2825.html>
- Yasuda, T. (2011). Disabled consultants help firms improve products. (Online), Retrieved January 7, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101228003236.htm>.
- Yomiuri Shimbun. (2010). Astro boy a magnet for prizewinning scientist. (Online), Retrieved November 22, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101103004201.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2010). Food expert holds doctorate in noodle lore. (Online), Retrieved July 30, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100719TDY03T02.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2010). Colleges teach good manners/ students get pointers on how to behave, separate garbage, obey law. (Online), Retrieved March 10, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100304TDY03105.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2010). Education renaissance/ newspapers offer lessons on life. (Online), Retrieved June 29, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100617TDY15T01.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2010). Students tied down by job fears/ stint overseas would mean giving up head start in race for employment. (Online), Retrieved December 27, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T101223003326.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2010). Daughter's disability focus of book/ mother makes novel of joys, sorrows of raising a disabled child. (Online), Retrieved September 1, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100820082129.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Mom dead, son arrested; he admits daily assaults. (Online), Retrieved September 6, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100901006107.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Paternal leave system falls short/ fear of income loss compels dads to use paid time off to rear kids. (Online), Retrieved June 29, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100612002131.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Take off necktie, pick up baby/ ikumen project encourages men to take more active role in child care. (Online), Retrieved August 6, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100804004712.htm

- Yomiuri Shimbun. (2010). Forestry ministry promoting 'tree education'. (Online), Retrieved August 6, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100801001884.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Tree houses help kids grow in body and mind. (Online), Retrieved August 6, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100801001808.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Nara couple held after son starves to death. (Online), Retrieved March 10, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100305TDY02305.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Ward mayor plans to take paternity leave. (Online), Retrieved March 24, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100312TDY02306.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Prime minister's leadership in question. (Online), Retrieved April 7, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100406TDY03T05.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Man arrested over stabbings of father, niece. (Online), Retrieved April 19, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100418TDY02T06.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Committing crime for company/ elderly cite loneliness as motive for illegally capturing wild birds. (Online), Retrieved August 23, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100813004310.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). 70% want to be interred with spouse, poll finds. (Online), Retrieved August 23, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100807001698.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Child abuse cases mark record high/ 181 police investigations in Jan-June. (Online), Retrieved August 23, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100805005474.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Female architect takes lead at Venice exhibition. (Online), Retrieved September 6, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100902001689.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Nation's youngest female mayor raring to go. (Online), Retrieved December 27, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T101216003615.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2010). Caregivers help elderly travel more freely. (Online), Retrieved December 12, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101128002842.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Modern values brighten grave situation. (Online), Retrieved July 13, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100708TDY03T04.htm

- Yomiuri Shimbun. (2010). Kan offers govt apology to S.Korea/ looks past colonial rule to future. (Online), Retrieved August 23, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100810005436.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Kan apologizes to Okinawa/ vows to ease prefecture's burden of hosting U.S. bases. (Online), Retrieved June 29, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100623004605.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Youth embracing pro bono work/ growing social consciousness leads some to use their skills to help others. (Online), Retrieved October 14, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101010002096.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Ramen shop closes; too popular. (Online), Retrieved August 23, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100813003252.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). 48% of voters support 10% consumption tax. (Online), Retrieved June 29, 2010, from www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100621003748.htm
- Yomiuri Shimbun. (2010). Community flocks together to aid cranes. (Online), Retrieved August 6, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100730005561.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2010). Trial job scheme paying off / program helps avoid mismatches between companies, employees. (Online), Retrieved September 6, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100903005299.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Kan's 'don't know much' remark lands him in hot water. (Online), Retrieved February 8, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20110128dy02.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Closed schools try new subjects / some reopen as art gallery, fish breeding facility, call center. (Online), Retrieved March 4, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110211006641.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Anti-bully rules being ignored/ 20% of school boards don't meet standard on suspending bad eggs. (Online), Retrieved January 28, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110121004772.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Young, female, college degree—farmer. (Online), Retrieved January 28, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110108002649.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Elderly people seeking new amusements. (Online), Retrieved January 28, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110106004147.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Keeping seniors healthy: not your grandson's video game. (Online), Retrieved February 8, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110127005685.htm>

- Yomiuri Shimbun. (2011). Govt to ease procedures for foreign doctors. (Online), Retrieved March 4, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110215006049.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Doors thrown open to displaced thousands. (Online), Retrieved March 25, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110321003117.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Warm words amid bitter cold. (Online), Retrieved February 8, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110206003523.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Ultimate sacrifice given for a lifeline/ as tsunami rushed in, hospital worker spent his last seconds securing satellite phone. (Online), Retrieved March 25, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110323004438.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Holding to hope, rescuers battle on. (Online), Retrieved March 25, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/.../T110323005183.htm>
- ことわざデータバンク. 50 意順できがす. (Online). Retrieved March 1, 2010, from <http://www.sanabo.com/kotowaza/>
- 在タイ日本国大使館. (2011). 在留届に関するお知らせ.(Online). Retrieved December 15, 2011, from <http://www.th.emb-japan.go.jp/jp/consular/zairyuto.htm#>

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยพระเชตุвр

ตารางเปรียบเทียบค่านิยมที่ปรากฏทั้งในสภาพที่ผู้ปลูกและผู้ขายชาวหนึ่งสื่อพิมพ์

	ค่านิยม	ไม่เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลงไป	บางส่วนเปลี่ยนแปลง บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง
1	ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ			
	ค่านิยมความรอบคอบระมัดระวังในการพูด	✓		
2	ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน			
	ค่านิยมการยอมรับความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง	✓		
	ค่านิยมการยอมรับวิภาวะ	✓		
3	ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น			✓
4	ค่านิยมเกี่ยวกับภักดีและความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญ			✓
5	ค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล			
	ค่านิยมพ่อแม่รักและเข้าใจลูก			✓
	ค่านิยมลูกต้องมีความกตัญญูต่อพ่อแม่		✓	
	ค่านิยมพ่อคือบุคคลที่ควรยำเกรง		✓	
	ค่านิยมสามีที่ดีคือสามีที่หาเลี้ยงครอบครัวได้	✓		
	ค่านิยมสามีภรรยาที่รักกันจริงยอมอยู่ด้วยกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์			✓
	ค่านิยมผู้ชายเป็นพี่เลี้ยง ผู้หญิงเป็นผู้ฟัง		✓	
	ค่านิยมผู้นำที่ดีต้องยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น	✓		
	ค่านิยมผู้นำที่ดีต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง	✓		
	ค่านิยมผู้นำที่ดีต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน			✓
	ค่านิยมผู้นำที่ดีต้องรักษาคำพูด	✓		

	ค่านิยม	ไม่เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลงไป	บางส่วนเปลี่ยนแปลง บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง
	ค่านิยมผู้นำมีคุณวิจารณ์	✓		
6	ค่านิยมเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของชีวิต	✓		
	ค่านิยมสิ่งแวดล้อมมีผลต่อเด็ก	✓		
	ค่านิยมการอบรมเด็กต้องใช้ทั้งไม่แข็งไม่อ่อน	✓		
	ค่านิยมควรใช้ช่วงเวลาในวัยหนุ่มสาวอย่างคุ้มค่า	✓	✓	
	ค่านิยมคนหนุ่มสาวไว้ใจไม่ได้	✓		
	ค่านิยมอย่าดูถูกคนหนุ่มสาว	✓		
	ค่านิยมเมื่ออายุมากขึ้น ประสิทธิภาพด้านต่างๆ ก็ลดลง	✓	✓	
	ค่านิยมผู้สูงอายุไม่ควรอยู่เฉย	✓		
7	ค่านิยมเกี่ยวกับคนที่สังคมยกย่องและคนที่ไม่ยกย่อง	✓		
	ค่านิยมคนที่ยอดเยียมจะมีชื่อเสียงแตกต่างจากคนทั่วไป	✓		
8	ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา	✓		
	ค่านิยมยิ่งศึกษาก็ยิ่งรู้ว่าตนเองไม่รู้	✓		
	ค่านิยมถ้าไม่รู้ต้องถาม	✓		
	ค่านิยมควรศึกษาให้เชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่ง	✓		
	ค่านิยมถ้าไม่เคยเรียนก็อาจทำได้	✓		
9	ค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถ	✓		
	ค่านิยมคนมีความสามารถจะไม่โอ้อวด	✓		
10	ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน			
	ค่านิยมเงินคืออำนาจ			✓

	คำนิยาม	ไม่เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลงไป	บางส่วนเปลี่ยนแปลง บางส่วนไม่เปลี่ยนแปลง
11	คำนิยามเกี่ยวกับการทำธุรกิจ			
	คำนิยามคนทำการค้าต้องตามใจลูกค้า	✓		
12	คำนิยามเกี่ยวกับกลยุทธ์การตลาด			
	คำนิยามใช้ความอ่อนสยบความแข็ง	✓		
	คำนิยามทำอะไรต้องมีแผนการ	✓		
	คำนิยามอย่าพึ่งแผนการมากเกินไป	✓		
	คำนิยามเมื่อผิดพลาดต้องหาสาเหตุและแก้ไข	✓		
	คำนิยามยอมสละสิ่งเล็กเพื่อสิ่งที่ใหญ่กว่า	✓		
13	คำนิยามเกี่ยวกับการทำดี			
	คำนิยามจงทำดีกับคนอื่น	✓		
	คำนิยามคนที่ทำดีจะได้สิ่งดีๆ ตอบแทน	✓		
	คำนิยามเราลำบากดีกว่าให้คนอื่นเดือดร้อน	✓		
		28	5	6
			39	

หมายเหตุ

1. คำนิยามที่มีตัวเลขกำกับและเป็นตัวดำคือคำนิยามหลักในการวิจัยครั้งนี้ คำนิยามหลักบางข้อมีคำนิยามย่อยในขณะที่ยังมีคำนิยามหลักไม่มี
2. ตารางเปรียบเทียบนี้เป็นผลการสรุปผลจากชาวหอหนังสือพิมพ์ที่ผู้วิจัยรวบรวมในช่วงการเก็บข้อมูล มิได้เป็นข้อเท็จจริงของสังคมญี่ปุ่นในปัจจุบันทั้งหมด แต่เป็นภาพสะท้อนในระยะเวลาของการเก็บข้อมูลเท่านั้น หากรวบรวมชาวหอหนังสือพิมพ์เพิ่มเติมโดยใช้ระยะเวลาที่นานขึ้นอาจได้ผลสรุปที่แตกต่างไปจากนี้

รายชื่อหน่วยงานของรัฐที่ผู้วิจัยส่งงานวิจัยไปเผยแพร่

1. สำนักหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
5. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์)
6. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รังสิต)
7. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล
8. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร (ท่าพระ)
9. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร (นครปฐม)
10. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
11. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สงขลา)
12. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ภูเก็ต)
13. สำนักหอสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
14. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยแม่โจ้
15. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยบูรพา
16. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยนเรศวร
17. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
18. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง
19. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
20. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
21. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
22. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
23. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลย์สงคราม
24. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
25. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
26. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
27. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
28. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
29. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
30. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
31. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
32. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
33. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
34. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
35. องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม
36. องค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี

37. องค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี
38. องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
39. องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา
40. องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
41. องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง
42. องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต
43. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
44. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงใหม่
45. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแพร่
46. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลก
47. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตาก
48. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเพชรบุรี
49. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานชลบุรี
50. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานระยอง
51. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระนครศรีอยุธยา
52. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานลพบุรี
53. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครนายก
54. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครราชสีมา
55. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานอุบลราชธานี
56. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น
57. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครพนม
58. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครศรีธรรมราช
59. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต
60. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุราษฎร์ธานี
61. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานหาดใหญ่
62. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนราธิวาส
63. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตรัง
64. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานกระบี่
65. สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
66. หอการค้าจังหวัดนนทบุรี
67. หอการค้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
68. หอการค้าจังหวัดปทุมธานี
69. หอการค้าจังหวัดลพบุรี
70. หอการค้าจังหวัดปราจีนบุรี
71. หอการค้าจังหวัดนครปฐม
72. หอการค้าจังหวัดสุราษฎร์ธานี
73. หอการค้าจังหวัดภูเก็ต
74. หอการค้าจังหวัดกระบี่

75. หอการค้าจังหวัดชลบุรี
76. หอการค้าจังหวัดระยอง
77. หอการค้าจังหวัดขอนแก่น
78. หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา
79. หอการค้าจังหวัดเชียงใหม่
80. หอการค้าจังหวัดลำพูน
81. หอการค้าจังหวัดลำปาง
82. หอการค้าจังหวัดเชียงราย
83. หอการค้าจังหวัดพิษณุโลก

รายชื่อหน่วยงานของเอกชนที่ผู้วิจัยส่งงานวิจัยไปเผยแพร่

1. สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวภายในประเทศ
2. พระนางแหรวล
3. กังวานฮอไลเดย์ จำกัด
4. กลอริทราเวล (ประเทศไทย) จำกัด
5. เกาะพีพีทัวร์
6. กู้ดลัคทัวร์ จำกัด
7. โกลเด็นสกายแหรวล จำกัด
8. โกลเด็นไลฟ์ทราเวล จำกัด
9. โกลด์ซีซั่นทราเวล (ประเทศไทย) จำกัด
10. กัสโต้เวิลด์ทัวร์ จำกัด
11. ขนอมพีชชิงแอนด์ทัวร์
12. คลับฮอไลเดย์แหรวล จำกัด
13. คันทรีทัวร์ดีไลท์ จำกัด
14. จิดาภา ทราเวล
15. แจ๊สซีทราเวลแอนด์ทัวร์
16. จตุพรทัวร์แอนด์ทราเวล
17. จี.เอ็ม ทัวร์แอนด์ทราเวล
18. จูบิลีแหรวล จำกัด
19. ชันนี่ทัวร์ จำกัด
20. ชันส์ไมล์ฮอไลเดย์แอนด์ทราเวล จำกัด
21. ซิลเวอร์สโตนทัวร์แอนด์ทราเวล จำกัด
22. ดีว่า ทราเวล เซอร์วิส จำกัด
23. โดมฮอไลเดย์แหรวลเซอร์วิส จำกัด
24. ตรังไอส์แลนด์ทัวร์
25. ตรังวาริทราเวล
26. ไทยฮอไลเดย์ จำกัด
27. ทัวร์อินไทยแอนด์อะเมซิงแหรวล จำกัด
28. ไทยท่องเที่ยวจำกัด
29. ทริปดีดีคอกคอม จำกัด
30. ทราเวลไกด์ จำกัด
31. ไนซ์สปอตฮอไลเดย์
32. บีแฮปปี้ทราเวล จำกัด
33. บลูแพลเนตทราเวล จำกัด
34. บลูสกายทราเวล จำกัด
35. บ้านมัคคุเทศก์ จำกัด
36. บ้านรายาแหรวลแอนด์ทัวร์ จำกัด

37. บาราคูดัสทัวร์ จำกัด
38. เมเปิลฮอติเดย์ทัวร์&ทราเวล
39. มอร์นิ่งซันทราเวล
40. มาสเตอร์ทัวร์ จำกัด
41. โรยัลซิลค์แทรเวล
42. รุ่งทองทัวร์แอนด์เซอร์วิส จำกัด
43. รักซ์อันดามันทัวร์ จำกัด
44. เอ็มดีทัวร์แอนด์แทรเวล จำกัด
45. สไมล์ไทยแลนด์ทัวร์
46. สื่อเดินทางจำกัด
47. สวีตตี้ฮอติเดย์ จำกัด
48. สีสันฮอติเดย์ จำกัด
49. สยามพาราگونฮอติเดย์ทัวร์จำกัด
50. สกาเดียแทรเวล จำกัด
51. หนุ่มสาวทัวร์ จำกัด
52. โอเชียนสไมล์ทัวร์ จำกัด

